Η ΤΖΟΚΟΝΤΑ ΛΕΟΝΑΡΔΟΥ ΔΑ ΒΙΝΤΣΙ

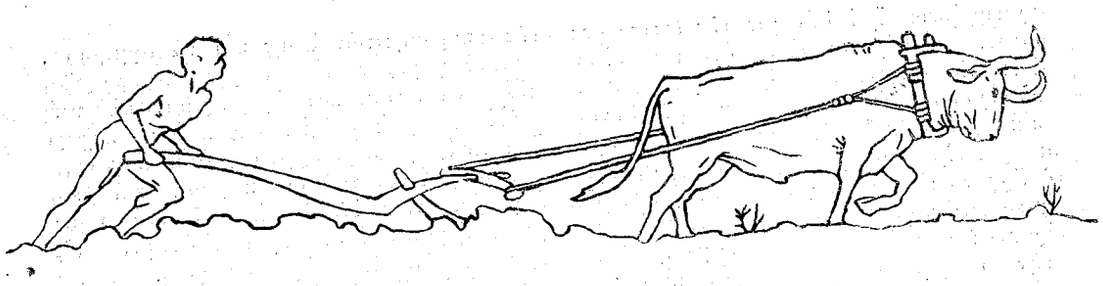

ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΑ

ΕΤΟΣ ΙΑ' 15-31
ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1911

ΤΑ "ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΑ„ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΑΣ ΤΩΝ

Εὑρισκόμεθα ἀκόμη εἰς τὴν ἐπαύριον μιᾶς Ἐπαναστάσεως. Ἡ Ἐπανάστασις αὐτή, ἡ ὁποία ἀπεκλήθη «εἰρηνική», δὲν παρουσίασε, εἶναι τὸ βέβαιον, τὰ φαινόμενα τῶν ζωηρῶν ἐκείνων ἀντιδράσεων, τὰ ὁποῖα ἐμφανίζουν οἱ ὑγιεῖς καὶ ρωμαλέοι ὀργανισμοί, εἰς τὰς κριτικὰς περιόδους τῆς ζωῆς. Ἐξ ἐναντίας παρουσιάσθη ὡς μία ἀντίδρασις νωθρά, ἄτονος, ἀντίδρασις ἐξηντλημένου ὀργανισμοῦ, συγκεντρόνοντος τὰς τελευταίας του δυνάμεις, ὅπως ἀντιπαλαίσῃ πρὸς τὰς τοξίνας μακρᾶς καὶ χρονίας δηλητηριάσεως.

Καὶ ὡς τοιαύτη ὅμως, ἀπετέλεσε ὅ,τι ὀνομάζουν οἱ ἰατροὶ «κρίσιν», εἰς τὴν ἐξέλιξιν μιᾶς νοσηρότητος, ἡ ὁποία ὑπὸ μορφὴν χρονίας ἐθνικῆς καὶ κοινωνικῆς κακοδαιμονίας, ἐμάστισε συνεχῶς καὶ ἀδιαλείπτως τὸ ἔθνος αὐτὸ καὶ τὴν φυλὴν αὐτήν. Ὅλα τὰ σημεῖα τώρα μᾶς πείθουν, ὅτι ἡ ἐμφάνισις τοῦ φαινομένου, ὑπῆρξε φυσικὴ συνέπεια μακρᾶς κατεργασίας εἰς τὰ βάθη τοῦ ἐθνικοῦ ὀργανισμοῦ. Ἦτο κάτι τι, τὸ ὁποῖον ἔπρεπε μοιραίως νὰ ἐπέλθῃ καὶ τὸ ὁποῖον ἐπεριμέναμεν ἀργὰ ἢ γρήγορα. Καὶ ἐπῆλθεν ὄχι προκληθὲν τεχνητῶς, ὄχι ἐκβιασθὲν μηχανικῶς, ὄχι ὡς προϊὸν μιᾶς ἢ περισσοτέρων αὐθαιρέτων θελήσεων, ἀλλ' ὡς ἐκπλήρωσις ἑνὸς νόμου φυσικοῦ καὶ ἑνὸς νόμου βιολογικοῦ. Τὰ ἀμέσως ἐπακολουθήσαντα φαινόμενα, ὅ,τι εἴδαμεν καὶ ὅ,τι βλέπομεν τελούμενον γύρω μας, ἔρχεται νὰ ἐνισχύσῃ τὴν ἀντίληψιν αὐτὴν καὶ νὰ τονώσῃ τὴν αἰσιοδοξίαν αὐτήν. Τὰ γενικὰ εὐοίωνα συμπτώματα, τὰ ὁποῖα παρουσιάζονται σήμερον ἀπὸ τὰ διαφορετικώτερα σημεῖα, δὲν ἔχουν τὸν χαρακτῆρα βραχείας καὶ παροδικῆς ἀνακωχῆς τοῦ κακοῦ. Ἐξ ἐναντίας τὸ ρόδισμα μιᾶς ἀναρρώσεως προδίδεται ἐπάνω εἰς τὸ χλωμὸν πρόσωπον τοῦ μεγάλου ἀσθενοῦς. Καὶ δικαιούμεθα νὰ εἴμεθα αἰσιόδοξοι.

Δικαιούμεθα νὰ εἴμεθα αἰσιόδοξοι, ἀκριβῶς οἱ δύσπιστοι, οἱ στοχαστικοί, οἱ ἐμπειρικοί, οἱ θετικόφρονες, οἱ ἀπαισιόδοξοι τῆς χθές. Οἱ φαντασιόπληκτοι, οἱ δεισιδαίμονες, οἱ Μεσσιανισταί, αὐτοὶ ἔλαβαν ἀλεπαλλήλους ἕως τώρα εὐκαιρίας γοητειῶν καὶ ἀπογοητεύσεων. Αὐτοὶ ἐπίστευαν εἰς τὸ θαῦμα καὶ τὸ θαῦμα τοὺς ἠπάτησεν. Ἀλλὰ οἱ δύσπιστοι τῆς χθὲς δικαιούμεθα νὰποβάλωμεν τὴν δυσπιστίαν μας σήμερον, ὄχι πλέον ἐμπρὸς εἰς τὸ θαῦμα καὶ τὴν ἐλπίδα τοῦ θαύματος — τὸ θαῦμα ἀπέθανε πρὸ πολλοῦ — ἀλλ' ἐμπρὸς εἰς τὸ ποιὸν καὶ τὴν φύσιν τῶν φαινομένων, τὰ ὁποῖα ἐμφανίζονται ἐμπρός μας. Ἕνας λαός, δουλεύων ἕως χθὲς τὴν αἰσχροτέραν δουλείαν, μαστιζόμενος ἀπὸ ὅλας τὰς πληγὰς χωρὶς διαμαρτυρίαν, οἰστρηλατούμενος ἀπὸ τὸν ἴδιόν του πυρετόν, προσδέχεται σήμερον ἀνελπίστως μίαν νέαν κατάστασιν πραγμάτων, ὁμοιάζουσαν μὲ πικρὸν φάρμακον, καὶ δέχεται ἀγογγύστως τὸ καυτήριον ἐπάνω εἰς τὰς πληγάς του, μὲ τὴν θέλησιν τῆς ὑγείας, τὴν θέλησιν ποὺ τονόνει ὁ ἄμεσος καὶ ἀναπόφευκτος κίνδυνος. Ἡ ἐμφάνισις τῆς θελήσεως αὐτῆς εἶναι ἡ μεγαλυτέρα ἐγγύησις, ποὺ θὰ ἠμποροῦσε νὰ ἐπιθυμήσῃ ὁ ἰατρός. Καὶ ἐνέφανίσθη καθαρὰ καὶ χαρακτηριστική.

Ἴσως νὰ ἦτον ἕτοιμη νὰ ἐμφανισθῇ χθὲς καὶ προχθές, διότι τὰ ὅρια τῆς κακοδαιμονίας, εἶχαν πρὸ πολλοῦ ὑπερπηδηθῆ. Ἀλλὰ οἱ διευθύνοντες καὶ οἱ ἀρχηγοὶ δὲν εἶχαν τὴν τόλμην νὰ πιστεύσουν εἰς τὴν ὕπαρξιν τῆς θελήσεως αὐτῆς. Τοὺς εἶχεν ἄρα γε ἀπολίπει ἡ δύναμις

τῆς παρατηρήσεως ἢ ἡ δύναμις τῆς ἐνεργείας; Ἄγνωστον. Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι τοὺς εἶχεν ἐπηρεάσει μία ἀποκαρδιωτικὴ ἱστορία ἀποτυχιῶν, ὑποτροπῶν καὶ συνεχοῦς συντριβῆς δυνάμεων καὶ προσπαθειῶν. Καὶ ἀντὶ νὰ γίνουν οἱ ὁδηγοὶ πρὸς τὴν ἀνωφέρειαν τῆς σωτηρίας, ἔγιναν τὰ ὄργανα ἰδιοτροπιῶν καὶ ἀδυναμιῶν, τὰς ὁποίας ἐφαντάσθησαν ἀκαταβλήτους, καὶ ἀντὶ νὰ σύρουν τὸν χορὸν μιᾶς κλονουμένης ζωῆς πρὸς τὴν κορυφήν, τὸν ἔσυραν πρὸς τὴν ἄβυσσον, μὲ τὴν παρηγορίαν τῆς ὑποταγῆς εἰς τὸ μοιραῖον, ἡ ὁποία δὲν ἦτο παρὰ ὑποταγὴ εἰς τὴν ἰδίαν των ἀπαισιοδοξίαν.

Ὅταν εἰσῆλθεν εἰς τὴν σκηνὴν ὁ σημερινὸς Ἄνθρωπος καὶ ὅταν ἔδωκε τὸ σύνθημα πρὸς τὴν ἀνωφέρειαν μὲ τὴν αἰσιοδοξίαν, ποὺ εἶναι ὁ κλῆρος κάθε παρθενίας, καὶ ὅταν ἕνας λαός, ἀναρριχώμενος μαζί του πρὸς τὴν κορυφήν, εἶπε: «Θέλω νἀνεβῶ καὶ ἔχω ἀκόμη τὴν δύναμιν νἀνεβῶ», οἱ παλαιοὶ ἄνθρωποι ἐπίστευσαν εἰς τὸ θαῦμα καὶ εἶπαν: «Δώσατέ μας ἕναν λαὸν ὅπως αὐτὸν καὶ τὸν ὁδηγοῦμεν κι᾽ ἐμεῖς εἰς τὴν κορυφήν». Ἀλλὰ τὸ θαῦμα δὲν ἔγινεν ἀπὸ τὴν μίαν ἡμέραν ἕως τὴν ἄλλην. Εἶχε λείψει μόνον ἡ δύναμις, ἡ ὁποία θὰ τὸ ἔκαμνε νὰ ἐμφανισθῇ.

Ἀλλὰ πῶς καὶ πόθεν συνετελέσθη ἡ μεταβολὴ δὲν εἶναι ἔργον τῆς στιγμῆς αὐτῆς νὰ τὸ ἐξετάσωμεν. Θέλομεν ἁπλῶς νὰ σημειώσωμεν τὴν χαρακτηριστικὴν στιγμήν, μίαν στιγμὴν ἡ ὁποία ἐχαράχθη ἤδη ἀνεξαλείπτως εἰς τὴν Ἱστορίαν τοῦ λαοῦ αὐτοῦ. Καὶ θέλομεν νὰ ἐπικαλέσθῶμεν τὴν προσοχὴν τῆς διανοουμένης Ἑλλάδος πρὸς τὸ κρίσιμον αὐτὸ σημεῖον τῆς ἐθνικῆς ζωῆς. Πέριξ τοῦ ἀναρρωνύοντος, ὅλαι αἱ φροντίδες εἶναι ἀναγκαῖαι διὰ νὰ ἐξασφαλίσουν τὴν ἀνακαινιζομένην ζωήν. Καὶ καμία ἠθικὴ καὶ πνευματικὴ δύναμις δὲν δύναται νἀδρανήσῃ πλέον, χωρὶς τύψεις συνειδήσεως καὶ χωρὶς τὸ βάρος ἀσυγγνώστου ἐνοχῆς. Ἡ στιγμὴ μιᾶς γενικῆς πνευματικῆς ἐπιστρατεύσεως ἐσήμανε.

* * *

Τὸ σύνθημα τῆς πνευματικῆς αὐτῆς ἐπιστρατεύσεως φιλοδοξοῦν νὰ δώσουν εἰς τὸν κύκλον αὐτῶν καὶ τὰ «Παναθήναια». Ἀπομακρυσμένα φυσικῶς ἀπὸ ὅ,τι ἐλέγετο ἕως τώρα πολιτικὴ ζωὴ καὶ δὲν ἦτο παρὰ ἕνας ἄκοσμος χορός, γύρω ἀπὸ τοὺς βωμοὺς τῶν προσωπικοτήτων καὶ τῶν ἰδιοτελειῶν, περιωρισμένα εἰς τὸν περίβολον τῆς καθαρᾶς σκέψεως καὶ τῆς καλλιτεχνικῆς δημιουργίας, μιᾶς σκέψεως καὶ δημιουργίας, ἡ ὁποία δὲν ἠμποροῦσε καὶ αὐτὴ νὰ μείνῃ ἀνεπηρέαστος ἀπὸ τὴν μαφιτικὴν ἀτμοσφαῖραν τοῦ περιβάλλοντος, αἰσθάνονται τὴν ἀνάγκην νὰ κρημνίσουν τὰ τείχη τοῦ στενοῦ περιβόλου τῆς ἀσκητικῆς των ζωῆς καὶ νὰ ὁρμήσουν, μὲ δικαιολογημένον τώρα θάρρος, πρὸς ὁρίζοντας πλέον ἀνοικτοὺς καὶ πρὸς δρᾶσιν πλατυτέραν.

Ἡ νέα ζωὴ τοῦ ἔθνους, ποὺ γλυκοχαράζει, ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ ἐργάτας, ἀπὸ ὄργανα, ἀπὸ δυνάμεις. Νέοι τρόποι σκέψεως, νέαι μέθοδοι ἐργασίας, νέαι ἕξεις πολιτικοῦ καὶ δημοσίου βίου, ἤρχισαν ἐκδηλούμεναι, ἀνάμεσα εἰς τὰ ἐρείπια, τὰ ὁποῖα ἐσώρευσε γύρω μας τὸ παρελθόν. Πρὸς τὴν νέαν αὐτὴν τροπὴν τῶν πραγμάτων δὲν ἠμπορεῖ πλέον νὰ μείνῃ κἀνεὶς ἀπαθής. Τὸ ἔργον τοῦ φωτισμοῦ τῶν μεγάλων ὁμάδων κατέστη πλέον ἐπιβλητικὸν καὶ ἐπεῖγον. Ἡ διανοουμένη Ἑλλὰς ἀναλαμβάνει ὑποχρεώσεις καὶ ὑποχρεώσεις ἐπιτακτικάς. Καὶ κἀνεὶς δὲν ἐπιτρέπεται πλέον νὰ μένῃ κλεισμένος εἰς τὸ ἀσκητήριόν του. Ὁ ποιητὴς καλεῖται νὰ ταχθῇ παρὰ τὸ πλευρὸν τοῦ πολεμιστοῦ, πολεμιστὴς ὁ ἴδιος, καὶ ὁ σοφὸς παρὰ τὸ πλευρὸν τοῦ ἐργάτου, ἐργάτης ὁ ἴδιος. Ὅταν ἡ σάλπιγξ ἠχεῖ ἀπὸ τὰ χείλη τοῦ ἀγγέλου τῆς Πατρίδος, ὅλοι εἴμεθα στρατιῶται, ὑποχρεωμένοι νὰ συναγερθῶμεν εἰς τὸ σάλπισμά της.

* * *

Τὰ «Παναθήναια», ἡγούμενα μιᾶς φάλαγγος ἐπιλέκτων, σπεύδουν πειθαρχοῦντα εἰς τὸν ἦχον τοῦ σαλπίσματος. Μία μονὰς καὶ αὐτὰ τῆς μεγάλης δυνάμεως τοῦ Τύπου, εἰς τὸν ὁποῖον ἔλαχεν ὁ κλῆρος τοῦ φωτισμοῦ καὶ τῆς διαπαιδαγωγήσεως τῆς Κοινῆς Γνώμης, αἰσθάνονται ὅτι ἀνήκουν εἰς τὴν μερίδα ἐκείνην ἀκριβῶς τοῦ Τύπου, τὴν κεκλημένην νὰ ἐποπτεύῃ ἀπὸ περιωπῆς καὶ νὰ κρίνῃ τὰ τελούμενα μετ᾽ ἐπιγνώσεως, στοχασμοῦ καὶ ψυχραιμίας. Ἐκεῖ ὅπου ὁ ἡμερήσιος Τύπος, ὑπὸ τὸ κράτος τῆς ἀναγκαστικῆς σπουδῆς καὶ τῆς γοργῆς ἀντιμετωπίσεως τῶν ζητημάτων, ἐνεργεῖ μὲ τὴν ὀξύτητα καὶ τὴν βίαν τῆς στιγμῆς, ὁ περιοδικὸς Τύπος φιλοσοφικώτερος καὶ ἐποπτικώτερος, ἐμφανίζεται μὲ τὸν βραδὺν στοχασμὸν καὶ τὴν ψυχρὰν κρίσιν, ποὺ δημιουργεῖ τοὺς εἰλικρινεῖς τιμητὰς καὶ τοὺς ἀσφαλεῖς ὁδηγοὺς τῶν κοινωνιῶν. Εἰς τὰ μεγάλα κέντρα τῆς Εὐρωπαϊκῆς ζωῆς, ἡ κατανομὴ τῶν ἔργων καὶ τῶν φροντίδων, ἐδημιούργησε πρὸ πολλοῦ πολλαπλᾶ περιοδικὰ ὄργανα ὅλων τῶν ἐνεργειῶν τῆς ἐθνικῆς ζωῆς. Διὰ τὴν Ἑλλάδα ἡ πολυτέλεια αὐτὴ εἶναι σχεδὸν ἀνέφικτος. Πολλαὶ ὑποχρεώσεις καὶ πολλαπλαῖ βαρύνουν τοὺς ὀλίγους. Καὶ τὰ «Παναθήναια», μὲ τὴν βαθεῖαν συναίσθησιν τῶν ὑποχρεώσεών των, αἰσθάνονται τὸ καθῆκον νὰ εὑρύνουν τὸν ὁρίζοντά των καὶ νὰ πολλαπλασιάσουν τὴν δρᾶσιν των.

Τὰ Γράμματα καὶ ἡ Τέχνη, ποὺ ὑπῆρξαν ἡ προσφιλεστέρα των καὶ ἀποκλειστικὴ σχεδὸν φροντὶς ἕως τώρα, θὰ δώσουν πλησίον των τὴν ἀνήκουσαν θέσιν εἰς τὴν Πολιτικὴν — ὡς στοιχεῖον πλέον δημιουργικὸν — εἰς τὴν Ἐθνικὴν Οἰκονομίαν, εἰς τὴν ἔρευναν καὶ ἐνίσχυσιν τῶν πλουτοπαραγωγικῶν δυνάμεων τῆς χώρας, εἰς τὴν Ἐκπαίδευσιν, εἰς τὴν Δικαιοσύνην, κρηπῖδα πάσης ἐθνικῆς ἀναγεννήσεως, εἰς τὴν Διοίκησιν, εἰς τὰς πολλαπλᾶς κοινωνικὰς ἐνεργείας καὶ ἐπιδόσεις, ἀναζωπυρουμένας ὑπὸ τὴν ἐγκατάστασιν νέων πολιτικῶν μεθόδων καὶ ἀρχῶν.

Διὰ νἀνταποκριθοῦν βεβαίως τὰ «Παναθήναια» εἰς τὰς νέας καὶ εὐρυτάτας ὑποχρεώσεις, ποὺ ἀναλαμβάνουν, ἔχουν ἀνάγκην μεγάλων ἠθικῶν καὶ ὑλικῶν προσπαθειῶν, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ πύκνωσις τοῦ εἰδικοῦ ἐπιτελείου τῶν συντακτῶν των, δὲν εἶναι ἡ μικροτέρα. Ἀλλὰ προβαίνοντα εἰς τὸν δρόμον αὐτὸν τρέφουν ἀκράδαντον πεποίθησιν, ὅτι θὰ ἔχουν παρὰ τὸ πλευρόν των ἐνισχύουσαν καὶ παροτρύνουσαν πρὸς τὸν νέον ἀγῶνα, τὴν ἀγάπην τῶν παλαιῶν καὶ τῶν νέων φίλων των, εἰς πυκνὴν φάλαγγα, δίδουσαν τὸ θάρρος τῆς ἀντιμετωπίσεως ἐμποδίων καὶ τῆς κατανικήσεως δυσχερειῶν. Μὲ τὴν βεβαιότητα καὶ τὴν αἰσιοδοξίαν αὐτήν, τὰ «Παναθήναια» θὰ ἐγκαινιάσουν τὴν νέαν των περίοδον.

Καὶ ἐλπίζουν νὰ μὴ διαψευσθοῦν.

ΤΑ «ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΑ»

ΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΝ

Περισσότερα ἢ ἑβδομήκοντα παρῆλθον ἔτη, ἀφ᾽ ἧς ἴσχυσεν ὁ ὀργανισμὸς τοῦ Ἐθνικοῦ ἡμῶν Πανεπιστημίου, ὁ ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου Ὄθωνος διὰ τοῦ Βασιλικοῦ Διατάγματος τῆς 14/26 Ἀπριλίου 1837 κυρωθείς. Καὶ ὅμως τὸ Διάταγμα ἐκεῖνο ἐπεγράφετο «περὶ *προσωρινοῦ* ὀργανισμοῦ τοῦ συστηθησομένου Πανεπιστημίου». Ὁποία τρανὴ ἀπόδειξις τῆς ἀληθείας τοῦ ῥητοῦ: Il n'y a que le provisoire qui dure!

Ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ χρόνῳ οὔτε αἱ σκέψεις καὶ αἱ μελέται περὶ καλυτέρας ὀργανώσεως τοῦ Πανεπιστημίου, οὔτε αἱ ὑποδείξεις τῶν Σχολῶν καὶ τῆς Συγκλήτου, οὔτε τὰ σχέδια νόμων, οὔτε διατάγματα ἔλειψαν. Δὲν εἶναι βεβαίως σκόπιμον νὰ μνημονεύσῃ τις ὅλων τούτων. Ἀλλὰ δὲν δύναται νὰ ἀντιπαρέλθῃ ἄνευ μνείας τὴν ὄντως σπουδαίαν ἐργασίαν, ἣν ἐν ἔτει 1899 διετύπωσεν ἐν σχεδίοις νόμων, ὁ τότε Ὑπουργὸς ἐπὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως κ. Ἀθανάσιος Εὐταξίας.

Ἐπῆλθεν ἐν τῷ μεταξὺ ὁ χρόνος, ὅτε ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἐδικαιοῦτο νὰ λάβῃ τὸ κληροδότημα τοῦ Δόμπολη. Καὶ τὸ σχετικῶς, οὐ σμικρὸν ποσόν, ὅπερ ἐτίθετο εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ Πανεπιστημίου, ἐπέτρεψεν εἰς τὴν Κυβέρνησιν νὰ μελετήσῃ νέον ὀργανισμόν. Ἀλλ᾽ ἐν τῇ μελέτῃ ταύτῃ ἦτο ὑποχρεωμένη νὰ σεβασθῇ τὴν θέλησιν τοῦ διαθέτου Δόμπολη, κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ ἀφιέμενον ποσὸν ἔπρεπε νὰ διατεθῇ πρὸς *ἵδρυσιν* Πανεπιστημίου, ἐν τῇ πρωτευούσῃ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, καὶ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τούτῳ ἔδει νὰ ὑπάρχῃ Φιλοσοφικὴ καὶ Θεολογικὴ Σχολή. Δὲν ἦτο δυνατὸν λοιπὸν ἢ δύο λύσεις νὰ ὑπάρξωσι. Ἢ ἔπρεπε νὰ ἱδρυθῇ δεύτερον Πανεπιστήμιον πλῆρες εἰς τὴν πρωτεύουσαν τοῦ Κράτους, ἢ ἔπρεπε νὰ χωρισθῇ τὸ ὑπάρχον, νὰ ἀπαρτισθῶσι δὲ δύο Πανεπιστήμια, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ περιλαμβάνον τὴν Θεολογικὴν καὶ Φιλοσοφικὴν Σχολὴν ἤθελε φέρει, κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ Δόμπολη, τὸ ὄνομα «Καποδιστριακόν».

Οὐδεὶς δύναται νὰ φιλονεικήσῃ, ὅτι ἡ ἵδρυσις δευτέρου πλήρους Πανεπιστημίου ἤθελε σημαντικώτατα ὠφελήσει. Τὸ ὑπάρχον νῦν θὰ ἠδύνατο, καὶ θὰ ἔπρεπε, νὰ μετατεθῇ εἰς ἄλλην τινὰ πόλιν τῆς Ἑλλάδος, ἥτις τοιουτοτρόπως θὰ ἦτο καθαρὰ πανεπιστημιούπολις, ὡς πολλαὶ πόλεις δευτερεύουσαι ἢ τριτεύουσαι ἐν Γερμανίᾳ. Καὶ τοῦτο, διότι, κατὰ τὴν διαθήκην τοῦ Δόμπολη, ἔπρεπε νὰ ἱδρυθῇ *ἐν τῇ πρωτευούσῃ* τοῦ Ἑλληνισμοῦ τὸ Δομπόλειον. Δύο δὲ Πανεπιστήμια πλήρη ἐν Ἀθήναις θὰ ἦτο τι πρωτοφανὲς καὶ ἥκιστα ἐπωφελές. Ἐὰν ἱδρύετο δεύτερον πλῆρες Πανεπιστήμιον, ἢ παρ᾽ ἡμῖν ἀκαδημικὴ καὶ καθόλου ἐπιστημονικὴ κίνησις θὰ ἐλάμβανε βεβαίως ὤθησιν σημαντικωτάτην καὶ καρπῶν ἀγλαῶν πρόξενον θὰ ἐγίνετο· διότι θὰ ἐπαρουσιάζετο ἅμιλλα εὐγενὴς καὶ φιλότιμος μεταξὺ διδασκόντων καὶ μεταξὺ διδασκομένων, ἥτις θὰ προῆγε σπουδαίως τὴν καλλιεργίαν τῶν ἐπιστημῶν ἐν Ἑλλάδι.

Ἀλλὰ τὰ οἰκονομικὰ μέσα δὲν ἐπήρκουν πρὸς συντήρησιν δύο πανεπιστημίων πλήρων. Ἡ δευτέρα λοιπὸν λύσις, τοῦ χωρισμοῦ τοῦ Πανεπιστημίου εἰς δύο, ἦτο ἐνδεδειγμένη. Καὶ τοιουτοτρόπως δύο νομοσχέδια εἰσήχθησαν ὑπὸ τοῦ ἐπὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως ὑπουργοῦ κ. Ἀλεξανδρῆ καὶ δύο νόμοι ἐψηφίσθησαν καὶ ἐδημοσιεύθησαν, διοργανοῦντες τὰ δύο Πανεπιστήμια, τὸ Ἐθνικόν, περιλαμβάνον τὴν Ἰατρικὴν καὶ τὴν Φυσικομαθηματικὴν Σχολήν, καὶ

τὸ Καποδιστριακόν, περιλαμβάνον τὴν Νομικὴν Φιλοσοφικὴν καὶ Θεολογικὴν Σχολήν.

Ἀλλὰ τὰ δύο Πανεπιστήμια ἔχουσι μίαν καὶ τὴν αὐτὴν διοικοῦσαν Σύγκλητον καὶ ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν Πρύτανιν. Καθηγηταὶ ἀμφοτέρων τῶν Πανεπιστημίων ἀπαρτίζουσι τὴν κοινὴν Σύγκλητον καὶ καθηγηταὶ ἀμφοτέρων ἐκλέγουσι τὸν Πρύτανιν. Ὁ δὲ χωρισμὸς τῶν σχολῶν εἰς δύο πανεπιστήμια δὲν ἀντίκειται εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς ὀργανώσεως τῆς ἀνωτέρας Ἐκπαιδεύσεως, διότι καὶ ἀλλαχοῦ ὑπάρχει πνεῦμα χωρισμοῦ τῶν διαφόρων Σχολῶν εἰς ἱδρύματα χωριστά. Ἐν Γαλλίᾳ ὑπάρχουσιν ἀπὸ ἐτῶν μακρῶν κεχωρισμέναι αἱ εἰδικαὶ Σχολαὶ (faculté de droit, de médecine, des sciences, des lettres), μὴ συνεχόμεναι, ὡς τὸ πάλαι, εἰς μίαν ὀργανικὴν πανεπιστημιακὴν ἑνότητα, τὸ δὲ ὄνομα Université de France ἐν Γαλλίᾳ σημαίνει σήμερον μᾶλλον τὸ μέγα διοικητικὸν Σωματεῖον, τὸ μεριμνῶν περὶ πάσης, ἀπὸ τῆς κατωτάτης μέχρι τῆς ἀνωτάτης, τῆς ἐν Γαλλίᾳ ἐκπαιδεύσεως. Οὕτως ἀπεμακρύνθησαν τὰ πανεπιστήμια ἀπὸ τῆς πρώτης αὐτῶν ὑποστάσεως, ὅτε ἦσαν μᾶλλον κοινόβια, διδασκόντων καὶ μαθητῶν, ὧν τὸ σύνολον ἀπετέλει, ὡς καὶ ἡ λατινικὴ λέξις universitas δεικνύει, τὴν πολιτικὴν ὁμάδα, τὸ σωματεῖον, ὡς νομικὸν πρόσωπον τοῦ δημοσίου δικαίου (universitas magistrorum et scholarium).

Τὸ ἡμέτερον Πανεπιστήμιον ἱδρύθη τὸ 1836, κατὰ τὸν τύπον καὶ τὸ σύστημα τῶν γερμανικῶν πανεπιστημίων. Εἶναι διὰ τοῦτο ἵδρυμα τοῦ δημοσίου δικαίου, ἀλλὰ εὐρεῖα αὐτοδιοίκησις παρεχωρήθη εἰς αὐτό. Ἐκλέγει τὰς ἀρχάς του, Πρύτανιν, Σύγκλητον καὶ Κοσμήτορας, ὑποδεικνύει τοὺς ἀξίους νὰ καταλάβωσι τὰς κενὰς ἕδρας καθηγητάς, ἐν αὐτῷ δὲ οὐ μόνον διδασκαλία πρὸς διάπλασιν ἐπιστημόνων συντελεῖται, ἀλλὰ καὶ περαιτέρω ἐπιστημονικὴ ἔρευνα καὶ σπουδὴ ἐπιστημονική, τείνουσα πρὸς θεραπείαν καὶ προαγωγὴν τῆς ἐπιστήμης καθόλου. Ἀντιθέτως πρὸς τὸν γερμανικὸν τύπον τῶν Πανεπιστημίων, ἐν τῷ γαλλικῷ καὶ τῷ ἀγγλικῷ τύπῳ αὐτῶν δὲν θεωρεῖται ἡ ἔρευνα καὶ προαγωγὴ τῆς ἐπιστήμης ὡς ἔργον τοῦ Πανεπιστημίου κυρίως. Ἀκαδημίαι καὶ ἄλλαι εἰδικαὶ Σχολαὶ χρησιμοποιοῦνται πρὸς τοῦτο, τὸ δὲ Πανεπιστήμιον ἀπομένει πάντοτε τὸ ἀνώτατον Διδασκαλεῖον. Τοιοῦτον τινὰ χωρισμὸν ἐσχάτως καὶ ἐν Γερμανίᾳ ὑποστηρίζουσι (διατριβὴ τοῦ καθηγητοῦ Ostwald ἐν τῷ περιοδικῷ die Umschau).

* * *

Πρὶν ἢ ἐξετάσωμεν τὰς πράγματι ἐπερχομένας βελτιώσεις τῶν πανεπιστημιακῶν πραγμάτων, καὶ τὰς διατάξεις τῶν ψηφισθέντων νόμων, δὲν δυνάμεθα νὰ ἀφήσωμεν ἀπαρατήρητον οὐσιῶδες μειονέκτημα τῆς ὀργανώσεως τῆς ἀνωτάτης ταύτης, ἀλλὰ καὶ πάσης τῆς παρ᾽ ἡμῖν ἐκπαιδεύσεως. Οὐδὲν πταίουσιν ἐν τούτῳ τὰ πρόσωπα, πταίει καὶ χωλαίνει τὸ *σύστημα* τῆς ἐκπαιδεύσεως. Οἱ εἰδικοὶ διοργανοῦσι τὴν διδασκαλίαν, στρέφουσι πᾶσαν τὴν προσοχὴν αὐτῶν εἰς τὴν «*διδακτέαν ὕλην*» εἰς τὰ προγράμματα τῆς διδασκαλίας, εἰς τὰς ἐξετάσεις καὶ τὴν βαθμολόγησιν τῆς διανοητικῆς ἀναπτύξεως καὶ προόδου τῶν διδασκομένων, ἀλλ᾽ οὐδαμῶς ἐπισπᾶται τὴν προσοχὴν αὐτῶν οὔτε τοῦ *χαρακτῆρος* ἡ διάπλασις οὔτε ἡ παρουσία τῶν ἀναγκῶν τοῦ καθ᾽ ἡμᾶς κοινωνικοῦ βίου. Διάφορα θέματα καὶ προβλήματα καὶ ζητήματα ἐξετάζονται παρὰ τῶν διδασκομένων καὶ βαθμολογεῖται ἡ πρόοδος αὐτῶν ἐν τούτοις, ἐν ᾧ ἴσως οὐδὲ ἓν σύνθεμα ἐθνικῆς ὑποστάσεως δύνανται νὰ παρουσιάσωσιν, οὐδ᾽ οἱ ἀριστεύοντες ἐξ αὐτῶν, οὐδὲ ἓν θέμα νὰ χειρισθῶσι. Ἀλλ᾽ ἡ παίδευσις αὕτη δὲν ἐκπληροῖ ποσῶς τοῦ Ἔθνους τοὺς σκοπούς. Οἱ ἰδεολόγοι, οἱ θεωρητικοί, οἱ ζητοῦντες δι᾽ ἑαυτούς, δὲν προάγουσι τὰς βλέψεις τὰς πολιτικὰς τοῦ Ἔθνους, οὐδὲ καθιστῶσιν αὐτὸ ἱκανὸν νὰ ἁμιλλᾶται ἐν τῷ παγκοσμίῳ συναγωνισμῷ πρὸς τὰ ἄλλα ἔθνη.

Τὸ ἁμάρτημα τοῦτο δὲν ἀπαντᾷ μόνον παρ᾽ ἡμῖν. Ὁ πολὺς διευθυντὴς τῆς «Science sociale» ὁ Ἐδμόνδος Demolins ἐν τῷ ἔργῳ αὐτοῦ Ἀ quoi tient la supériorité des Anglo-Saxons κατέδειξεν ἤδη, ὅτι ἡ ὑπεροχὴ τῶν Ἀγγλοσαξόνων ὀφείλεται εἰς τὴν ἐκπαιδευτικὴν καὶ σχολικὴν ὀργάνωσιν αὐτῶν, ὑπερέχουσαν κατὰ πολὺ τῆς ἐν τῇ Ἠπειρωτικῇ Εὐρώπῃ. Ἐνταῦθα παρασκευάζονται ἐπιστήμονες ἴσως, ἀλλ᾽ ἐκεῖ καὶ *πολῖται καὶ ἄνδρες*. Αὐτὸς δὲ ὁ Γουλιέλμος Ἰ πρὸ ἐτῶν ἔρριψε φωνὴν διαμαρτυρίας κατὰ τῆς κλασικῆς ἐκπαιδεύσεως ἐν Πρωσσίᾳ. Ἐν ᾧ δὲ ὁ βίος ὁ καθ᾽ ἡμέραν τῶν λαῶν γίνεται ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον βίος ἐθνικός, πολιτικὸς καὶ κοινωνικός, ἐν τούτοις οὐδεμία ἀγωγὴ πολιτικὴ καὶ κοινωνικὴ δίδεται εἰς τοὺς Ἑλληνόπαιδας, δι᾽ ἧς καὶ μόνης θὰ ἐδιδάσκοντο, ὅπως ἀφ᾽ ἑαυτῶν διακρίνωσι τὰς ψευδεῖς ἀπὸ τῶν ἀληθῶν ἀρχῶν, ἃς καθ᾽ ἡμέραν ἀκούουσιν ὡς κηρύγματα ἐθνικὰ ἢ ὑποσχέσεις ἀφθόνους πολιτικὰς καί, διοικοῦντες διὰ τῆς ψήφου αὐτῶν τὰς τύχας τοῦ Ἔθνους, ἀδυνατοῦσι νὰ διακρίνωσι τὴν εἰλικρίνειαν ἀπὸ τῆς ἀγυρτείας! Παράγονται ὑπάλληλοι, πολιτικοὶ ἢ πολεμικοί, κληρικοί, δικηγόροι, ἰατροί, διδάσκαλοι, ἀλλ᾽ ἐλλείπουσιν οἱ πολῖται, ἐλλείπουσιν οἱ ἄνδρες τῆς αὐτοβουλίας, τῆς πρωτοβουλίας, τῆς ἐφ᾽ ἑαυτοὺς πεποιθήσεως, τοὺς ὁποίους παρέχει ἡ ἀγγλικὴ φυλή, ἐλλείπουσιν οἱ αὐτοδημιούργητοι, οἱ self-made men.

Δὲν εἶναι βεβαίως οὔτε τοῦ χώρου τούτου οὔτε τοῦ χρόνου ἴσως ἡ ἀνάπτυξις περὶ τοῦ καταλληλοτέρου τρόπου τῆς τοιαύτης κατευθύνσεως τῶν παρ᾽ ἡμῖν ἐκπαιδευτικῶν πραγμάτων. Πολλὰ ἔχουσιν ἄλλως τε γραφῆ καὶ ἐν βιβλίοις καὶ ἐν περιοδικοῖς. Θαυμασία μελέτη τοῦ Ἀλφρέδου Fouillée, L'éducation morale, δημοσιευθεῖσα ἐν τῇ Revue Bleue τὸ 1898 ἐξετάζει τὸ ζήτημα τοῦτο μετὰ δυνάμεως, καὶ μεταξὺ τῶν ἰδεῶν αὐτοῦ περὶ μεταρρυθμίσεως τῶν τῆς ἐκπαιδεύσεως, «Εἶναι ἀνάγκη, λέγει, νὰ τολμήσωμεν νὰ ἀποσκορακίσωμεν τὰς λεπτομερείας τῶν ἐπιστημῶν, διατηροῦντες μόνον τὰς γενικωτάτας αὐτῶν ἀρχὰς καὶ τὰς συνήθεις ἐφαρμογάς, ἀναλόγως τοῦ χαρακτῆρος τοῦ σχολείου, ἀστυκοῦ ἢ ἀγροτικοῦ· νὰ ἀποβάλωμεν δὲ ἐπίσης μέρος τῆς ὅλης ἱστορίας, ἐπιμένοντες ἰδίως εἰς τὴν τῶν νεωτέρων χρόνων, καὶ μόνον γενικῶς ἐπισκοποῦντες τὴν λοιπήν, νὰ ἀναγάγωμεν δὲ τὴν γεωγραφίαν εἰς ζῶσαν περιγραφὴν τοῦ ὅλου βίου τοῦ Κράτους καὶ τῶν μεθ᾽ ὧν τοῦτο εὕρηται ἐν σχέσεσι . . . *Ἐν Κράτος ὅπερ ἤθελε δαπανᾷ διὰ τὸν ἠθικὸν καὶ διανοητικὸν ἐξοπλισμὸν τῶν γενεῶν τὸ ἥμισυ τῶν στρατιωτικῶν του δαπανῶν, ἤθελεν ἐπικρατήσει καταπληκτικῶς*».

Τὸ ἐλάττωμα τοῦτο τῆς καθόλου παρ᾽ ἡμῖν ἐκπαιδεύσεως ἀποβαίνει ἐπιζήμιον ἐπὶ μᾶλλον ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ, διότι ἐκεῖθεν ἐξέρχονται καὶ οἱ προωρισμένοι, ὅπως διδάξωσιν ἐν τῇ μέσῃ ἐκπαιδεύσει, ὅπου πρὸ πάντων μορφοῦται τοῦ μαθητοῦ ὁ χαρακτήρ. Καὶ οἱ διδάσκαλοι οὗτοι συνήθως οὔτε ἀκριβῆ ἀντίληψιν τῆς σπουδαιότητος τῆς ἀποστολῆς αὐτῶν ἔχουσιν, οὔτε θετικάς τινας γνώσεις τῶν βιονομικῶν ἐπιστημῶν, οὐδὲ δύνανται νὰ διαπλάσωσιν ἄνδρας καὶ πολίτας.

Ὁ γράφων τὰς γραμμὰς ταύτας ἐπεσκέφθη πολλάκις σχολεῖα. Εἶδε τὸν διδάσκαλον, ἐν μέσῳ πληθύος μαθητῶν, ὧν ἠγνόει βεβαίως, κατὰ τὰ πλεῖστα, τὰς νοητικὰς καὶ ἠθικὰς τάσεις, τὴν οἰκογενειακὴν καὶ κοινωνικὴν κατάστασιν, τὴν ὑγείαν, τὸν χαρακτῆρα, τὴν κρᾶσιν. Ἐδίδασκεν ἢ ἐξήταζε ξηρῶς τοὺς μαθητάς, οἱ μαθηταὶ ἀπήντων ἐπίσης ξηρῶς, δεικνύοντες, καὶ ὅτε ἔτι ἄριστα ἀπήντων, ὅτι ἔλειπεν ἡ βαθεῖα συναίσθησις καὶ ἡ ζωὴ ἐν αὐτοῖς. Ὁ διδάσκων ἐβαθμολόγει τὴν ἀπάντησιν, ὄχι τὸν ἀπαντῶντα. Οὐδεμία ψυχολογικὴ παρατήρησις, οὐδεμία παρακολούθησις ἔξω τῶν μαθημάτων, οὐδεὶς φρονηματισμός! «Τί διδάσκετε τοὺς μαθητάς σας; πῶς μορφώνετε αὐτοὺς τοὺς Ἑλληνόπαιδας;» ἠρώτησε ποτὲ ὁ γράφων. Καὶ ὁ διδάσκαλος ἀπηρίθμησε τὸ πρόγραμμα τῆς «*διδακτέας ὕλης*». Οὐδεμία ἐθνική, οὐδεμία πολιτική, οὐδεμία ἀνδρικὴ διαπαιδαγώγησις! Ἰδοὺ τὸ ἐκπαιδευτικὸν πρόβλημα, τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ ἀπασχολήσῃ τοὺς κυβερνῶντας. Ἡ Ἰαπωνία ἀνεπλάσθη διὰ μόνης τῆς ἐκπαιδεύσεως τῶν τέκνων της.

* * *

Ἀλλ᾽ ἂς ἐξετάσωμεν τὰ τῶν πανεπιστημίων, ὡς ἐκανονίσθησαν παρ᾽ ἡμῖν. Ὑπάρχουσι δι᾽ ἀμφότερα τὰ πανεπιστήμια, ὡς εἰκός, κοιναὶ διατάξεις περὶ διοικήσεως, περὶ προσόντων καὶ ἐκλογῆς τῶν καθηγητῶν, περὶ ἐξετάσεων, περὶ ὑφηγητῶν καὶ ἐκτάκτων καθηγητῶν καὶ περὶ ἄλλων στοιχείων, κοινῶς ἀπαντώντων εἰς ἀμφότερα.

Ἡ ἐκλογὴ τῶν καθηγητῶν ἀφίνεται εἰς τὰς Σχολάς· δικαίως δὲ τοῦτο· διότι οἱ ἀποτελοῦντες αὐτὰς καθηγηταὶ εἶναι οἱ ἁρμόδιοι, ὅπως κρίνωσι περὶ τῆς ἱκανότητος τῶν ποθούντων νὰ καταλάβωσι τὰς ἀκαδημαϊκὰς ἕδρας. Τίθεται δὲ ὡς βάσις τοῦ συστήματος τῆς ἐκλογῆς ὁ διαγωνισμός, ἤ, ἀκριβέστερον ἴσως, ἔλεγχος τῶν ὑπὸ τῶν ὑποψηφίων παρουσιαζομένων συγγραφῶν καὶ τῶν ἐργασιῶν αὐτῶν.

Εἶναι ἆρα γε τὸ σύστημα τοῦτο τὸ ἄριστον; Δὲν ἄγει εἰς παράλειψιν ἱκανοτήτων διακεκριμένων; Ἴσως δὲν ἠθέλησαν ἐπιστήμονες κράτιστοι νὰ καταγίνωσιν εἰς τὴν συγγραφὴν πραγματειῶν. Ἴσως δὲν ἔσχον τὸν ἀπαιτούμενον πρὸς τοῦτο χρόνον. Ἴσως εἶχον εὐαίσθητον ἢ ὑπερευαίσθητον τὴν συνείδησιν, καὶ ἐνόμιζον ὅτι συγγράφειν δὲν εἶναι τὸ συρράπτειν δοκίμια μαθητοπρεπῆ ἐξ ἀντιγραφῆς τμημάτων ξένων πραγματειῶν ἢ ξένων ἀνακοινώσεων. Ἴσως ἐνόμισαν ὅτι «πρωτότυπος πραγματεία», οἵαν ὁ διαγωνισμὸς ἀπαιτεῖ, δὲν εἶναι ἡ ἑλληνιστὶ μόνον τὸ πρῶτον γραφομένη. Ἴσως ἡ δύναμις ἡ διδακτική, ἡ δύναμις τοῦ μεταδίδειν τὰ διανοήματα τοῦ διδάσκοντος καὶ τῆς ἐπιστήμης τὰ θέσφατα πρὸς τοὺς ἀκροωμένους, κατὰ τρόπον εὐμέθοδον, δὲν ἐλέγχεται διὰ τοῦ διαγωνισμοῦ. Ἴσως καὶ τὸ ἦθος αὐτό, ἡ κοσμιότης, ἡ ἀνήκουσα εἰς τοῦ διδασκάλου τὸ σεμνὸν λειτούργημα, δὲν ὑποβάλλονται εἰς τὸν διαγωνισμόν, εἰς τὸν τυπικὸν ἔλεγχον τῆς ἐκ παραλλήλου κρίσεως συγγραφῶν καὶ πραγματειῶν. Ὅλα ταῦτα τὰ «ἴσως» εἶναι τοσαῦτα ἐπιχειρήματα κατὰ τοῦ συστήματος τῶν διαγωνισμῶν. Τὰ δύο μάλιστα τελευταῖα δύνανται νὰ ἀποβάλωσι πάντα χαρακτῆρα διστακτικότητος καὶ νὰ ὑποστηριχθῶσιν ὡς ἀσφαλῆ καὶ βέβαια μειονεκτήματα τοῦ συστήματος τῆς διὰ διαγωνισμοῦ ἐπιλογῆς.

Ἀλλ᾽ ἂν ἀφ᾽ ἑτέρου, ἄνευ ἐλέγχου τινός, ἄνευ κρίσεως ἢ διαγωνισμοῦ, ἀφίετο πλήρης διακριτικὴ ἐξουσία εἰς τὰς Σχολὰς ἢ τὸν Ὑπουργόν, ὅπως ἐκλέγωσι τὸν ἄριστον κατὰ τὴν κρίσιν των, ἤθελε παρουσιασθῆ ἄλλος κίνδυνος μέγας, ἐν τόποις, ὅπου αἱ συγγένειαι, οἱ κοινωνικοὶ ἐν γένει δεσμοί, αἱ εὔνοιαι, ἡ πολιτικὴ ἐπήρεια,

ἀποτελοῦσι τοὺς ἰσχυροτέρους εἰς χεῖρας τῶν ἐπιτηδείων καὶ τῶν τολμηρῶν, μοχλούς, ὅπως φθάσωσιν εἰς τῆς ἐπιστήμης τὰ ἱερά, παραγκωνίζοντες τοὺς ἀληθεῖς ἐπιστήμονας, τοὺς ὁποίους διακρίνει, ὡς τὰ πολλά, ἡ μετριοφροσύνη καὶ ἡ κοινωνικὴ δυστυπία.

Ἰδοὺ τὸ δίλημμα. Choisis si tu l'oses! Ἀπησχόλησε καὶ ἀλλαχοῦ τὸ ζήτημα, ὡς ἦτο φυσικόν, τοὺς εἰδικούς. Τὸ ἀδιέξοδον δὲ σχεδόν, τοὺς δισταγμοὺς τοὺς βαθεῖς, εἰς τοὺς ὁποίους καταλήγει ὁ μελετῶν ἑκάτερον τῶν συστημάτων, ἀπεικόνισεν, ἀληθῶς ἐν τελειότητι, διὰ τοῦ τίτλου, ὃν ἔδωκεν εἰς τὸ σύγγραμμα αὐτοῦ, ὁ Cogliolo (1887), ἐπιγράψας αὐτὸ «*Πανεπιστημιακαὶ μελαγχολίαι*». Ἀλλὰ τόσον αὐτός, ὅσον καὶ ὁ καθηγητὴς Ovidio, ὁ συντάξας τότε σύντομον περίληψιν συζητήσεως μεγάλης, γενομένης ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ τῶν ἠθικῶν καὶ πολιτικῶν ἐπιστημῶν τῆς Νεαπόλεως, σὺν αὐτοῖς δὲ καὶ ὁ δεινὸς καθηγητὴς τοῦ δημοσίου δικαίου καὶ πολιτευτὴς Orlando, ἐν ἐκθέσει εἰσηγητικῇ Ἐπιτροπείας τῶν καθηγητῶν τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Παλέρμου (1897) ἀνεγνώρισαν μὲν τὰ ἄτοπα, ὅσα δύνανται νὰ συμπαρομαρτήσωσι τῷ συστήματι τῶν διαγωνισμῶν, δὲν ἐδίστασαν ὅμως νὰ συνομολογήσωσιν ὅτι τὸ σύστημα τοῦτο εἶναι πολλαχῶς προτιμότερον τῆς αὐθεκάστου κρίσεως τῶν Σχολῶν καὶ τοῦ Ὑπουργοῦ, ὅπου ὁ φαβοριτισμὸς καὶ ὁ νεποτισμὸς παίζουν τὸν μεγαλύτερον καὶ ὀλεθριώτερον ρόλον ἀνελέγκτως.

Διὰ τοῦτο, ὀρθῶς τὸ σύστημα τοῦτο ἔθεντο ὡς βάσιν καὶ τὰ νομοσχέδια τοῦ ἐπὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως ὑπουργοῦ κ. Ἀλεξανδρῆ. Ἐπιτροπὴ τριμελὴς ἐξ ἑκάστης Σχολῆς, ἀπαρτιζομένη ἐκ καθηγητῶν διδασκόντων συναφῆ πρὸς τὴν ὕλην, δι' ἣν ἡ κενὴ ἕδρα, μαθήματα, ἐξελέγχει τὰ ἔργα τῶν ὑποψηφίων καθηγητῶν, γνωμοδοτεῖ ἐπὶ ἑκάστου αὐτῶν κεχωρισμένως, συντάσσει ἔκθεσιν εἰδικῶς ἠτιολογημένην καὶ αὕτη χρησιμεύει ὡς βάσις, ἵνα ἡ οἰκεία Σχολὴ ἀποφανθῇ ὑπὲρ τοῦ διοριστέου. Ἡ δὲ δημοσίευσις τῆς ἐκθέσεως τῆς Ἐπιτροπῆς ἐν τῇ Ἐφημερίδι τῆς Κυβερνήσεως, ἐπιτρέπουσα τὴν ἀνασκευὴν καὶ τὸν ἔλεγχον τῆς κρίσεως αὐτῆς, οὐ μόνον ὑπὸ τῶν μὴ ἐπιτυχόντων ἀλλὰ καὶ ὑπὸ παντὸς ἐπιστήμονος, ἀποτελεῖ ἠθικὸν χαλινὸν κατὰ πάσης αὐθαιρεσίας ἢ ἀδίκου κρίσεως, τὸν μόνον δυνατὸν καὶ ἐπιτρεπτὸν χαλινόν. Ἡ ἀπόφασις τῆς Σχολῆς εἶναι οὐσιαστικῶς ὑποχρεωτικὴ διὰ τὸν ὑπουργόν.

Ἐν τῇ κοινοβουλευτικῇ ἐπιτροπῇ ἡμεῖς, ὡς εἰσηγητὴς ταύτης, προὐτείναμεν τὴν ἐξαίρεσιν τῶν μέχρι τετάρτου βαθμοῦ συγγενῶν τῶν ὑποψηφίων καθηγητῶν ἀπό τε τῆς Ἐπιτροπείας τῆς τριμελοῦς καὶ ἀπὸ τῆς ψηφοφορίας τῆς Σχολῆς, προκειμένης κρίσεως τῶν ὑποψηφίων. Εἰς τὴν πρότασιν ταύτην ἐπεκρότησεν ἡ Ἐπιτροπεία ὁμοψήφως, συγκατετέθη δὲ καὶ ἡ Κυβέρνησις καὶ τοιουτοτρόπως, ψηφισθεῖσα ὑπὸ τῆς Βουλῆς, ἡ συσχετικὴ διάταξις ἀπετέλεσε μέρος τοῦ ἰσχύοντος νόμου. Υἱοθετήθη ἐπίσης παρὰ τῆς Κυβερνήσεως καὶ ἡ σκέψις ἡμῶν, ὅπως ἀπαλλάσσηται τῶν διατυπώσεων τοῦ διαγωνισμοῦ καθηγητὴς Ἕλλην, διδάξας ἢ διδάσκων τὴν ἰδίαν ὕλην ἐν ξένῳ ἀνεγνωρισμένῳ πανεπιστημίῳ καὶ συγγράψας ἔργα ἐπιστημονικῆς ἀξίας, καὶ ἀπετέλεσε καὶ αὕτη μέρος τοῦ νόμου. Τῶν δύο τούτων προτάσεων ἡ σκοπιμότης εἶναι ἀφ' ἑαυτῆς κατάδηλος, ὥστε περιττεύει προδήλως πᾶσα περαιτέρω ἀνάπτυξις. Θὰ ἦτο δὲ ἄστοχον, ἂν ἐστερούμεθα διαπρεπεῖς ἐπιστήμονας Ἕλληνας καθηγητὰς ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ, θὰ ἦτο ἄδικον, ἂν ἐστερούμεθα ἕνα Λιβιεράτον ἢ ἕνα Πολίτην, ἀξιοῦντες παρ' αὐτῶν, ὅπως ὑποβάλωσιν αἰτήσεις καὶ συναγωνισθῶσι πρὸς Ἕλληνας διδάκτορας, αὐτοὶ οἱ καθηγηταί! Ἡ ἀρχὴ τῆς διὰ διαγωνισμοῦ ἐπιλογῆς τῶν ἀρίστων, γενικῶς παραδεδεγμένη ἐν Ἰταλίᾳ, ἐν τούτοις ὑφίσταται ἐξαίρεσιν καὶ ἐκεῖ, ὅπου, καὶ κατὰ τοὺς προτέρους νόμους καὶ κατὰ τὸν νόμον τῆς 12 Ἰουνίου 1904 (ἄρθρ. 1), ἐπιτρέπεται νὰ ἐκλέγωνται καθηγηταὶ ἄνευ διαγωνισμοῦ πρόσωπα ἐπιστημονικῆς ἢ διδακτικῆς ἀξίας ὑπερόχου καὶ ἀνεγνωρισμένης κατὰ τρόπον ἀδιαφιλονείκητον.

Διὰ τοὺς ἐκτάκτους καθηγητὰς ὁ κ. Ὑπουργός, ἡ Κοινοβουλευτικὴ Ἐπιτροπή, ἡ Σύγκλητος τοῦ Πανεπιστημίου καὶ ὁ Εἰσηγητὴς τῆς ἐπιτροπῆς συνεταύτισαν μὲν τὰς γνώμας αὐτῶν, ὡς πρὸς τὸ ἐπάναγκες τῆς ὑπάρξεως αὐτῶν, διεφώνησαν ὅμως ὡς πρὸς τὴν ἔκτασιν τῆς θητείας καὶ τὸ μέλλον αὐτῶν. Ἡ ἀνάγκη τῆς ὑπάρξεως ἐκτάκτων καθηγητῶν εἶναι ἐπιτακτική. Διδάσκουσιν οὗτοι αὐτοτελῶς μαθήματα, ἅτινα δὲν ὑπάρχουσι ἴσως καθηγηταί, ὅπως διδάξωσι· ἀλλὰ ἀναπληροῦσι καὶ τὸν ἀπόντα ἢ ἀσθενοῦντα τακτικὸν καθηγητήν· καὶ συμπληροῦσι πολλάκις τὸ ἔργον αὐτοῦ, ἐν οἷς μαθήμασιν εἶναι ἀδύνατος ἡ διδασκαλία τῆς ὅλης ὕλης ὑπὸ τοῦ τακτικοῦ καθηγητοῦ. Καί, περαιτέρω, οἱ ἔκτακτοι καθηγηταὶ ἀποτελοῦσι τὸ φυτώριον, ἐξ οὗ σὺν τῷ χρόνῳ θὰ στρατολογηθῶσιν οἱ τακτικοί. Ἐπιδεικνύοντες κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐκτάκτου καθηγεσίας τὴν διδακτικὴν καὶ ἐπιστημονικὴν αὐτῶν δύναμιν, παρέχοντες δὲ εἰς κοινὸν ἔλεγχον τοῦ ἤθους τὸ εὐπρεπὲς καὶ κόσμιον, ἀποτελοῦσι βεβαίως τὸ ἄριστον, πρὸς ἐκλογὴν τῶν τακτικῶν διδασκάλων, ὑλικόν.

Ἀλλ' ἡ θητεία τοῦ ἐκτάκτου καθηγητοῦ ὡρίσθη ἑπταετὴς ὑπὸ τοῦ Νόμου. Τὰ ἀρχικὰ μάλιστα νομοσχέδια ὥριζον ταύτην μόνον τριετῆ. Καὶ ναὶ μὲν ἐπετράπη εἰς αὐτοὺς ὅπως μετάσχωσιν ἐκ νέου τοῦ διαγωνισμοῦ, ἀλλά, φρονοῦμεν ὅτι, τὸ περιωρισμένον τῆς θητείας θέλει ἀπομακρύνει τοὺς ἐκλεκτοὺς ἐπιστήμονας ἀπὸ τῆς ἐπιδιώξεως τῆς ἐκτάκτου καθηγεσίας. Τίς, τῷ ὄντι, ἐπιστήμων ἀληθής, ὑποστὰς ἅπαξ διαγωνισμόν, εἶναι δυνατὸν νὰ στέρξῃ ὅπως ὑφίσταται τοιοῦτον ἀνὰ ἑπτὰ ἔτη; Καὶ πῶς εἶναι δυνατὸν οὗτος νὰ μὴ θελήσῃ, κολακεύων τοὺς τακτικοὺς καθηγητάς, οἵτινες θὰ κρίνωσιν ἑκάστοτε αὐτόν, νὰ ἀποφύγῃ πᾶσαν πρὸς αὐτοὺς ἅμιλλαν, ἐν ᾗ θὰ ἀπεδείκνυε τὴν ἰδίαν ὑπεροχήν, θὰ ἐμείωνεν ὅμως τὴν τῶν κριτῶν αὐτοῦ; Οὐδὲ εἶναι δυνατὸν ὅπως ὁ ἀφωσιωμένος εἰς τὴν σκέψιν τῆς ἐπιτυχίας ἐν τῷ νέῳ διαγωνισμῷ ἔκτακτος καθηγητὴς ἀποκτήσῃ τὴν ἀπαραίτητον ἐπιστημονικὴν ἐλευθερίαν ἵνα ἐργάζηται ἐν τῷ ἐπιστημονικῷ ἐδάφει, ἄνευ δεσμῶν, πρὸς καλλιεργίαν καὶ προαγωγὴν τῆς ἐπιστήμης. Διὰ τοῦτο ἡμεῖς ἠθέλομεν προκρίνει, ὅπως, ὁ ἔκτακτος καθηγητής, διορισθεὶς ἅπαξ συνεπείᾳ διαγωνισμοῦ, παραμένῃ ὡς ἔκτακτος πρόσκαιρος, ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν καὶ τὸν διηνεκῆ ἔλεγχον τῆς Σχολῆς, ἐπὶ διετίαν ἢ τριετίαν, ἀποδεικνύων δ' ἐν τῷ μεταξὺ τὴν δέουσαν διδακτικὴν δύναμιν, τὴν προσήκουσαν σεμνότητα, καὶ τὴν ἐπιστημονικὴν προκοπήν, κρίνηται μετὰ τὸ δοκιμαστικὸν τοῦτο χρονικὸν διάστημα, ὑπὸ τῆς Σχολῆς ἢ ὡς ἄξιος ὅπως γένηται διαρκὴς ἔκτακτος καθηγητὴς ἢ ὡς ἀποβλητέος τοῦ Πανεπιστημίου. Γενόμενος δὲ διαρκὴς ἔκτακτος καθηγητὴς ἤθελε προτιμᾶται παντὸς ἰσοδυνάμου διὰ τὴν κενουμένην ἕδραν τοῦ τακτικοῦ καθηγητοῦ.

Ὁμολογουμένως ἐν τούτοις ἡ εἰσαγωγὴ τοῦ θεσμοῦ τῶν ἐκτάκτων καθηγητῶν εἶναι ἀρίστη συμβολὴ εἰς τὴν ἐλπιζομένην πρόοδον τῶν πανεπιστημιακῶν πραγμάτων, καὶ ὑφ' ἣν μορφὴν εἰσήχθη ὑπὸ τοῦ Νόμου. Τὰς καταδειχθησομένας δ' ἄλλως ἀτελείας δυνάμεθα, τοῦ χρόνου προϊόντος, νὰ συμπληρώσωμεν, διδασκόμενοι ἐκ τῆς πείρας, τοῦ ἀρίστου διδασκάλου καὶ γνώμονος τῶν ἐλλείψεων οἱουδήποτε νομοθετήματος.

Πλὴν τῶν τακτικῶν καὶ τῶν ἐκτάκτων καθηγητῶν, ὧν ἡ κατὰ τοὺς ψηφισθέντας νόμους διαφορὰ συνίσταται καὶ εἰς τοῦ μισθοῦ τὴν ἀπόστασιν καὶ εἰς τὸ πρόσκαιρον τῆς θητείας τῶν δευτέρων καὶ εἰς τὴν ἀποχὴν αὐτῶν ἀπὸ τῆς διοικήσεως τοῦ Πανεπιστημίου (οὔτε ἐκλέγουν, οὔτε ἐκλέγονται), ἀναγνωρίζει ὁ νόμος καὶ ἐπιτίμους ἢ ἐπιτιμίους καθηγητάς, καὶ ὑφηγητάς, Οἱ πρῶτοι εἶναι οἱ μετὰ 35^{ετῆ} διδασκαλίαν ἀποχωροῦντες τοῦ Πανεπιστημίου ἢ περιφανεῖς ξένοι ἢ ἡμεδαποὶ ἐπιστήμονες. Οἱ δεύτεροι διορίζονται ἐπὶ τῇ βάσει διαγωνισμοῦ εἰς τὰς τακτικὰς ἕδρας, ὅπου δὲν ὑπάρχουν ἔκτακτοι καθηγηταί, ἢ πρὸς διδαχὴν μαθημάτων, δι' ἃ δὲν ὑπάρχει μὲν ἱδρυμένη ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τακτικὴ ἕδρα, ἀλλὰ περὶ τῆς χρησιμότητος τῆς διδασκαλίας τῶν ὁποίων ἀπεφάνθη ἡ Σχολή. Οἱ ὑφηγηταὶ εἶναι ἄμισθοι. Εἶναι, οὕτως εἰπεῖν, ἰδιῶται διδάσκοντες ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ, ἐλευθέρως, ἀλλ' ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τῶν πανεπιστημιακῶν ἀρχῶν. Ὁ θεσμὸς τῶν ὑφηγητῶν μεγίστην ἔκτασιν ἔχει ἐν Γερμανίᾳ, καὶ Αὐστρίᾳ ἰδίᾳ. Ἐν τῇ δευτέρᾳ τινὲς τούτων ἕν τισι ζητήμασι ἔχουσι καὶ ψῆφον συμβουλευτικήν, μετέχοντες οὕτω πως τῶν Σχολῶν. Εἶναι δὲ χρησιμώτατος ὁ θεσμὸς τῶν ὑφηγητῶν διὰ πλείστους λόγους. Νέοι ἐπιστήμονες διδάσκουσι τοιουτοτρόπως ὕλην ἐπιστημονικήν, ἴσως μήπω συστηματοποιηθεῖσαν μηδὲ εἰσαχθεῖσαν ἐπισήμως ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ διὰ ἀναγνωρίσεως τακτικῆς ἢ ἐκτάκτου ἕδρας, καὶ προσδίδουσι τὸν ἀτομικὸν αὐτῶν τύπον ἐν τῇ ἀναπτύξει καὶ τῇ μελέτῃ τοῦ θέματός των, συμβάλλοντες τοιουτοτρόπως τὰ μέγιστα εἰς τὴν προαγωγὴν τῆς ἐπιστήμης. Ἐκ τῶν διδασκαλιῶν αὐτῶν οὐ μόνον διαπλάσσεται ἐνίοτε ἐπὶ τὸ συστηματικώτερον ὕλη τις ἐπιστημονική, ἀλλὰ καὶ μορφοῦται ὁ φοιτητὴς πρὸς ἰδίας ἐπιστημονικὰς ἐρεύνας καὶ μελέτας. Οἱ ὑφηγηταὶ διεγείρουσι τὴν δραστηριότητα καὶ τὸν ζῆλον τοῦ τακτικοῦ καθηγητοῦ, καὶ ἀφυπνίζουσιν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ βαθέος ὕπνου, εἰς ὅν, ἀτυχῶς, βυθίζονται οἱ πλεῖστοι μετὰ τὴν ἀπόκτησιν τοῦ τίτλου τοῦ τακτικοῦ καθηγητοῦ. Συμπληροῦσι δὲ καὶ τὸ ἔργον αὐτῶν, διδάσκοντες ἢ μέρος τῆς ἰδίας ὕλης, ἢ καὶ ὁλόκληρον συνοπτικώτατα καὶ διευκολύνοντες τοιουτοτρόπως τὰς ἀκροάσεις τοῦ φοιτητοῦ. Ἀλλ' ἵνα ταῦτα ἐπιτελεσθῶσι καί, περαιτέρω, ἵνα οἱ ὑφηγηταί, ὁσημέραι ἐπιστημονικώτερον συγκροτούμενοι, ἀπαρτίζωσι τὸ φυτώριον, ἐξ οὗ θὰ λαμβάνωνται οἱ ἱκανώτατοι ἔκτακτοι ἢ τακτικοὶ καθηγηταί, δέον νὰ ἐξασφαλισθῇ εἰς αὐτοὺς ἀκαδημαϊκὸς βίος ἀξιοπρεπὴς καὶ ἀκαδημαϊκὴ σταδιοδρομία. Οὐδέτερον τούτων συμβαίνει παρ' ἡμῖν. Οὔτε προτιμῶνται κἂν ἐν διαγωνισμῷ τῶν ἰσοδυνάμων ὑποψηφίων καθηγητῶν, οὐδ' ἐπιτρέπεται ἡ λῆψις μικρῶν διδάκτρων, δι' ὧν, ὡς καὶ διὰ τῆς ἐξετάσεως τῆς διδασκομένης ὕλης, θὰ ἐξησφαλίζετο εὐπρεπὴς ἀκαδημαϊκὴ ὑπόστασις εἰς αὐτούς. Διὰ τοῦτο βλέπομεν νέους ὑφηγητὰς ἀρχομένους μὲν μετὰ ζήλου τῶν παραδόσεων αὐτῶν καὶ συνεχίζοντας ταύτας, καὶ τὰς ἐπιστημονικὰς αὐτῶν ἐρεύνας ἐπὶ ἔτη τινά, καταλαμβανομένους δὲ θᾶττον ἢ βράδιον ὑπὸ ἀπογοητεύσεως καὶ ἐπιστημονικοῦ μαρασμοῦ καὶ τρεπομένους εἰς τὴν πρακτικὴν καὶ κερδοφόρον τῆς ἐπιστήμης ἄσκησιν.

***

Καινοτομίαν εἰσήγαγον τὰ ψηφισθέντα νομοσχέδια ἐν τῷ ζητήματι τῶν ἐξετάσεων. Διότι

καθιέρωσαν τὰς ἐνιαυσίους τῶν φοιτητῶν ἐξετάσεις, ἀφοῦ πρότερον ὥρισαν ὅτι ἡ διδασκαλία θὰ γίνεται κατὰ πρόγραμα, συντασσόμενον τὸν μῆνα Ἰούνιον ἑκάστου πανεπιστημιακοῦ ἔτους ὑπὸ τῶν καθηγητῶν, καὶ ὅτι ἡ ἀκρόασις τῶν, κατὰ τὸ πρόγραμμα τοῦτο, διδασκομένων μαθημάτων, εἶναι ὑποχρεωτική.

Τὸ θέμα δὲν εἶναι ἐκ τῶν ἁπλουστέρων. Ἐν τοῖς ἀνωτάτοις Διδακτηρίοις δὲν εἶναι μόνον σκοπὸς ἡ παρασκευὴ ὑπαλλήλων ἢ δικηγόρων καὶ ἰατρῶν, ἀλλὰ καὶ ἡ προαγωγὴ τῆς ἐπιστήμης καὶ ἡ παρασκευὴ ἐπιστημόνων συγκεκροτημένων τελείως πρὸς περαιτέρω τῆς ἐπιστήμης θεραπείαν. Τοιοῦτοι ὅμως ἐπιστήμονες δὲν δύνανται νὰ ἀποβῶσιν οἱ καθηλούμενοι εἰς ὡρισμένων προγραμμάτων τὴν ἀκρόασιν. Τῆς ἀληθοῦς ἐπιστήμης τὰ ὅρια εἶναι ἀδιάγραπτα. Ἕκαστος πρέπει νὰ εἶναι ἐλεύθερος ὅπως μορφώσῃ ἑαυτόν, κατὰ τὸν ἴδιον ἑαυτοῦ χαρακτῆρα, κατὰ τὴν ψυχικὴν ἑαυτοῦ σύστασιν, κατὰ τὴν δύναμιν καὶ τὰς τάσεις τοῦ πνεύματος αὐτοῦ. Πρέπει ἐλευθέρως νὰ δύναται νὰ ἐκλέξῃ τὰ μαθήματα, ὡς ὁ νοῦς αὐτοῦ καὶ οἱ σκοποί, οὓς ἐν τῷ βίῳ προτίθεται νὰ ἐπιδιώξῃ, ὑπαγορεύουσιν εἰς αὐτόν, ἀλλὰ καὶ τὴν σειράν, μὲ τὴν ὁποίαν ἐννοεῖ νὰ τὰ ἀκολουθήσῃ.

Ἰδοὺ ἡ μία τοῦ ζητήματος ὄψις. Ἀλλ' ἡ ἐκ τῆς ἐλευθερίας ταύτης παραγωγὴ πολλῶν παραπλανήσεων ἀσκόπων εἶναι μᾶλλον πιθανή. Ποσάκις νέοι καὶ διὰ ζήλου πεπροικισμένοι φοιτηταὶ δὲν γνωρίζουσι πόθεν νὰ ἄρξωνται τῶν ἀκροάσεών των, καταναλίσκουσι δὲ ὥρας πολλάς, μῆνας ἔτι, ἀκροώμενοι μαθημάτων, ἅτινα κατόπιν εὑρίσκουσιν ὀλίγον χρήσιμα δι' αὐτούς! Ἀνάγκη ἄρα ἡ ἐλευθέρα σπουδὴ νὰ μὴ περιορισθῇ, ἀλλ' ἀνάγκη ἐπίσης διὰ προγραμμάτων νὰ καθορίζωνται ἑκάστοτε αἱ ὕλαι, ἃς βαθμιαίως πρέπει νὰ ἀκούσῃ ὁ σπουδάζων, ἵνα ἐπὶ τέλους ἀποκτήσῃ τὰς ὡρισμένας ἐκείνας γνώσεις, ὧν ἄνευ δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ἐξέλθῃ τοῦ Πανεπιστημίου, ἐλεύθερος ὢν νὰ ἀκροασθῇ οἱωνδήποτε καὶ ὁσωνδήποτε ἄλλων μαθημάτων, εἴτε τῆς αὐτῆς εἴτε ἄλλης Σχολῆς. Ἤθελεν ἄλλως καταστῇ ἀδύνατος πᾶσα συστηματοποίησις καὶ πᾶσα τακτοποίησις σπουδῶν.

Αἱ εἰδικαὶ ἐξετάσεις καὶ ἀλλαχοῦ εἰσήχθησαν, οἷον ἐν Γαλλίᾳ καὶ Ἰταλίᾳ. Εἶναι ἀδιάφορον ἂν εἶναι ἐτήσιοι ἢ μή. Ἀλλὰ δύναταί τις νὰ εἴπῃ: πρέπει ὁ φοιτητὴς νὰ ὑπόκειται εἰς μερικὰς ἐξετάσεις, καθ' ἣν ἐποχὴν φωνὴ πανταχόθεν ἐγείρεται, ὅπως καταργηθῶσιν αἱ ἐνιαύσιοι ἐξετάσεις ἐν τῇ μέσῃ ἐκπαιδεύσει, ἐξετάσεις βασανίζουσαι καὶ ξηραίνουσαι τοὺς ἐγκεφάλους τῶν δοκιμαζομένων;

Ἐὰν ἦτο δυνατὸν ὁ Ἕλλην φοιτητὴς νὰ ἔχῃ τὴν συστηματικὴν φιλοπονίαν καὶ τὴν ἐμμονὴν ἐν τῇ μελέτῃ ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν μέχρι τῶν τελευταίων τῆς φοιτήσεώς του, ὡς ὁ Γερμανὸς φοιτητής, οὐδεὶς θὰ ἐδίσταζε νὰ ἀποκλίνῃ ὑπὲρ τοῦ συστήματος τῶν μοναδικῶν ἐπὶ πτυχίῳ ἐξετάσεων. Ἀλλ' ἀτυχῶς τοῦτο δὲν συμβαίνει. Εἶναι δὲ περίεργος παρατήρησίς τις, ἣν ἀναγινώσκομεν ἐν τῇ ἐκθέσει τοῦ καθηγητοῦ καὶ πρυτάνεως τῆς Νομικῆς Σχολῆς τοῦ ἐν Aix-Marseille πανεπιστημίου κ. Bry. Ὁμιλῶν ἐν τῇ ἐκθέσει τοῦ ἔτους 1909-1910 περὶ τῶν Γάλλων φοιτητῶν λέγει: «Τινὲς ἐπαρουσιάζοντο χωρὶς νὰ ἔχωσι τὴν ἐλαχίστην γνῶσιν ἐκ τῆς διδακτέας ὕλης, ἡ δὲ μηδαμινότης ὑπῆρξε τοιαύτη, ἡμέραν τινά, ὥστε ἡ ἐπιτροπὴ ἠναγκάσθη νὰ ἀναβάλῃ τὴν ἐξέτασιν ὁλοκλήρου τῆς σειρᾶς. Δὲν ὀφείλεται τοῦτο εἰς τὴν αὐστηρότητα τῶν ἐξεταστῶν. Ὀφείλεται εἰς τὴν μέθοδον πρὸ πάντων, δι' ἧς ἐργάζονται πλεῖστοι φοιτηταί, οἵτινες ἀραιῶς μόνον ἀκολουθοῦντες τὰ μαθήματα, ἐλαχίστην λαμβάνουσι γνῶσιν τῶν γενικῶν τῆς ἐπιστήμης ἀρχῶν καὶ προπαρασκευάζονται ἐν σπουδῇ ὀλίγας ἡμέρας πρὸ τῶν ἐξετάσεων εἰς ζητήματά τινα, καὶ ταῦτα ἐπιπολαίως».

Τοῦτο συνέβαινε καὶ παρ' ἡμῖν ἀτυχῶς μέχρι τοῦδε. Ὀλίγους μῆνας πρὸ τῶν ἐξετάσεων ἀπεστήθιζον ὡρισμένα θέματα οἱ φοιτηταὶ καὶ ἐλάμβανον τὸ πτυχίον τῶν ἐξετάσεων. Αἱ ἐνιαύσιοι ὅμως ἐξετάσεις θὰ ἐξαναγκάσουν αὐτοὺς εἰς μελέτην μείζονα, καὶ τὸν χρόνον καὶ τὴν ἔκτασιν. Ἀκριβῶς δὲ ἡ ἀθρόα ὑπερφόρτωσις τοῦ νοὸς τῶν ὑποψηφίων, κατὰ τοὺς τελευταίους μῆνας, ἡ ὑπερφόρτωσις, ἥτις ἐπισύρει τὰς ἀρὰς πάντων ἐν τῇ μέσῃ ἐκπαιδεύσει, ἐπεβάρυνε κατ' ἀνάγκην μέχρι τοῦδε τοὺς τελειοφοίτους, πάντως δὲ θὰ μετριασθῇ διὰ τοῦ καταμερισμοῦ τῆς δοκιμασίας εἰς τέσσαρας τοιαύτας.

* * *

Ἐν τῇ Ἐπιτροπῇ ὑπεδείχθη ἡ ἀνάγκη τῆς συστάσεως Ἀνωτάτου Συμβουλίου τῆς Ἐκπαιδεύσεως. Ἐν Γαλλίᾳ ἐγένετο τοῦτο διὰ τοῦ Νόμου τῆς 15 Μαρτίου 1850, ὅστις ἐτροποποιήθη βραδύτερον, ἐν δὲ τῇ Ἰταλίᾳ διὰ τοῦ Νόμου τῆς 13 Νοεμβρίου 1859, τοῦ γνωστοῦ ὑπὸ τὸ ὄνομα Legge Casati. Ἡ ἐκεῖ εὐδοκίμησις δεικνύει ὅτι θὰ ἦτο σκόπιμον νὰ συσταθῇ καὶ παρ' ἡμῖν, ὑπὸ τύπον προσόμοιον, τὸ Ἀνώτατον τοῦτο Συμβούλιον. Κατὰ τὴν γνώμην ἡμῶν ἔδει τοῦτο νὰ ἀπαρτίζεται· 1) ἐκ 5 καθηγητῶν τῶν Σχολῶν· 2) 10 ἐπιστημόνων, μὴ διδασκόντων ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ, ὑποδεικνύοντος εἴκοσι τοῦ Συμβουλίου Ἐπικρατείας καὶ ἐκλέγοντος τοὺς ἡμίσεις τοῦ Ὑπουργοῦ· 3) ἑνὸς Συμβούλου τῆς Ἐπικρατείας καὶ ἑνὸς Νομικοῦ Συμβούλου· 4) ἑνὸς μέλους τοῦ στρατοῦ, ὑποδεικνυομένου ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Στρατιωτικῶν καὶ 5) ἑνὸς μέλους, ὑποδεικνυομένου ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας.

Ἡ ἐκλογὴ δέκα μελῶν ἐξ ἐπιστημόνων διακεκριμένων, μὴ ἀφοσιωσάντων δὲ ἑαυτοὺς εἰς τὴν ἀπὸ καθέδρας διδασκαλίαν, ἤθελε δίδει εἰς τὰς σκέψεις τοῦ ἀνωτάτου τούτου σώματος ζωηροτέραν τινὰ κατεύθυνσιν, νεωτεριστικήν, μεταδιδομένη δ' αὕτη, ἐν προσήκοντι μέτρῳ, εἰς τὰ τῆς ὀργανώσεως τῆς παρ' ἡμῖν παιδείας ἐν γένει, ἤθελε βεβαίως συντελῇ εἰς τὴν μείωσιν τῆς στενῆς πρὸς τὰς παραδεδομένας ἕξεις προσηλώσεως, ἥτις ἐφάπτεται τῶν ὁρίων τῆς σχολαστικότητος τῶν ἐπιστημόνων καὶ εἰς τὴν συμπολίτευσιν τῆς ἐκπαιδεύσεως πρὸς τὴν σύγχρονον κοινωνικὴν ἀντίληψιν καὶ τὰς ἑκάστοτε κοινωνικὰς ἀνάγκας. Ἡ δὲ ὑπόδειξις δύο μελῶν, τοῦ μὲν ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας, τοῦ δὲ ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Στρατιωτικῶν, ἤθελε συμβάλλεται ἐπὶ πλέον εἰς τὴν πρὸς τὸ Συμβούλιον μετάδοσιν σκέψεων, ἀφορωσῶν εἰς τὴν στρατιωτικὴν καὶ γυμναστικὴν παίδευσιν τῶν συγχρόνων γενεῶν (καὶ ἐν Γαλλίᾳ ὁ νόμος ὁ ψηφισθεὶς ὑπὸ τῆς Assemblée nationale ὥρισεν ὅτι ἓν μέλος τοῦ στρατοῦ καὶ ἓν τοῦ ναυτικοῦ μετέχουσι τοῦ Συμβουλίου) καὶ εἰς τὴν πρακτικωτέραν κατεύθυνσιν τῶν τῆς παιδείας.

Τὸ Ἀνώτατον τοῦτο Συμβούλιον θὰ ἐκαλεῖτο ὅπως δίδῃ γνώμην ἐπὶ τῶν σχεδίων νόμων, προτάσεων, κανονισμῶν, διαταγμάτων, τῶν σχετικῶν πρὸς τὴν ἐκπαίδευσιν ἐν γένει, τὰς ἐξετάσεις, τοὺς διαγωνισμούς, τὰ προγράμματα σπουδῶν, ἤθελε δὲ ἀσκεῖ ἐποπτείαν γενικὴν τῆς ἐκπαιδεύσεως, γνωμοδοτεῖ περὶ συστάσεως ἢ τροποποιήσεως ἑδρῶν, περὶ παντὸς θέματος συσχετιζομένου πρὸς τὴν ἐκπαίδευσιν, ὑποβάλλει ἐκθέσεις ἐνιαυσίας περὶ τῆς καταστάσεως τῆς παιδείας, τῶν ἐλλείψεων αὐτῆς καὶ τῶν μέσων τῆς βελτιώσεως.

Ἀλλ' ἡ κατὰ τοιοῦτον τρόπον σύστασις Ἀνωτάτου Συμβουλίου εὗρε διστακτικὴν τὴν ἀποδοχήν. Ἐπίσης δὲ καὶ ἑτέρα ἡμῶν πρότασις, ὅπως ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ ὁρισθῶσιν ἕδραι μαθημάτων τῶν ἐφηρμοσμένων ἐπιστημῶν, οἷον τῆς γεωργικῆς χημείας, τῆς βιομηχανικῆς χημείας, τῆς ζωοτεχνίας, τῆς ἀγρονομίας· Ἁπανταχοῦ τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου τείνουσι νὰ ἀπομακρύνωσι τοῦ τύπου, τοῦ καθαρῶς φιλοσοφικοῦ καὶ μεσαιωνικοῦ, τὴν ἀνωτέραν ἐκπαίδευσιν, διαμορφοῦται δὲ αὕτη ὁσημέραι καταλληλότερον πρὸς παρασκευὴν ἐπιστημόνων χρησίμων εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς κοινωνίας καὶ μελλόντων, ἄλλως τε, νὰ παράσχωσι τὸ διδακτικὸν προσωπικὸν τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως, ὁπόταν λάβῃ αὕτη καὶ παρ' ἡμῖν, ὡς ἀλλαχοῦ, πρακτικὴν κατεύθυνσιν, ἱδρυομένων καὶ πρακτικῶν σχολῶν, ὡς ταχέως ἐλπίζεται ὅτι θὰ γείνῃ. Τοιαῦται ἕδραι ἐφηρμοσμένων ἐπιστημῶν ὑπάρχουσι καὶ ἐν ἄλλοις πανεπιστημίοις, οἷον τῷ τῆς Βολωνίας, Λονδίνου, Μονάχου, Τουλούζης κλπ. Κατὰ τὴν ἡμετέραν γνώμην ἡ ἔλλειψις τοιούτων μαθημάτων εἶναι μειονέκτημα σοβαρὸν τῆς ὀργανώσεως τῆς Ἀνωτάτης Ἐκπαιδεύσεως καὶ θὰ ἀναγνωρισθῇ βεβαίως τάχιστα ἡ ἀνάγκη αὐτῶν, ὡς ἀπαραιτήτων διὰ τὴν πρακτικὴν καὶ πλουτοπαραγωγικὴν ἐκπαίδευσιν τοῦ Ἔθνους.

* * *

Ἀλλὰ τὸ ἄριστον τῶν συστημάτων ὀργανώσεως τοῦ Πανεπιστημίου θέλει ναυαγήσει, ἂν μή, διὰ τῆς παροχῆς μισθῶν ἐπαρκῶν, στρατολογηθῶσιν ἐν τῇ ἀνωτάτῃ διδασκαλίᾳ οἱ κράτιστοι. Προὐτείναμεν ὅπως ἡ «Κυβέρνησις δύναται 1) νὰ συνάπτῃ ἰδιαιτέρας συμβάσεις περὶ μισθοδοσίας καθηγητῶν τακτικῶν τοῦ Πανεπιστημίου, ἂν οὗτοι εἶναι τακτικοὶ καθηγηταὶ ἐν ἀλλοδαπῷ ἀνεγνωρισμένῳ πανεπιστημίῳ καὶ διορισθῶσι καθηγηταὶ τακτικοὶ ἐν τῷ ἡμετέρῳ Πανεπιστημίῳ· 2) νὰ μετακαλῇ ξένον ἢ Ἕλληνα καθηγητήν, τακτικὸν ἢ ἔκτακτον, ἀλλοδαποῦ Πανεπιστημίου, ὅπως διδάξῃ ἐν ἑλληνικῇ ἢ ξένῃ γλώσσῃ προσωρινῶς ἐφ' ὡρισμένον τυχὸν χρόνον, ἀντὶ μισθοῦ ὁριζομένου διὰ συμβάσεως». Τὰς προτάσεις ταύτας, σκοπούσας τὴν διευκόλυνσιν τῆς προσελκύσεως καλοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ, ἀπέκρουσε μὲν ἡ Ἐπιτροπή, ἐδέξατο ὅμως ὁ ἁρμόδιος Ὑπουργὸς καὶ ἐπιδοκιμασάσης τῆς Βουλῆς ἔλαβεν νόμιμον ἰσχύν. Ἀλλ' ἐνομίσαμεν πρὸς τούτοις ὅτι πρέπει καὶ νὰ αὐξηθῶσιν οἱ μισθοὶ τῶν καθηγητῶν τοῦ Πανεπιστημίου. Διότι 400-500 δραχμαὶ κατὰ μῆνα, αὐξανόμεναι κατὰ 200 ἢ 300 ἐκ τῶν ἐξετάστρων, διὰ τακτικὸν καθηγητὴν εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐπαρκέσωσι πρός τε τὴν πρέπουσαν αὐτοῦ παράστασιν καὶ τὴν δαπάνην δι' ἀγορὰν βιβλίων καὶ περιοδικῶν καὶ τὴν παρακολούθησιν τῶν προόδων τῆς ἐπιστήμης. Ἠδύναντο νὰ αὐξηθῶσι μάλιστα καὶ τὰ τέλη τῶν φοιτητῶν, ἵνα ἐντεῦθεν εὑρεθῇ ὁ πόρος πρὸς αὔξησιν τῶν μισθῶν· καί, ὅπως ἀποκρουσθῇ ὁ ἰσχυρισμός, ὅτι παῖδες φιλομαθεῖς ἀλλὰ πτωχοί, θὰ ἀπεκλείοντο τῆς ἀκαδημαϊκῆς μορφώσεως, ἠδύνατο νὰ ὁρισθῇ ὅτι ὡρισμένος ἀριθμὸς φοιτητῶν 80 ἢ 100 φέρ' εἰπεῖν κατ' ἔτος, θὰ ἀπηλλάσσοντο τῶν τελῶν, ἂν ἐπετύγχανον ἐν διαγωνισμῷ. ἐπὶ τούτῳ ἐνεργουμένῳ. Ἐν Βαυαρίᾳ, Βελγίῳ, Βάδῃ, Πρωσία, Σαξωνίᾳ κλπ., οἱ καθηγηταί, πλὴν τῶν μισθῶν αὐτῶν, λαμβάνουσι καὶ δίδακτρα, ἅτινα καταβάλλονται ὑπὸ τῶν φοιτητῶν καθ' ἑξάμηνον. Καὶ εἶναι ἀναμφισβήτητος ψυχολογικὴ ἀλήθεια, ὅτι τὸ δωρεὰν λαμβανόμενον περιφρονεῖται, τὸ δὲ ἀνταμειβόμενον ἐκτιμᾶται σπουδαίως. Ὁ φοιτητής, περαιτέρω, ὁ καταβάλλων δίδακτρα ἐπι-

μελεῖται νὰ ἐκλέξῃ, μεταξὺ τῶν διδασκόντων τὴν αὐτὴν ὕλην, τακτικῶν ἢ ἐκτάκτων καθηγητῶν, τὸν ἄριστον· καὶ οὕτω βασίμως δύναται νὰ ἐλπισθῇ ὅτι θέλει γεννηθῆ ἅμιλλα παρὰ τοῖς διδάσκουσιν, οἵτινες ὁσημέραι θὰ μεριμνῶσιν, ἵνα καθιστῶσιν ἑαυτοὺς βελτίονας. Μὴ λησμονῶμεν ὅτι, ὅσον δήποτε καὶ ἂν περιβάλλῃ διὰ δόξης καὶ αἴγλης, τὸ ἀκαδημαϊκὸν γόητρον τοὺς ἀπὸ καθέδρας τὰ ὄργια τῆς ἐπιστήμης τελοῦντας, ἐν τούτοις

παντὶ προσκείμενον
κέρδος πρὸς ἔργῳ τὴν χάριν τίκτει διπλῆν.[1]

ΑΝΔΡΕΑΣ ΜΙΧΑΛΑΚΟΠΟΥΛΟΣ
βουλευτὴς Ἀχαΐας καὶ Ἤλιδος

ΑΝΕΚΔΟΤΟΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥ ΙΟΥΛΙΟΥ ΤΥΠΑΛΔΟΥ

Τακτοποιῶν τὰς ἐπιστολάς, τὰς ὁποίας εἶχον λάβει ἀπὸ λογίους, κατὰ τὰ πρῶτα χρόνια ποὺ ἤρχισα νὰ δημοσιογραφῶ—ἤμην δέκα καὶ ἕξη ἐτῶν ὅτε ἐφάνη τὸ πρῶτον δημοσίευμά μου—εὗρον καὶ μίαν ἐπιστολὴν τοῦ ποιητοῦ Ἰουλίου Τυπάλδου ἀπὸ *πενῆντα καὶ ἕξη σελίδας*, γραμμένην ἰταλικά. Τὴν ξαναδιάβασα. Εἶδα ὅτι ἀξίζει τὸν κόπον νὰ δημοσιευθῇ. Μάλιστα εἶναι τώρα καὶ κατάλληλος ἡ στιγμή, ἀφοῦ ὁ ποιητὴς ἐν ἐκτάσει ὁμιλεῖ, εἰς τὴν ἐπιστολὴν ταύτην καὶ περὶ τοῦ γλωσσικοῦ ζητήματος. Φυσικά, εἶναι κατάλληλος ἡ στιγμή, ἀφοῦ τόσα ἀστεῖα καὶ σοβαρὰ ἐγράφησαν καὶ ἐλέχθησαν τὲς προάλλες — ἀκόμη ἐντελῶς δὲν ἔπαυσαν,—διὸ τὴν γλῶσσαν μας, ἡ ὁποία τινὲς ἐνόμισαν ὅτι διατρέχει τὸν ἔσχατον τῶν κινδύνων καὶ ἠθέλησαν νὰ τὴν θέσουν ὑπὸ συνταγματικὴν περιφρούρησιν. Τόσον ἀδικαιολόγητος εἶναι ἡ περιφρούρησις αὕτη, ὅσον ἦτο δικαιολογημένη ἡ τῶν Ἑπτανησιακῶν Συνταγμάτων. Ἐπεβάλλετο τότε εἰς ἡμᾶς *ἡ συνταγματικὴ περιφρούρησις*, διότι ἡ ἐπίσημος γλῶσσα ἦτο εἰς τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἡ ἰταλική.

Δικαίως θὰ εἴπῃ ὁ ἀναγνώστης: διατί εἰς ἕνα νέον ἔγραψε τόσον ἐκτεταμένην ἐπιστολὴν ὁ γέρων Τυπάλδος; καὶ διατί ἰταλικά; Ἰδοὺ ὁ λόγος.

Τότε ἐδημοσίευα εἰς τὴν Κέρκυραν, κατὰ φυλλάδια, ἰταλικὰ γραμμένους τοὺς βίους τῶν ἐνδόξων Κερκυραίων. Ἐπειδὴ ἔγραφον ἰταλικά, ἔστειλα ἀντίτυπα εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ φυσικὰ περὶ τοῦ νεανικοῦ μου ἐκείνου ἔργου συχνὰ ἐγίνετο λόγος εἰς τὸν Ἰταλικὸν τύπον.

Μεταξὺ τῶν λογίων πρὸς τοὺς ὁποίους ἔστελλα τὸ ἔργον μου, ἦτο καὶ ὁ Τυπάλδος. Οὗτος εἶχε μάθει ὅτι κατεγινόμην εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας ἰταλιστί. Τοῦτο μὲ τὸ ἔγραψεν ὅτε μὲ συνεχάρη διὰ τὰς βιογραφίας τῶν ἐνδόξων Κερκυραίων. Τότε μαζὶ μὲ τὰς εὐχαριστίας, τὸν παρεκάλεσα νὰ μοῦ γράψῃ τὴν γνώμην του περί τινων ζητημάτων.

Ἡ ἐπιστολὴ ἐγράφη ἰταλιστί, διότι προτοῦ νὰ μοῦ τὴν ἀποστείλῃ, τὴν ἀνέγνωσε ἕνα βράδυ εἰς τὸ φιλολογικόν του σαλόνι εἰς πολλοὺς λογίους Ἰταλοὺς φίλους, οὓς ἐπίτιδες εἶχε προσκαλέσει.

Πρὸ τῆς ἀποστολῆς τῆς ἐπιστολῆς ταύτης πρὸς ἐμέ, ἔγραψεν εἰς τὸν Χιώτην τὴν ἑξῆς ἐπιστολήν, ἣν ὁ ἀοίδιμος ἱστοριογράφος μοῦ ἔδωσε διότι ἐμὲ ἀφεώρα περισσότερον.

Φλωρεντία, 4 Δεκεμβρίου 1879

Φίλε Χιώτη,

Λυποῦμαι διότι ἡ κακίστη ὑγεία μου δὲν μὲ ἐπιτρέπει νὰ γράφω συχνότερα εἰς τοὺς φίλους μου. Πόσα ἤθελ' ἐπιθυμήσω νὰ σὲ γράψω! Καὶ ὄχι ὀλίγα ἤθελα εἰπῶ πρὸς τὸν κύριον δὲ Βιάζην, ὁ ὁποῖος περιμένει ἀκόμη ἀπάντησίν μου, ἀλλ' ἐλπίζω ὅτι θέλει μὲ συγχωρήσει, ἀφοῦ νομίζω δὲν ἀγνοεῖ πόσα βάσανα ἠθικὰ καὶ φυσικὰ μ' ἐπλάνησαν. Περὶ τοῦ κυρίου δὲ Βιάζη συχνὰ ὡμίλησα μὲ τὸν φίλον δὲ Γκουβερνάτην καὶ μὲ πολλοὺς ἄλλους λογίους Ἰταλούς, ὁποὺ ἀνυπομόνως προσμένουν μίαν ἱστορίαν τῆς νέας φιλολογίας μας, διότι θεοροῦν γελοίαν ἐκείνην τοῦ σοφοῦ Ραγκαβῆ.

Περὶ τούτου ἔκαμε μνείαν ὁ δὲ Γκουβερνάτης εἰς τὴν «Nuova Antologia» εἰς τὸν ἀριθμὸν τῆς 15 Ὀκτωβρίου παρελθόντος.

Ἂς προσέξῃ πρὸ παντὸς ὁ κ. δὲ Βιάζης εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς δημοτικῆς μας γλώσσης περὶ τῆς ὁποίας ἐνδιαφέρονται ὅλοι οἱ φιλόλογοι τῆς Εὐρώπης σήμερον. Ὁ κ. Ραγκαβῆς νομίζει ὅτι ἔχομεν πολλὰς διαλέκτους. Λανθάνετσι. Ἡ δημοτική μας γλῶσσα εἶναι μία καὶ μόνη, φοβερὴ ἀπόδειξις τῆς ἑνότητος τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους. Ἐπιφυλάττομαι νὰ γράψω πρὸς τὸν κ. δὲ Βιάζην, ἂν ὁ θάνατος δὲν μὲ παραλάβῃ.

Σὲ παρακαλῶ νὰ μὲ ἀκριβοχαιρετίσῃς τὸν φίλον Καλίνικον καὶ ὅλους τοὺς φίλους.

Σ' ἔγραψα ἐπὶ ποδός.

Ὁ φίλος
Ι. ΤΥΠΑΛΔΟΣ

Ἡ ὑγεία τοῦ Τυπάλδου ἦτο πάντοτε ἡ αὐτή. Συχνὰ ἐδεινοῦτο ἐπιφόβως. Ὁ ἐν Ζακύνθῳ διαχειριστὴς τῆς περιουσίας τῆς συζύγου του[2] Γεώργιος Μινῶτος, τακτικῶς μὲ ἔδιδεν εἰδήσεις περὶ τῆς ἀσθενείας του καὶ πάντα μὲ ἔλεγεν ὅτι ὁ Τυπάλδος θὰ μοῦ γράψῃ ἐν ἐκτάσει, ἂν ἡ καρδία τὸν ἀφίνει. Μετὰ ἓξ μῆνας ἔλαβον τὴν ἐν λόγῳ ἐπιστολήν, τὴν ὁποίαν ἐν μεταφράσει δημοσιεύομεν. Ἰδού την:

Ἀγαπητὲ Κύριε Δὲ Βιάζη,

Σᾶς χρεωστῶ ἀπάντησιν ὄχι μόνον εἰς τὴν εὐγενεστάτην ἐπιστολήν σας τῆς 15 παρελθόντος Ἀπριλίου, ἀλλὰ καὶ εἰς μίαν προγενεστέραν, ποὺ ἔλαβα. Πολλάκις παρεκάλεσα τὸν κ. Γεώργιον Μινῶτον[3], νὰ σᾶς ζητήσῃ συγγνώμην καὶ νὰ σᾶς εἰπῇ τὴν αἰτίαν τῆς σιωπῆς μου, δῆλα δή, τὴν ἐλεεινὴν θέσιν τῆς ὑγείας μου, ποὺ πολὺ συχνὰ μοῦ κάνει ὄχι μονάχα κουραστικὸν τὸ γράψιμον, ἀλλὰ καὶ ἀδύνατον.

Εἰς τὴν πρώτην ἐπιστολήν σας μοῦ ἀνηγγείλατε τὴν νέαν ἔκδοσιν τῶν ποιήσεων τοῦ Σολωμοῦ, ποὺ ἑτοιμάζετε· καὶ τὴν ἐπιθυμίαν σας νὰ περιλάβετε εἰς αὐτὴν ἀνέκδοτόν τι ἔργον τῆς δυνατῆς ἐκείνης διανοίας, ποὺ ἔμαθα νὰ ἐκτιμῶ καὶ νὰ ἀγαπῶ ἀπὸ τῆς πρώτης νεότητός μου καὶ ποὺ πάντοτε θεωρῶ ὡς τὸν μόνον καὶ μεγάλον ποιητὴν τῆς συγχρόνου Ἑλλάδος. Ἀλλ' ἐκτὸς τῶν ἤδη δημοσιευθέντων, δὲν κατέχω εἰμὴ σατυρικὰ[1] τινὰ ποιήματα ἰταλικά, τὰ ὁποῖα βέβαια δὲν αὐξάνουν τὴν φήμην του, καί τινας ἐπιστολὰς αὐτοῦ.

Ἀπὸ τὸν φίλον Χιώτην καὶ ἀπὸ τὸν καθηγητὴν Δε Γουβερνάτην ἔμαθον ἤδη ὅτι σεῖς γράφετε ἰταλιστὶ τὴν ἱστορίαν τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας. Ἡ ἐργασία αὕτη ὑφ' ὅλας τὰς ἐπόψεις εἶνε σπουδαιοτάτη, διότι θὰ ἀποδείξῃ μὲ γεγονότα, ἐκεῖνο διὰ τὸ ὁποῖον οἱ σοφοὶ τῆς Εὐρώπης πρέπει νὰ πεισθοῦν· δῆλα δή, ὅτι τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα ποτὲ δὲν ἔσβυσε, οὔτε ὑπὸ τὸ βάρος τῆς μεσαιωνικῆς βαρβαρότητος, οὔτε ὑπὸ τὰ κτυπήματα τοῦ Ὀθωμανικοῦ γιαταγανιοῦ· ἀλλὰ ἐξηκολούθησε νὰ ζῇ ἐν παραβύστῳ, νὰ ἐργάζεται ἀόρατον, καθὼς τὸ δάσος, ποὺ προσβληθὲν ἀπὸ τὴν καταιγίδα, κρύπτει εἰς τὰ σπλάχνα τῆς γῆς τοὺς σπόρους, ποὺ τὸ κάμνουν ἔπειτα νὰ ξαναγίνῃ πλέον ζωηρὸν καὶ φουντωμένον ἀπὸ πρῶτα καὶ μὲ ὅλην τὴν λαμπρότητα τῆς νεότητος. Τοῦτο νομίζω, ὅτι πρέπει νὰ εἶναι τὸ βάθος τῆς μεγάλης εἰκόνος τῆς φιλολογίας μας.

Ἐργασίαν τοιαύτην ἀπὸ πολλοῦ καιροῦ ζωηρῶς ἐπιθυμοῦν οἱ σοφοί, διότι ἡ παλαιά μας ἐκείνη γραμματολογία τοῦ Ρίζου Νερουλοῦ δὲν εἶναι παρὰ μία ξηρὰ καὶ εὐτελὴς ἐπιτομή, ἡ ὁποία τώρα δὲν ἔχει οὐδεμίαν ἀξίαν, διότι ἔπειτα ἔγιναν ἐμβριθεῖς μελέται ἀπὸ ἐπιφανεῖς ἑλληνιστάς, ἰδίως Γάλλους καὶ Γερμανούς, περὶ τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων κατὰ τὸν μεσαίωνα. Περιεμένετο μετὰ ἀνυπομονησίας ἡ ἱστορία τοῦ κυρίου Ραγκαβῆ, ἀνδρὸς γνωστοῦ, ὅστις ἐνομίζετο ἐμβριθέστατος. Ἀλλὰ πῶς ἐξήλθομεν τῆς ἀπάτης! Αὐτὸ τὸ ἀθλιέστατον ἔργον ὄχι μόνον δυσηρέστησε, ἀλλὰ ἔφερε εἰς ἀγανάκτησιν ὅλους τοὺς ἑλληνιστὰς τῆς Γαλλίας, τῆς Γερμανίας καὶ τῆς Ἰταλίας, διότι εἰς αὐτό, ἡ ἐντελὴς ἄγνοια τῶν πραγμάτων μας, ποὺ φαίνεται ἀδύνατον εἰς ἕνα Ἕλληνα, εἶναι συνωδευμένη μὲ τὴν πλάνην. Σεῖς βέβαια θὰ εἰξεύρετε πόσα ἐγράφησαν κατὰ τοῦ βιβλίου τούτου ἐν Γερμανίᾳ, ἐν Ἰταλίᾳ καὶ ἐν Γαλλίᾳ· σεῖς εἰξεύρετε ἰδίως τὰς τόσον δριμείας ὅσον δικαίας παρατηρήσεις κριτικάς, τὰς δημοσιευθείσας ὑπὸ τοῦ διακεκριμένου ἑλληνιστοῦ κ. Λεγρὰν ἐν τῇ Revue Critique περὶ περὶ τοῦ πρώτου τόμου τῆς ἱστορίας ταύτης, εἰς ὃν μνημονεύονται οἱ λογογράφοι· δὲν προυχώρησεν εἰς τὰς κριτικὰς πορατηρήσεις τοῦ δευτέρου τόμου, καθότι θερμῶς παρεκλήθη ὑπὸ τοῦ ἐκδότου, ὅστις πεισθεὶς ἀπὸ τὴν φήμην, ἣν ἔχαιρεν ὁ κ. Ραγκαβῆς, εἶχεν ἐκδώσει ἰδίαις δαπάναις καὶ λογαριασμῷ τὸ βιβλίον, τὸ ὁποῖον, μετὰ τὰ δύο πρῶτα ἄρθρα τοῦ ἐμβριθοῦς γάλλου, δὲν εὕρισκε πλέον ἀγοραστάς.

Αἱ ἱστορικαὶ καὶ φιλολογικαὶ ἀβελτηρίαι εἰς τὸ βιβλίον τοῦτο εἶναι ἀτελείωτοι. Ὁ κ. Ραγκαβῆς ὁμιλῶν περὶ τῆς *Ἱστορίας τοῦ Ταγιαπιέρα* ὑπὸ τοῦ Τριβώλη, τὴν νομίζει ἔργον ἱστορικὸν καὶ νομίζει τὸν Τριβώλην σύγχρονον καὶ ἐφάμιλλον τῶν δύο διακεκριμένων καὶ ἀκόμη νέων συγγραφέων Κ. Σάθα καὶ Ἰ. Ρομανοῦ! Ποῖος δὲν γνωρίζει τὸν Οὔγον Φώσκολον καὶ τὸν περιπετειώδη βίον του καὶ τοὺς ἀθανάτους στίχους, ποὺ πολλάκις ἀπευθύνει πρὸς τὴν Ζάκυνθον *τὴν μητρικὴν γῆν;* Καὶ ὅμως ὁ κ. Ραγκαβῆς εἰς τὸ βιβλίον του τὸν νομίζει Κερκυραῖον, ὅπερ δηλοῖ ὅτι ὄχι αὐτὸς ὡμίλησε περὶ τῆς σπανίας ταύτης διανοίας· ὅτι ὄχι μόνον χωρὶς νὰ διαβάσῃ οὔτε στίχους οὔτε πεζά του, ἀλλὰ οὐδὲ μίαν ἀπὸ τὰς τόσας βιογραφίας του, ἢ οἱανδήποτε περὶ αὐτοῦ πραγματείαν.

Δὲν περιορίζεται ὁ κ. Ραγκαβῆς νὰ ἀναφέρῃ ἔργα, τὰ ὁποῖα τοῦ εἶναι ἐντελῶς ἄγνωστα· ἀλλὰ ἐκεῖνο περισσότερον ἐκπλήττει, ὅτι συχνὰ δὲν ἐντρέπεται νὰ τὰ κρίνῃ, ὁτὲ μὲν ἐπικρίνων ὁτὲ δὲ ἐπαινῶν αὐτά. Καὶ λυπηρὸν εἶναι νὰ εἴπῃ τις, ἀλλὰ δυστυχῶς εἶναι καταφανές, ὅτι αἱ μὲν ἐπικρίσεις κατὰ ἱκανῶν συγγραφέων μας, ἰδίως συγχρόνων, εἶναι προϊὸν δυσμενείας· οἱ δὲ ἔπαινοι, ἐνίοτε κατεχωρήθησαν εἰς τὸ βιβλίον του διὰ νὰ εὐαρεστήσῃ τινά, ὅστις γραπτοὺς τοὺς ἔδωκεν εἰς αὐτόν. Ἀναφέρω τινὰς ἀπὸ αὐτὰς τὰς ἐλαφρότητας τὰς ἀσυγχωρήτους. Ὁμιλῶν περὶ τοῦ ἐμβριθοῦς δοκιμίου τοῦ Βικέλα περὶ τῆς βυζαντιακῆς αὐτοκρατορίας, μεταφρασθέντος γαλλιστὶ ἀπὸ τὸν Λεγράν, ὁ κ. Ραγκαβῆς ὑπέθεσεν ὅτι τὸ ἔργον πραγματεύεται περὶ τῆς νεωτέρας φιλολογίας μας, ὅθεν τὸ συγκρίνει μὲ τὴν ἱστορίαν τοῦ Ρίζου Νερουλοῦ, καὶ τὴν θεωρεῖ κατωτέραν τούτου!! Ἀλλὰ κἄτι χειρότερα ἀκόμη. Ὁ κ. Ραγκαβῆς μνημονεύει ἱστορικὸν βιβλίον δημοσιευθὲν ἐν Ἀγγλίᾳ ἀγγλιστί, τιτλοφορούμενον *Σκαριφήματα τῆς παλαιᾶς ἱστορίας τῆς Ἰταλίας*, διὰ τὰ ὁποῖα κάμνει τόσους ἐπαίνους, διὰ νὰ φανῇ ὅτι ὄχι μόνον τὰ ἀνέγνωσεν ἀλλὰ καὶ τὰ ἐμελέτησεν. Ἀλλὰ τοῦτο εἶναι ἀποτέλεσμα παρανοήσεως. Ἐπειδὴ ἡ ρηθεῖσα ἱστο-

---

[1] Εὐριπίδου Ρῆσος, 161.

[2] Ἡ σύζυγος τοῦ Τυπάλδου ἦτο ἡ Ζακυνθία Λουΐζα δὲ Ρώση, σύζυγος τοῦ Γεωργίου Ρώμα, τὸν ὁποῖον διεζεύχθη χάριν τοῦ Τυπάλδου, καὶ ἐνυμφεύθη αὐτὸν τῷ 1852. Ὁ Τυπάλδος ἦτο εἰς Ζάκυνθον πρόεδρος τοῦ δικαστηρίου. Διὰ τὴν ἀγαπητήν του Λουΐζαν εἶχε γράψει τὸ *Πλᾶσμα τῆς φαντασίας* του πρὸ τοῦ νὰ γίνῃ σύζυγός του. Μὲ τὸν Ρώμα ἀπέκτησε ἡ Λουΐζα μίαν θυγατέρα ποὺ ἔγεινε σύζυγος τοῦ κ. Ἰωάννου Κομούτου καὶ τὸν Λουδοβίκον Ρώμαν. Καὶ ἡ μὲν καὶ ὁ δὲ ἀπέθανον. Οὕτω τὸν μὲν Λουδοβῖκον Ρώμαν ἐκληρονόμησαν οἱ ἀδελφοὶ Γεώργιος καὶ Ἀντώνιος Κομούτου, συνεπῶς ἐκληρονόμησαν καὶ τὰ πολύτιμα χειρόγραφα τοῦ Τυπάλδου καὶ τὴν βιβλιοθήκην του.

[3] Ὁ ἄνωθεν διαχειριστής του, ὅστις ἐλάμβανεν ἐπιστολὰς ἀπὸ τὸν Τυπάλδον ἢ ἀπὸ τὴν Κυρίαν.

[1] Τὸ κείμενον ἔχει giocosi. Εἶναι ποιήματα ὡς ἐκεῖνα, ποὺ περιπαίζει ὁ Σολωμὸς τὸν Ροΐδην.

ΑΡΑΠΟΠΟΥΛΑ — ΑΛ. ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

τοῦ Βονδιόλη, τοῦ Λελλαδέτσιμα, τῶν Πετριτίνη, τῶν Πιέρη, τοῦ Μυστοξύδου καὶ ἄλλων; Καὶ ὅμως ὁ Ραγκαβῆς ὁσάκις ἀναφέρει κἄποιον ἀπὸ αὐτούς, δεικνύει ὅτι ἀγνοεῖ καὶ τοὺς τίτλους τῶν ἔργων των. Τοιουτοτρόπως ἀποδίδει εἰς τὸν πολύκλαυστον ἐξάδελφόν μου Αἰμίλιον Τυπάλδον τὴν μετάφρασιν τοῦ Ἡροδότου ὑπὸ τοῦ Μουστοξύδου, ἡ ὁποία τόσον εἶναι εἰς τὴν Ἰταλίαν γνωστή, ὅσον ἐν Γαλλίᾳ, ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ ἐν Γερμανίᾳ διὰ τὰς ἐμβριθεστάτας παρατηρήσεις, διὰ τῶν ὁποίων εἶναι πλουτισμένη.

Ἀφοῦ ἠσχολήθην, καὶ πολὺ μάλιστα, περὶ τοῦ ἐλεεινοτάτου τούτου βιβλίου, νὰ μοῦ ἐπιτρέψετε νὰ ἐξακολουθήσω, ἀλλὰ μόνον ὅπως λάβω τὴν εὐκαιρίαν νὰ ρίψω ἐπὶ τοῦ χάρτου, ὡς παρατηρήσεις, σκέψεις τινὰς περὶ τῆς φιλολογίας μας, ποὺ εἴχατε τὴν καλωσύνην νὰ μοῦ ζητήσετε, χωρὶς ὅμως νὰ ὑποταχθῶ εἰς μεθοδικὴν ἐργασίαν, διότι ἡ ὑγεία μου δὲν μοῦ τὸ ἐπιτρέπει νὰ τὴν κάμνω ὡς ἐπεθύμουν.

Ὁ κ. Ραγκαβῆς δὲν ἐσκέφθη νὰ ἐρευνήσῃ οὔτε τὴν καταγωγήν, οὔτε τὴν ἱστορίαν τῆς λεγομένης *δημοτικῆς*, δηλαδὴ τῆς *μιᾶς καὶ μόνης* ἑλληνικῆς γλώσσης, ἡ ὁποία ἔμεινε ζωντανή, ἀπὸ ἀρκετῶν αἰώνων. Ἀγνοῶν ὁ Ραγκαβῆς τὰς μεγάλας προόδους τὰς γενομένας εἰς τὴν γλωσσολογίαν ἐν γένει καὶ ἰδίως τὰς ἐμβριθεῖς μελέτας τῶν ἑλληνιστῶν περὶ τῆς μεταμορφώσεως τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς, καὶ περὶ τῶν φιλοσοφικῶν, ἱστορικῶν καὶ προσέτι φυσιολογικῶν αἰτίων, ποὺ μὲ τὴν ἀνάλυσιν καὶ ἁπλοποίησιν τῶν ἀρχαϊκῶν γραμματικῶν μορφῶν, βαθμηδὸν ἔγινεν ἡ λεγομένη *δημοτική*, αὐτός, ὁ Ραγκαβῆς, λέγω, ἀγνοῶν πάντα ταῦτα, τὰ ὁποῖα τώρα δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ἀγνοῇ καὶ ὁ μετριώτερος φοιτητὴς τῆς φιλολογίας, ὑποθέτει ὅτι ἡ *δημοτικὴ* εἶναι τερατῶδες προϊὸν τῆς ἀμαθείας τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ὅστις, γενόμενος δοῦλος, παρημέλησε τὴν μελέτην τῆς γραμματικῆς.

Τῆς ἀρχῆς ταύτης τεθείσης, ὁ σοφὸς ἀνὴρ Ραγκαβῆς, εὑρίσκει ὅτι ἐν Ἑλλάδι ὑπάρχουν διάφοροι καθομιλούμεναι γλῶσσαι κατὰ τὰς διαφόρους κοινωνικὰς τάξεις. Ὁ πρίγκηψ Μέττερνιχ ἔλεγεν ὅτι, μεταξὺ τῶν ἑκατομμυρίων τῶν διπόδων, ποὺ κατοικοῦν τὴν γῆν, μόλις ἀρχίζουν νὰ εἶναι ἄξιοι τοῦ ὀνόματος τοῦ ἀνθρώπου ἐκεῖνοι οἵτινες κοσμοῦνται μὲ τὸν τίτλον τοῦ βαρόνου· καὶ ὅτι ἡ ἀνθρωπίνη ποιότης ὑψοῦται κατὰ τὴν ἀνύψωσιν πρὸς τὸν κόμητα,

ρικὴ ἐργασία ἐγράφη ἀπὸ ἑλληνίδα [1], ὑπέθεσεν ὅτι ἐγράφη ἑλληνικά, καὶ ἐνόμισεν ὅτι ἔπρεπε περὶ αὐτῆς νὰ πραγματευθῇ, ἔστω καὶ ἂν οὔτε τὴν εἶδεν. Ἀλλέως δὲν θὰ ἐμνημόνευε βιβλίον, τὸ ὁποῖον, καὶ λόγῳ τῆς γλώσσης ἐν ᾗ ἐγράφη, καὶ λόγῳ τοῦ θέματος, οὐδεμίαν σχέσιν ἔχει μὲ τὴν νεοελληνικὴν φιλολογίαν. Τόσον μᾶλλον ὅτι ὁ Ραγκαβῆς δὲν ἐθεώρησεν ἀξίους τῆς προσοχῆς του τοὺς πολλοὺς ἐξόχους Ἕλληνας, οἱ ὁποῖοι ἐτίμησαν τὸ ἑλληνικὸν ὄνομα εἰς τὸ ἐξωτερικόν, καὶ ὅταν ἡ Ἑλλὰς ἦτο δούλη, καὶ τῶν ὁποίων τὰ ἔργα καὶ αἱ σκέψεις, ἂν καὶ γραμμέναι εἰς ξένας γλώσσας, ἦσαν πάντοτε ἐστραμμέναι πρὸς τὴν λατρευτὴν πατρίδα. Εἰς ποῖον δὲν εἶναι γνωστὰ τὰ ὀνόματα τῶν Χαρβούρων,

[1] Μαργαρίτα Ἀλβάνα Μηνιάτη.

μαρκήσιον κλπ. Φαίνεται ὅτι ἡ θεωρία αὐτὴ τοῦ αὐστριακοῦ καγκελλαρίου ἐφαρμόζεται εἰς τὸν ἱστορικὸν τῆς ἡμετέρας γραμματολογίας Ραγκαβῆν, διότι ἀνακηρύττει χυδαίαν καὶ ἀγροῖκον τὴν γλῶσσαν τῶν πτωχῶν κατοίκων τοῦ Ὀλύμπου καὶ τοῦ Πίνδου· καὶ τὰ κλέφτικα τραγούδια, ἂν καὶ ἐθαυμάσθησαν ἀπὸ ὅλον τὸν πολιτισμένον κόσμον, δὲν εἶναι δι' αὐτόν, παρὰ βαρβαρικοὶ ὀδυρμοὶ τῆς ἀνεξαρτησίας, ὁμοιάζοντες, θὰ ἐλέγομεν, πρὸς ἐκείνους τοὺς ὁποίους οἱ λέοντες καὶ αἱ τίγρεις ἐκπέμπουν κατὰ τῶν διωκτῶν αὐτῶν. Καὶ τοιαύτη ἦτο, διὰ τὸν ἱστορικόν, ἡ διανοητικὴ κατάστασις καὶ ἠθικὴ ὁλοκλήρου τῆς Ἑλλάδος· πλήν, λέγει ὁ Ραγκαβῆς, τὸ ἱερὸν φῶς τῆς γλώσσης καὶ τῆς φιλολογίας ἦτο πάντοτε ζωηρὸν εἰς τὸ Βυζάντιον, καὶ οἱ εὐγενεῖς Φαναριῶται ἀντεπροσώπευον τὰς Ἑστιάδας. Σᾶς ὁμολογῶ ὅτι τὸ βιβλίον τοῦ κ. Ραγκαβῆ περισσότερον ἐφυλλομέτρησα παρὰ νὰ ἐδιάβασα, ἀφ' ἧς στιγμῆς ἐδημοσιεύθη· ἔπειτα, τὸ ἐδάνεισα καὶ δὲν ἠθέλησα νὰ τὸ λάβω· διὸ ὁμιλῶ περὶ αὐτοῦ ἐκ μνήμης.

Ἀλλὰ ἐμπιστεύομαι εἰς τὴν μνήμην μου. Εἶμαι βέβαιος ὅμως ὅτι ἀκριβῶς κατενόησα καὶ ἐνθυμοῦμαι τακτικὰ τὸν πρώτιστον σκοπόν, πρὸς τὸν ὁποῖον ἀποβλέπει ἡ ἐργασία του ἐκείνη.

Ὁ Ραγκαβῆς ἠθέλησε νὰ ἀποδείξῃ ὅτι ἡ ἀναγεννηθεῖσα Ἑλλὰς ὀφείλει καὶ γλῶσσαν καὶ φιλολογίαν καὶ τὸ πᾶν εἰς τοὺς εὐπατρίδας φαναριώτας, καὶ περισσότερον εἰς αὐτὸν τὸν ἴδιον, ὅστις ἀπὸ τόσων ἐτῶν τοὺς ἀντιπροσωπεύει εἰς τὸν πολιτισμένον κόσμον καὶ ὅτι εἶναι ἐπίσης — ὡς αὐτὸς ἔλαβε τὴν φροντίδα νὰ κάμῃ γνωστὸν εἰς τοὺς ἀναγνώστας του — ἀπόγονος ἑνὸς αὐτοκράτορος τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ὁ κ. Ραγκαβῆς εὑρίσκει βάρβαρον τὴν γλῶσσαν τῶν *Κλεφτῶν*· καί, ὄχι ὀλιγώτερον βάρβαρον καὶ σαπράν, γεμάτην ἀπὸ ἰταλισμοὺς τὴν γλῶσσαν τῶν Κρητῶν καὶ χειρότερα ἀκόμη τῶν Ἑπτανησίων· λέγει ὅτι ὁ Ἐρωτόκριτος ὄχι μόνον εἶναι γραμμένος εἰς γλῶσσαν πολὺ διεφθαρμένην, ἀλλὰ εἶναι καὶ ποίημα ἄνοστον καὶ ὀχληρόν. Κρίνει τὸν ποιητὴν Βηλαρᾶν, ἕνα ἀληθῶς κακὸν τεχνίτην, δικαίως λησμονηθέντα ἐν Ἑλλάδι! Ἀποφαίνεται ὅτι ὁ Σολωμός, ναὶ μὲν ἦτο ἄνθρωπος μὲ τάλαντον, ἀλλ' ἀμαθέστατος τῆς Ἑλληνικῆς· καὶ ἰδὼν ὅτι ἔλαβον κακὴν ὑποδοχὴν τὰ ποιήματά του ἀπὸ τοὺς ὁμοεθνεῖς του (!), ἔστρεψε τὰ νῶτα εἰς τὴν Μοῦσαν καὶ δὲν ἠθέλησε πλέον νὰ καταγίνῃ εἰς τὴν ποίησιν. Ἐδῶ ὀφείλω νὰ σᾶς ὁμολογήσω, ἀνεξαρτήτως ὅλων τῶν ἄλλων, τὴν κακῶς κρυπτομένην μοχθηρίαν τοῦ Ραγκαβῆ κατὰ ἀνθρώπου, τὸν ὁποῖον ἐγὼ ὄχι μόνον θαυμάζω — καθὼς καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι Ἕλληνες καὶ ξένοι — ἀλλὰ καὶ ζωηρὰ ἠγάπησα· ἤθελα ἀμέσως νὰ τοῦ ἀπαντήσω, ἂν αὐτός, ὁ κ. Ραγκαβῆς, δὲν εὕρισκε τὸν τρόπον νὰ μὲ ἀναγκάσῃ νὰ σιωπήσω· διότι, διὰ μὲν τῶν ἐπιστολῶν του μὲ ἐπήνεσε περισσότερον τῆς ἀξίας μου, διὰ δὲ τοῦ βιβλίου του μὲ ἐπέκρινε πικρῶς.

Προχωροῦμεν. Ὁ Ραγκαβῆς, ἀφοῦ εὑρίσκει βάρβαρον τὴν γλῶσσαν τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν μας, καὶ ὄχι ὀλιγώτερον τὴν γλῶσσαν τῶν ἐνδοξοτέρων μας ποιητῶν, εὑρίσκει ὡραιοτάτην τὴν τοῦ Χρηστοπούλου καὶ ἔξοχον τὴν ποίησίν

ΚΟΡΗ ΦΕΛΑΧΙΣΣΑ — ΑΛ. ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ
Φωτογρ. Ε. Ξανθοπούλου

του. Δὲν εἶναι θαυμασμοῦ ἄξιον ἂν ὁ Χρηστόπουλος ἔτυχε τοιούτων ἐπαίνων χωρὶς νὰ εἶναι φαναριώτης· διότι, ὁ κ. Ραγκαβῆς σπεύδει ἐπαναλαμβάνων, ὅτι αὐτὸς ἀνετράφη μεταξὺ φαναριωτῶν καὶ συνεπῶς δύναται νὰ θεωρηθῇ φαναριώτης.

Ἀλλ' εἶναι ἀληθὲς ὅτι εἰς τὴν Ἑλλάδα τόσαι γλῶσσαι ὁμιλοῦνται ὅσαι ὑποθέτει ὁ κ. Ραγκαβῆς; Οὐδὲν ψευδέστερον. Ἐφ' ὅσον ἐγὼ γνωρίζω, δὲν ὑπάρχει ἔθνος, εἰς τὸ ὁποῖον ἡ ἰδία γλῶσσα νὰ εἶναι τόσον γενικῶς ὁμιλουμένη ὡς ἐν Ἑλλάδι. Ἡμεῖς διαλέκτους πραγματικῶς δὲν ἔχομεν κατὰ τὴν σημασίαν τῆς λέξεως (ἐκτὸς μικρᾶς τινος ἐξαιρέσεως)· διότι μικροί τινες ἰδιωτισμοὶ δὲν ἀποτελοῦν ἰδιαιτέραν γλῶσσαν, δηλ. διάλεκτον. Ἐν Ἰταλίᾳ π. χ. ἕνας Βολωνὸς καὶ ἕνας Σικελός, ἂν ἕκαστος ὁμιλῇ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ διάλεκτον, δὲν θὰ δυνηθοῦν νὰ συνεννοηθοῦν οὐδὲ εἰς τὰ κοινότερα πράγματα. Ἀλλ' ὑπάρχει Ἕλλην νὰ μὴ ἐννοῇ ἄλλον, εἰς οἱανδήποτε καὶ ἂν ἀνήκῃ ἐπαρχίαν; Ὅπως πεισθῶμεν διὰ τὴν ἀλήθειαν ταύτην, ἀρκεῖ νὰ ρίψωμεν βλέμμα ἐπὶ τῆς πλουσιωτέρας συλλογῆς τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν πάσης τῆς Ἑλλάδος, τῆς συλλογῆς τοῦ Passow. Πῶς λοιπὸν ὁ κ. Ραγκαβῆς εὗρε χυδαίαν τὴν γλῶσσαν τῶν Κλεφτῶν, διεφθαρμένην ἐκείνην τοῦ Σολωμοῦ καὶ τῆς λεγομένης ἰονικῆς σχολῆς καὶ ὡραιοτάτην ἐκείνην τοῦ Χρηστοπούλου; Καὶ αἱ λέξεις καὶ ἡ μορφὴ ἡ γραμματική, ποὺ κυρίως ἀποτελοῦν τὴν γλῶσσαν, εἶναι αἱ ἴδιαι εἰς τὰ τραγούδια τὰ δημοτικά, ὡς εἰς τοὺς στίχους τῶν ποιητῶν μας, εἰς οἱανδήποτε ἐπαρχίαν ἑλληνικὴν καὶ ἂν ἀνήκουν. Ὁ Χορτάτζης, ὁ Κορνάρος, ὁ Δριμυτικός, ποιητὴς τοῦ χαριτωμένου εἰδυλλίου ἡ «Βοσκοπούλα», τὴν ὁποίαν ὁ Βικέντιος Μόντης ἔκρινεν ἀξίαν τοῦ Βιργιλίου, ὁ Βηλαρᾶς, ὁ Σολωμός, ὁ Χρηστόπουλος, ὁ Ζαλακώστας κλ. ἔγραψαν ὅλοι — ἐξαιρουμένου τινὸς ἰδιωτισμοῦ — τὴν ἀπαράλλακτον γλῶσσαν, ἣν μεταχειρίζεται ὁ ἑλληνικὸς λαὸς εἰς τὰ ἔξοχα τραγούδια του.

Ἀλλ' ἐν Ἰταλίᾳ, ἔνθα ἀπὸ τόσους αἰῶνας παρεδέχθησαν ὡς φιλολογικὴν γλῶσσαν τὴν Τοσκανικήν, δὲν συναντῶνται ἄραγε καὶ εἰς τοὺς μεγάλους συγγραφεῖς μὴ Τοσκάνους, ἰδιωτισμοὶ ἰδιαίτεροι τῆς ἐπαρχίας, εἰς ἣν ἀνήκουν; Εἶναι ἴσως σπάνιοι οἱ λομβαρδισμοί, ποὺ σημειοῦνται εἰς τὰ συγγράμματα τοῦ μεγαλυτέρου Ἰταλοῦ συγχρόνου τοῦ Ἀλεξάνδρου Μαντζώνη, ἂν καὶ ἦτο τόσον ἀφοσιωμένος εἰς τὴν ζῶσαν τῆς Τοσκάνης γλῶσσαν; Θὰ λεχθῇ ἄρα γε, ὅτι ἡ Ἰταλία ἔχει τόσας γραφομένας γλώσσας, ὅσαι εἶναι αἱ ἐπαρχίαι, εἰς ἃς ἀνήκουν οἱ συγγραφεῖς των;

Ἐκεῖνοι μεταξὺ τῶν λογίων μας, οἱ ὁποῖοι δὲν καταδέχονται νὰ γράψουν τὴν γλῶσσαν τοῦ Ἔθνους, προτείνουν τὸν λόγον ὅτι πάντοτε καὶ πανταχοῦ ὑπάρχουν δύο γλῶσσαι, ἡ καθομιλουμένη καὶ ἡ γραφομένη. Ἐπιχείρημα ἱστορικῶς ψευδές, καὶ λογικῶς παράλογον. Καὶ φαίνεται ἀπίστευτον ὅτι τοιοῦτος παραλογισμὸς ὑποστηρίζεται ἀπὸ τοὺς ἀπογόνους τοῦ θαυμαστοῦ ἐκείνου λαοῦ, ὅστις ἔδωκε τὴν μεγαλυτέραν καὶ συγχρόνως τὴν πλέον δημώδη τῶν φιλολογιῶν. Θὰ ἔζων ἐπὶ τόσους αἰῶνας εἰς τὰ στόματα τοῦ λαοῦ, προτοῦ νὰ περισυλλεχθῶσι καὶ τακτοποιηθῶσι τὰ ὁμηρικὰ ἔπη, ἐὰν ἦσαν εἰς γλῶσσαν διάφορον τῆς ὁμιλουμένης; Θὰ συνηθροίζετο μὲ τόσον ἐνθουσιασμὸν ὁ ἑλληνικὸς λαὸς διὰ νὰ ἀκούσῃ τὸν Ἡρόδοτον ἀπαγγέλλοντα τὴν ἱστορίαν, ἂν δὲν ἦτο εἰς τὴν γλῶσσαν του; Ἐὰν ὑπῆρχε μία γλῶσσα γραπτὴ διάφορος τῆς ὁμιλουμένης, φυσικὰ θὰ τὴν ἐχρησιμοποίουν ὅλοι οἱ ποιηταὶ καὶ λογογράφοι. Καὶ ὅμως τὸ ἐναντίον· καὶ ποιηταὶ καὶ λογογράφοι συγχρόνως ἔγραψαν ἕκαστος εἰς τὴν διάλεκτον τῆς ἐπαρχίας του. Ὅ,τι καὶ ἂν εἴπῃ ὁ Μαυροφρύδης εἰς τὴν ἀξιόλογον ἐξ ἄλλου ἱστορίαν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, οὐδεὶς ὑψηλότερον τῶν ἀρχαίων, ὡς ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ Θωμασαῖος, κατεδίκασε καὶ καὶ κατέκρινεν ἐκείνους, οἵτινες γράφοντες, μετεχειρίζοντο ἐκτὸς τῆς συνηθείας φράσεις. Ὁ Πλάτων εἰς τὸν Θεαίτητον λέγει ὅτι καθὼς εἰς τὰ ἐνδύματα οὕτω καὶ εἰς τὴν γλῶσσαν, ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ ἀκολουθήσῃ τὰ πλέον συνήθη. Ὁ Κικέρων λέγει ὅτι εἶναι μέγιστον ἐλάττωμα τὸ ἀποστρέφεσθαι ἀπὸ τὸν δημώδη τρόπον καὶ ἀπὸ τὸ ἔθιμον τῆς κοινῆς κατανοήσεως. Διονύσιος ὁ Ἁλικαρνασεὺς ἐπαινεῖ τὸν Ἰσοκράτην διότι δὲν ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὴν ζωντανὴν γλῶσσαν καὶ ψέγει τοῦ Θουκυδίδου καὶ τοῦ Δημοσθένους τοὺς ἐπιτηδευμένους τρόπους, ποὺ ἦσαν ἔξω τῆς συνηθείας.

Ποτὲ δύο γλῶσσαι καὶ δύο γραμματικαὶ δὲν εὑρέθησαν εἰς ἕνα λαόν, εἰμὴ εἰς μίαν τῶν ἀκολούθων περιστάσεων.

Α΄) Εἰς τὰς γλώσσας, πολὺ περισσότερον ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἀνθρωπίνους θεσμούς, λέγει ὁ Φωριέλ, γίνονται ἐπαναστάσεις φυσικαὶ καὶ ἀναγκαῖαι, ποὺ συμπληροῦνται σιγὰ σιγὰ κατὰ τὸν ροῦν τῶν αἰώνων, κατὰ σταθερὸν νόμον καὶ τάσιν ὡρισμένην. Διὰ τῶν ἐπαναστάσεων τούτων αἱ γλῶσσαι χωρὶς νὰ μεταβάλλωνται ριζικῶς, ἀναλαμβάνουν κατ' ὀλίγον νέας μορφάς, μεταβαίνουσαι ἀπὸ τοῦ ἀσαφοῦς καὶ συνθέτου εἰς τὸ σαφὲς καὶ ἁπλοῦν· ἀποσυνθετόμεναι κατὰ μέγα μέρος, χάνουν τὴν ἀρχέγονον συνθετικὴν μορφήν των καὶ γίνονται ἀναλυτικαί. Καὶ εἰς τοῦτο, ἡ πρόοδος τῶν γλωσσῶν παρακολουθεῖ κατὰ βῆμα τὴν τοῦ πνεύματος, καθότι ἡ ἀνθρώπινος ἐπιστήμη δὲν εἶναι παρὰ μία ἀόριστος συνέχεια, μιᾶς πρώτης ἀναλύσεως. Τοιουτοτρόπως ἀπὸ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς, ἀνεπαι-

ΠΟΡΤΡΑΙΤΟ — ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

σθήτως ἔγινεν ἡ λεγομένη δημοτική, ἂν καὶ ζῇ ἀπὸ πολλῶν αἰώνων, καὶ δὲν εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς βαρβαρότητος ὡς διατείνεται ὁ κ. Ραγκαβῆς, ἀλλὰ πρόοδος.

Ἄλλως τε οἱ συγγραφεῖς πάντοτε καὶ πανταχοῦ ἐπὶ μακρὸν ἔμειναν ἀφοσιωμένοι εἰς τὴν νεκρὰν γλῶσσαν· καὶ τοῦτο διὰ πολλοὺς καὶ ποικίλους λόγους, ποὺ πολὺς χῶρος χρειάζεται νὰ τοὺς ἀναφέρωμεν, ἀλλὰ ἰδίως, ἐπειδὴ ἴσως κατὰ τὰς ἐποχὰς τῆς παρακμῆς ἡ φιλολογία μένει περιωρισμένη μόνον εἰς τὰς ἀνωτέρας κοινωνικὰς τάξεις· καὶ ἐπιδιώκοντες οὗτοι τὰς τιμὰς καὶ τὸν σεβασμὸν τὸν ὀφειλόμενον εἰς τὴν ἐπιστήμην, πρέπει νὰ γράφουν εἰς τὴν νεκρὰν γλῶσσαν. Καὶ τοῦτο συνέβη εἰς τὴν βυζαντιακὴν λογοτεχνίαν ἀκριβῶς, ποὺ ἦτο ὠχρὰ μίμησις τῆς ἑλληνικῆς κλασσικῆς. Ἐξηκολούθουν νὰ γράφουν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον καλὰ τὴν ἀρχαίαν γλῶσσαν, ὅτε πάντες ὡμίλουν καὶ ἐτραγουδοῦσαν μὲ μίαν δημοτικήν, ὁμοιάζουσαν τῆς σημερινῆς. Ἡ Ἄννα Κομνηνὴ συνέγραψε τὴν ἱστορίαν της εἰς τὴν καθαρωτέραν ἀττικήν, ποὺ ἠδύνατο νὰ γραφῇ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Καὶ ὅμως ὁ υἱός της—ὡς ἐπιβεβαιοῖ ὁ ἐρευνητὴς τῆς μεσαιωνικῆς λογοτεχνίας κ. Σάθας—ἐπροτίμα τὴν δημοτικήν.

Ὁ Δάντης, ὁ μέγας πατὴρ τῆς ἰταλικῆς φιλολογίας, εἶχεν ἤδη σημειώσει (De Vulgari Eloquio, κεφ. Α') ὅτι οἱ *σύγχρονοι αὐτοῦ* Ἕλληνες ἐκτὸς τῆς δημοτικῆς μετεχειρίζοντο μίαν ἄλλην γλῶσσαν, ἣν ὠνόμαζον γραμματικὴν καὶ τὴν ὁποίαν *ὀλίγοι ἠδύναντο* νὰ κατανοήσουν, διότι ἐχρειάζετο πολὺς χρόνος καὶ ἐπιμονὴ πρὸς ἐκμάθησιν. Καὶ ἀμέσως ἐπιλέγει ὅτι αὐτὸς ἐννοεῖ νὰ πραγματευθῇ περὶ τῆς δημοτικῆς, ἐκείνης δῆλα δή, ποὺ μανθάνει τις ἀπὸ τὴν τροφόν, διότι εἶναι *φυσικωτέρα* καὶ *εὐγενεστέρα* τῆς ἄλλης τῆς τεχνητῆς. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ὁ Δάντης, ἐν τῷ ἰδίῳ συγγράμματι, διακρίνει τὴν ἀρχαίαν γλῶσσαν, αὐλικὴν καὶ ἐπιφανῆ, ἀπὸ τὴν χυδαίαν ὁμιλίαν. Ἀλλὰ εἰς τὴν δημοτικὴν τὴν ἐπιφανῆ καὶ εἰς τὴν δημοτικὴν χυδαίαν τοῦ Δάντε δὲν ὑπάρχει διαφορὰ γραμματικῆς οὐδὲ διάφορον λεξιλόγιον. Δὲν εἶναι δύο γλῶσσαι, ὡς παρατηρεῖ ὁ Θωμασαῖος, ἀλλὰ δύο εἴδη *ὕφους*. Καὶ ὅμως ὁ μέγας ποιητὴς ὁμολογεῖ ὅτι *δὲν* ἔγραψε τὸ ποίημα εἰς τὴν *ἐπιφανῆ* δημοτικήν, καὶ διὰ τοῦτο τὸ ὠνόμασε *Κωμωδία*. Καὶ ὅμως τοσοῦτον ἐπικρατοῦσεν εἰς τοὺς λογίους ἡ συνήθεια τοῦ γράφειν εἰς τὴν νεκρὰν γλῶσσαν, ὥστε καὶ αὐτὸς ὁ Δάντης, ἔγραψε λατινιστὶ τά: De Valgari Eloquio, τὰς Ἐκλογὰς τὰς Ἐπιστολὰς καὶ ἄλλα ἔργα του. Καὶ ὁ Πετράρχης, καλῇ τῇ πίστει, ἔλεγε ὅτι *ὄχι* οἱ θεῖοι του στίχοι εἰς τὴν δημοτικήν, ἀλλὰ τὸ λατινικόν του ποίημα ἡ *Ἀφρική*, ἤθελεν ἀπαθανατίσει τὸ ὄνομά του.

Β') Ἡ δευτέρα περίστασις, καθ' ἣν δύνανται νὰ συνυπάρχουν δύο γλῶσσαι καὶ δύο γραμματικαὶ εἰς ἕνα λαόν, εἶναι ἐκείνη, καθ' ἥν, συνεπείᾳ κατακτήσεως ἢ ἄλλου λόγου, συνέζησαν δύο ἔθνη διαφόρου καταγωγῆς. Τοῦτο δὲν δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι συνέβη εἰς τὴν Ἑλλάδα, διότι ἡ δημοτική μας, ποὺ τώρα ὑπάρχει, εἶναι πολὺ προγενεστέρα τῆς τουρκικῆς κατακτήσεως καὶ τῆς ἰταλικῆς. Καὶ ἡ κατακτήτρια Ρώμη δὲν ὑπεδούλωσεν ἀλλὰ ὑπεδουλώθη ἀπὸ τὴν γλῶσσαν καὶ τὴν φιλολογίαν τῆς Ἑλλάδος.

Γ') Ἡ τρίτη περίστασις τῶν δύο γραμματικῶν τῶν δύο γλωσσῶν, βεβαιοῦται ὅταν εἰς ἓν ἔθνος συνυπάρχουν διάφοροι διάλεκτοι, κατὰ πολὺ διάφοροι μεταξύ των, καὶ εἰς τὴν μορφὴν τὴν γραμματικὴν καὶ εἰς τὸ λεξιλόγιον, καὶ μία τῶν τοιούτων διαλέκτων, διὰ τὴν μίαν ἢ τὴν ἄλλην αἰτίαν, ἀνυψώθη εἰς τὸ ἀξίωμα τῆς φιλολογικῆς γλώσσης. Καὶ αὕτη εἶναι ἡ περίπτωσις ἁπάντων, νομίζω, τῶν εὐρωπαϊκῶν ἐθνῶν.

Ἐν Ἰταλίᾳ λ. χ. διὰ λόγους, ποὺ ὅλοι ἠξεύρουν, ἐγένετο παραδεκτή, ὡς γλῶσσα γραφομένη καὶ φιλολογική, ἡ τοσκανικὴ διάλεκτος, καὶ ὡς ἐκ τούτου εἰς ὅλα τὰ ἄλλα μέρη τῆς Ἰταλίας, ὅπου ὁμιλοῦνται διάλεκτοι ὅλως διάφοροι, καθὼς εἰς τὸ Πεδεμόντιον, εἰς τὰς Ρωμάνιας, εἰς τὴν Σικελίαν, εἰς τὴν Λυγουρίαν, εἰς τὴν Σαρδηνίαν κτλ. ὑπάρχει πράγματι μία γλῶσσα γραφομένη διάφορος τῆς ὁμιλουμένης. Ἀλλ' αὕτη ἡ γραφομένη γλῶσσα εἶναι ἡ τοσκανικὴ ἀπαράλλακτος ὡς ὁμιλεῖται, τόσον ἀπὸ τοὺς λογίους, ὅσον ἀπὸ τὸν ὄχλον. Καὶ οὐδεὶς τῶν λογίων ἐφαντάσθη ποτὲ νὰ προσθέσῃ ἢ νὰ μεταβάλῃ τὴν γραμματικὴν μορφήν· τοὐναντίον μελετοῦν μετὰ στοργῆς τὴν ὁμιλουμένην γλῶσσαν τοῦ λαοῦ, καὶ ἰδίᾳ τῶν βουνῶν τῆς Τοσκάνης διὰ νὰ πλουτίσουν καὶ δώσουν ζωὴν εἰς τὰ ἔργα των. Καὶ ἐπὶ τῷ σκοπῷ τούτῳ, πρότινων ἐτῶν, ὁ ὑπουργὸς τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως διώρισε ἐπιτροπὴν ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Μαντζώνη τῆς ὁποίας ἀπετέλει μέρος καὶ ὁ Θωμασαῖος, ὅπως συνταχθῇ μέγα λεξικόν, εἰς τὸ ὁποῖον νὰ συμπεριληφθοῦν, πρὸς ὁδηγίαν τῶν συγγραφέων, ὅλαι αἱ λέξεις αἱ ζῶσαι εἰς τὸ στόμα τοῦ λαοῦ τῆς Τοσκάνης. Καὶ τοιαύτη κολοσιαία ἐργασία ἐγένετο.

Ὁ Μαντζώνης ὁμιλῶν μοι ἡμέραν τινὰ περὶ τῆς νεοελληνικῆς γλώσσης—καὶ περὶ ταύτης τῆς σπουδαίας συνομιλίας θὰ σᾶς γράψω ἄλλοτε—μοῦ εἶπεν ὅτι, ἐπειδὴ μόνον ζωνταναὶ γλῶσσαι εἶναι ἐκεῖναι, ποὺ ἐξέρχονται ἀπὸ τὰ στόματα ζωντανῶν ἀνθρώπων, καὶ ὅλαι αἱ ἄλλαι εἶναι νεκραί, δι' αὐτὸ αὐτὸς ὅπως καθαρίσῃ τοὺς *Μελλονύμφους* ἀπὸ οἷαν δήποτε λέξιν ἀπηρχαιωμένην ἢ μὴ καθαρῶς τοσκανικήν, ἔφερεν εἰς τὸ Μιλάνον μίαν ὑπηρέτριον τῆς Τοσκάνης, καὶ

ΣΚΙΤΣΑ Ε. ΙΩΑΝΝΙΔΗ ΑΠΟ ΤΑ "ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΑ,,

Μ. ΙΑΚΩΒΙΔΗΣ

ΡΟΖΑΛΙΑ ΝΙΚΑ

αὕτη ὑπῆρξεν ἡ *ἀληθὴς διδάσκαλός του*, καὶ δὲν προσέτρεξεν εἰς τὰ λεξικά, διότι αὐτά, ὅταν δὲν εἶναι συχνὰ ξαναενδυναμωμένα μὲ τὴν ζωντανὴν γλῶσσαν, ὁμοιάζουν μὲ νεκροφυλακεῖα (arche mortuarie).

Ὅ,τι εἶπον διὰ τὴν Ἰταλίαν, συμβαίνει εἰς τὴν Γαλλίαν, Ἀγγλίαν κλ. Ἡ γραφομένη γλῶσσα ἡ γαλλική, εἶναι ἐκείνη ἥτις ὁμιλεῖται παρ᾽ ὅλων εἰς τὸ Παρίσι. Ἡ ἀγγλικὴ εἶναι ἐκείνη, ἡ ὁποία ὁμιλεῖται εἰς τὸ Λονδῖνον. Ἐν ἑνὶ λόγῳ ἡ γραπτὴ γλῶσσα παντὸς ἔθνους εἶναι ἐκείνη, ἡ ὁποία, ἂν ὄχι εἰς ὅλας τὰς ἐπαρχίας, ὁμιλεῖται τοὐλάχιστον εἰς μίαν. Ἀλλά, παρουσιάζει ἡ Ἑλλὰς εἰς τὸν κόσμον θέαμα νέον· οἱ σοφοί μας γράφουν εἰς γλῶσσαν, ποὺ εἶναι, ὄχι ἡ ἀρχαία, ἀλλὰ μία τεχνητὴ διασκευασμένη ἀπὸ τὰ συντρίμματα τῆς ἀρχαίας καὶ τῆς δημοτικῆς καὶ συνεπῶς οὐδέποτε ὡμιλήθη, οὔτε ὁμιλεῖται, καί, ἂς πεισθῶσιν ἐπίσης, ὅτι ποτὲ δὲν θὰ ὁμιληθῇ. Αἱ γλῶσσαι δὲν ἐπιβάλλονται, οὔτε ἀτομικῶς ἀπὸ τοὺς σοφούς, οὔτε ἀπὸ τὰς Ἀκαδημίας. Καὶ ἡ γραφομένη εἰς τὴν Ἑλλάδα, μὴ δυναμένη νὰ εἶναι μία πραγματικὴ γλῶσσα, εἶναι συνθηματική. Μὲ αὐτὰ τὰ πειράματα δὲν κάμνουν ἄλλο, παρὰ νὰ σταματοῦν τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ζωντανῆς γλώσσης, καὶ συνεπῶς τὴν μόρφωσιν τοῦ λαοῦ. Εἶναι εὐτύχημα ὅτι ἰδίως κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους, ἐξηπλώθη ἡ δημοτικὴ γλῶσσα, ἂν ὄχι εἰς τὸ πεζόν, τοὐλάχιστον εἰς τὴν ποίησιν. Καὶ τοῦτο ὀφείλεται εἰς τοὺς ξένους ἑλληνιστάς, οἱ ὁποῖοι φανερώνουν τὸν θαυμασμόν των διὰ τὰ δημοτικά μας τραγούδια. Ἀπὸ τοῦ 1824, ὁ Φωριέλ, βαθὺς ἕλληνιστὴς καὶ ἕνας ἀπὸ τοὺς ἐξόχους λογίους τοῦ αἰῶνος τούτου, ἐν τῇ ὡραιοτάτῃ εἰσαγωγῇ τῆς συλλογῆς τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν μας, ἔδωκε αὐτὴν τὴν κρίσιν.

«Ὁποία φαίνεται ἐν τῇ συλλογῇ ταύτῃ, ὄργανον καθαρὸν καὶ ἁπλοῦν τῆς εὐφυΐας τοῦ λαοῦ, ἐλεύθερον πάσης ἀπαιτήσεως συστηματικῆς τῶν συγγραφέων, τοῦ νὰ καθαρίσουν αὐτὸ καὶ πλουτίσουν, ἡ *δημοτικὴ* εἶναι γλῶσσα ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν λαμπρά. Μὲ βάσιν τόσον ὁμοιογενῆ καὶ πλέον πλουσία τῆς γερμανικῆς, τόσον σαφὴς ὅσον ἡ γαλλική, πλέον εὔκαμπτος τῆς ἰταλικῆς καὶ πλέον ἁρμονικὴ τῆς ἱσπανικῆς, τίποτε δὲν λείπει διὰ νὰ θεωρηθῇ ἀπὸ τώρα, ὡς ἡ ὡραιοτέρα γλῶσσα τῆς Εὐρώπης διὰ νὰ ξαναγίνῃ ἡ Ἑλλὰς — τοιουτοτρόπως συμπεραίνει ὁ σοφὸς φιλέλλην, ὅστις, ὡς εἶπον, ἔγραφεν εἰς τὰ 1824 — διὰ νὰ ξαναγίνῃ ἡ Ἑλλὰς Κράτος, καὶ τὸ Κράτος τοῦτο νὰ ἔχῃ συγγραφεῖς ἱκανοὺς νὰ τοῦ διδάξουν πράγματα σοβαρὰ καὶ ὠφέλιμα· συγγραφεῖς, οἱ ὁποῖοι νὰ ἐννοοῦν ὅτι ἡ εὐρωστία καὶ ἡ δόξα τῆς πατρίδος των εἶναι *ἐμπρὸς* καὶ ὄχι *ὀπίσω* αὐτῆς, ὡς ἔχουν νῦν τὰ πράγματα καὶ ὄχι εἰς τὰς ματαίας προσπαθείας τῆς ἐπιστροφῆς πρὸς τὸ *παρελθόν*. Καὶ ἡ δημοτικὴ θὰ εἶναι τάχιστα μία γλῶσσα, πού, χωρὶς νὰ ὁμοιάζῃ πρὸς τὴν ἀρχαίαν περισσότερον ἀπὸ ὅ,τι τῆς ὁμοιάζει, δὲν θὰ ἔχῃ τίποτε νὰ τῆς ζηλεύσῃ».

Αὕτη εἶναι ἡ γλῶσσα ποὺ οἱ σοφοί μας καταδικάζουν ὡς ἀναξίαν νὰ γράφεται εἰς τὸ πεζόν.

[Τὸ τέλος εἰς τὸ προσεχὲς] ΙΟΥΛΙΟΣ ΤΥΠΑΛΔΟΣ

Ο ΖΑΡΖΑΙ ΣΤΟΝ ΠΑΡΑΔΕΙΣΟ

Ο Ζαρζαί, ἕνας βαστάζος ἀπὸ τὴν Ταρασκῶνα, πέθανε, καὶ μὲ τὰ μάτια κλειστὰ ἔπεσε στὸν ἄλλον κόσμο. Καὶ κυλάει καὶ κυλάει· ἡ αἰωνιότης εἶναι ἀπέραντη, μαύρη σὰν τὴν πίσσα, ἀμέτρητη, πένθιμη ποὺ κάνει φρίκη. Ὁ Ζαρζαὶ δὲν ξέρει ποῦ νὰ πάῃ, εἶναι σὲ ἀβεβαιότητα, χτυποῦν τὰ δόντια του καὶ παραδέρνει στὸ διάστημα. Ἀλλὰ ἐκεῖ ποὺ γυρίζει, βλέπει μακρυὰ ἕνα μικρὸ φῶς, στὸ βάθος μακρυά, πολὺ μακρυά... Τραβάει πρὸς τὰ ἐκεῖ· ἦταν ἡ θύρα τοῦ καλοῦ Θεοῦ.

Ὁ Ζαρζαὶ χτυπάει· τάκ, τάκ! στὴ θύρα.

— Ποιὸς εἶναι; φωνάζει ὁ ἅγιος Πέτρος.

— Ἐγώ.

— Ποιὸς ἐσύ;

— Ὁ Ζαρζαί... Ὁ Ζαρζαὶ ἀπὸ τὴν Ταρασκῶνα.

— Ἀλλὰ βρωμερέ, τοῦ κάνει ὁ ἅγιος Πέτρος, μὲ ποιὸ θάρρος θέλεις νὰ μπῇς στὸν ἅγιο παράδεισο, ἐσὺ ποὺ ποτές, ἐδῶ καὶ εἴκοσι χρόνια, δὲν ἔκανες τὴν προσευχή σου· ἐσὺ ποὺ ὅταν σοῦ ἔλεγαν «Ζαρζαί, ἔλα στὴ λειτουργία» ἀπαντοῦσες, «ἐγὼ πάω τ᾽ ἀπομεσήμερο»· ἐσὺ ποὺ κοροϊδεύοντας ἔλεγες τὸ μπουμπουνητὸ «γύφτικο ταμποῦρλο»· ἐσὺ ποὺ δὲν κρατοῦσες Τετάρτες καὶ Παρασκευές, ὅταν εἶχες, λέγοντας: «Ἂς γίνῃ ὅ,τι γίνει· τὸ κρέας κάνει τὸ κρέας· ὅ,τι μπαίνει στὸ σῶμα δὲν μπορεῖ νὰ βλάψῃ τὴν ψυχή»· ἐσὺ ποὺ ὅταν χτυποῦσεν ὁ ἑσπερινὸς ἀντὶ νὰ σταυροκοπηθῇς, ὅπως χρωστάει νὰ κάνῃ ἕνας καλὸς χριστιανός, «Ἐμπρός, ἔλεγες, ἕνα γουροῦνι κρεμάστηκε στὴν καμπάνα»· ἐσὺ ποὺ ὅταν ὁ πατέρας σου σοῦ ἔκανε τὴν παρατήρησι «Ζαρζαί, ὁ Θεὸς θὰ σὲ τιμωρήσῃ» συνείθιζες ν᾽ ἀπαντᾷς: «Ποιὸς τὸν εἶδε τὸν καλὸ Θεό; Ὅταν μιὰ φορὰ πεθάνῃς, εἶσαι καλὰ πεθαμέ-

ΣΚΙΤΣΑ Ε. ΙΩΑΝΝΙΔΗ ΑΠΟ ΤΑ "ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΑ,,
Η ΑΡΑΠΙΝΑ — Ζ. ΠΑΡΑΣΚΕΥΟΠΟΥΛΟΥ

νος!»· ἐσὺ τέλος ποὺ βλαστημοῦσες κι᾽ ἀρνιόσουν τὸ χρίσμα καὶ τὸ βάφτισμα, εἶναι δυνατὸν νὰ τολμᾷς νὰ παρουσιάζεσαι ἐδῶ, ἄνθρωπε ἀφημένε ἀπὸ τὸ Θεό;

Ὁ φτωχὸς ὁ Ζαρζαὶ ἀπάντησε:

— Δὲ λέω τὸ ἐναντίο, εἶμαι ἕνας ἁμαρτωλός. Ἀλλὰ ποιὸς ἤξερε ὅτι ὕστερα ἀπὸ τὸ θάνατο θὰ ὑπάρχουν τόσα μυστήρια! Ἐπὶ τέλους, ναί, ἔσφαλα καὶ ἡ ἁμαρτία πλέον εἶναι γινομένη· ἂν πρέπει νὰ τιμωρηθῶ, ἂς τιμωρηθῶ. Ἀλλὰ τοὐλάχιστον, μεγάλε ἅγιε Πέτρο, ἄφησέ με νὰ ἰδῶ λίγο τὸ μπάρμπα μου, νὰ τοῦ διηγηθῶ νέα ἀπὸ τὴν Ταρασκῶνα.

— Ποιὸν μπάρμπα;

— Τὸ μπάρμπα μου Ματερή, ποὺ ἦταν θεοφοβούμενος.

— Ὁ μπάρμπας σου Ματερή; Εἶναι γιὰ ἑκατὸ χρόνια στὸ Καθαρτήριο.

— Ἄ! στὴν κατάρα! γιὰ ἑκατὸ χρόνια! καὶ τί ἔκανε;

— Θυμᾶσαι ποὺ κρατοῦσε τὸ σταυρὸ στὶς λιτανεῖες. Μιὰ μέρα, κάποιοι ἄνοστοι ἀστεῖοι ἔκαναν τὴν ἀρχὴ κ᾽ ἕνας εἶπε: «Ἰδέστε τὸ Ματερὴ ποὺ κρατάει τὸ σταυρό»· λίγο πιὸ πέρα ἕνας ἄλλος ξαναλέει· «Ἰδέστε τὸ Ματερὴ ποὺ κρατάει τὸ σταυρό»· ἕνας ἄλλος τοῦ λέει ἔτσι· «Ἰδέστε, ἰδέστε, τί ᾽ναι αὐτὸ ποὺ κρατάει ὁ Ματερή»· ὁ Ματερὴ ἔχασε τὴν ὑπομονή του καὶ τοῦ εἶπε· «Ἕνα κορόϊδο σὰν καὶ σένα». Καὶ τοῦ ἦρθε μιὰ συμφόρηση καὶ πέθανε ἐπάνω στὸ θυμό του.

— Τότε ἄσε με νὰ ἰδῶ τὴ θειά μου τὴ Δωροθέα, ποὺ ἦταν τόσο πολύ, μὰ πάρα πολὺ εὐλαβητική.

— Οὔφ! αὐτὴ θἄχῃ πάῃ στὸ διάολο, χωρὶς ἄλλο, δὲν τὴ γνωρίζω...

— Μὲ τὸ νὰ ἔχῃ πάει στὸ διάολο, δὲ μὲ ξαφνιάζει καὶ πολὺ γιατί, ἂν καὶ στὴν εὐλάβειά της ἦταν μιὰ φανατική, στὴν κακία ἦταν ἀληθινὴ ὄχεντρα... Φαντάσου πῶς...

— Ζαρζαί, δὲν ἔχω καιρὸ γιὰ χάσιμο, πρέπει νὰ πάω ν᾽ ἀνοίξω τὴν πόρτα σ᾽ ἕνα φτωχὸ σκουπιδιάρη ποὺ ὁ γάϊδαρός του τὸν ἔστειλε στὸν παράδεισο μὲ μιὰ κλωτσιά.

— Ἄχ! μεγάλε μου ἅγιε Πέτρο, ἐσὺ ποὺ ἔχεις κάνει τόσα καλά, ἄφησε με νὰ ἰδῶ, μιὰ καὶ οἱ ματιὲς δὲ σοῦ κοστίζουν τίποτε, νὰ ἰδῶ λιγάκι τὸν παράδεισο ποὺ λένε πὼς εἶναι τόσο ὄμορφος!

— Ἔλα, ἂς γίνῃ κι᾽ αὐτό, κατεργαράκο, μὰ κάνε γλήγορα!

— Ἐμπρός, Ἅγιε Πέτρο, θυμήσου πὼς κάτω ἐκεῖ στὸν κόσμο ὁ πατέρας μου ποΰναι ψαρᾶς κρατάει κάθε φορὰ στὶς λιτανεῖες τὸ λάβαρό σου καὶ μάλιστα μὲ γυμνὰ τὰ πόδια.

— Ἔλα, ἂς εἶναι, εἶπε ὁ ἅγιος, γιὰ χάρη τοῦ πατέρα σου τὸ ἐπιτρέπω· μὰ πρόσεξε καλά, κακομοίρη μου, μὲ τὴ συμφωνία νὰ μὴ βάλῃς μέσα στὸν παράδεισο παρὰ μόνο τὴν ἄκρη τῆς μύτης σου.

— Μοῦ φτάνει αὐτό.

Κ᾽ ἔτσι ὁ οὐράνιος πορτιέρης μισανοίγει χωρὶς θόρυβο τὴν πόρτα καὶ λέει στὸ Ζαρζαὶ «ἔλα, κύτταξε».

Ὅμως αὐτὸς γυρίζοντας ξαφνικὰ τὶς πλάτες του, μπαίνει περπατώντας ξανάστροφα στὸν παράδεισο.

— Τί κάνεις αὐτοῦ, τὸν ρωτάει ὁ ἅγιος Πέτρος.

— Ἡ μεγάλη λάμψη μὲ θάμπωσε, ἀπαντᾷ ὁ Ταρασκόνιος, καὶ πρέπει νὰ μπῶ μὲ τὶς πλάτες, μὰ κατὰ τὴ συμφωνία μας μόλις βάλω μέσα τὴ μύτη μου, νᾶσαι ἥσυχος, δὲ θὰ πάω πιὸ πέρα.

— Ἔλα, καὶ θαρρῶ πὼς πιάστηκα στὴ φάκα, ἄρχισε νὰ σκέπτεται ἡ μακαριότης του.

Καὶ νά σου, ὁ Ταρασκόνιος μέσα στὸν παράδεισο.

— Ἄ! ἄρχισε νὰ λέῃ, τί καλὰ ποὺ εἶναι, τί ὄμορφα ποὺ εἶναι! τί γλυκειὰ μουσική!

Ὕστερα ἀπὸ λίγο μολαταῦτα, ὁ κλειδοκράτορας τοῦ κάνει:

— Ἄκου᾽ δῶ! σὰ χαζέψῃς ἀρκετὰ πιά, βγαίνεις μοναχός σου, γιατὶ ἐμένα δὲ μοῦ μένει καιρὸς νἄρθω νὰ σοῦ πῶ νὰ τὸ στρίψῃς, καταλαβαίνεις...

— Μπᾶ! μὴ στενοχωριέσαι, λέει ὁ Ζαρζαί, ὅταν θὰ βγῶ ἐγώ, θὰ βγῶ· δὲ βιάζομαι καθόλου...

— Μὰ ἡ συμφωνία μας δὲν ἤτανε τέτοια νομίζω...

— Μὰ τὸ Θεό, ἅγιε ἄνθρωπε, πόσον εἶσαι συγχισμένος, νἆταν τοὐλάχιστο νὰ μὴν εἶχε τόπο, ἀλλά, δόξα τῷ Θεῷ, εἶναι τόση ἁπλοχωριὰ ἐδῶ μέσα!

— Κ᾽ ἐγὼ αὐτὸ ποὺ σοῦ λέω, γιατὶ ἂν τύχαινε ὁ Θεὸς καὶ περνοῦσε...

— Ἄ, μπᾶ! ὕστερα ἐσεῖς τὰ φκιάνετε, ὅπως θέλετε· ἄκουσα συχνὰ νὰ λένε· ὅποιος καλοκάθησε ἂς μὴν πολυκουνιέται· μιὰ καὶ βρέθηκα πιὰ μέσα, δὲν τὸ κουνῶ ἀπ᾽ ἐδῶ.

Ὁ ἅγιος Πέτρος κουνοῦσε τὸ κεφάλι του, χτυποῦσε τὸ πόδι του. Πηγαίνει ἐπὶ τέλους καὶ βρίσκει τὸν ἅγιον Ὕβ.

— Ὕβ, τοῦ κάνει, ἐσὺ ποὺ εἶσαι δικηγόρος, νὰ μοῦ δώσῃς μιὰ συμβουλή.

— Καὶ δύο, ἂν χρειάζεσαι.

— Ξέρεις, τἄφερα σκοῦρα· ἔπαθα τὸ καὶ τό... ἔτσι κ᾽ ἔτσι. Καὶ τώρα τί πρέπει νὰ κάνω;

— Πρέπει, τοῦ εἶπε ὁ ἅγιος Ὕβ, νὰ βρῇς ἕναν καλὸ δικολάβο καὶ νὰ κλητεύσῃς μ᾽ ἕναν κλητῆρα, αὐτὸν τὸν Ζαρζαὶ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ.

Ζητᾶνε δικολάβο, ἀλλὰ δὲ βρίσκουν· γιατί, καθὼς εἶναι γνωστόν, στὸν Παράδεισο κανεὶς δὲν εἶδε ποτὲ ἴσια μὲ τώρα δικολάβο. Ζητοῦν καὶ κλητῆρα, ἀκόμα χειρότερα. Ὁ ἅγιος Πέτρος ἀρχίζει νὰ συλλογιέται πὼς ἔμπλεξε στὰ γερά. Μὰ νά, ὥστόσο, περνάει ὁ ἅγιος Λουκᾶς.

— Πέτρο, κάτι μελαγχολικὸ σὲ βλέπω· καινούργια κατσάδα θἄφαγες ἀπ᾽ τὸ Μεγαλοδύναμο.

— Ἄς τα, φίλε μου, ἔχω μιὰ στενοχώρια! Ἕνας κάποιος Ζαρζαὶ τρύπωσε μὲ πονηρία μέσα στὸν Παράδεισο καὶ δὲν ξέρω τώρα, πῶς νὰ τὸν βγάλω.

— Καὶ ἀπὸ ποῦ εἶναι αὐτὸς ὁ Ζαρζαί;

— Ἀλλοίμονο, ἀπὸ τὴν Ταρασκῶνα.

— Ταρασκονέζος; εἶπε ὁ ἅγιος Λουκᾶς. Μεγάλε Θεέ μου; γίνεται πιὸ εὔκολο ἀπὸ τὸ νὰ τὸν πετάξῃς ἔξω; ἐγώ, ἐπειδή, καθὼς ξέρεις, μ᾽ ἀρέσουν τὰ βόδια καὶ εἶμαι προστάτης τῶν ἀγελαδάρηδων, συχνάζω πολὺ στὴν Καμάργη, στὴν Ἄρλ, στὴν Βωσαίρ, στὴ Νίμη, στὴν Ταρασκῶνα καὶ τοὺς γνωρίζω καλὰ αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους. Ξέρω ποῦ ἔχουν τὸν κάλο καὶ ποῦ πρέπει νὰ τοὺς πατήσῃ κανείς. Στάσου καὶ θὰ ἰδῇς.

Τὴ στιγμὴ ἐκείνη περνοῦσαν φτερουγίζοντας ἀπό ᾽κεῖ ἕνα κοπάδι ἀγγελάκια παχουλά.

— Μικρούλια! τοὺς κάνει ὁ ἅγιος Λουκᾶς, ψίτ! ψίτ!

Καὶ τ᾽ ἀγγελούδια κατεβαίνουν.

— Ἀμέτε κρυφὰ ἔξω ἀπ᾽ τὸν Παράδεισο, καὶ ὅταν θὰ εἴσαστε μπροστὰ στὴν πόρτα, νὰ τὸ βάλετε στὴν τρεχάλα φωνάζοντας: «Τὰ βόδια! τὰ βόδια!» Ἀμέσως τ᾽ ἀγγελάκια βγαίνουν ἀπὸ τὸν Παράδεισο καὶ μόλις φτάνουν μπροστὰ στὴν πόρτα, ξεχύνονται μὲ φωνές: «τὰ βόδια! τὰ βόδια! ὠχώ! χώ! χώ! τὴ βουκέντρα!»

Ὁ Ζαρζαί, μέγας εἶσαι Κύριε, γυρίζει ξαφνισμένος.

— Πῶς ἔκανε λέει; βόδια; σαλαγᾶνε βόδια; Ἐμπρὸς λοιπόν, ξεφωνίζει.

Καὶ χύνεται σὰν ἀνεμοστρόβιλος πρὸς τὴν πόρτα ποὺ ἀκούσθηκαν οἱ φωνές, καί, σὰν κουτὸς καὶ κακομοίρης ἄνθρωπος ποὺ ἦταν, βγαίνει ἀπὸ τὸν Παράδεισο.

Ὁ ἅγιος Πέτρος, ἀμέσως τότε σπρώχνει βιαστικὰ τὴν πόρτα, κλειδώνει καὶ ἀμπαρώνει γλήγορα ἀπὸ μέσα καὶ ὕστερα βάζοντας τὸ κεφάλι στὰ κάγκελα:

— Ἔ, λοιπόν, Ζαρζαί, τοῦ κάνει κοροϊδευτικά, πῶς τὰ πᾷς τώρα;

— Ὤ! δὲ μὲ νοιάζει, ἀπαντᾷ ὁ Ζαρζαί. Ἂν ἤτανε τὰ βόδια, θὰ τὰ προτιμοῦσα ἀπὸ τὴ θέσι μου στὸν Παράδεισο.

Καὶ λέγοντας αὐτὰ βουτάει μὲ τὸ κεφάλι ἐμπρὸς μέσα στὴν ἄβυσσο.

[Μεταφραστὴς ΑΒΓ.] ΦΡ. ΜΙΣΤΡΑΛ

ΤΑ ΜΑΤΙΑ ΜΑΣ

Ἀναντιρρήτως κορωνὶς τῶν πέντε αἰσθήσεων τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἡ ὅρασις. Ἡ συνείδησις τοῦ λαοῦ, ἡ θρησκεία, ἡ ποίησις, ὁ ἔρως, ἡ μητρικὴ στοργή, ἐξύμνησαν τὸ θεῖον τοῦτο δῶρον, ἄνευ τοῦ ὁποίου ὁ ἄνθρωπος, τὸ εὐγενέστερον δημιούργημα τοῦ Πλάστου, ἤθελεν εἶσθαι φυτικὸν σχεδὸν ὄν.

Διὰ τῆς ὁράσεως ἐπικοινωνεῖ ἡ ψυχὴ ἡμῶν μετὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου, λαμβάνει ἰδέαν τοῦ μεγαλείου τῆς φύσεως, ἐξ αὐτῆς δὲ ἐπήγασεν καὶ ἡ ἰδέα τοῦ ὑπερτάτου ὄντος καὶ ἡ θρησκεία.

Ἂν τὰ τιμαλφέστερα τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἡ ζωὴ καὶ ἡ ὅρασις, ἀναμφιβόλως ἡ τύφλωσις εἶναι χειροτέρα τοῦ θανάτου. Διὰ τοῦτο ἡ λέξις *ὁρᾶν=βλέπειν* εὐλόγως μετέπεσεν εἰς τὴν σημασίαν τοῦ *ζῆν*. Ὁ Οἰδίπους θέλων νὰ τιμωρήσῃ ἑαυτὸν διὰ τὸ ἀπαίσιον ἀνοσιούργημα, ἐξέλεξεν, ὡς φρικτοτέραν τῶν ποινῶν τὴν τύφλωσιν. Ὁ Ὀδυσσεὺς διὰ νὰ καταστήσῃ ζῶντα νεκρὸν τὸν ἡμίθεον Κύκλωπα, ἐτύφλωσεν αὐτόν. Παρὰ δὲ τοῖς βαρβάροις ἡ σκληροτέρα τιμωρία ἢ ἐκδίκησις ἦτο ἡ ἐξόρυξις τῶν ὀφθαλμῶν. Ὁ λαός, ἡ κοινὴ συνείδησις, ἀνύψωσε διὰ τῶν τρυφερωτέρων ἐκφράσεων τὸ ἱερὸν καὶ πολύτιμον τῆς ὁράσεως. «Τὸ παιδὶ καὶ τὰ μάτια μου» φωνεῖ ἡ φιλόστοργος μήτηρ. «Σοῦ ὁρκίζομαι στὸ φῶς μου» λέγει ὁ θέλων νὰ κυρώσῃ τὸν ὅρκον του. «Νὰ χαρῇς τὰ μάτια σου» εἶναι ἡ γλυκυτέρα τῶν εὐχῶν.

Ἀλλὰ τίς ἀγνοεῖ, ὅτι εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀντικατοπτρίζονται ὅλα τὰ συναισθήματα, ὅλαι αἱ μύχιαι ἐκδηλώσεις τῆς ψυχῆς, ὅλος ὁ ἐσωτερικὸς κόσμος ἡμῶν, ἡ λύπη, ἡ χαρά, τὸ μῖσος, ἡ στοργή, ἡ ἔκπληξις, ὁ φόβος, τὸ θάρρος; Τίς δὲν ἀναγνωρίζει εἰς τὸ παιδικὸν βλέμμα τὴν ἀγνότητα τῆς πρώτης ἡλικίας καὶ τίς δὲν συναντᾷ εἰς τὰ ὄμματα τῆς μητρὸς τὸ ἁβρότερον τῶν αἰσθημάτων — τὴν μητρικὴν στοργήν; Τίς δὲν γνωρίζει ὅτι ὁ ἐγκληματίας μετὰ κόπου δύναται νὰ ἀτενίσῃ τὸ θῦμα του, ἐνῷ εἰς τὸ βλέμμα τοῦ ἀθώου λάμπει ἡ εἰλικρίνεια; Τὸ περιεργότερον ὅμως εἶναι ὅτι οἱ ὀφθαλμοὶ καὶ πέραν τῆς ζωῆς προδίδουσιν τὰ συναισθήματα, ὑφ᾽ ὧν κατείχετο ὁ θνήσκων κατὰ τὰς τελευταίας του στιγμάς. Οὕτω λ. χ. οἱ ὀφθαλμοὶ τοῦ δολοφονηθέντος μένουσιν ὑπερμέτρως ἀνεωγμένοι ἐκφράζοντες

τὸν τρόμον. Παρόμοια συναισθήματα προδίδουσι καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ τῶν ἐκ ψύξεως, ἐν πορείᾳ, ἐν πολέμῳ θνησκόντων.

Ὁ ἐν Παρισίοις μέγας ἰατροδικαστὴς *Broiardel,* εἰς τὰ θαυμάσια αὐτοῦ μαθήματα τῆς *Μόργης,* ἔνθα περισυλλέγονται καθ᾽ ἑκάστην οἱ ἄγνωστοι νεκροὶ τῆς λαβυρινθώδους μεγαλουπόλεως, πολλάκις εἰς πρόσφατα πτώματα ἄνευ ἄλλης ἐξετάσεως καὶ μόνον διὰ τῆς ἐκφράσεως τῶν ὀφθαλμῶν διεγίγνωσκεν ἀσφαλῶς ὅτι τὸ πτῶμα ἀνῆκεν εἰς δολοφονηθέντα. Δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ ὑπομνήσω, ὅτι καθ᾽ ἑκάστην οἱ ψυχολόγοι ἀνακριτικοὶ ὑπάλληλοι συλλαμβάνουσιν ἐκ τῆς τοιαύτης ἢ τοιαύτης ἐκφράσεως τῶν ὀφθαλμῶν τοὺς πλέον ἐνδομύχους στοχασμοὺς καὶ τὰ κρύφια συναισθήματα τῶν ἐνόχων.

Ἀλλὰ καὶ ὑπὸ αἰσθητικὴν ἔποψιν οἱ ὀφθαλμοὶ μετὰ τῶν παρομαρτούντων αὐτοῖς ὀφρύων καὶ βλεφάρων εἶναι τὸ κέντρον τῆς ὅλης ἐκφράσεως τοῦ προσώπου.

Οὕτω λ. χ. μαῦροι καὶ καστανοὶ ὀφθαλμοὶ εἶναι πλήρης ζωῆς καὶ σφρίγους. Ἀλλ᾽ ἡ πρώτης τῶν αἰσθημάτων ἀνήκει εἰς τοὺς ἔχοντας ἀνοικτοῦ χρώματος ὀφθαλμούς. Ἡ θεὰ τῆς φρονήσεως Ἀθηνᾶ εἰκονίζετο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων κυανόφθαλμος.

Τὰ ἄτομα τὰ ἔχοντα μεγάλα ὄμματα διακρίνονται διὰ τὰ εὐγενῆ αἰσθήματα καὶ τὴν ἀποφασιστικότητα τοῦ χαρακτῆρος. Καὶ τὰ ζῶα ἔτι, τὰ ἔχοντα μεγάλους ὀφθαλμούς, ὡς οἱ βόες, τὰ πρόβατα, αἱ ἔλαφοι κλπ. εἶναι ἥμερα, ἐνῷ τὰ κεκτημένα μικρούς, ὡς ἡ ἀλώπηξ, ἡ ὕαινα καὶ ἄλλα, γνωρίζονται διὰ τὸ αἱμοχαρὲς καὶ ἄγριον τῶν ὁρμῶν αὐτῶν.

Ὀφθαλμοὶ οὐδόλως προεξέχοντες τῶν κογχῶν, ἀλλ᾽ ἐμπεπηγμένοι ἐντὸς αὐτῶν, ἐκφράζουσι πνεῦμα θετικὸν καὶ παρατηρητικόν, μικροὶ δὲ καὶ ζωηροί, λάμποντες καὶ εὔστροφοι μαρτυροῦσι πνεῦμα γοργὸν καὶ ἀποφασιστικόν. Ὀφθαλμοὶ σκιαζόμενοι ὑπὸ λεπτῶν καὶ διαφανῶν βλεφάρων, ἔχοντες μικρὰν τὴν ἐξωτερικὴν γωνίαν, ἀνήκουσιν εἰς ἄτομα πανοῦργα καὶ ἐπιβλαβῆ, ἐνῷ τουναντίον ὀφθαλμοὶ εὐμεγέθεις μὲ εὐστραφῆ βλέμματα ἐγγυῶνται εὐστάθειαν καὶ εὐθύτητα χαρακτῆρος. Ἐν γένει δὲ ὡς εἶπεν ὁ *Οὐγγώ,* «οἱ ὀφθαλμοὶ εἶναι θυρὶς ἠνεωγμένη, δι᾽ ἧς διαβλέπεται ἡ ψυχή».

Εὐνόητον ὅτι τὸ πολύτιμον τοῦτο αἰσθητήριον τοῦ ἀνθρώπου δεῖται αὐστηρᾶς καὶ ἐνδελεχοῦς ἐπιμελείας, ἀφ᾽ οὗ ὁ ὀργανισμὸς αὐτοῦ ὑπόκειται ἀδιαλείπτως εἰς τὴν ἀντίδρασιν τοῦ περιβάλλοντος, καὶ ἀφοῦ ἡ ζωὴ κατὰ τὸν Bichart εἶναι σύνολον ἐνεργειῶν ἀντιτασσομένων πρὸς τὸν θάνατον. Ἀλλ᾽ ἡ ὑγιεινή, ἡ κατέχουσα ἔξοχον θέσιν ἐν τῇ καθόλου ἐπιστήμῃ καὶ ἥτις *εἶναι ἰατρικὴ τοῦ ὑγιοῦς ἀνθρώπου,* ἔρχεται ἐπίκουρος πρὸς διατήρησιν καὶ τῆς ὁράσεως κατὰ τῶν ἔξωθι προσβολῶν, διὸ καὶ ἀποτελεῖ ἴδιον καὶ εὐρύτατον κλάδον.

Παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἀκόμη Ἕλλησιν, ἡ καθόλου ὑγιεινή, ἰδιαίτατα δὲ ἡ ὑγιεινὴ τῶν ὀφθαλμῶν, ἤκμαζεν ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Ἱπποκράτους, ὅστις εἰς τοὺς ὀφθαλμιῶντας συνεβούλευε δίαιταν, ὀλιγοποσίαν, περίπατον ὑπαίθριον ἀνὰ τοὺς ἀγρούς, κατάκλισιν ἐν σκοτεινῷ θαλάμῳ καὶ ἀποφυγὴν τῶν διεγερτικῶν, καὶ δὴ τοῦ πολλοῦ φωτὸς καὶ τῶν στιλπνῶν ἀντικειμένων.

Ἐν τούτοις σήμερον, ὅτε ἡ καθόλου καὶ δημοσία ὑγιεινὴ ὑποδεικνύει ἀπειρίαν μέσων καὶ ἐφαρμογῶν, διά τε τῶν δημοτικῶν καὶ κυβερνητικῶν ἀρχῶν, πρὸς ἀπόκρουσιν καὶ καταπολέμησιν τῶν ἐν ταῖς πόλεσι κυρίως ἐνσκηπτόντων νοσημάτων, ἡ ὑγιεινὴ τῆς ὁράσεως, ἧς οἱ κανόνες ἔδει πρωτίστως νὰ λαμβάνωνται ὑπὸ σπουδαίαν μελέτην, δὲν ἀπασχολεῖ ἀτυχῶς τὰς ἀτρύτους φροντίδας τῶν ἀρχῶν καὶ τῶν ἰδιωτῶν. Καὶ τοῦτο διότι ἀγνοεῖται ἢ δὲν κατενοήθη ἔτι ἐπαρκῶς ἡ χρησιμότης καὶ ἡ ἀπαραίτητος ἐφαρμογὴ τοῦ μέρους τούτου τῆς ὑγιεινῆς. Πόσοι ἐκ τῶν ἐλαφρῶς ἢ βαρέως προσβαλλομένων ἐξ ὀφθαλμιάσεων, δὲν θὰ εἶχον ὑγιεῖς ἐκφραστικοὺς καὶ ὡραίους ὀφθαλμούς, ἐὰν ἐλάχιστα ἐπεμελοῦντο αὐτῶν. Καὶ πόσοι ἐξ ἀγνοίας, ὀλιγωρίας ἢ προλήψεως δὲν ἔπαθον ἐξασθένισιν ἢ καὶ βλάβην ἀνεπανόρθωτον τῆς ὁράσεως, διότι ἀπέφυγον νὰ συμβουλευθῶσι καὶ ἐφαρμόσωσιν ἐπικαίρως τὰ ὑπὸ τῆς ὀφθαλμιατρικῆς ἐπιβαλλόμενα μέτρα τῆς ὑγιεινῆς τῶν ὀφθαλμῶν. Οὕτω λ. χ. πολλοὶ φθάνοντες εἰς τὴν ἡλικίαν τῆς πρεσβυοπίας, τῆς ἐκ τοῦ πλησίον δηλαδὴ κοπιώδους ὁράσεως ἀποφεύγουσιν ἐπίτηδες τὴν χρῆσιν τῶν ὑέλων, νομίζοντες ὅτι αὕτη ἐξασθενεῖ τὴν ὅρασιν, ἐν ᾧ τουναντίον καὶ ταύτην βλάπτουσιν καὶ εἰς μείζονας ὀφθαλμικὰς παθήσεις ὑπόκεινται. Ἐπίσης πολλοὶ μύωπες ἐκ πλάνης ἢ ἀγνοίας, φρονοῦντες ὅτι ὠφελοῦσι τὴν ὅρασιν αὐτῶν ἐὰν μεταχειρίζωνται δίοπτρα κατώτερα τοῦ κανονισμένου βαθμοῦ, δὲν κάμνουσιν ἄλλο ἢ νὰ καταστρέφωσι οὕτω βαθμηδὸν τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν. Καὶ ἐν γένει οἱ αἰσθανόμενοι τὴν ἀνάγκην χρήσεως διόπτρων, ἀντὶ νὰ συμβουλευθῶσι τὸν ἰατρόν, ὅστις διὰ τοῦ ὀφθαλμοσκοπίου καὶ τῆς σκιασκοπείας θὰ ὁρίσῃ αὐτοῖς ἐπακριβῶς τὸν ἀνάλογον βαθμὸν διόπτρων, μεταβαίνουσιν ἀφελέστατα εἰς τὸν πρῶτον τυχόντα ἔμπορον καὶ ἐκ τοῦ σωροῦ αὐτῶν ἐκλέγουσιν αὐτοβούλως ἓν ζεῦγος οἱονδήποτε. Πόσον καταστρεπτικὸν ἀποβαίνει τοῦτο ἐπιμαρτυρεῖ ἡ καθ᾽ ἑκάστην πεῖρα. Διὰ τοῦτο ἐν Εὐρώπῃ πολλὰ ἔγκριτα καταστήματα διόπτρων ἀρνοῦνται τὴν πώλησιν τοιούτων ἄνευ συνταγῆς εἰδικοῦ ἰατροῦ.

Ἐνταῦθα ὀφείλω νὰ κάμω μίαν παρατήρησιν λίαν σοβαράν. Πολλοί, ἵνα μὴ εἴπω οἱ πλεῖστοι τῶν πασχόντων ἀπὸ οἱονδήποτε νόσημα τοῦ ὀφθαλμοῦ, φοβοῦνται νὰ προσέλθωσιν εἰς τὸν ὀφθαμιατρὸν ἢ καὶ ἀναβάλλουσιν ἐπὶ τῇ φροῦδῳ ἐλπίδι τῆς αὐτοθεραπείας. Ἰδιαίτατα δὲ τοῦτο συμβαίνει παρὰ τοῖς πάσχουσιν ἐκ καταρράκτου οἵτινες, κατὰ περιεργοτάτην παρὰ τῷ λαῷ πρόληψιν, πιστεύουσιν ὅτι ἔχουσι πάντοτε τὸν καιρὸν νὰ τὸν θεραπεύσωσιν. Ὅταν δὲ ἀποφασίσωσι νὰ προσέλθωσιν, εἶναι πλέον ἀργὰ καὶ ὁ ἰατρὸς οὐδὲν δύναται.

Ἐν γένει δὲ αἱ ὀλέθριαι συνέπειαι τῆς ἀγνοίας ἢ τῆς παραμελήσεως τῆς *ὑγιεινῆς τῶν ὀφθαλμῶν* εἶναι τοιαῦται ὥστε ἐν Γερμανίᾳ οἱ διαπρεῖς εἰδικοὶ *Cohn* καὶ *Seidelmann,* κατόπιν μελετῶν καὶ παρατηρήσεων καὶ στατιστικῶν, ἐξηκρίβωσαν ὅτι ἐπὶ 1000 τυφλῶν οἱ 762 θὰ ἠδύναντο νὰ μὴ εἶναι τοιοῦτοι, ἐὰν ἐπεμελοῦντο τῆς ὁράσεως αὐτῶν καὶ ἐγκαίρως προσέφευγον εἰς τὰ πρὸς ὑγιεινὴν καὶ θεραπείαν κυρωμένα μέτρα τῆς ἐπιστήμης. Καὶ ἐν Γαλλίᾳ δὲ ὁ διάσημος ὀφθαλμίατρος *Trousseau* καὶ ἡμέτερος διδάσκαλος ἀνεῦρε διὰ τῶν στατιστικῶν ὅτι τὰ 75 τοῖς ἑκατὸν τῶν τυφλώσεων θὰ ἠδύναντο νὰ προληφθῶσιν.

ΣΠΗΛΙΟΣ ΧΑΡΑΜΗΣ
Ὀφθαλμολόγος ἰατρὸς
ὑφηγητὴς τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου

ΜΥΣΤΗΡΙΑ*

— ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ —

VII

Τὸ ἄλλο βράδυ στὶς ἕξη ὁ Νάγκελ ἦρθε στὸ σπίτι τοῦ ἰατροῦ. Νόμιζε πὼς εἶχε ἔρθει πολὺ νωρίς, μὰ ὅλη ἡ συντροφιὰ ἦτον μαζεμένη. Ἦτον καὶ δύο καινούριοι, ἕνας δικηγόρος κ᾽ ἕνας νέος ξανθὸς φοιτητής. Σὲ δυὸ τραπεζάκια ἔπιναν κονιὰκ καὶ σέλτς, σ᾽ ἕνα ἄλλο τραπεζάκι ἐκάθοντο οἱ κυρίες, ὁ Ράϊνερτ ὁ δικαστὴς καὶ ὁ νέος φοιτητὴς καὶ μιλοῦσαν. Ὁ γραμματικός, αὐτὸς ὁ σιωπηλὸς ἄνθρωπος ποὺ ποτὲ ἢ σπανίως ἔβγαζε λέξι, ἦτον ἤδη μεθυσμένος καὶ μιλοῦσε μὲ φλογισμένα μάγουλα καὶ μὲ πολλὴ ἔξαψι δυνατὰ γιὰ ὅ,τι τοῦ κατέβαινε. Νά, π. χ. ἡ Σερβία, ποὺ ὀγδόντα τοῖς ἑκατὸ τοῦ πληθυσμοῦ δὲν ξέρουν οὔτε νὰ γράφουν, οὔτε νὰ διαβάζουν — μήπως εἶν᾽ ἐκεῖ καλύτερα; αὐτὸ ἤθελε νὰ ξέρῃ. — Καὶ κύταζε μὲ θυμωμένα μάτια γύρω του ἂν κανεὶς δὲν τοῦ ἀντίλεγε.

Ἡ κυρία τοῦ σπιτιοῦ ἐκάλεσε τὸν Νάγκελ καὶ τοὔκανε θέσι στὸ τραπέζι ποὺ ἦτον οἱ κυρίες. Τὸν ρώτησε καὶ τί ἤθελε νὰ πιῇ. Ἴσα ἴσα, λέει, μιλοῦσαν γιὰ τὴν Χριστιανία. Ἦτον, ἀλήθεια, πολὺ παράξενη ἡ ἰδέα του νὰ προτιμήσῃ νἄρθῃ σ᾽ αὐτὴν τὴν μικρὴ πόλι, ἀφοῦ μποροῦσε νὰ διαλέξῃ ὅ,τι μέρος ἤθελε, ἀφοῦ μποροῦσε νὰ πάῃ καὶ στὴν Χριστιανία νὰ ζήσῃ.

Τοῦ Νάγκελ δὲν τοῦ ἐφαίνετο καθόλου παράξενη ἡ ἰδέα του. Ἐκεῖνος θέλει, λέγει, νὰ κάνῃ ἐξοχή, νὰ κάνῃ διακοπές. Κ᾽ ἔπειτα στὴν Χριστιανία δὲν θὰ ἤθελε νὰ πήγαινε· ἡ Χριστιανία θὰ ἦτον τὸ τελευταῖο μέρος ποὺ θὰ διάλεγε.

Ἀλήθεια; μὰ εἶναι ἡ πρωτεύουσα· ὅ,τι πιὸ ὡραῖο καὶ πιὸ μεγάλο ἔχει ἡ χώρα, καὶ τέχνη καὶ θέατρο καὶ ὅ,τι ἄλλο, ὅλα ἐκεῖ βρίσκονται.

Ναί, κ᾽ ἐκτὸς τούτου, ὅλοι οἱ ξένοι ποὺ ἔρχονται, εἶπε ἡ νέα Ἀνδρέζεν· ξένοι ἠθοποιοί, ἀοιδοί, μουσικοί, καλλιτέχναι ὅλων τῶν εἰδῶν.

Ἡ Δάγνη Κίελλανδ ἐκάθετο σιωπηλὴ κι ἄκουε μόνο.

Ναί, μπορεῖ, εἶπε ὁ Νάγκελ, μὰ δὲν ξέρει γιατί, κάθε φορὰ ποὺ ἀκούει νὰ γίνεται λόγος γιὰ τὴν Χριστιανία, τοῦ φαίνεται πὼς βλέπει κάτι στενὰ δρομάκια καὶ πὼς μυρίζει σὰν ροῦχα ἁπλωμένα. Ἀλήθεια, δὲν εἶναι δική του φαντασία. Ἀμέσως βλέπει μιὰ μικρὴ σκοτεινὴ ἐπαρχιακὴ πόλι μὲ μερικὲς ἐκκλησίες, μερικὲς ἐφημερίδες, ἕνα ξενοδοχεῖο καὶ μιὰ βρύση μὲ μιὰ ἀντλία καὶ συγχρόνως μὲ τοὺς πιὸ σπουδαίους ἀνθρώπους τοῦ κόσμου. Ποτὲ δὲν εἶδε ἀνθρώπους νὰ καμαρώνωνται καὶ νὰ ὑπερηφανεύωνται τόσο, ὅπως ἐκεῖ, καί, Θεὲ πανάγαθε, πόσες φορὲς ὅταν ζοῦσε ἐκεῖ, λαχταροῦσε νἄφευγε μακριά.

Ὁ δικαστὴς δὲν μποροῦσε νὰ καταλάβῃ πῶς ἦτον δυνατὸν ἕνας ἄνθρωπος νὰ ἔχῃ τέτοια ἀντιπάθεια — ὄχι γιὰ ἕνα πρόσωπο, μὰ γιὰ μιὰ ὁλόκληρη πόλι, τὴν πρωτεύουσα μιᾶς χώρας. Ἡ Χριστιανία, ἀλήθεια, δὲν εἶναι πιὰ μικρὴ πόλις, ἀρχίζει νὰ λογαριάζεται μὲ τὶς μεγάλες πόλεις. Κ᾽ ἐκεῖνο τὸ «Μέγα» καφενεῖο ποὺ ἔχει;

Καὶ ὁ Νάγκελ στὴν ἀρχὴ δὲν εἶχε τίποτε ἐναντίον αὐτοῦ τοῦ καφενείου. Τὸ «Μέγα» βέβαια, εἶπε. Μὰ ἔπειτα σούρωσε τὸ μέτωπο καὶ εἶπε, ὥστε νὰ τὸ ἀκούσουν ὅλοι:

— Δηλαδή: τὸ «Μέγα» εἶναι καλὸ γιὰ νὰ γίνεται ἔκθεσις.

---

* Ἡ ἀρχὴ εἰς τὸ τεῦχος τῆς 31 Μαΐου.

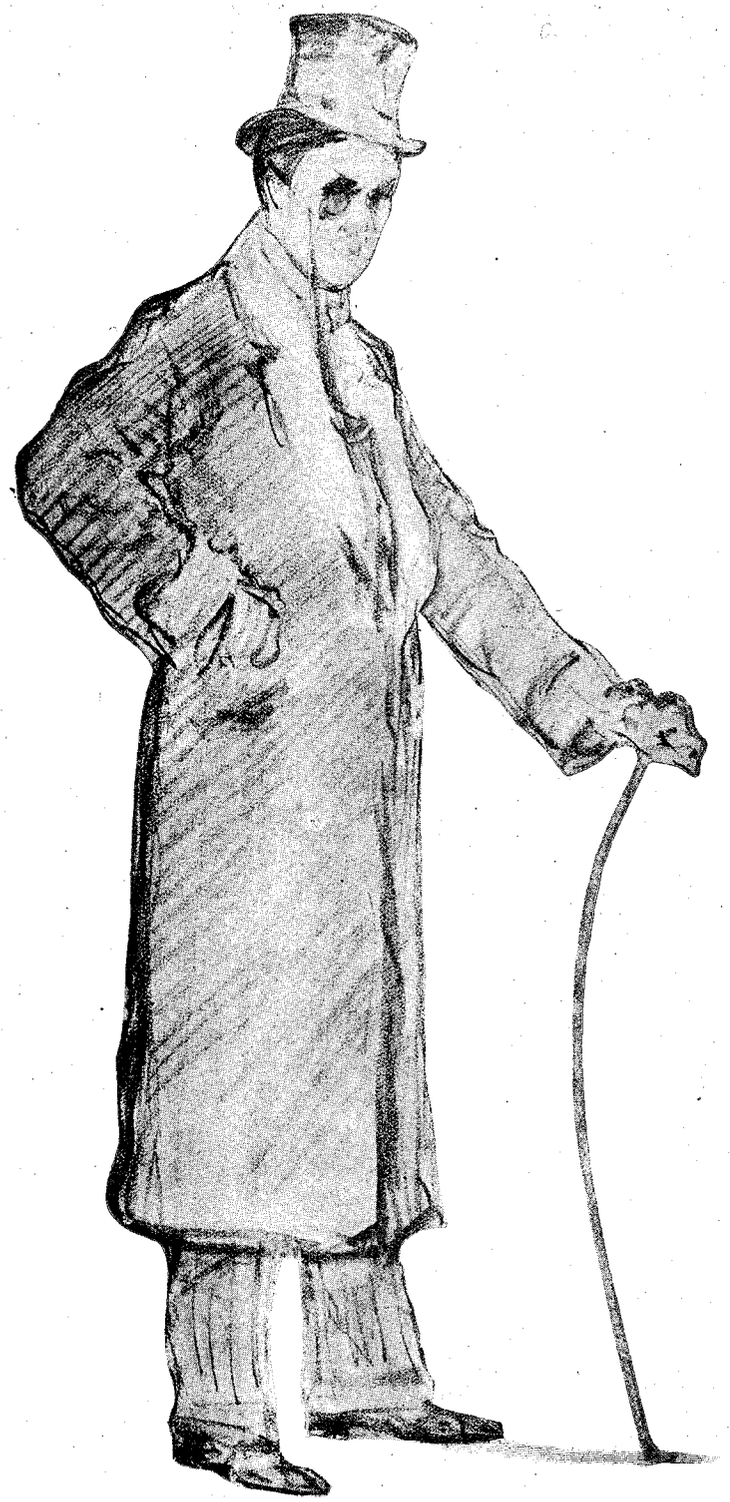

ΣΚΙΤΣΑ Ε. ΙΩΑΝΝΙΔΗ ΑΠΟ ΤΟΝ "ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΝ,,

ΛΙΝΟΣ ΚΑΒΑΛΙΕΡΗΣ — Μ. ΜΥΡΑΤ

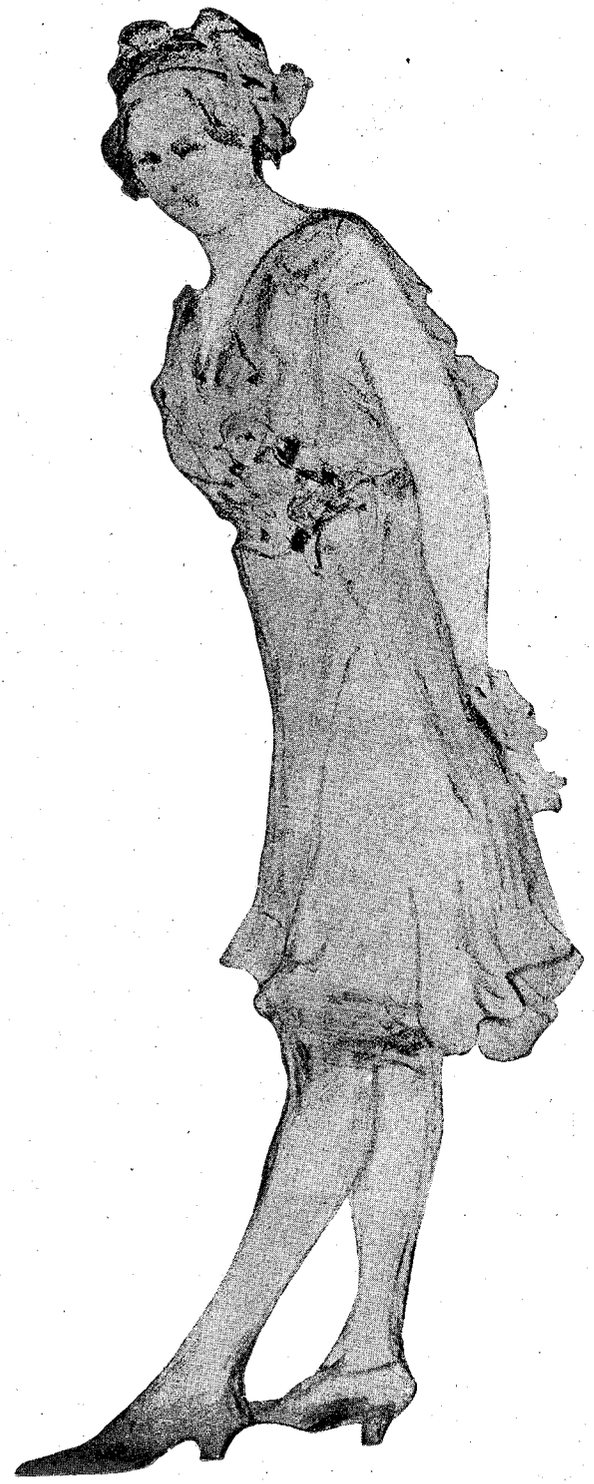

ΣΚΙΤΣΑ Ε. ΙΩΑΝΝΙΔΗ ΑΠΟ ΤΟΝ "ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΝ,,

ΛΙΝΑ ΚΑΒΑΛΙΕΡΗ — ΦΩΤΕΙΝΗ ΛΟΥΗ

Τὸν ρώτησαν τί ἐννοοῦσε μ᾽ αὐτό.

Ἐγέλασε. Ἡ Χριστιανία ἔχει, λέει, ἕνα καφενεῖο, κι᾽ αὐτὸ εἶναι τὸ Μέγα. Τὸ Μέγα κ᾽ ἡ Χριστιανία εἶναι σχεδὸν τὸ ἴδιο πρᾶμα. Γι᾽ αὐτό, τὸ Μέγα εἶναι τὸ μεγάλο μέρος μέσα στὴν πόλι ποὺ ἀπαντιοῦνται ἐκεῖ ὅλα τὰ μεγάλα πράματα. Ἐκεῖ κάθονται οἱ πιὸ μεγάλοι ζωγράφοι τοῦ κόσμου, ἐκεῖ ἡ πιὸ εὔελπις νεολαία ταῦ κόσμου, ἐκεῖ οἱ πιὸ τῆς μόδας κυρίες τοῦ κόσμου, ἐκεῖ οἱ πιὸ δεινοὶ συντάκται τοῦ κόσμου καὶ οἱ πιὸ μεγάλοι ποιηταὶ τοῦ κόσμου! Χά, χά, ἐκεῖ κάθονται καὶ φουσκώνουν ἀπὸ ὑπερηφάνεια καὶ κοκορεύονται καὶ λὲν ἐξυπνάδες — καὶ χαίρεται ἡ ψυχή τους ὅταν ὁ ἄλλος τοὺς λογαριάζει καὶ τοὺς δείχνει τιμὴ καὶ θαυμασμό. Κύριε ἐλέησον! Ἡ πιὸ ὡραία κωμωδία ποὺ ἀξίζει νὰ ἰδῇ κανείς. Κατὰ βάθος ὅμως τὸ Μέγα δὲν εἶναι τίποτ᾽ ἄλλο, παρὰ ἕνα μικρό, καλοσυχναζούμενο καφενεῖο, ποὺ μποροῦν οἱ πολῖται νὰ πίνουν μὲ τὴν ἡσυχία των τὸ ρακί των, ἕνα ἐντευκτήριον ὁποὺ ὁ καθένας μπορεῖ νὰ κάθεται καὶ νὰ χαίρεται ποὺ ὁ ἄλλος κάθεται καὶ τὸν κυτάζει. Αὐτὸ εἶναι τὸ «Μέγα».

Αὐτὰ τὰ λόγια τοῦ Νάγκελ γέννησαν γενικὸ θυμὸ καὶ ἀπαρέσκεια.

Ὁ δικαστὴς ἔσκυψε μπρὸς στὴν καρέκλα τῆς Δάγνης Κίελλανδ καὶ εἶπε ἀρκετὰ δυνατά:

— Τέτοιον φαντασμένο δὲν εἶδα σὲ ὅλη μου τὴν ζωή!

Ἐκείνη ξύπνησε. Ἀμέσως γύρισε νὰ ἰδῇ τὸν Νάγκελ· βέβαια θὰ εἶχε ἀκούσει τὰ λόγια τοῦ δικαστοῦ· μὰ δὲν ἐφαίνετο νὰ τὸν μέλῃ πολύ. Ἴσα ἴσα ποὺ χτύπησε τὸ ποτήρι του μὲ τὸν νέο φοιτητὴ κι᾽ ἄρχισε νὰ μιλᾷ γι᾽ ἄλλα πράματα, ἐντελῶς ἀδιάφορα. Θύμωσε κ᾽ ἐκείνη ποὺ τὸν εἶδε νὰ ἔχῃ ἕνα ὕφος σὰν νὰ στέκεται πιὸ ψηλὰ ἀπ᾽ ὅλους· τί τοὺς θεωροῦσε ὅλους τους, καὶ τολμοῦσε μὲ τόση περηφάνεια νὰ τοὺς πουλᾷ τέτοιες ἀνοησίες! Τὸν φαντασμένο! τὸν ξιπασμένο! Ὅταν ὁ δικαστὴς τὴν ρώτησε: Τὸ λοιπόν, τί λέτε ἐσεῖς; ἀπήντησε ἐπίτηδες δυνατά: Τί λέω; λέω πὼς ἡ Χριστιανία εἶναι ἀρκετὰ μεγάλη γιὰ μένα.

Οὔτε αὐτὸ δὲν τάραξε τὴν ἠρεμία τοῦ Νάγκελ. Ὅταν ἄκουσε αὐτὴν τὴν δυνατὴ φωνὴ ποὺ μιλοῦσε γιὰ νὰ τὴν ἀκούσῃ αὐτὸς καὶ εἶδε τὴν πικραμένη ἔκφρασι τοῦ προσώπου τῆς Δάγνης Κίελλανδ, τὴν κύταξε σκεπτικὰ σὰν νὰ προσπαθοῦσε νὰ συλλογισθῇ σὰν τί νὰ ἦτον ποὺ εἶπε καὶ τὴν ἔκανε νὰ θυμώσῃ. Περισσότερο ἀπὸ ἕνα λεπτὸ τὴν κύταζε ἔτσι ἀδιάκοπα κ᾽ ἐσυλλογίζετο κ᾽ ἐφαίνετο σχεδὸν λυπημένος.

Μὰ κι᾽ ὁ γραμματικὸς εἶχε ἀκούσει γιὰ τί ἐγίνετο λόγος κι᾽ ἄρχισε νὰ διαμαρτύρεται μὲ ὁρμὴ ὅτι ἡ Χριστιανία δὲν εἶναι καθόλου πιὸ μικρὴ ἀπὸ τὸ Βελιγράδι. Ὑπάρχουν, ἔλεγε, μικρότερες πρωτεύουσες ἀπὸ τὴν Χριστιανία, ὑπάρχουν καὶ πρωτεύουσες ποὺ ἔχουν πολὺ πιὸ λίγη τέχνη καὶ ἀξιοθέατα πράματα, γιὰ νὰ μὴν ποῦμε τὴν εἴσοδο τοῦ λιμένος τῆς Χριστιανίας, ποὺ δὲν ὑπάρχει δεύτερος σὰν κι᾽ αὐτόν. Πόσα δὲν θὰ εἶχε νὰ πῇ κανεὶς γι᾽ αὐτό! Ἐν γένει, ἡ Χριστιανία δὲν εἶναι καθόλου πιὸ μικρὴ ἀπὸ ἄλλες πρωτεύουσες λογικοῦ μεγέθους...

Ὅλοι ἄρχισαν νὰ γελοῦν. Ὁ γραμματικὸς ἦτον πολὺ ἀστεῖος μὲ τ᾽ ἀναμμένα του μάγουλα καὶ μὲ τὴν ἀκράδαντη πεποίθησί του. Ὁ δικηγόρος Χάνσεν, ἕνας μικρός, χοντρός, μὲ χρυσᾶ γυαλιὰ καὶ μὲ φαλάκρα, τὸν περίπαιζε ὅλην τὴν ὥρα καὶ χτυποῦσε τὰ γόνατά του γελῶντας.

— Λογικὸ μέγεθος, λογικὸ μέγεθος, ναί! φώναζε, ἡ Χριστιανία δὲν εἶναι πιὸ μικρὴ ἀπὸ ἄλλες πρωτεύουσες τοῦ ἰδίου μεγέθους, ἀκριβῶς τοῦ ἰδίου μεγέθους· καθόλου πιὸ μικρή, καθόλου! Ὦ μεγαλόχαρε! Ἐβίβα!

Μὰ ὁ Νάγκελ εἶχε βαρεθῆ. Τί διάβολο εἶχε ἀνοίξει τὸ στόμα του ν᾽ ἀρχίσῃ αὐτὴν τὴν ὁμιλία. Αὐτός, ποὺ εἶχε ἀποφασίσει νὰ μὴ μιλήσῃ γιὰ νὰ μὴ πιαστῇ σὲ ξένο σπίτι, τώρα ἦτον μέσα στὸν καβγὰ καὶ τοὺς εἶχε ὅλους ἐναντίον του! Ἀπὸ τώρα καὶ εἰς τὸ ἑξῆς θὰ πρόσεχε, κανεὶς δὲν θὰ εἶχε πιὰ νὰ παραπονεθῇ μαζί του.

Γύρισε καὶ κύταξε γύρω στὴν κάμαρα. Δὲν ἦτον καὶ πολλὴ τάξις, οὔτε καὶ πολλὴ καθαριότης, μά, τὰ χρώματα ἦταν εὐχάριστα· τὸ φῶς ἔμπαινε ἀπὸ τρία μεγάλα παράθυρα καὶ γύρω ἀπ᾽ τὸ τραπέζι ἦτον πολλὲς ἀναπαυτικὲς καρέκλες. Οἱ καρέκλες καθὼς καὶ τἄλλα ἔπιπλα ἦταν ἀρκετὰ μεταχειρισμένα, μὰ ἔκαναν ἀκόμα καλὴ φιγούρα. Στοὺς τρεῖς τοίχους ἐκρέμοντο εἰκόνες τοῦ Χάϋερδαλ, τοῦ Γιάλμαρ Γιόνσεν κι᾽ ἑνὸς Γερμανοῦ· τοῦ Γιάλμαρ Γιόνσεν μιὰ θαλασσογραφία.

Ὁ Νάγκελ εἶχε πιάσει κουβέντα μὲ τὸν Ὄγιεν τὸν φοιτητή. Ναί, στὰ νειᾶτα του κ᾽ ἐκεῖνος, ὁ Νάγκελ, τρελλαίνετο γιὰ τὴν μουσική, καὶ ἰδιαιτέρως γιὰ τὸν Βάγνερ· μὲ τὸν καιρὸ ὅμως τοῦ εἶχε περάσει. Μά, οὔτε εἶχε προχωρήσει ποτὲ καὶ πολύ, μόνο μερικὲς νότες εἶχε μάθει νὰ παίζῃ.

— Πιάνο; ρώτησε ὁ φοιτητής. Αὐτὸς ἔπαιζε πιάνο.

— Ὄχι δά! Θεὸς φυλάξει! Ἀλλὰ καθὼς σᾶς ἔλεγα: δὲν προχώρησα πολύ, πολὺ γλήγορα τὸ ἄφησα.

Κατὰ τύχην ἔπεσε τὸ βλέμμα του στὴν Ἀνδρέζεν ποὺ ἐκάθητο δέκα λεπτὰ τώρα, πέρα κοντὰ στὴν θερμάστρα καὶ μιλοῦσε μὲ τὸν δικαστή. Τὸ βλέμμα της συνήντησε τὸ δικό του, μιὰ στιγμὴ μόνο, περαστικά· ὅμως ταράχθηκε, φάνηκε ἀνήσυχη καὶ διὰ μιᾶς σταμάτησε ἐκεῖνο ποὺ ἤθελε νὰ πῇ.

Ἡ Δάγνη ἐντοσούτω ἐκάθητο μόνη της,

ἔπαιζε μὲ τὰ δάχτυλα ἀπάνω στὸ τραπέζι καὶ ποῦ καὶ ποῦ ξεφύλλιζε ἕνα λεύκωμα. Δὲν φοροῦσε δαχτυλίδια στὰ λιγνά της ἄσπρα χέρια. Ὁ Νάγκελ τὴν κύταζε κρυφά. Μὰ τὸν Θεό! τί ὡραία ποὺ ἦτον σήμερα τὸ βράδυ! Οἱ ξανθὲς πλεξούδες ξεσηκώνοντο ἀπάνω στὴν σκοῦρα θαλασσογραφία ποὺ ἦτον στὸ βάθος κ᾽ ἐφαίνοντο πιὸ ξανθές, ἐνῷ τὰ ματόκλαδά της ἦταν πιὸ μαῦρα.

Ὁ Νάγκελ σηκώθηκε καὶ πῆγε κοντά της. Μόλις τὸν εἶδε, εἶπε μὲ πολὺ ζῆλο:

— Συγγνώμη γιὰ κεῖνο ποὺ εἶπα· ἐκεῖνο γιὰ τὴν Χριστιανία· θυμᾶστε;

Ὁ Νάγκελ ἀπόρησε καὶ ἀπήντησε πὼς δὲν τὸ ἐσκέπτετο πιά, πὼς οὔτε ξέρει πιὰ καλὰ καλὰ ἂν τὸ ἄκουσε· αὐτὸς ἐκάθητο ὅλην τὴν ὥρα καὶ μιλοῦσε μ᾽ ἐκεῖνον τὸν νέο γιὰ μουσική.

— Μπά, τὸ ἀκούσατε, εἶπε ἐκείνη, σᾶς εἶδα ἐγὼ ποὺ τὸ ἀκούσατε. Μὰ ἦτον καὶ ἀνοησία μου ν᾽ ἀνακατωθῶ. Ποτὲ δὲν βγῆκα ἀπ᾽ τὸν τόπο μας, τὸ λοιπὸν δὲν μπορῶ νὰ κρίνω σωστά.

— Κ᾽ ἐγὼ πάλι, δὲν ἔπρεπε νὰ εἶχα ἀρχίσει συζήτησι, γιατὶ ποτὲ δὲν συμφωνῶ μὲ κανέναν. Καὶ ἔπειτα, τί βγαίνει; Μὲ τὸν καβγᾶ ποτὲ δὲν ἀλλάζει κανεὶς τὴν γνώμη κανενός, ποτέ.

— Λοιπόν, ἐλπίζω πὼς μὲ συγχωρεῖτε. Αὐτὸ ἤθελα νὰ σᾶς παρακαλέσω.

Τὴν ἐκύταξε· ἐκείνη τὸν κύταξε μιὰ στιγμὴ μὲ τὸ γαλάζιο της βλέμμα, τὸ παράξενο, κι᾽ αὐτὸς ἔτσι ἄθελα φώναξε:

— Θεέ μου, τί ὡραία ποὺ εἶστε ἀπόψε.

Αὐτὴ ἡ ἁπλότης του τὴν ἔκανε νὰ σαστίσῃ· ἔμεινε μὲ ἀνοιχτὸ στόμα καὶ δὲν ἤξερε τί νὰ κάνῃ.

— Μὴν εἶστε ἔτσι ἀνόητος! ψιθύρισε. Καὶ ἀμέσως σηκώθηκε καὶ πῆγε στὸ πιάνο κι᾽ ἄρχισε νὰ ξεφυλλίζῃ κάτι μουσικές, καὶ τὰ μάγουλά της ἦταν ἀναμμένα, κατακόκκινα.

Ἡ ὁμιλία ἔγεινε γενική. Ὁ ἰατρὸς ποὺ δὲν ἔβλεπε τὴν ὥρα ν᾽ ἀρχίσῃ πολιτικὴ συζήτησι, φώναξε ἔξαφνα:

— Διαβάσατε σήμερα τὶς ἐφημερίδες; Ἡ «Πρωϊνή», νὰ πάρῃ ἡ ὀργή, τὸ παρακάνει. Αὐτὸ δὲν εἶναι πιὰ γλῶσσα μορφωμένων ἀνθρώπων, αὐτὸ εἶναι βρισιὲς κι᾽ ὀχλοβοή.

Καὶ ὅλοι ἦταν σύμφωνοι πὼς ἡ «Πρωϊνὴ» τὸ παράκανε. Μὰ ὅταν κανεὶς δὲν ἀντίλεγε τοῦ ἰατροῦ, τότε δὲν προχωροῦσε. Ὁ Χάνσεν τὸ ἤξερε καὶ γι᾽ αὐτὸ εἶπε:

— Μὰ μοῦ φαίνεται πώς κ᾽ οἱ φιλελεύθερες ἐφημερίδες δὲν πηγαίνουν πίσω.

— Μὰ νὰ σοῦ πῶ! φώναξε ὁ ἰατρὸς καὶ πετάχτηκε, δὲν θὰ πῇς πὼς ὑπάρχει σύγκρισις; Ὅ,τι κι᾽ ἂν πῇ κανεὶς γιὰ τὸ Ὑπουργεῖο...

Τὸ τραπέζι ἦτον στρωμένο· ὅλοι πῆγαν στὴν τραπεζαρία, ὁ ἰατρὸς κι᾽ ὁ δικηγόρος ἀκόμα συζητοῦσαν μὲ ὁρμὴ γιὰ τὸ ὕφος τῶν ἐφημερίδων· ἡ συζήτησις ἐξακολούθησε καὶ στὸ τραπέζι. Ὁ Νάγκελ ποὺ ἐκάθητο μεταξὺ τῆς νοικοκυρᾶς καὶ τῆς νέας Ὄλσεν, τῆς κόρης τοῦ διευθυντοῦ τῆς ἀστυνομίας, δὲν ἦτον ἀναγκασμένος νὰ λάβῃ μέρος. Ὅταν σηκώθηκαν ἀπ᾽ τὸ τραπέζι βρίσκονταν κι᾽ ὅλας στὴν πολιτικὴ τῆς Εὐρώπης· Ἔλεγαν τὶς γνῶμες τους γιὰ τὸν Τσάρο, τὸν Κονστάν, τὸν Πάρνελλ, κι᾽ ὅταν ἦρθαν καὶ στὸ βαλκανικὸ ζήτημα, βρῆκε πάλι ἀφορμὴ ὁ μεθυσμένος γραμματικὸς νὰ πῇ κατὰ τῆς Σερβίας. Φθάνει πιὰ ἡ Σερβία· εἶχε, λέει, διαβάσει ἴσα ἴσα τὸ μηνιαῖον δελτίον· ἡ κατάστασις ἐκεῖ εἶναι φοβερή, τὰ σχολεῖα παραμελημένα...

— Γιὰ ἕνα πρᾶμα χαίρομαι ὑπερβολικά, εἶπε ὁ ἰατρὸς καὶ τὰ μάτια του ἔλαμπαν, πὼς ὁ Γλάδστων ζῇ ἀκόμα· βάλτε κρασί, κύριοι, νὰ πιοῦμε εἰς ὑγείαν τοῦ Γλάδστωνος, ναί, τοῦ Γλάδστωνος, αὐτοῦ τοῦ μεγάλου καὶ ἁγνοῦ δημοκράτου, ποὺ εἶναι ὁ ἄνθρωπος τοῦ παρόντος καὶ τοῦ μέλλοντος.

— Στάσου νἄρθωμε κ᾽ ἐμεῖς! εἶπε ἡ κυρία. Ἐγέμισε τὰ ποτήρια τῶν κυριῶν μὲ τόσην ὁρμὴν ποὔχυνε τὰ μισὰ ἀπ᾽ ἔξω, καὶ τὰ χέρια της ἔτρεμαν ὅταν ἐπρόσφερε τὸν δίσκο. Ὅλοι ἤπιαν.

— Εἶναι μοναδικὸς ἄνθρωπος, ἐξακολούθησε ὁ ἰατρός, ὁ καϋμένος, ἦταν τώρα λίγο κρυολογημένος, μὰ θὰ εἶναι περαστικό. Γιὰ κανέναν πολιτικὸ δὲν θὰ λυπόμουν τόσο πολὺ ὅπως γιὰ τὸν Γλάδστωνα. Θεέ μου, ὅταν τὸν σκέπτομαι, νομίζω πὼς βλέπω μπροστά μου ἕνα ἄστρο ποὺ φέγγει καὶ ὁδηγεῖ ὅλον τὸν κόσμο!... Κύριε Νάγκελ, δὲν ἔχετε τὴν ἴδια γνώμη μαζί μου;

— Ναί, συμφωνῶ τέλεια μαζί σας.

— Ναί, βέβαια. Τώρα, κι᾽ ὁ Βίσμαρκ σὲ πολλὰ μοῦ ἐπιβάλλει, μὰ ὁ Γλάδστων ὅλους, ὅλους τοὺς ξεπερνᾷ. Θὰ ἤθελα ἀλήθεια νὰ ἤξερα πόσο καιρὸ ἀκόμα ἔχει σκοπὸ ὁ Βίσμαρκ νὰ ἐξακολουθήσῃ τὸν ἄσκοπό του ἀγῶνα!...»

Πάλι δὲν ἀντίλεγε κανεὶς τοῦ ἰατροῦ. Δοκίμασε νὰ μιλήσῃ καὶ γιὰ τὸν αὐτοκράτορα Γουλιέλμο, μὰ κ᾽ ἐδῶ ἦταν ὅλοι σύμφωνοι μαζί του. Ἐπὶ τέλους ἡ ὁμιλία ἔγινε τόσο ἀνούσια, ποὺ ὁ ἰατρὸς ἐπρότεινε νὰ παίξουν χαρτιά.

Μὰ ἡ κυρία Στένερσεν φώναξε δυνατά:

— Μά, αὐτὸ πρέπει νὰ τὸ πῶ! Ξέρετε τί μοῦ εἶπε ὁ κύριος Ὄγιεν τώρα αὐτὴν τὴν στιγμή; Κύριε Νάγκελ, δὲν τὸν θεωρούσατε πάντα τόσο μεγάλο τὸν Γλάδστωνα. Σᾶς ἄκουσε μιὰ φορὰ στὴν Χριστιανία — ποῦ ἦτον; στὸν σύλλογο τῶν ἐργατῶν; — καὶ τὸν διορθώσατε μιὰ χαρὰ τὸν Γλάδστωνα. Τώρα σᾶς πιάσαμε! Μὰ πῆτε εἶναι ἀλήθεια;

Ἡ κυρία τὰ εἶπε αὐτὰ μὲ φιλικὸ τρόπο, γελαστά, καὶ σήκωσε χωρατεύοντας τὸ δάχτυλο σὰν γιὰ νὰ τὸν φοβερίσῃ. Καὶ πάλι τὸν ξαναρώτησε νὰ πῇ ἂν εἶναι ἀλήθεια.

— Δὲν θυμοῦμαι νὰ τὸν διόρθωσα ποτὲ τὸν Γλάδστωνα· εἶπε. Πότε, λέει, συνέβη αὐτό;

— Ἔ, δὲν λέω κ' ἐγὼ πὼς τὸν διορθώσατε, μὰ εἶστε πολὺ ἐναντίον του. Θυμοῦμαι πὼς εἴπατε γι' αὐτὸν πὼς εἶναι θρησκομανής.

— Πώ, πώ, Θεέ μου! Θρησκομανής! Ὁ Γλάδστων θρησκομανής! φώναξε ὁ ἰατρός. Καλέ, μὴν εἶστε μεθυσμένος τότε;

Ὁ Νάγκελ γέλασε.

— Ὄχι, δὲν ἤμουν μεθυσμένος· ἢ ἴσως καὶ νὰ ἤμουν, δὲν ξέρω. Πάω νὰ πιστέψω πὼς θὰ ἤμουν.

— Βέβαια θὰ εἶστε, μὰ τὸν Θεό! εἶπε ὁ ἰατρὸς ἱκανοποιημένος.

Ὁ Νάγκελ δὲν ἤθελε νὰ δώσῃ ἐξηγήσεις· ἀπέφυγε νὰ πῇ περισσότερα, καὶ ἡ Δάγνη Κίελλανδ παρακάλεσε τὴν κυρία Στένερσεν νὰ τὸν κάνῃ νὰ μιλήσῃ.

— Κάνε τον νὰ πῇ κι' ἄλλα, ψιθύρισε, νὰ μᾶς διηγηθῇ τί ἐννοοῦσε. Εἶναι τόσο ἀστεῖο!

— Μά, μὲ τί σκοπὸ τὸ εἴπατε; ρώτησε ἡ κυρία Στένερσεν. Γιὰ νὰ ἐναντιώνεσθε, θὰ πῇ πὼς κάποιο σκοπὸ εἴχατε. Ἐλᾶτε, πῆτε μας! Καὶ ἔπειτα μᾶς κάμνετε τόση εὐχαρίστησι, θὰ εἶναι βαρετὸ ἂν ἀρχίσετε τώρα νὰ παίζετε χαρτιά.

— Ἀλήθεια, δὲν ξέρω καθόλου πότε ἦτον αὐτὸ ποὺ λέει ὁ κύριος Ὄγιεν, εἶπε ὁ Νάγκελ γελώντας ἀκόμα. Μπορεῖ νὰ εἶπα κάτι τέτοιο, μά... Ἂν καὶ τότε δὲν εἶχα ἐκφρασθῆ πολὺ δυνατά, τότε καὶ τώρα παραδέχομαι ὅ,τι κι' ἂν εἶπα· μά, ἂν εἶπα τίποτα ἄσχημο, τότε βέβαια τὸ διαψεύδω. Καὶ γινόμενος πάλι πιὸ σοβαρὸς ἐξακολούθησε: Ἀλήθεια, δὲν εἶμαι ἐντελῶς σύμφωνος μαζί σας γιὰ τὸν Γλάδστωνα. Δυστυχῶς δὲν εἶμαι. Μά, νὰ μὴ πειραχθῇ κανεὶς γι' αὐτὸ καὶ ζητῶ συγγνώμη ποὺ παρουσιάζομαι μὲ αὐτὸ τὸ θέμα στὸν κύκλο σας. Ἐγὼ δὲν εἶμαι καθόλου φανατικός· καὶ μπορῶ πολὺ καλὰ νὰ κρατῶ τὴν γλῶσσα μου. Τὸν εἶδε κανείς σας τὸν Γλάδστωνα, ἢ τὸν ἄκουσε ποτὲ νὰ μιλᾷ; Ἕνα πρᾶμα κάνει πάντα ἐντύπωσι ὅταν τὸν ἀκούει κανεὶς νὰ ρητορεύῃ ἀπὸ τὸ βῆμα: ὁ ἄμεμπτός του βίος κ' ἡ μεγάλη του χρηστότης. Πῶς μπορεῖ λοιπὸν τέτοιος ἄνθρωπος νὰ κάνῃ ποτὲ ἁμαρτία; Καὶ τόσο βαθειὰ ριζωμένη μέσα του εἶναι αὐτὴ ἡ ἰδέα τοῦ καλοῦ καὶ δικαίου ποὺ τὴν προϋποθέτει καὶ στοὺς ἀκροατάς του...

— Μά, αὐτὸ εἶναι πολὺ ὡραῖο χαρακτηριστικό του! Αὐτὸ δείχνει πὼς ἔχει δίκαια φρονήματα καὶ φιλανθρώπους ἀρχάς, τὸν διέκοψε ὁ ἰατρός.

— Μὰ κ' ἐγὼ εἶμαι αὐτῆς τῆς γνώμης· κ' ἐγὼ τὸ λέω γιὰ ὡραῖο χαρακτηριστικό, ὅπως ὁ ζωγράφος ποὺ βάζει μιὰ ὡραία γραμμὴ σὲ μιὰ ζωγραφιά. Χί, χί, χί. Ὁ Γλάδστων εἶναι ἀπόστολος τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἀληθείας. Τὸ μυαλό του εἶναι γεμᾶτο ἀπὸ ὅλο ἀναγνωρισμένες ἀλήθειες. Πὼς δύο καὶ δύο κάνουν τέσσερα, εἶναι γι' αὐτὸν ἡ πιὸ μεγάλη ἀλήθεια τοῦ κόσμου. Μποροῦμε νὰ διαψεύσωμε πὼς δύο καὶ δύο κάνουν τέσσερα; Ὄχι· βέβαια ὄχι. Καὶ τὸ λέω γιὰ ν' ἀποδείξω πὼς ὁ Γλάδστων ἔχει πάντα δίκαιο. Μὰ εἶναι καλύτερα νὰ σιωπήσω, εἶπε ὁ Νάγκελ καὶ σιώπησε.

Ἦτον μόλις δέκα ἡ ὥρα· πάλι ἔγινε λόγος γιὰ χαρτιά. Ἐκείνην τὴν στιγμὴ χτύπησε ἡ πόρτα τοῦ γραφείου τοῦ ἰατροῦ· ἡ κυρία Στένερσεν πετάχθηκε: ἄχ, τί κρῖμα, θὰ εἶναι γιὰ τὸν ἰατρό, θἄχῃ πάλι νὰ βγῇ. Μὰ οἱ ἄλλοι δὲν πρέπει νὰ φύγουν, τοὐλάχιστον ὄχι πρὶν τὶς δώδεκα. Νὰ ξανακαθίσῃ πάλι ἡ κυρία Ἀνδρέζεν· ἡ Ἄννα ἀμέσως θὰ φέρῃ κι' ἄλλο ζεστὸ νερὸ γιὰ τὸ τόντυ, πολὺ ζεστὸ νερό.

— Κύριε δικαστά, δὲν πίνετε;

Πῶς, ὁ δικαστὴς δὲν μένει πίσω.

— Μὰ δὲν θὰ φύγετε ἀκόμα, ὅλοι θὰ μείνετε. Δάγνη, εἶσαι τόσο σιωπηλή.

— Ὄχι πιὸ σιωπηλὴ ἀπ' ὅ,τι εἶμαι συνήθως.

Ἦρθε πάλι ὁ ἰατρὸς ποὺ εἶχε πάει στὸ γραφεῖο του. Ζητεῖ συγγνώμην, λέει· πρέπει νὰ βγῇ· κάτι ἐπικίνδυνο, αἱμορραγία. Ἔ, δὲν εἶναι καὶ πολὺ μακριά, σὲ δυὸ τρεῖς ὧρες θὰ εἶναι πάλι πίσω. Ἐλπίζει, λέει, πὼς θὰ ξανάβρῃ τὴν συντροφιὰ ὅταν ἐπιστρέψῃ. Ἀντίο σας, ἀντίο Γιέττα.

Ἔφυγε βιαστικός. Σ' ἕνα λεπτὸ ἐφαίνετο ποὺ ἔτρεχε μαζὶ μ' ἕναν ἄλλο ἄνθρωπο, κάτω στὸν δρόμο πρὸς τὴν προκυμαία· τόσο βιαστικὸς ἦτον.

Ἡ Κυρία Στένερσεν εἶπε:

— Λοιπόν, τί νὰ κάνωμε τώρα;... Οὔφ, ἀλήθεια, δὲν ξέρετε τί βαρετὸ ποὺ εἶναι καμιὰ φορὰ γιὰ μένα νὰ μένω μόνη μου σπίτι ὅταν λείπει ὁ ἄνδρας μου. Προπάντων τέτοιες χειμωνιάτικες νύχτες εἶναι φοβερό. Καὶ τότε πολλὲς φορὲς οὔτε εἶμαι βεβαία ἂν θὰ γυρίσῃ πάλι πίσω.

— Ἐδῶ δὲν ὑπάρχουν παιδιὰ στὸ σπίτι, καθὼς βλέπω; ρώτησε ὁ Νάγκελ.

— Ὄχι, δὲν ἔχομε παιδιά... Ἔ, τώρα σιγὰ σιγὰ ἀρχίζω καὶ συνειθίζω αὐτὲς τὶς μεγάλες νύχτες, μὰ στὴν ἀρχὴ ἦτον φοβερό. Σᾶς βεβαιῶ, εἶχα τέτοιο τρόμο, φοβούμουν τόσο στὰ σκοτεινὰ ποὺ συχνὰ ἔπρεπε νὰ σηκωθῶ καὶ νὰ πάω νὰ κοιμηθῶ στὴν κάμαρα τῆς ὑπηρέτριας... Μὰ Δάγνη, τώρα κ' ἐσὺ πρέπει κάτι νὰ πῇς. Τί συλλογίζεσαι; Βέβαια τὴν ἀγάπη σου!

Ἡ Δάγνη ντράπηκε, κοκκίνησε καὶ γέλασε.

— Βέβαια ἐκεῖνον συλλογίζομαι. Μὰ δὲν ρωτᾷς καλύτερα τί συλλογίζεται ὁ δικαστής; Ὅλη τὴν βραδυὰ δὲν εἶπε μιὰ λέξι.

Ὁ δικαστὴς διαμαρτυρήθηκε πὼς κουβέντιαζε τόσην ὥρα μὲ τὴν κυρία Ὄλσεν καὶ Ἀνδρέζεν. Ὅλην τὴν ὥρα ἦτον εὐδιάθετος κι' ἄκουε καὶ τὶς πολιτικὲς συζητήσεις τῶν ἄλλων μὲ πολὺ ἐνδιαφέρον, ἐπὶ τέλους...

— Ὁ ἀρραβωνιαστικὸς τῆς Δάγνης Κίελλανδ, πρέπει νὰ ξέρετε, εἶναι πάλι ταξίδι, ἐξήγησε ἡ κυρία τοῦ σπιτιοῦ στὸν Νάγκελ. Εἶναι ἀξιωματικὸς τοῦ ναυτικοῦ, πάει τώρα στὴν Μάλτα — ἔ; στὴν Μάλτα δὲν πάει;

— Ναί, στὴν Μάλτα, εἶπε ἡ Δάγνη.

— Τί γλήγορα ποὺ ἀρραβωνιάζονται αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι! Ἔχει ἄδεια κ' ἔρχεται γιὰ τρεῖς ἑβδομάδες στοὺς γονεῖς του, κ' ἐκεῖ ἕνα βράδυ... τί σοῦ εἶναι αὐτοὶ οἱ ἀξιωματικοί!

— Τολμηροὶ ἄνθρωποι! εἶπε ὁ Νάγκελ. Συνήθως μεγάλοι, ὡραῖοι, ἡλιοκαμένοι, ἀνοιχτόκαρδοι· καὶ ἡ στολή των εἶναι ὡραία, καὶ ξέρουν νὰ τὴν φοροῦν μὲ τόσο μεγαλεῖο. Ναί, οἱ ἀξιωματικοὶ τοῦ ναυτικοῦ πάντα τὸν μάγευαν.

Μονομιᾶς ἡ Δάγνη Κίελλανδ γύρισε καὶ ρώτησε γελῶντας τὸν Ὄγιεν.

— Αὐτὸ λέει τώρα ὁ κύριος Νάγκελ, μὰ τί εἶπε στὴν Χριστιανία;

Ὅλοι ἄρχισαν νὰ γελοῦν. Ὁ Χάνσεν, ὁ δικηγόρος, φώναξε μισομεθυσμένος:

— Ναί, τί εἶπε στὴν Χριστιανία; Στὴν Χριστιανία! Τί εἶπε ἐκεῖ ὁ κύριος Νάγκελ; Χά, χά, χά! Μεγαλόχαρη! — Εἰς ὑγείαν σας!

ΣΚΙΤΣΑ Ε. ΙΩΑΝΝΙΔΗ ΑΠΟ ΤΟΝ "ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΝ,,

Ο ΓΛΕΝΤΖΕΣ — Μ. ΜΥΡΑΤ

Ὁ Νάγκελ ἤπιε μαζί του. Πάντα, λέει, τοῦ ἄρεσαν οἱ ἀξιωματικοὶ τοῦ ναυτικοῦ. Ὁ Ὄγιεν δὲν μπορεῖ ποτὲ νὰ τὸν ἄκουσε νὰ πῇ τίποτ' ἄλλο στὴν Χριστιανία. Μάλιστα τόσο πολὺ τοῦ ἄρεσαν, ποὺ εἶναι βέβαιος πὼς ἂν ἦτον κορίτσι, θἄπαιρνε ἕναν ἀξιωματικὸ τοῦ ναυτικοῦ.

Πάλι γέλασαν ὅλοι· ὁ δικηγόρος μ' ἐνθουσιασμὸ τσούγκριζε μ' ὅλα τὰ ποτήρια ποὺ ἔβλεπε ἀπάνω στὸ τραπέζι καὶ ἔπινε μόνος του. Τότε ἡ Δάγνη Κίελλανδ εἶπε ἔξαφνα:

— Μὰ ὅλοι οἱ ἀξιωματικοὶ ἔχουν τὴν φήμη πὼς εἶναι τόσο κουτοί· ἐσεῖς δὲν τὸ πιστεύετε;

Ὁ Νάγκελ δὲν ἦτον αὐτῆς τῆς γνώμης, καθόλου μάλιστα. Αὐτά, λέει, εἶναι ἀνοησίες. Μὰ κι' ἂν ἦτον ἀλήθεια, αὐτὸς ἂν ἦτον κορίτσι θὰ εἶχε καλύτερα νὰ πάρῃ ἕναν ὡραῖο παρὰ ἕναν ἔξυπνο ἄνδρα. Ὡρισμένως. Καὶ πρὸ πάντων γιὰ ἕνα νέο κορίτσι. Τί νὰ κάνῃ κανεὶς μὲ τὸ μυαλὸ καὶ χωρὶς σῶμα. Ναὶ — μπορεῖ βέβαια νὰ πῇ κανείς: καὶ τί νὰ κάνῃ μὲ σῶμα καὶ χωρὶς μυαλό; Μὰ ὑπάρχει μιὰ διαβολεμένη διαφορά. Οἱ γονεῖς τοῦ Σαίξπηρ δὲν ἤξεραν οὔτε νὰ διαβάζουν κι' ὁ Σαίξπηρ ὁ ἴδιος ἴσως νὰ μὴν ἤξερε νὰ διαβάζῃ περίφημα, κι' ὅμως ἔγινε ἀληθινὸ ἱστορικὸ πρόσωπο. Μὰ ὅπως κι' ἂν εἶναι, ἕνα νέο κορίτσι δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ βαρεθῇ πιὸ εὔκολα ἕνα γραμματισμένο κι' ἄσχημο, παρὰ ἕναν ὄμορφο κι' ἀνόητο ἄνδρα. Χωρὶς μυαλὸ ἐπὶ τέλους μπορεῖ κανεὶς στὴν ἀνάγκη νὰ σκάβῃ τὴν γῆ καὶ νὰ πελεκᾷ πέτρες, βέβαια. Ἂν αὐτὸς ἦτον κορίτσι καὶ ἦτον ἐλεύθερος νὰ διαλέξῃ, μὰ τὸν Θεό, βέβαι θἄπαιρνε ἕναν ὄμορφο ἄνδρα. Εἰδεμή, ὅλα τἄλλα, οἱ ἰδέες τῶν ἀνδρῶν γιὰ τὰ πολιτικὰ καὶ γιὰ τὴν φιλοσοφία τοῦ Νίτσε καὶ γιὰ τὴν ἀδιαίρετο Τριάδα εἶναι κολοκύθια.

— Νά, ἐδῶ μπορεῖτε νὰ δῆτε τὸν ἀρραβωνιαστικὸ τῆς κυρίας Δάγνης, εἶπε ἡ κυρία Στένερσεν φέροντας ἕνα λεύκωμα μὲ φωτογραφίες.

Ἡ Δάγνη πήδηξε ἀπ' τὴν θέσι της· σχεδὸν ἄθελα φώναξε: ἄχ, μή! Μὰ πάλι ξανακάθισε καὶ σὲ λίγο εἶπε: Μὰ δὲν εἶναι καθόλου ἐπιτυχημένος· ἀλήθεια, εἶναι πολὺ πιὸ καλὸς παρὰ ἐδῶ.

Ὁ Νάγκελ κύταξε τὴν φωτογραφία· ἦτον ἕνας ὄμορφος νέος μὲ γένεια. Ἐστέκετο ἴσια κ' ἦτον ἐλαφρὰ ἀκουμπισμένος σ' ἕνα τραπέζι κ' εἶχε τὸ χέρι στὸ σπαθί του. Τὰ μαλλιά του ἦτον ἀρκετὰ ἀραιὰ κ' εἶχαν χωρίστρα στὴν μέση. Ἐφαίνετο λίγο σὰν Ἄγγλος.

— Αὐτὸ εἶναι ἀλήθεια, στὸ πραγματικὸ εἶναι πιὸ ὡραῖος παρὰ ἐδῶ, εἶπε ἡ κυρία Στένερσεν. Κ' ἐγὼ μιὰ φορὰ ἤμουν ἐρωτευμένη μαζί του. Ὅταν ἤμουν κορίτσι... Μὰ κυτάξτε ἐκεῖνον ἐκεῖ κοντά. Εἶναι ἕνας νέος θεολόγος, ποὺ ἴσα ἴσα τώρα ἀπέθανε, τὸν ἔλεγαν Κάρλσεν. Εἶναι λίγος καιρὸς ποὺ πέθανε· ἦτον τόσο λυπηρό. Ναί, ἀκριβῶς, εἶναι αὐτὸς ποὺ θάψαμε προχθές.

Εἶχε ὄψι ἀσθενική, μὲ βαθουλωμένα μάγουλα καὶ τόσο λεπτὰ καὶ ζαρωμένα χείλια, ποὺ ἐφαίνοντο σὰν μιὰ γραμμὴ ποὺ ἔκοβε στὴν μέση τὸ πρόσωπό του. Τὰ μάτια ἦταν μεγάλα καὶ σκοτεινά, τὸ μέτωπο πάρα πολὺ ψηλὸ καὶ καθαρό. Μὰ τὸ στῆθος ἦτον πλακωμένο καὶ οἱ ὦμοι στενοὶ σὰν γυναίκας. Αὐτὸς ἦτον ὁ Κάρλσεν· τέτοια ὄψι εἶχε. Ὁ Νάγκελ σκέφθηκε μέσα του πὼς σ' αὐτὸ τὸ πρόσωπο ἐταίριαζαν λεπτὰ χέρια καὶ θεολογία. Ἤθελε ἀκόμα νὰ πῇ πὼς εἶχε στὴν ἔκφρασι κάτι ποὺ ἐνέπνεε τρόμο, μὰ εἶδε τὸν δικαστὴ ποὺ πλησίασε τὴν καρέκλα του κοντὰ στὴν Δάγνη καὶ ἄρχισε νὰ μιλᾷ μαζί της, κ' ἔτσι δὲν εἶπε τίποτα κ' ἐξακολούθησε νὰ κυτάζῃ τὶς φωτογραφίες γιὰ νὰ μὴ ἐνοχλήσῃ.

Ἔπειτα ἀπὸ λίγο, εἶπε ἡ νέα Ἀνδρέζεν:

— Κύριε Νάγκελ, θυμᾶστε ποὺ μᾶς εἴπατε χθὲς τὸ βράδυ γιὰ κεῖνο τὸ τραγούδι στὴν Μεσόγειο θάλασσα;...

Ὁ Νάγκελ ἀμέσως ἔκλεισε τὸ λεύκωμα, κύταξε γύρω του στὴν κάμαρα μὲ ὄψι σχεδὸν φοβισμένη. Ἀπήντησε μὲ χαμηλὴ φωνὴ πὼς μπορεῖ νὰ ἔκανε λάθος σὲ μερικὲς λεπτομέρειες, μὰ ὄχι ἐπίτηδες· δὲν τὴν ἔβγαλε ἀπ' τὸν νοῦ του τὴν ἱστορία, ἀλήθεια τοῦ εἶχε συμβῆ στὴν ζωή του.

— Μὰ κ' ἐγὼ οὔτε ἤθελα καθόλου νὰ πῶ πὼς τὴν βγάλατε ἀπ' τὸν νοῦ σας, ἀπήντησε ἐκείνη γελώντας. Καὶ δὲν θυμᾶστε καὶ τί μοῦ εἴπατε, ὅταν σᾶς εἶπα ἐγὼ πὼς ἦτον ὡραία; Εἴπατε πὼς μόνο μιὰ φορὰ στὴν ζωή σας πρὶν εἴχατε ἀκούσει κάτι ὡραιότερο, μιὰ φορὰ σ' ἕνα ὄνειρο.

Ναί, εἶπε πὼς ἐνθυμεῖτο.

— Ἄχ, διηγηθῆτε μάς το λοιπόν! Παρακαλῶ, παρακαλῶ! Ἔχετε κάτι ἐντελῶς ἰδιαίτερο ὅταν διηγεῖσθε. Σᾶς παρακαλοῦμε ὅλοι μαζί.

— Μὰ ἐκεῖνος δὲν ἤθελε. Ἔκανε πολλὲς δυσκολίες, εἶπε πὼς ἦτον ἐντελῶς ἀσήμαντο, ἕνα ὄνειρο χωρὶς ἀρχὴ καὶ χωρὶς τέλος, τὸ εἴδωλον μιᾶς ἰδέας μέσ' στὸν ὕπνο· οὔτε μποροῦσε νὰ τὸ πῇ μὲ λόγια· εἶναι ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ ἀόριστα αἰσθήματα ποὺ φτερουγίζουν, ποὺ τὰ αἰσθανόμαστε ἔτσι μιὰ στιγμὴ σὰν μιὰν ἀκτίνα καὶ ἔπειτα διαμιᾶς πάλι φεύγουν. Μποροῦσαν ἄλλως τε νὰ φαντασθοῦν τί ἀνόητο ποὺ ἦτον ὅλο τὄνειρο ἀφοῦ ἦτον μέσα σ' ἕνα ἀσημένιο δάσος...

Ἄχ, σ' ἕνα ἀσημένιο δάσος! Παρακάτω;

Δὲν ἤθελε νὰ πῇ παρακάτω. Ἦτον πρόθυμος, λέει, νὰ κάνῃ ὅ,τι ἄλλο θὰ τοῦ ζητοῦσε ἡ Ἀνδρέζεν, μὰ αὐτὸ τὸ ὄνειρο δὲν μπορεῖ νὰ τὸ διηγηθῇ, ἀλήθεια δὲν μπορεῖ.

— Καλά, τότε κάτι ἄλλο· νά, ὅλοι σᾶς παρακαλοῦμε.

Ὄχι, λέει, δὲν εἶναι ἄξιος νὰ διηγηθῇ τίποτα σήμερα τὸ βράδυ. Γιὰ νὰ διηγηθῇ κανείς, πρέπει νὰ αἰσθανθῇ διάθεσι, ἔμπνευσι.

Μίλησαν τότε γιὰ μερικὰ ἀσήμαντα πράματα, κουτὲς ἐρωτήσεις καὶ κουτὲς ἀπαντήσεις, ἀληθινὲς ἀνοησίες. Ἡ Δάγνη εἶπε:

— Εἴπατε πὼς θὰ εἶστε πρόθυμος νὰ κάνατε ὅ,τι ἄλλο γιὰ τὴν κυρία Ἀνδρέζεν. Σὰν τί παραδείγματος χάριν; Γιὰ πῆτε μας!

Ὅλοι γέλασαν μ' αὐτὴν τὴν ἰδέα τῆς Δάγνης καὶ γελοῦσε κι' αὐτὴ μαζί. Ἀφοῦ συλλογίσθηκε λίγο, εἶπε ὁ Νάγκελ.

— Γιὰ σᾶς θὰ μποροῦσα νὰ κάνω κάτι κακό.

— Μπᾶ, κάτι κακό; Γιὰ ν' ἀκούσωμε!

— Ἔ, δὲν μκορῶ νὰ τὸ πῶ ἔτσι στὰ καλὰ καθούμενα.

— Δηλαδή, κανένα φόνο; ρώτησε.

— Ναί, ἴσως· νά, μποροῦσα νὰ σκοτώσω ἕναν Ἐσκιμῷο καὶ νὰ τοῦ βγάλω τὸ πετσὶ γιὰ νὰ σᾶς κάνω μιὰ χαρτοθήκη.

— Μπράβο! Χά, χά, χά! Μὰ τώρα γιὰ τὴν κυρία Ἀνδρέζεν — τί θὰ κάνατε γιὰ κείνην; κάτι ἐκτάκτως καλό;

— Ναί, ἴσως, δὲν ξέρω. Μὰ ξέρετε, αὐτὸ μὲ τὸν Ἐσκιμῷο τὸ διάβασα κάπου. Μὴ νομίσετε πὼς ἦτον δική μου ἰδέα.

Ἀφοῦ εἶπαν ἀκόμα μερικὲς φράσεις χωρὶς σημασία πιὰ καὶ χωρὶς ἐνδιαφέρον, ἐσιώπησαν κ' οἱ δύο. Ἦτον σὰν ὁ καθένας νὰ ἐσκέπτετο σὰν τί νὰ ἐννοοῦσε ὁ ἄλλος μὲ αὐτὰ ποὺ εἶπε, τί ἔννοια ἦτον μέσ' στὰ λόγια του, τί ἤθελε νὰ πῇ. Μιὰ στιγμὴ ὅλοι ἦταν σιωπηλοί. Ἔπειτα ὁ Νάγκελ σηκώθηκε καὶ πῆγε κοντὰ στὴν κυρία Στένερσεν καὶ εἶπε κάτι γιὰ τὸ καναρινάκι της, ποὺ τὸ τραγούδι του ἤρχετο ἀπ' τὴν ἀνοιχτὴ πόρτα τῆς τραπεζαρίας.

Ὁ γραμματικὸς κύταξε κρυφὰ τὸ ρολόϊ του.

— Νὰ τὸ ξέρετε, εἶπε ἡ κυρία τοῦ σπιτιοῦ, δὲν πρέπει νὰ φύγετε πρὶν γυρίσῃ ὁ ἄνδρας μου. Ρητὴ διαταγή! Κάνετε ὅ,τι ἄλλο θέλετε, μόνο νὰ φύγετε δὲν πρέπει.

Ἔπειτα ἔφεραν καφὲ κι' ἀμέσως ζωήρεψε ἡ συντροφιά. Ὁ δικηγόρος ποὺ ἐκάθητο καὶ συζητοῦσε μὲ τὸν φοιτητή, πετάχτηκε, αὐτὸς ὁ χοντρός, σὰν φτερὸ καὶ χτύπησε τὰ δυό του χέρια μὲ χαρά· κι' ὁ φοιτητὴς ἔτριψε τὰ δάχτυλά του καὶ πῆγε στὸ πιάνο κ' ἔπαιξε μερικὲς νότες.

— Ἄχ, φώναξαν οἱ ἄλλοι, πῶς τὸ ξεχάσαμε πὼς παίζετε πιάνο! Ναί, παίξετε, ἀλήθεια πρέπει νὰ παίξετε τώρα!

Ὁ φοιτητὴς τὸ ἤθελε νὰ παίξῃ. Δὲν ἤξερε, λέει, πολλά, μὰ ἂν θέλουν θὰ παίξῃ λίγο Σοπέν, ἢ κανένα βὰλς τοῦ Λάννερ...

Κι' ὁ Νάγκελ ἐφαίνετο τώρα πιὸ ὁμιλητικός. Χειροκρότησε πολὺ ζωηρὰ τὸ πιάνο, μίλησε λίγο καὶ μὲ τὸν δικαστὴ καὶ μὲ τὴν νέα Ὄλσεν. Μὰ ὅταν ἡ Δάγνη πῆγε καὶ κάθισε κοντὰ στὴν θερμάστρα, ἀπομακρύνθηκε κ' ἐκεῖνος ἀπ' τὸ τραπέζι κι' ἄρχισε νὰ περπατῇ ἐμπρὸς στὰ παράθυρα ἀπάνω κάτω. Ἔπειτα πῆγε πρὸς τὴν Δάγνη καὶ τῆς εἶπε:

— Ὅταν ἀκούει κανεὶς τέτοια μουσική, προτιμᾷ νὰ κάθεται λίγο μακριά, δὲν εἶναι ἀλήθεια; κάπου σὲ μιὰ πλαϊνὴ κάμαρα, καὶ νὰ κρατᾷ τὸ χέρι τοῦ ἀγαπημένου καὶ νὰ εἶναι ἥσυχος, ἥσυχος, σιώπηλός! Δὲν ξέρω, μὰ πάντα φαντάσθηκα πὼς ἔτσι θὰ εἶναι τόσο ὡραῖα!

— Ναί, εἶπε ἡ Δάγνη, μὰ δὲν ἔπρεπε νὰ εἶναι τόσο δυνατὸ φῶς. Καὶ οἱ καρέκλες ἔπρεπε νὰ εἶναι πιὸ χαμηλὲς καὶ μαλακές. Καὶ ἔξω ἔπρεπε νὰ ἔβρεχε δυνατὰ καὶ νὰ ἦτον πολὺ σκοτεινά.

Ὁ Νάγκελ τὴν ἐκύταζε. Εἶχε ξεχωριστὴ ὀμορφιὰ σήμερα τὸ βράδυ. Αὐτὰ τὰ γαλανὰ φωτεινὰ μάτια στὸ ξανθὸ πρόσωπο τῆς ἔδιναν μιὰ ὄψι σχεδὸν παράξενη· καὶ μολονότι τὰ δόντια της δὲν ἦτον ἐντελῶς ἄσπρα, τῆς ἄρεζε νὰ γελᾷ, γελοῦσε μάλιστα γιὰ ἐντελῶς ἀσήμαντα πράματα. Καὶ τὰ χείλια της ἦταν ὡραῖα καὶ κόκκινα, ἀμέσως ἔκαναν ἐντύπωσι πόσο ἦταν ὡραῖα. Μὰ τὸ πιὸ περίεργο ἴσως ἦτον ποὺ κάθε φορὰ ποὺ μιλοῦσε, μιὰ ἐλαφρή, ἁπαλὴ κοκκινάδα περνοῦσε μιὰ στιγμὴ ἀπὸ τὰ μάγουλά της κ' ἐχάνετο πάλι.

Ὁ Νάγκελ ἑτοιμάζετο κάτι νὰ πῇ, μὰ ἐκείνην τὴν στιγμὴ ἡ κυρία Στένερσεν φώναξε:

— Ἄ, μὰ αὐτὸς ὁ γραμματικὸς πάλι ἔφυγε. Δὲν μπορεῖ νὰ βάλῃ γνῶσι! Πάντα ὁ ἴδιος εἶναι. Ἐλπίζω τοὐλάχιστον πὼς ἐσεῖς, κύριε Ράϊνερτ, θὰ πῆτε καληνύχτα πρὶν φύγετε.

Μόλις τὸ ἄκουσε ὁ Νάγκελ διαμιᾶς ἄλλαξε ἔκφρασι. Στὴν στιγμὴ συλλογίσθηκε πὼς τὸ λοιπὸν τώρα μποροῦσε νὰ τολμήσῃ νὰ προτείνῃ στὴν Δάγνη νὰ τὴν συνοδεύσῃ αὐτὸς ἀντὶ τὸν γραμματικό. Λοιπὸν ἀμέσως τὴν παρακάλεσε· καὶ μὲ τὰ μάτια καὶ μὲ τὸ κεφάλι του τὸ γερμένο τὴν ἱκέτευε κ' ἐπρόσθεσε ἀκόμα:

— Καὶ θὰ εἶμαι τόσο φρόνιμος!

Ἐκείνη γέλασε καὶ εἶπε:

— Καλά, ἂν εἶναι ἔτσι, τότε δέχομαι.

— Θὰ ἰδῆτε τί φρόνιμος ποὺ θὰ εἶμαι!

Μόνο τὴν ἐπιστροφὴ τοῦ ἰατροῦ περίμενε τώρα γιὰ νὰ μπορέσουν νὰ φύγουν καὶ καθὼς ἤξερε τί χαρὰ ποὺ τὸν περίμενε — ἐκεῖνος ὁ ὡραῖος δρόμος μέσ' ἀπὸ τὸ δάσος — ἔγινε ἀκόμα πιὸ εὔθυμος, ἀνακατώνετο σ' ὅλες τὶς ὁμιλίες, τοὺς ἔκανε ὅλους νὰ γελοῦν καὶ ἦτον εὐγενέστατος. Ἦτον τόσο ἐνθουσιασμένος, τόσο γεμάτος εὐδαιμονία ποὺ ὑποσχέθηκε καὶ στὴν κυρία Στένερσεν νἄρθῃ μιὰ μέρα νὰ κυτάξῃ τὸν κῆπο της, καὶ καθὼς ἦτον κάπως εἰδήμων, νὰ ἐξετάσῃ τὸ χῶμα ἐκεῖ ποὺ ἦταν φυτεμένες οἱ ἀρρωστημένες φραγκοσταφυλιές. Βέβαια, ὡρισμένως, θὰ τὶς ξεπάστρεβε τὴ ψόρρα τῶν φύλλων κι' ἂν ἦτον ἀνάγκη καὶ νὰ τὶς ξορκίσῃ!

Τί, τὸν ρώτησαν, ἤξερε κι' ἀπὸ μάγια;

Ναί, τοῦ ἀρέσει, λέει, ν' ἀνακατώνεται λίγο

σ᾽ ὅλα τὰ πράματα. Νά, ἐδῶ π. χ. εἶναι αὐτὸ τὸ δαχτυλίδι, ἕνα ἄσχημο δαχτυλίδι ἀπὸ σίδερο, μὰ ποὺ ἔχει τὴν πιὸ θαυματουργὸ δύναμι. Δὲν τὸ καταλαβαίνει κανεὶς ὅταν τὸ βλέπει, μὰ ἂν τὸ βράδυ στὶς δέκα τὸ χάσῃ καὶ ὥς τὶς δώδεκα δὲν τὄχῃ ξαναβρῆ, ὡρισμένως τότε κάτι κακὸ τοῦ συμβαίνει. Τὸ εἶχε ἀπὸ ἕναν πολὺ γέρο Ἕλληνα, ἕναν ἔμπορο ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ· αὐτός, ὁ Νάγκελ, τοῦ εἶχε κάνει μιὰ ἐκδούλευσι, καὶ ὁ ἔμπορος τοῦ χάρισε τὸ δαχτυλίδι.

Μά, ἀλήθεια πιστεύει στὴν μαγικὴ δύναμι τοῦ δαχτυλιδιοῦ;

Ναί, λίγο. Ἀλήθεια! μιὰ φορὰ τὸν γιάτρεψε ἀπὸ μιὰ ἀρρώστεια.

Ἀπὸ τὸ μέρος τῆς θάλασσας ἀκούσθηκαν γαυγίσματα σκύλλων. Ἡ κυρία Στένερσεν κύταξε τὸ ρολόϊ· ναί, θὰ ἦτον ὁ γιατρός, ἀναγνωρίζει τὸν σκύλλο. Τί καλά! μόλις δώδεκα καὶ γύριζε κι᾽ ὅλας. Ἐχτύπησε τὸ κουδούνι καὶ παράγγειλε κι᾽ ἄλλον καφέ.

— Ἔτσι, τὸ λοιπὸν αὐτὸ εἶναι ἐντελῶς ἐξαιρετικὸ δαχτυλίδι, κύριε Νάγκελ; εἶπε, καὶ τοῦ ἔχετε τόση πολλὴ πίστι;

Ναί, ἀρκετή· δηλαδή, ἔχει λόγους νὰ μὴ ἀμφιβάλλῃ ἐντελῶς. Μὰ ἐπὶ τέλους εἶναι καὶ ἀδιάφορο τί πιστεύει κανείς, ἀφοῦ κατὰ βάθος ὅλα εἶναι τὸ ἴδιο. Τὸ δαχτυλίδι, λέει, τὸν εἶχε γιατρέψει μιὰ φορὰ ἀπὸ μιὰ νευρασθένεια, ἴσως καὶ πιὸ σίγουρα ἀπὸ κάθε ἄλλο γιατρικό.

Ἡ κυρία Στένερσεν γέλασε μιὰ στιγμή, ἔπειτα ἄρχισε νὰ τοῦ ἀντιλέγῃ μὲ πολὺ πεῖσμα. Τέτοιες ἀνόητες ἰδέες, δὲν μπορεῖ νὰ τὶς ὑποφέρῃ· συγγνώμη, λέει, μὰ ἂν οἱ μορφωμένοι ἄνθρωποι λένε τέτοια πράματα, τότε τί νὰ περιμένωμε ἀπὸ τοὺς ἀγράμματους; Κι᾽ οἱ ἰατροὶ λοιπὸν νὰ κάνουν τὰ μπαούλα τους.

Ὁ Νάγκελ διαμαρτυρήθηκε. Στὸν πελάτη τὸ πᾶν εἶναι ἡ θέλησις, ἡ πίστις, ἡ διάθεσις. Μὰ κ᾽ οἱ ἰατροὶ δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ κάνουν τὰ μπαούλα τους· ἔχουν κι᾽ αὐτοὶ τὴν πελατεία των, τοὺς πιστούς των· ἔχουν τοὺς ἀνεπτυγμένους· καὶ οἱ ἀνεπτυγμένοι γιατρεύονται μὲ γιατρικά, ἐνῷ οἱ αἱρετικοί, οἱ πρόστυχοι κι᾽ ἀγράμματοι γιατρεύονται μὲ σιδερένια δαχτυλίδια, μὲ καμένα κόκκαλα καὶ χώματα τοῦ νεκροταφείου. Δὲν ὑπάρχουν παραδείγματα πὼς ἄρρωστοι γιατρεύονται μόνο μὲ νερό, φτάνει νὰ τοὺς πείσῃς πὼς αὐτὸ τὸ νερὸ εἶναι θαυμάσιο γιατρικό; Πόσα περίεργα πράματα π. χ. δὲν ἔχει δείξει ἡ πεῖρα μὲ τοὺς μορφινομανεῖς! Κι᾽ ὅταν βλέπει κανεὶς χειροπιαστὰ τέτοια περίεργα πράματα, πῶς νὰ μὴ στέλνῃ στὸν διάβολο γιατροὺς κι᾽ ἐπιστῆμες!

Κάθε δυὸ λεπτὰ κύταζε τὸ ρολόϊ καὶ κούμπωνε κι᾽ ὅλας τὸ σακκάκι του.

Μέσ᾽ σ᾽ αὐτὴν τὴν ὁμιλία μπῆκε κι᾽ ὁ ἰατρός. Ἦτον νευρικὸς καὶ δύσθυμος. Χαιρέτησε μὲ βιασμένη ζωηρότητα καὶ τοὺς εὐχαρίστησε ὅλους ποὺ δὲν εἶχαν φύγει. Ἔ, τὸν γραμματικὸ πιά, τί νὰ τὸν κάνωμε, ὁ Θεὸς μαζί του! Κανένας ἄλλος δὲν λείπει. Ἄχ, τί ἀγὼν σ᾽ αὐτὸν τὸν κόσμο!

Ἔπειτα ἄρχισε κατὰ τὴν συνήθειά του νὰ διηγῆται γιὰ τὴν ἐπίσκεψί του. Ἦτον θυμωμένος ἐπειδὴ εἶχε βρῇ τοὺς πελάτες τους ἀλλιῶς παρ᾽ ὅπως τοὺς περίμενε. Σὰν ἠλίθιοι, σὰν γαϊδαροι εἶχαν φερθῆ, ἂν μποροῦσε, ἤθελε νὰ τοὺς ἔβαζε ὅλους φυλακή. Τί σπίτι, αὐτὸ ποὺ εἶχε πάει! Ἡ γυναῖκα ἄρρωστη, ὁ πατέρας τῆς γυναίκας ἄρρωστος, ὁ γυιὸς τῆς γυναίκας ἄρρωστος! Καὶ μιὰ μυρωδιὰ σ᾽ ὅλο τὸ σπίτι! Μὰ ἡ ἐπίλοιπη οἰκογένεια μιὰ χαρά· τὰ μικρὰ παιδιὰ ροδοκόκκινα. Ἀπίστευτο, ἀκατανόητο! δὲν τὸ χωρεῖ ὁ νοῦς του. Λοιπόν, ὁ γέρος, ὁ πατέρας τῆς γυναίκας, ξαπλωμένος, μὲ μιὰ πληγή, τόσο μεγάλη. Ἔπειτα εἶχαν φέρει μιὰ μάγισσα, κι᾽ αὐτὴ εἶχε σταματήσει τὸ αἷμα· μά, μὲ τί νομίζετε; Φοβερόν! ἐγκληματῶδες! Μύριζε, ποὺ νὰ πεθάνῃ ὁ ἄνθρωπος ἀπ᾽ τὴν μυρωδιά. Κ᾽ ἔπειτα, σὰν νὰ μὴ ἔφθαναν ὅλα αὐτά, γαγγραινιάζει κ᾽ ἡ πληγή! Ἂν δὲν εἶχε πάει αὐτὸς σήμερα τὸ βράδυ, ἀλλοίμονο! Ὡρισμένως ἔπρεπε ν᾽ ἀπαγορευθῇ νὰ κάνουν τὸν γιατρὸ ἄνθρωποι ποὺ δὲν ξέρουν τίποτα ἀπὸ ἰατρική... Ἐπὶ τέλους, τὸ αἷμα εἶχε σταματήσει. Μὰ τότε γυρίζει σπίτι ὁ γυιός, ἕνας ὡς ἐκεῖ πάνω μ᾽ ἕνα ἔκζεμα στὸ πρόσωπο. Τοῦ εἶχα κι᾽ ὅλας δώσει ἀλοιφὲς καὶ τοῦ εἶχα πῇ ὡρισμένως: αὐτὴν τὴν κίτρινη ἀλοιφὴ μία, μόνο μία, ὥρα τὴν ἡμέρα, καὶ αὐτὴν τὴν ἄσπρη, τὶς ἄλλες εἰκοσιτρεῖς ὧρες. Τί κάνει λοιπόν; Βάζει τὴν ἄσπρη μιὰ ὥρα καὶ τὴν κίτρινη ποὺ καίει καὶ τσούζει σὰν τὸ διάβολο, τὴν βάζει ὅλην τὴν ἡμέρα κι᾽ ὅλην τὴν νύχτα. Ἐξακολουθεῖ ἔτσι δυὸ ἑβδομάδες. Μά, τὸ πιὸ ἀστεῖο εἶναι ποὺ ὁ μασκαρᾶς πάλι γιατρεύτηκε, μὲ ὅλην του τὴν στραβομάρα. Σὰν βῶδι, σὰν καμήλα ποὺ γίνεται καλὰ μ᾽ ὅ,τι διάβολο καὶ νὰ πάρῃ. Καὶ μοῦ παρουσιάζεται σήμερα τὸ βράδυ μ᾽ ἕνα μοῦτρο, μ᾽ ἕνα μάγουλο φρέσκο φρέσκο. Γουρουνήσια τύχη! Μποροῦσε νὰ εἶχε κάψει ὅλο του τὸ πρόσωπο, ὁ μασκαρᾶς, κι᾽ ὅμως δὲν τὸν πείραξε. Καὶ τώρα ἡ μητέρα τοῦ νέου, ἡ κυρία τοῦ σπιτιοῦ. Ἄρρωστη, ἀποκαμωμένη, κουρασμένη, νευρική, ζαλάδες, βουΐσματα τῶν αὐτῶν, ἀνορεξιά. Μπάνια, λέω ἐγώ· μπάνια καὶ πλυσίματα κι᾽ ἄφθονο νερό, ποὺ νὰ πάρ᾽ ὁ διάβολος! Ψῆστε λίγο μοσχάρι νὰ φᾶτε ποὺ νὰ πιάσῃ κρέας τὸ κόκκαλό σας, ἀνοίξτε τὰ παράθυρα νἄμπῃ λίγος καθαρὸς ἀέρας μέσα, βγῆτε κ᾽ ἐσεῖς λίγο ἔξω, κτλ. μὰ προπάντων μπάνια καὶ καλὸ τρίψιμο καὶ πάλι μπάνια, εἰδεμὴ δὲν ὠφελεῖ τὸ γιατρικό μου. — Λοιπόν, γιὰ τὸ μο-

σχάρι ἐπὶ τέλους, καλά, δὲν εἶχε χρήματα, μπορεῖ, — μὰ ἔπειτα, ἀρχίζει τὸ λουτρό, ὅμως κρυώνει, πάει νὰ παγώσῃ ἀπ᾽ τὸ κρύο, τρέμουν τὰ δόντια της ἀπ᾽ τὴ πολλὴ καθαριότητα, καὶ τ᾽ ἀφήνει τὰ λουσίματα! Βέβαια, δὲν τὴν ὑπέφερε τὴν τόση καθαριότητα! Ἔπειτα λοιπόν; Βρίσκει μιὰ ἀλυσίδα, μιὰ ἀλυσίδα ποὺ γιατρεύει ρευματισμοὺς καὶ τὴν κρεμνᾷ στὸν λαιμό της. Τῆς λέω νὰ μοῦ τὴν δείξῃ: μιὰ πλάκα ἀπὸ τζίγκο, κάτι γάντζοι, κάτι γαντζάκια, — αὐτό. Τί διάβολο τὸ κάνεις αὐτό; Τὴν ὠφέλησε, λέει, ἀλήθεια τὴν ὠφέλησε, λιγόστεψε τοὺς πόνους στὸ κεφάλι, τὴν ἔκανε νὰ ζεσταθῇ. Ἀλήθεια, αὐτὴ ἡ τζίγκινη πλάκα, λέει, μὲ τοὺς γάντζους τὴν εἶχε καλυτερέψει! Τί νὰ κάνῃ κανεὶς μὲ τέτοιους ἀνθρώπους. Ἂν ἔπαιρνα ἕνα κομμάτι ξύλο κ᾽ ἔφτυνα ἀπάνω καὶ τῆς τὸ ἔδινα, κι᾽ αὐτὸ θὰ τῆς ἔκανε τὸ ἴδιο καλό· μά, ἂς τολμήσῃ κανεὶς νὰ τῆς τὸ πῇ! Βγάλε το αὐτό, τῆς λέω, εἰδεμὴ σ᾽ ἀφίνω καὶ φεύγω! Καὶ τί νομίζετε κάνει; Πιάνει σφιχτὰ τὸν τζίγκο της μὲ τὰ δυό της χέρια, καὶ μὲ ἀφήνει νὰ φύγω! Χί, χί, χί! μὲ ἀφήνει νὰ φύγω! Μὰ τὸν Θεό!

— Ταραγμένος καὶ νευρικὸς κάθισε ὁ ἰατρὸς νὰ πιῇ τὸν καφέ του. Ἡ γυναῖκα του ἐκύταζε τὸν Νάγκελ κ᾽ εἶπε γελώντας.

— Ὁ κύριος Νάγκελ θἄκανε ἀκριβῶς ὅπως αὐτὴ ἡ γυναῖκα. Ἴσα ἴσα πρὶν ἔρθῃς μιλούσαμε γι᾽ αὐτό. Ὁ κύριος Νάγκελ δὲν πιστεύει πολὺ στὴν ἐπιστήμη σου.

— Μπᾶ, ὥστε δὲν πιστεύει ὁ κύριος Νάγκελ; Μπορεῖ νὰ πιστεύῃ ὅ,τι θέλει.

Θυμωμένος, προσβεβλημένος, ἀγανακτισμένος μ᾽ αὐτοὺς τοὺς κακοὺς πελάτας ποὺ εἶχαν παραβῆ τὶς διαταγές του, ἤπιε ὁ ἰατρὸς τὸν καφέ του χωρὶς νὰ μιλήσῃ πιά. Θύμωσε κι᾽ ὅλας ποὺ ὅλοι τὸν ἐκύταζαν. Λοιπόν, κάνετε κάτι, κουνηθῆτε! εἶπε. Μά, μετὰ τὸν καφὲ ἔγινε πάλι εὔθυμος, κουβέντιασε λίγο μὲ τὴν Δάγνη, γελοῦσε γιὰ τὸν βαρκάρη ποὺ εἶχε ἔρθει νὰ τὸν πάρῃ, εἶπε πάλι τὰ δυσάρεστα τοῦ ἐπαγγέλματος τοῦ ἰατροῦ καὶ πάλι τὸν ἔπιασε ὁ θυμός. Τοῦ ἦτον ἀδύνατο νὰ ξεχάσῃ ἐκεῖνο τὸ λάθος μὲ τὶς ἀλοιφές· αὐτὴ ἡ ἄγνοια τοῦ λαοῦ εἶναι κάτι φοβερό.

— Μά, ἀφοῦ ὁ ἄνθρωπος ἔγινε καλά!

Ὁ ἰατρὸς θὰ μποροῦσε νὰ τὴν ξέσχιζε μὲ τὰ δόντια τὴν Δάγνη ποὺ τοῦ εἶπε αὐτό. Σηκώθηκε ὄρθιος. Καλὰ ὁ ἄνθρωπος ἔγινε καλά, μὰ ἔπειτα; Ὁ ἄνθρωπος ἔγινε καλά, ἔστω, μὰ ἂν εἶχε κάψει τὸ πετσί του; Τί νόημα ἔχει νὰ ὑπερασπίζεται κανεὶς τὴν ἀνοησία τὴν γαϊδουρινή;

Αὐτὴ ἡ σύμπτωσις, ἕνας παληοχωριάτης ἐκεῖ νὰ κάνῃ ἀνάποδες τὶς διαταγές του καὶ νὰ γίνῃ καλά, τὸν θύμωνε περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλο, καὶ τὸ βλέμμα του, ποὺ ἄλλοτε πάντα ἦταν ἤρεμο, εἶχε ἀγριέψει τώρα πίσω ἀπ᾽ τὰ γυαλιά του. Μιὰ γελοία σύμπτωσις τὸν εἶχε κάνει ρεζίλι· εἶχαν προτιμήσει μιὰ τζίγκινη πλάκα ἀπὸ αὐτόν· εἶχε προσβληθῆ ἡ ἀξιοπρέπειά του καὶ αὐτὸ δὲν τούβγαινε ἀπ᾽ τὸν νοῦ. Μόνο ὅταν μετὰ τὸν καφὲ ἤπιε κ᾽ ἕνα ποτήρι δυνατὸ τόντυ, τότε φάνηκε σὰν νὰ τὸ ξέχασε λίγο καὶ εἶπε διαμιᾶς:

— Γιέττα, γιὰ ἄκου, στὸν ἄνθρωπο ποὺ ἦρθε καὶ μὲ πῆρε ἔδωκα πέντε κορόνες. Χά, χά, χά! Στὴν ζωή μου δὲν εἶδα τέτοιο παλληκάρι σὰν αὐτό, τὸ μισό του πανταλόνι ἦτον φαγωμένο· μὰ εἶχε μιὰ δύναμι! μιὰ ἀδιαντροπιά! ἀληθινὸς Σατανᾶς! Ὅλον τὸν δρόμο τραγουδοῦσε. Ἔλεγε πὼς θὰ μποροῦσε νὰ φθάσῃ τὸν οὐρανὸ μὲ τὸ καλάμι τοῦ ἀγκιστριοῦ του ἂν ἐστέκετο στὴν κορυφὴ τοῦ Ἔτγιεφγιελλ. Ναί, μὰ καὶ τότε θὰ πρέπει νὰ σηκωθῇς στὶς μύτες τῶν ποδιῶν σου, τοῦ εἶπα ἐγώ. Ἐκεῖνος δὲν κατάλαβε πὼς τὸν γελοῦσα κι᾽ ὡρκίζετο σὲ Θεοὺς καὶ σὲ δαίμονες πὼς μποροῦσε, νὰ σηκωθῇ στὶς μύτες καλύτερα ἀπὸ κάθε ἄλλον. Χά, χά, χά!

Ἐπιτέλους σηκώθηκε ἡ Ἀνδρέζεν νὰ φύγῃ κι᾽ ὅλοι οἱ ἄλλοι κηκώθηκαν μαζί. Ὅταν ὁ Νάγκελ εἶπε καληνύχτα, εὐχαρίστησε τόσο θερμὰ καὶ μὲ τόση εἰλικρίνεια ὥστε ἀφώπλισε ἐντελῶς τὸν ἰατρὸ ποὺ τὴν τελευταία μισὴ ὥρα εἶχε φανῆ μᾶλλον ἀγενὴς μαζί του.

— Νὰ μᾶς ἔρθετε γλήγορα πάλι. Μὰ σταθῆτε, ἔχετε τσιγάρο; ἀνάψτε ἕνα τσιγάρο! καὶ ὁ ἰατρὸς τοῦ ἔδωσε ἀκόμα ἕνα τσιγάρο.

Ἡ Δάγνη, ἐν τῷ μεταξύ, ἐστέκετο ἕτοιμη στὴν σκάλα καὶ περίμενε.

[Μεταφρασ. Τ.] [Ἀκολουθεῖ]

ΚΝΟΥΤ ΧΑΜΣΟΥΝ

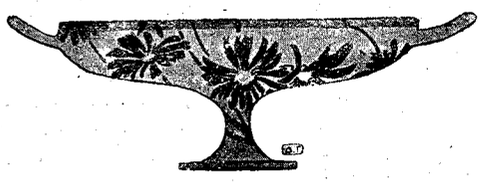

ΣΚΙΤΣΑ ΑΙΓΥΠΤΙΑΚΑ

Ο Νεῖλος καὶ ὁ Ὑμηττὸς ἀδέρφια. Ὅπως τὸ θαυμαστὸ βουνό, καὶ αὐτός, τὰ βράδυα, στολίζεται μὲ τὰ πιὸ σπάνια πετράδια του, — ὀπάλινα, σμαραγδένια, τριανταφυλλιά, χρυσαφιά —. Νέοι, καὶ νέες, καὶ παιδιά, κατεβαίνουν νὰ χαιρετήσουν τὸν μάγο ποὺ ἔρχεται ἀπὸ τόπους ἄγνωστους καὶ μακρινούς, ν' ἀκούσουν τὶς ἱστορίες ποὺ διηγεῖται. Πάντα οἱ παιδικὲς ψυχὲς ἀγαποῦνε τὸ παραμύθι, ὅπως οἱ ἐρωτευμένοι ἀγαποῦνε τὸν μονότονον ἦχο τῆς κιθάρας· γιατὶ τῆς ἐμορφιᾶς ἡ χάρις δὲν βρίσκεται μονάχα στὴν ἱστορία τῆς βασιλοπούλας, εἴτε στὸ παράπονο τοῦ τραγουδιοῦ· ἡ χορδὴ ποὺ θ' ἀποδώσῃ τὰ ἀνείπωτα λόγια τους, μέσα μας εἶναι κρυμμένη. Ἀλλοὶ καὶ τρισαλλοὶ σ' ἐκεῖνον ποὺ ἡ ζωή του δὲν ἄκουσε τὴ μαγεμένη της λαλιά.

***

Σοβαρὰ μᾶς κυτάζουν τὰ πουλιὰ τοῦ Ζωολογικοῦ Κήπου. Μερικά, μασκαρεμένα μὲ κίτρινα, ἄσπρα, μπλέ, δὲν ἠξέρουν νὰ εἰποῦν τίποτε γιὰ νὰ μᾶς κάνουν νὰ πιστέψωμε πὼς τὸ μασκάρεμά τους εἶναι ἀληθινό.

Λίγο παρέκει ἐρωτοτροποῦν οἱ σαῦρες. Καὶ στὴν ἀγάπη τους σιχαμένες. Δὲν ἔχουν κἂν τοῦ κτήνους τὴν ὁρμή. Ὕπουλη ἀγάπη, ποὺ δὲν τὴν στολίζει οὔτε ἡ ἀσχημιά.

Μισὸς μέσα στὸ νερὸ καὶ μισὸς ριχμένος πάνω στὸν τεχνητό του βράχο ὁ κροκόδειλος, κοίτεται σὰν ψοφίμι, ἀναίσθητος καὶ στὸν ἥλιο ποὺ τὸν καίει καὶ στὸ νερὸ ποὺ τὸν δροσίζει. Γέννημα ποιὸς ξέρει τί ἄχαρης ἐρωτικῆς στιγμῆς.

***

Ἡ Ὄγδα εἶναι ἕνα χωριουδάκι ποὺ χωρεῖ ὁλόκληρο μέσα στὴ χούφτα τοῦ χεριοῦ μου. Ἐκεῖ κατοικεῖ τοὺς ἕξη μῆνες τοῦ χρόνου ἔξω ἀπὸ τὴν τέχνη ἕνας γνωστός σας ζωγράφος, ὁ Ἀλέξανδρος Δημητρίου. Τοὺς ἄλλους ἕξη μῆνες ἐργάζεται στὰς Ἀθήνας, εἰς τὸ ἀτελιέ του τῆς ὁδοῦ Πολυτεχνείου. Μισὴ ζωὴ ἑνὸς καλλιτέχνου χαμένη. Γιατὶ ὁ Δημητρίου ἠμποροῦσε νὰ δώσῃ σειρὰν ἔργων ποὺ θὰ εἶχαν ζηλευτὴ θέσι στὴν Πινακοθήκη μας. Τὸ «Ἐξοχικό», ποὺ ἐδημοσίευσαν τὰ «Παναθήναια» στὸ τελευταῖον τεῦχος, εἶναι ἀριστουργηματάκι, μὲ τὴ χωριάτικη ἁπλότητα καὶ μὲ τὴ δροσιὰ τῶν χρωμάτων του. Φῶς, ζωή, ἀλήθεια. Τὸ γυμνό, ρεαλιστικὰ ἐργασμένον, μὲ ὅλες τὶς ἀτέλειες τῆς φύσεως, μὲ τὴν τελειότητα ὅμως τοῦ σχεδίου ποὺ ξέρει νὰ ἰδῇ κάθε παλμὸν τοῦ σώματος, στὰ χέρια του γίνεται κάτι περισσότερον ἀπὸ ἁπλὴ σπουδή. Αὐτὸ ποὺ εἶπα «ἀτέλειες» τῆς φύσεως, γι' αὐτὸν εἶναι πηγὴ μελέτης, ποὺ πρέπει νὰ τὴν προσέξῃ κάθε τεχνίτης. Στοιχεῖον τελειότητος λοιπὸν ἡ ἀτέλεια, ποὺ θὰ πλουτίσῃ τὸ καλλιτέχνημα. Ἡ σκιὰ καὶ τὸ φῶς, ποὺ θὰ δώσουν στὸ σῶμα μίαν μορφήν, εἶναι τελείως γνώριμα μὲ τὸ πινέλο του. Τὸ ξέρει ὅτι ὁ κόσμος ὁ αἰσθητός, καὶ ὁ νοητὸς κόσμος, θ' ἀποδοθοῦν μὲ στοιχεῖα ποὺ τοῦ παρέχει ἡ ὕλη. Καὶ ποτὲ δὲν τὴν παραμελεῖ. Πάντοτε σὰν ἁπλὸς σπουδαστὴς προσπαθεῖ νὰ τὴν ὑποτάξῃ στὴν αἴσθησί του.

***

Κρῖμα ποὺ ὁ Δημητρίου ἐμοίρασε τὴ ζωή του. Ἔτσι τἄφερε ἡ τύχη. Στὴν Ὄγδα λοιπόν, ἐφιλοξενήθηκα στοῦ ἀγαπητοῦ μου ζωγράφου. Τὸ μόνον εὐρωπαϊκὸ σπίτι τοῦ χωριοῦ καὶ ὁ μόνος Εὐρωπαῖος. Ἐξαιρεῖται τὸ μπακάλικο τοῦ κὺρ Παύλου, τοῦ αἰώνιου τύπου ποὺ θ' ἀπαντήσῃς στὴν πιὸ μακρινὴ γωνία τῆς γῆς. Ὅταν κατορθωθῇ συγκοινωνία μὲ τὸν Ἄρην, ὁ πρῶτος ἄποικος ποὺ θὰ πατήσῃ τὸ πόδι του στὸν νέο πλανήτη, θὰ εἶναι ὁ ρωμηὸς μπακάλης.

Δυὸ φοινικιὲς περήφανες φρουροῦν τὴν εἴσοδο τοῦ σπιτιοῦ. Τὸ περιβολάκι, πνιγμένο στὰ τριαντάφυλλα. Ἕνα πηγάδι ποὺ ἔχομε γιὰ τὸ πότισμα, χρησιμεύει κράχτης γιὰ τὶς ἔμορφες φελλάχισσες ποὺ περνοῦν μπροστὰ ἀπὸ τὸ σπίτι πηγαίνοντας κάτω στὸ ποτάμι. Τὶς βοηθοῦμε νὰ γεμίσουν τὶς στάμνες τους καὶ μᾶς χαρίζουν ἕνα χαμόγελο καὶ μιὰ ματιὰ ἐκφραστική. Σωστὲς Καρυάτιδες. Τὸ βραδυνό, ὅταν γυρίζουν στὸ χωριὸ μὲ τὴν ὑδρία πάνω στὸ κεφάλι, τρεῖς-τέσσερις μαζί, ἀνάγλυφα πάνω στὸ χρυσαφὶ βάθος τοῦ ὁρίζοντος, βλέπεις ζωντανεμένο ἕνα κομμάτι μετόπης τοῦ Παρθενῶνος.

***

Τὸ σπίτι μας εἶναι ὁ πρόσκοπος τοῦ χωριοῦ. Ἔπειτα ἀρχίζουν τὰ φελλάχικα σπίτια. Ὅλα ἀπὸ χῶμα. Ὁ Θεὸς νὰ τὰ κάνῃ σπίτια. Οἱ ἄνθρωποι πρᾶοι καὶ εὐγενικοί. Κατῆς τοῦ χωριοῦ ὁ ἀγαπητὸς ζωγράφος. Σὲ κάθε διαφορά, αὐτὸς δικαστής. Τὸ βράδυ ἔρχονται νὰ μᾶς χαιρετήσουν ὁ δήμαρχος καὶ οἱ προεστοί. Κάθε λίγο, ὑποκλίσεις, τὸ χέρι στὸ στῆθος καὶ στὸ μέτωπο: Τιμὴ στὸ χωριό μας ὁ ἐρχομός σου. Ἡ παρουσία σου ἐσκόρπισε φῶς ἀνάμεσό μας. Παντοτεινὴ νὰ εἶναι ἡ χαρά σου, χαβάγκια [1].

***

Ἕνα πρωῒ βγήκαμε νὰ κάνωμε ἕνα γῦρο στὸ χωριό. Μπρὸς σὲ μιὰ πόρτα καθισμένες στὰ πεζούλια πέντε-ἕξη γυναῖκες, ξέσκεπες. Σκορπίσθηκαν, μόλις φανήκαμε, σὰν κλωσόπουλα. Πρῶτες χάθηκαν οἱ ἄσχημες καὶ γρηές. Οἱ νέες καὶ οἱ ἔμορφες, ἔμειναν τελευταῖες.

***

Παράξενο τοὺς φαίνεται πῶς νὰ μὴ ξέρω ἀράπικα, ἕνας διαβασμένος μάλιστα, ὅπως μὲ σύστησε ὁ φίλος μου. Αὐτὸ μὲ βοηθεῖ νὰ βλέπω τὴ ζωή τους ὅπως κυτάζω μιὰ ζωγραφιά. Τρέχω ἔξω ἀπὸ τὸ σπίτι νὰ χαρῶ ἐλεύθερα τὶς λίγες ἡμέρες ποὺ θὰ μείνω στὴν Ὄγδα. Στοὺς ἀγροὺς ξεχνᾶ ἡ ζωὴ τὰ ψεύτικα δεσμά της. Ντυμένη ἡ κόρη μὲ μιὰν ἁπλῆ γκελεμπία, μισοανοιγμένη στὸ στῆθος ποὺ πάλλεται ρυθμικά, βαδίζει μὲ χάρι, ἁπαλὰ σὰν «κλωνάρι ποὺ λυγίζει». Μεγάλα καὶ ἔμορφα μάτια ποὺ προσφέρουν ἀνεπιφύλακτα τῆς ἀγάπης τὸ ἡδονικὸ κρασί. Τέτοιαν ἐμορφιὰ θὰ ὕμνησε ὁ ποιητής, λέγοντας: ὁ ἥλιος, βλέποντάς την, θὰ δείλιαζε, μπροστά της νὰ ξαναβγῇ.

***

Τέτοιαν ἐμορφιὰ θ' ἀγάπησε καὶ ὁ Κὲς Ἔμπν Μουλάουα. Μιὰ μέρα, καβάλα πάνω στὴν καμήλα του, ἀπάντησε τὴν Κορσίμα καὶ τὴ Λεϊλά. Ἐκάλεσαν τὸν ἔμορφο διαβάτη, νὰ καθίσῃ μαζί τους. Ἐκεῖνος ξεπέζεψε, καὶ σφάζει στὰ πόδια τους τὸ ζῶο του. Τὴν ἄλλη μέρα πῆρε πάλι τὸν ἴδιο δρόμο· ἔνοιωθε μέσα του τὸ πρῶτο δάγκωμα τῆς ἀγάπης. Βρῆκε τὴ Λεϊλὰ μαζὶ μὲ τὶς συντρόφισσές της, καὶ κάθισε μαζί τους. Ἡ Λεϊλὰ θέλησε νὰ διαβάσῃ στὴν καρδιά του, γιατὶ κι' αὐτῆς ἡ καρδιὰ ἦταν ἀνήσυχη. Ἔκανε νὰ τοῦ μιλήσῃ καὶ πάλι σταματοῦσε. Ὅταν κατάλαβε τὴ σκέψι τοῦ ξένου, τοῦ εἶπε: «Ἂς μὴ κρύβωμε τὴν ἀγάπη μας ὅταν ξέρομε πὼς οἱ καρδιές μας εἶναι ἑνωμένες». Ἀπὸ τότε κάτι θόλωσε μέσα στὴν ψυχή του. Ζοῦσε στὴ μοναξιά, γυμνός, χωρὶς σὲ κανέναν νὰ μιλῇ ἐκτὸς ἀπὸ κείνους ποὺ τοῦ μιλοῦσαν γιὰ τὴ Λεϊλά. Καὶ τότε μονάχα ἔνοιωθε πὼς ἦταν αὐτός. Θέλησαν νὰ τὸν παντρέψουν μὲ τὴ Λεϊλά, μὰ ὁ πατέρας της ἀρνήθηκε καὶ τὴν ἔδωσε σὲ ἄλλον. Τοῦ ἄτυχου ἡ τρέλλα ἄναψε ἀπὸ τότ- περισσότερο. Μιὰ μέρα, ποὺ ὁ ἄνδρας τῆς Λεϊε λᾶς καθότανε μπροστὰ στὴ φωτιά, ἦρθε ὁ Κὲς καὶ τὸν ρώτησε ἂν τὴ Λεϊλὰ τὴν εἶχε φιλημένη, ἂν εἶχε πέσει στὴν ἀγκαλιά του. Ἐκεῖνος τὸν κύταξε πονηρά. Καὶ ὁ Κὲς σιωπηλὸς ἅρπαξε τὰ ξύλα τὰ ἀναμμένα καὶ τ' ἄκουες ποὺ τριζοβόλησαν μέσα στὰ χέρια του.

ΚΙΜΩΝ ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ

[1] Αὐθέντη.

ΤΑ ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

Ο ΤΑΦΟΣ — ΟΙ ΠΑΡΑΔΕΙΣΟΙ

— *Ἀποσπάσματα* —

Δὲν εἶμ' ἐγὼ γιὰ νὰ χύνω σκοποὺς καὶ νὰ δίνω τρα-
[γούδια
κομματιαστά, πεταχτά, σκορπιστά, τῆς χαρᾶς ἢ τοῦ
[πόνου.
Ἤρθα νὰ ὑψώσω τὸν πύργο, νὰ χτίσω ἤρθα νά! τὸ
[γιοφύρι,
ἀψηφητὴς ποταμῶν ἢ γκρεμνῶν ἢ κυμάτων ἢ ἀέρων.
Κι ἂν νὰ ποτίσῃ τα πρέπει τὸ αἷμα τὰ χτίσματα
[τοῦτα
γιὰ νὰ ριζώσουν, θὰ δώσω τὸ αἷμ' ἀπ' τὰ σπλάχνα
[μου, θῦμα
σφάζοντας πάναγνο, μόνος μου. Καὶ ἤρθα νὰ βάλω
[στὰ λόγια
τὰ πιὸ σοφά, τὸ κορμὶ τὸ πιὸ στέρεο, καὶ ἤρθα νὰ
[ρίξω
θαμπωτικὴ μιὰ πορφύρα στὴ μάγισσα γύμνια τῶν
[κύκλων,
τῶν ἰδεῶν, τῶν ψυχῶν, τῶν ἐρώτων, τῶν κόσμων,
[τῶν ὅλων.

—

Ὦ παλιὲ καὶ σεμνὲ καὶ μονότονε στίχε,
θέλησα, Ἐξάμετρε, σένανε, κ' ἔσκυψα, σ' ἔπιασα, ὡς
[τώρα
παραρριμένε ἦχε ἄχαρε κι ἄτυχε σ' ἄμαθων ἔργα,
βάλθηκα, σένανε θέλησα, κι ὅσο οἱ καιροὶ κι ἂ σ' ἄλ-
[λαξαν,
πρῶτα μαζὶ μὲ τοὺς Ὅμηρους, ἤρωα, κ' ὕστερ' ἀκόμα
τῶν ὑπερούσιων ὦ κήρυκα στ' Ἀκραγαντίνου τὰ
[χέρια,
νόμε, ποὺ πιὰ τὸ τραγούδι δὲν εἶσαι, καὶ λόγε, ποὺ
[εἶσαι
μέτρο καὶ τάξη, ἀριθμὸς ποὺ τὰ πάντα νοεῖς καὶ
[τρανεύεις,
πάρε τὴ σκέψη μου ἐσύ, μὴ τὴν κάμῃς τραγούδι, μο-
[νάχα
συντρόφευέ την ἁπλὰ καὶ σιγά, καὶ τὸ ρέμα της κράτα
μέσα στὴν κοίτη, νὰ ρέῃ μεγαλόπρεπα κ' ἥσυχα ἡ
[σκέψη.

—

« Πάμε, γυναίκα, στὸν ἥσυχο μαρμαροπλάστη ποὺ
[τοῦχει
στὸ κοιμητήρι σιμὰ τἀργαστήρι του, βρίσκεται πάντα
καλοπροαίρετος, εἶναι τοῦ θανάτου γείτονας, δείχνει
στενοζωγράφιστο γέλιο στὰ χείλια του ἀμάντευτο,
[κάτι
σὰν ἀργοστάλαχτη σκέψη καὶ ἁπλὴ ποὺ δὲν ἔγινε
[λόγος
κ' ἔμεινε μόνο χαμόγελο, κ' εἶναι τεχνίτης, καὶ σταίνει
τοὺς ταπεινοὺς τοὺς σταυροὺς ποὺ εἶν' ὁλόχυτοι κ' εἶ-
[ναι ἀπὸ πέτρα,
στὰ ταπεινὰ τὰ μνημούρια ποὺ εἶν' ἄσειστοι βράχοι,
[καὶ ξέρει
μαλαματένια τὰ γράμματ' ἀπάνω σ' αὐτοὺς νὰ σκα-
[λίζῃ,
καὶ νὰ μὴ σβύνῃ τὸ μάλαμα χέρι, βροχή, καιρός, δά-
[κριο.
Πάμε, γυναίκα, τὸν ἥσυχο μαρμαροπλάστη νὰ
[βροῦμε! »

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

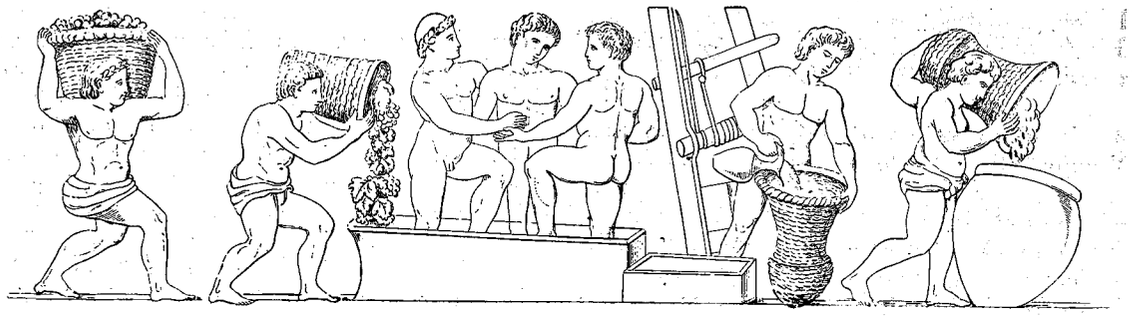

ΠΑΛΗΕΣ ΣΕΛΙΔΕΣ—Ο ΤΡΥΓΟΣ

Αἱ ἡμέραι ποὺ διερχόμεθα εἶναι ἡ ἐποχή, κατὰ τὴν ὁποίαν εἰς ὅλην σχεδὸν τὴν ὕπαιθρον τῆς Ἑλλάδος χώραν, τὴν πρασινίζουσαν ἀπὸ τῶν ἀμπέλων τὰ φυλλώματα, ἐκδηλοῦται μία ζωὴ ἑορταστική, γεμάτη ἀπὸ διονυσιακὴν χαράν. Εἶναι ἡ ἐποχὴ τοῦ τρυγητοῦ. Πλημμυροῦν τὴν ἀτμόσφαιραν φωναὶ χαρούμεναι, τραγούδια, θόρυβος γελώτων καὶ χορῶν· ἡ εὐθυμία κυριαρχεῖ παντοῦ· οἱ τρυγηταί, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, μεθ᾽ ὅλον τὸν κάματον τῆς ἐργασίας των, ἀφρόντιδες ἀνταλλάσσουν τοὺς χονδροειδεῖς ἀστεϊσμούς των, *τὰ μέτωρα*, καθὼς λέγονται κοινῶς, σκορπίζουν ἀφθόνως τὸ γέλιο των, ὡς νὰ χαιρετίζουν τὴν παρασκευὴν τοῦ νέου κρασιοῦ, τὸ ὁποῖον ἀργότερα θὰ χαρίσῃ εἰς πολλοὺς τὴν εὐθυμίαν, τὴν χαράν, τὴν λήθην τῶν πόνων. Ἐκτυλίσσονται καθημερινῶς εἰς τοὺς ἀμπελῶνας αἱ σκηναὶ τοῦ τρύγου, αἱ ὁποῖαι εἶναι ἀπὸ τὰς ὡραιοτέρας τῆς ἀγροτικῆς ζωῆς καὶ αἱ ὁποῖαι, ἠμπορεῖ νὰ εἴπῃ κανείς, διεσώθησαν μέχρις ἡμῶν ἀπὸ τῶν μυθικῶν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος χρόνων ἀπαράλλακτοι, ἐξίσου ζωηραί.

Ὅ,τι γίνεται σήμερον κατὰ τὸν τρύγον, ἐγίνετο καὶ πρὸ 4000 ἐτῶν, καθὼς πιστοποιεῖ ἡ μυθολογία, καθὼς μᾶς πληροφοροῦν ὁ Ὅμηρος καὶ ὁ Ἡσίοδος. Τὰ αὐτὰ ἔθιμα, τὰ αὐτὰ λόγια, αἱ ἴδιαι λεπτομέρειαι ἐκτὸς ὀλιγίστων ἐξαιρέσεων. Οἱ πρόγονοί μας ἀναζοῦν μέσα εἰς τὰ ἀμπέλια, στέκουν δίπλα εἰς τοὺς τρυγητάδες καὶ βλέπουν τὴν ἰδικήν των ζωὴν ἀναλλοίωτον.

Οἱ σημερινοὶ Ἕλληνες ἐνῷ τρυγοῦν, τραγουδοῦν ταὐτοχρόνως, γελοῦν, ἀστειεύονται· ἐνῷ κουβαλοῦν τὰ σταφύλια μέσα εἰς τὰ πλεκτὰ καλάθια διὰ νὰ τὰ μεταφέρουν εἰς τὰ πατητήρια, ἀλληλοπειράζονται, χοροπηδοῦν· εἰς τὴν ἐκδήλωσιν τῆς τοιαύτης ζωῆς των δὲν προβαίνουν ἀπὸ ἄλλην αἰτίαν ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ὑποβολὴν τῆς ἀγροτέρας φύσεως. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες μὲ τοὺς χορούς καὶ τὰ ἄσματά των κατὰ τὸν τρυγητόν, μὲ τὰς παιδιὰς καὶ τοὺς ἀστεϊσμούς των, ἑόρταζον καὶ τὸν Διόνυσον, τὸν βασιλέα τῆς ὀργώσης φύσεως. Τὸν θεὸν αὐτὸν τῆς εὐθυμίας καὶ τοῦ θορύβου, τὸν βραδύτερον «ἐλευθερωτὴν» θεόν, ὅστις, διαχέων παντοῦ τὴν ταραχώδη χαράν του, στεφανωμένος μὲ δάφνην καὶ κισσόν, ἀκολουθούμενος ἀπὸ τὰς Νύμφας, τοὺς Σειληνοὺς καὶ τοὺς Σατύρους, διέσχιζε θριαμβευτικῶς τὰ δάση καὶ τὰ λαγκάδια, δὲν ἦτο δυνατὸν παρὰ μὲ θόρυβον καὶ τραγούδια καὶ φωνὰς χαρμοσύνους νὰ χαιρετοῦν οἱ ἀγρόται καὶ οἱ ποιμένες καὶ οἱ ἀμπελουργοὶ καὶ οἱ ἐργάται, ὅτε ἐγίνετο ὁ τρυγητὸς τῆς σταφυλῆς, τοῦ εἰς τοὺς ἀνθρώπους ὑπὸ τοῦ Βάκχου δωρηθέντος καρποῦ, τοῦ ὁποίου τὸ ῥευστὸν θὰ μετέδιδε βραδύτερον καὶ εἰς τούτους τὴν χαρὰν καὶ τὴν εὐθυμίαν.

Τὴν χαράν, ἡ ὁποία κατεῖχε τοὺς πάντας κατὰ τὸν τρυγητόν, τὴν τρελλὴν αὐτὴν χαρὰν ἐξωτερίκευον οἱ ἀγρόται τῆς μυθικῆς Ἑλλάδος, καὶ ἰδίως τῆς Ἀττικῆς, καὶ μὲ τὴν περίεργον ἑορτὴν *τὰ Ἀσκώλια*, περὶ τῆς ὁποίας διεσώθησαν ὀλίγαι πληροφορίαι. Ἐνῷ ἐτελεῖτο ὁ τρυγητός, ἐφούσκωναν ἕνα ἀσκὸν ἀπὸ δέρμα τράγου καὶ κατόπιν τὸν περιήλειφαν μὲ ἔλαιον· οἱ νέοι ἐπήδων καὶ ἐχόρευον ἐπάνω του μὲ τὸ ἕνα πόδι· ὅστις κατὰ τὴν παιδιὰν αὐτήν, τὴν καλουμένην *ἀσκωλιασμός*, θὰ κατώρθωνε νὰ σταθῇ ὀρθὸς ἐπὶ τοῦ ἀσκοῦ ἀνεκηρύσσετο νικητὴς καὶ ἐλάμβανεν ὡς βραβεῖον ἕνα ἄλλον ἀσκὸν γεμᾶτον ἀπὸ μοῦστον· ὅστις ἔπιπτεν ἐγίνετο ἀντικείμενον ἀστεϊσμῶν καὶ γελώτων. Κατόπιν οἱ τρυγηταὶ καὶ οἱ ἀγρόται περιέφερον ἀνὰ τὰς ἀμπέλους τῆς περιοχῆς, ὅπου ἐτελοῦντο τὰ Ἀσκώλια, τὸ ἄγαλμα τοῦ Διονύσου καὶ ἐκρέμων εἰς τὰ δένδρα μικρὰ τοῦ θεοῦ ὁμοιώματα ἀπὸ ξύλον ἢ κερί. Ἐκ τῆς ἁπλῆς ταύτης ἑορτῆς ἐγεννήθησαν κατόπιν τὰ *Λήναια*, τὰ ὁποῖα παρήγαγον τὰ πρῶτα τῆς κωμῳδίας σπέρματα, καὶ *τὰ κατ᾽ ἀγροὺς Διονύσια*, ὅπου ἐξεκολάφθη ἡ τραγῳδία. Αἱ τοιαῦται καὶ ἄλλαι ἀγροτικαὶ ἑορταὶ ἐγέννησαν εἰς τὴν ψυχὴν τῶν ἀνθρώπων τὸν διονυσιακὸν ἐνθουσιασμὸν πρὸς τὰ πάθη τῆς φύσεως, τὴν ὁποίαν ἐθεοποίουν.

Ὁ τρυγητὸς ὡς μία ἀπὸ τὰς ὡραιοτέρας καὶ σπουδαιοτέρας σκηνὰς τοῦ κοινωνικοῦ βίου τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, καὶ ὡς δημιουργὸς συναισθημάτων σφοδροῦ ἐνθουσιασμοῦ καὶ συμπαθείας πρὸς τὴν φύσιν, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ μὴ ὑμνηθῇ ἀπὸ τοὺς ποιητάς. Ὁ Ὅμηρος, ὅστις οὐδεμίαν λεπτομέρειαν τοῦ ἰδιωτικοῦ τῶν ὁμοφύλων του βίου ἀφῆκε χωρὶς νὰ τὴν περιγράψῃ, ἀφιέρωσε καὶ εἰς τὸν τρυγητὸν μερικοὺς στίχους: Εἰς τὴν Ἰλιάδα, (ραψῳδία Σ. στίχ. 561-573) ὅπου περιγράφει τὴν ἀσπίδα τοῦ Ἀχιλλέως, μᾶς δίδει ζωντανὴν εἰκόνα τοῦ τρυγητοῦ τῶν συγχρόνων του. Ἐπίσης καὶ ὁ Ἡσίοδος εἰς τὸ ποίημά του, ὅπερ ὅμως θεωρεῖται γενικῶς νόθον, «Ἀσπὶς Ἡρακλέους» (στίχ. 291-296). Τοὺς στίχους αὐτοὺς τῶν δύο ἀρχαιοτέρων τῆς Ἑλλάδος ποιητῶν παραθέτω κατὰ πρόχειρον μετάφρασιν:

ΟΜΗΡΟΣ

Καὶ μέσ᾽ ἀμπέλι σκάλισε σταφύλια φορτωμένο,
χρυσὸ κι᾽ ὄμορφο· κ᾽ ἤτανε μαῦρα σταφύλια [ἐπάνω·
στηρίζονταν τὰ κλήματα μὲ φοῦρκες ἀσημένιες
πέρα γιὰ πέρα· γύρω του τράφο γηεράνεια φτιάνει
καὶ φράφτη ὁλόγυρα ὄμορφο τράβηξε ἀπὸ καλάϊ.
Κ᾽ ἕνα μονάχα βρίσκονταν στ᾽ ἀμπέλι μονοπάτι
ὅπουθε περνοδιάβαιναν οἱ τρυγητάδες, ὅταν
τ᾽ ἀμπέλι αὐτὸ τρυγούσανε· καὶ τρυφερὲς παρ- [θένες
κι᾽ ἀγόρια ἀνοιχτόκαρδα μὲς σὲ πλεχτὰ καλάθια
ἐκουβαλοῦσαν τὸν καρπό, ποὺ εἶναι γλυκὸς σὰν [μέλι·
κι᾽ ἀνάμεσό τους ἔπαιζε μαγευτικὰ ἕν᾽ ἀγόρι
τὴν ἄρπα τὴ γλυκόφωνη, ἐνῷ τ᾽ ὡραῖο τραγοῦδι
τοῦ Λίνου τὸ τραγούδαγε μὲ τὴν ψιλὴ φωνή του·
κ᾽ ἐκεῖνοι ἀντάμα, ρυθμικὰ χτυπῶντας μὲ τὰ [πόδια
τὴ γίς, ἀκολοθούσανε μ᾽ ἀλαλητὰ καὶ πήδους.

ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΟΥ ΛΙΝΟΥ

Τὸ τραγοῦδι τοῦ Λίνου, περὶ τοῦ ὁποίου λέγει ὁ Ὅμηρος, ἦτον ὁ θρῆνος διὰ τὸν ἄδικον καὶ ἄωρον θάνατον τοῦ γλυκυφώνου τραγουδιστοῦ ὑπὸ τοῦ Ἀπόλλωνος. Ἴσως νὰ ὑπῆρχον πολλὰ τοιαῦτα τραγούδια. Ἐδῶ παραθέτω μερικοὺς, περισωθέντας μέχρις ἡμῶν, στίχους ἐξ ἑνὸς τοιούτου, ὑπαγομένου εἰς τὰ «*Δημοτικὰ Τραγούδια*» τῶν ἀρχαίων:

Ὦ Λῖνε, ποὺ σ᾽ ἐτίμησαν περίσσα
ὅλ᾽ οἱ θεοί, γιατὶ σ᾽ ἐσένα πρῶτα
ἐδώσανε τὴ χάρη στοὺς ἀνθρώπους
νὰ τραγουδήσῃς ὄμορφο τραγοῦδι
μὲ τὴ γλυκειὰ φωνή. Μὰ ὁ Φοῖβος
ἀπ᾽ τὴν πολλὴ τὴ ζήλεια σὲ σκοτώνει
κ᾽ οἱ Μοῦσες τώρα σὲ πικροθρηνοῦνε.

ΗΣΙΟΔΟΣ

Τ᾽ ἀμπέλια ἄλλοι τρυγούσανε κρατῶντας κλαδευ- [τήρια·
κι᾽ ἀπ᾽ τὰ μεγάλα κλήματα, ποὺ ἦταν γεμᾶτα φύλλα
κι᾽ ἀσημοκληματόβεργες, μαῦρα σταφύλια κι᾽ ἄ- [σπρα
οἱ τρυγητάδες κόβανε· κι᾽ ἄλλοι τὰ κουβαλοῦσαν
μὲς σὲ καλάθια· κτλ.

Ζωηράν, χαριτωμένην περιγραφὴν τῶν σκηνῶν τοῦ τρύγου εὑρίσκομεν εἰς τὸ μυθιστόρημα τοῦ Λόγγου «Τὰ κατὰ Δάφνιν καὶ Χλόην», (Βιβλ. Β΄ § 1.)

ΛΟΓΓΟΣ

Καὶ μὲς στὴν ὁρμὴ τοῦ χινόπωρου κι᾽ ὅταν ἔφτασεν ὁ τρύγος, ὅλοι στὴν ἔξοχὴ βρίσκονταν σὲ δουλειά· ἕνας διόρθωνε τὰ πατητήρια· ἄλλος καθάριζε τὰ βαγένια κι᾽ ἄλλος ἔπλεκε κοφίνια· ἕνας ἀκόνιζε τὸ κλαδευτῆρι γιὰ νὰ κόβῃ τὰ σταφύλια, ἄλλος νοιάζονταν γιὰ πέτρα ποὺ νὰ μπορῇ νὰ λυώσῃ τὰ τσίπουρα τῶν σταφυλιῶν, κι᾽ ἄλλος γιὰ λυγαριὰ στουμπανισμένη, γιὰ νὰ κουβαλάῃ τὸ μοῦστο τὴ νύχτα μὲ φῶς. Κι᾽ ὁ Δάφνης κ᾽ ἡ Χλόη, ἀφοῦ παραμέλησαν τὰ πρόβατα καὶ τὰ γίδια, βοηθοῦσαν κι᾽ αὐτοί. Ἐκεῖνος κουβαλοῦσε μὲ τὰ κοφίνια σταφύλια καὶ τὰ πατοῦσε ρίχνοντάς τα στὰ πατητήρια κ᾽ ἔφερνε τὸ μοῦστο στὰ βαγένια· ἐκείνη ἑτοίμαζε φαΐ γιὰ τοὺς τρυγητάδες καὶ τοὺς κερνοῦσε παλιὸ κρασί· κι᾽ ἀπὸ τὰ κλήματα τὰ πιὸ χαμηλὰ τρυγοῦσε...

Καὶ καθὼς ἤτανε συνήθεια σὲ τέτοια γιορτὴ τοῦ Διόνυσου, ὅταν γίνεται τὸ κρασί, εἶχαν φωνάξει ἀπὸ τὰ κοντινὰ τὰ κτήματα γιὰ νὰ βοηθήσουν καὶ γυναῖκες, ποὺ ἔρριχναν τὰ μάτια τους ἐπάνω στὸ Δάφνη καὶ τὸν παίνευαν, πὼς μοιάζει στὴν ὀμορφιὰ μὲ τὸ Διόνυσο· καὶ κάποια ἀπὸ τὶς πιὸ τρελλὲς τὸν ἐφίλησε κι᾽ ὅλας. Μὰ κ᾽ οἱ πατητάδες ἔβγαναν διάφορες φωνὲς γιὰ τὴ Χλόη καὶ σὰν Σάτυροι, ποὺ ἔβλεπαν καμιὰ Βάκχα, πηδοῦσαν φρενιασμένα καὶ παρακαλούσανε νὰ γίνουν κοπάδι γιὰ νὰ τοὺς βόσκῃ ἐκείνη...»

***

Ὅποιος διαβάζει τ᾽ ἀνωτέρω ἀποσπάσματα τῶν ἀρχαίων δὲν νομίζει, ὅτι βλέπει σημερινὰς σκηνάς, τελουμένας εἰς τ᾽ ἀμπέλια καὶ τὰ πατητήρια; Τὰ γέλια, οἱ ἀστεϊσμοί, οἱ θόρυβοι, οἱ περιγραφόμενοι ἐκεῖ, εἶναι οἱ ἴδιοι, τοὺς ὁποίους θ᾽ ἀκούσωμεν, μόλις εὑρεθῶμεν εἰς ὁποιονδήποτε μέρος, ὅπου τρυγοῦν. Καὶ ἂν δὲν ἴδωμεν *τ᾽ Ἀσκώλια*, θ᾽ ἀντικρύσωμεν ὅμως ἄλλα παραπλήσια παιγνίδια τῶν τρυγητῶν. Καὶ ἂν δὲν ἀκούσωμεν τὸ τραγοῦδι τοῦ Λίνου, θ᾽ ἀκούσωμεν ἄλλα σημερινὰ ἰδικά μας τραγούδια, τὰ ὁποῖα θὰ τραγουδοῦν γλυκόφωνοι τρυγηταὶ καὶ τρυγήτριαι, ὡς τὰ κατωτέρω:

Τ᾽ ΑΜΠΕΛΙ

Ἀμπέλι μου πλατύφυλλο καὶ κοντοκλαδεμένο,
γιὰ δὲν ἀνθεῖς, γιὰ δὲν καρπεῖς, σταφύλια γιὰ [δὲν βγάνεις;
μοῦ χάλασες παλιάμπελο κ᾽ ἐγὼ θὰ σὲ πουλήσω.
— Μὴ μὲ πουλεῖς ἀφέντη μου, κ᾽ ἐγὼ σὲ ξεχρεόνω·
γιὰ βάλε νιοὺς καὶ σκάψε με, γέρους καὶ κλά- [δεψέ με,
βάλε γρηὲς μεσόκοπες νὰ μὲ βλαστολογήσουν
βάλ᾽ καὶ κορίτσια ἀνύπαντρα νὰ μὲ κορφολο- [γήσουν.

Η ΝΟΙΚΟΚΥΡΑ

Μπαίνω μέσ᾽ στ᾽ ἀμπέλι
σὰν νοικοκυρὰ
νὰ κι᾽ ὁ νοικοκύρης
ποὔρχεται κοντά.
— Ἔλα νοικοκύρη
νὰ τρυγήσουμε
κόκκινα σταφύλια
νὰ πατήσουμε κλ.

Ἡ χάρις καὶ ἡ ζωηρότης τῶν σκηνῶν τοῦ τρυγητοῦ κατὰ τὴν ἀρχαίαν ἐποχὴν δὲν ἔφυγεν ἀπὸ τὴν χώραν μας. Ὁ τρύγος γίνεται καὶ σήμερον ὅπως καὶ τότε. Μόνον ἡ διονυσιακὴ ὁρμή, ὁ διονυσιακὸς ἐνθουσιασμὸς δὲν γεμίζει πλέον τὴν ἰδικήν μας ψυχήν. Δὲν λατρεύομεν πλέον τὴν φύσιν.

ΗΛ. Π. ΒΟΥΤΙΕΡΙΔΗΣ

ΤΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ

ΛΟΓΟΙ ΚΑΙ ΑΝΤΙΛΟΓΟΙ

« Νῦν ἐδοξάσθη. . . »

Ὁ κ. ΑΣΟΦΟΣ. — Συλλογίζομαι τὴν Τζοκόνταν. . .

Ὁ ΜΑΘΗΤΗΣ. — Τὴν Τζοκόνταν ποὺ ἀπέθανε! Διότι ἡ Τζοκόντα δὲν ἀπέθανε πρὸ πέντε αἰώνων. Ὁ ζωγράφος τῆς ἐνεφύσησε τὴν πνοὴν τῆς ἀθανασίας καὶ ἔζησεν ἔκτοτε τὴν ζωήν, τὴν πλήρη καὶ τὴν μεστὴν εἰς τὰ Ἠλύσια τῆς Τέχνης. Τώρα δὲν ὑπάρχει πλέον . . .

Ὁ κ. ΑΣΟΦ.—Σᾶς παρασύρει ἡ θλῖψις σας. Ἡ Τζοκόντα δὲν ἀπέθανεν. Τώρα ποὺ ἐχάθη ἀπὸ τὰ μάτια τῶν ἀνθρώπων, εἰσέρχεται εἰς τὴν ἀληθινὴν καὶ αἰωνίαν ζωήν. Ἐνθυμεῖσθε τί εἶπεν ὁ Χριστός; «Νῦν ἐδοξάσθη ὁ υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου!» Τὸ ἴδιον θὰ ἠμποροῦσε νὰ εἰπῇ καὶ ἡ θεία Τζοκόντα. Ἡ ἀληθινή της δόξα ἀρχίζει ἀπὸ σήμερον.

Ὁ ΜΑΘ. — Δὲν ἐννοῶ πῶς.

Ὁ κ. ΑΣΟΦ. — Ἡ ἐξαφάνισίς της ἀπομένει καὶ θ' ἀπομείνῃ μυστήριον. Ἐγὼ δὲν πιστεύω ὅτι ἀνθρωπίνη δύναμις τὴν μετεκίνησεν ἀπ' ἐκεῖ. Ἠκούσατε ποτὲ διὰ τὰς ἱερὰς εἰκόνας, ποὺ ἀφίνουν τὰ εἰκονοστάσια, καὶ ἐξαφανίζονται; Ἠκούσατε διὰ τὰ ἀγάλματα τῶν ἀρχαίων θεῶν, τὰ ὁποῖα ἐγκατέλιπαν τοὺς σηκούς των καὶ ἄφιναν ὀρφανὴν ὀπίσω τους τὴν λατρείαν τῶν ἀνθρώπων; Εἶναι τὸ θαῦμα. Καὶ ἐγὼ πιστεύω εἰς τὸ θαῦμα. Ἡ Τζοκόντα δὲν ἐκλάπη. Ἀδίκως παύεται ὁ κ. Ὠμὸλ καὶ ἀδίκως καταδιώκονται οἱ φύλακες τοῦ μουσείου. Ἀνθρωπίνη δύναμις δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ τὴν ἐγγίσῃ. Τὸ θαῦμα τῆς Ἀναλήψεως ἐπανελήφθη. Ἡ Τζοκόντα ἀνελήφθη εἰς τοὺς οὐρανούς.

Ὁ ΜΑΘ. — Θὰ ἦτον ὡραῖον!

Ὁ κ. ΑΣΟΦ. — Καὶ εἶναι! Τὸ Θεῖον δὲν ἠθέλησε νὰ τὴν ἀφίσῃ ἕρμαιον τῆς βαθμιαίας φθορᾶς, εἰς τὸν ἀμείλικτον νόμον τῆς ὁποίας δουλεύουν τὰ πλάσματα τοῦ κόσμου τούτου. Δὲν ἠθέλησε νὰ ἐπιτρέψῃ εἰς τὸν φθονερὸν χρόνον νὰ φθείρῃ τὴν θείαν καλλονήν, νὰ μαράνῃ τὰ ἄϋλα χρώματα, νὰ ρυτιδώσῃ τὴν θείαν οὐσίαν. Τὴν μετεκάλεσε πλησίον Του, ἐπειδὴ ἐσήμανε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου. Τὸ οὐράνιον μειδίαμα δὲν ἐσβύσθη εἰς τὰ βάθη τῶν ὑπερόχων ὀφθαλμῶν καὶ ἡ Τζοκόντα θὰ μειδιᾷ αἰωνίως πρὸς τοὺς πιστοὺς τῆς Ὡραιότητος. Δὲν ἔχετε τὸ θάρρος νὰντιμετωπίσετε τὴν πραγματικότητα.

Ὁ ΜΑΘ. — Δὲν ἔχετε τὸ θάρρος νὰντιμετωπίσετε τὴν πραγματικότητα. Ἡ Τζοκόντα ἐχάθη διὰ παντὸς καὶ τὰ τέκνα μας δὲν θὰτενίσουν πλέον τὸ θαῦμα, ποὺ εἴδαμεν ἐμεῖς. Ὁ κόσμος χωρὶς τὴν Τζοκόνταν θὰ εἶναι ἕνας κόσμος, βυθισμένος εἰς αἰώνιον πένθος.

Ὁ κ. ΑΣΟΦ. — Τὰ τέκνα μας θὰτενίζουν τὸ θαῦμα λαμπρότερον ἀφ' ὅτι τὸ ἀτενίσαμεν ἐμεῖς. Διότι ἡ Τζοκόντα θὰ ἐνθρονισθῇ μέσα εἰς κάθε ψυχὴν καὶ κάθε ψυχὴ θὰ τὴν στολίζῃ αἰωνίως μὲ νέα ἄνθη. Τότε μόνον κερδίζει κάνεὶς τὴν ἀθανασίαν, ὅταν ἀπαλλαχθῇ ἀπὸ τὴν ὑλικήν του οὐσίαν καὶ εἰσέλθῃ εἰς τὴν ζωὴν τῶν πνευμάτων. Ἡ Τζοκόντα ἔγινεν ἤδη πνεῦμα. Καὶ αὐτὸ εἶναι τὸ τελείωμα καὶ ὁ θρίαμβος πάσης ὡραιότητος.

Ὁ ΜΑΘ. — Ὁμιλεῖτε πολὺ μεταφυσικὰ ὥστε νὰ σᾶς ἐννοήσω καὶ νὰ παρηγορηθῶ.

Ὁ κ. ΑΣΟΦ.—Πῶς θέλετε νὰ ὁμιλήσω διαφορετικά, ὅταν ὁμιλῶ περὶ πνευμάτων. Θὰ προσπαθήσω ὅμως νὰ γίνω συγκεκριμένος. Ἐγνωρίσατε ποτὲ τὴν Ἑλένην τοῦ Μενελάου;

Ὁ ΜΑΘ. — Ὄχι.

Ὁ κ. ΑΣΟΦ. — Εἴδατε ποτὲ τὴν εἰκόνα της;

Ὁ ΜΑΘ. — Ὄχι.

Ὁ κ. ΑΣΟΦ.—Μᾶς ἀφῆκε τουλάχιστον ὁ θεῖος Ὅμηρος μίαν περιγραφὴν τῆς ὡραιότητός της;

Ὁ ΜΑΘ. — Οὔτε.

Ὁ κ. ΑΣΟΦ. — Ἦτο λοιπὸν ὡραία ἡ Ἑλένη;

Ὁ ΜΑΘ. — Ἦτο τὸ θαῦμα τῶν γυναικῶν.

Ὁ κ. ΑΣΟΦ. — Πῶς τὸ γνωρίζετε;

Ὁ ΜΑΘ. — Νομίζω ὅτι τὴν ἔχω μέσα εἰς τὴν ψυχήν μου καὶ ὅταν κλείνω τὰ μάτια μου τὴν βλέπω νὰ μοῦ χαμογελᾶ.

Ὁ κ. ΑΣΟΦ. — Τὸ μειδίαμά της σᾶς ἐνθυμίζει τὸ μειδίαμα τῆς Τζοκόντας;

Ὁ ΜΑΘ. — Μοῦ φαίνεται θειότερον.

Ὁ κ. ΑΣΟΦ. — Τὴν ἰδίαν ἰδέαν εἶχεν ὁ Μενέλαος, ὁ ὁποῖος τὴν εἶδεν καὶ τὴν ἀγάπησεν, ὅπως ὁ Ντὰ Βίντσι τὴν Τζοκόνταν. Τὴν ἰδίαν ἰδέαν ὁ Ὅμηρος ποὺ δὲν τὴν εἶδε. Καὶ τὴν ἰδίαν ἐμεῖς ποὺ δὲν τὴν εἴδαμεν, ἐπίσης καὶ τὰ τέκνα μας, ποὺ δὲν θὰ τὴν ἰδοῦν ἐπίσης. Ἐν τούτοις ὅταν θ' ἀπέθανεν ἡ Ἑλένη οἱ θαυμασταί της θὰ ἐλυποῦντο τὰ τέκνα τους, ποὺ δὲν θὰ ἔβλεπαν τὸ θαῦμα ποὺ εἶδαν αὐτοί. Ἦλθαν τὰ τέκνα των καὶ τὰ τέκνα τῶν τέκνων των καὶ ἦλθαν οἱ πατέρας μας καὶ ἤλθαμεν ἐμεῖς καὶ τὸ θαῦμα εἶναι ἐμπρός μας. Τὸ ἴδιον θὰ συμβῇ μὲ τὴν Τζοκόνταν. Ἡ ὡραιότης της θὰ φωτίζῃ τὴν ἀνθρωπότητα ἕως τὴν τελευταίαν της στιγμήν.

Ὁ ΜΑΘ. — Ἀλλὰ διὰ τὴν Ἑλένην ὑπῆρξεν ἡ παράδοσις, ὁ Τρωϊκὸς πόλεμος καὶ ὁ Ὅμηρος.

Ὁ κ. ΑΣΟΦ. — Διὰ τὴν Τζοκόνταν ἀγρυπνεῖ ἡ ἰδία παράδοσις. Καὶ ἔχει τὸν Ὅμηρόν της. . .

Ὁ ΜΑΘ. — Τὸ ἔργον τοῦ Ντὰ Βίντσι δὲν ὑπάρχει πλέον.

Ὁ κ. ΑΣΟΦ. — Τὸ ὅτι δὲν ὑπάρχει πλέον εἶναι ἀκριβῶς ἐκεῖνο ποὺ προσεγγίζει τὸν ζωγράφον πρὸς τὸν ποιητήν. Ὁ θαυμασμὸς τοῦ ποιητοῦ δὲν ἀφῆκε τίποτε περισσότερον ἀπὸ ὅ,τι ἀφίνει σήμερον ὁ θαυμασμὸς τοῦ ζωγράφου. Ἡ Τζοκόντα δὲν ἔχει πλέον τὴν εἰκόνα της, ὅπως δὲν τὴν ἔχει ἡ Ἑλένη. Τῆς φθάνει ὁ θαυμασμὸς τῆς μεγαλοφυΐας, ὁ ὁποῖος δημιουργεῖ καὶ ὁ ὁποῖος δοξάζει εἰς τοὺς αἰῶνας.

Ὁ ΜΑΘ. — Πῶς θὰ ἤθελα νὰ σᾶς πιστεύσω.

Ὁ κ. ΑΣΟΦ. — Πιστεύσατέ με. «Νῦν ἐδοξάσθη . . ».

ΠΑΥΛΟΣ ΝΙΡΒΑΝΑΣ

ΠΕΤΡΟΣ ΚΑΝΕΛΛΙΔΗΣ

ΚΑΤΗΓΕΤΟ ἀπὸ παλαιὰν οἰκογένειαν Νικλιάνων κι' ἐγεννήθη τὸ 1848 εἰς τὸ χωρίον τῆς Μάνης Κουτήφαρι. Νεώτατος ἦλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας διὰ νὰ σπουδάσῃ. Φοιτητὴς ἀκόμη, ἤρχισε νὰ γράφῃ σατυρικὰ εἰς τὰς ἐφημερίδας καί, μετὰ μίαν ἡρωϊκὴν ἐκστρατείαν μὲ τὴν μανιάτικην φάλαγγα, ὑπὸ τὸν Πετροπουλάκην, εἰς τὴν ἐπαναστατημένην Κρήτην, ὅπου διεκρίθη ὡς γενναῖος πολεμιστής, ἵδρυσεν ἰδικόν του σατυρικὸν φύλλον, τὸν «Τραμποῦκον». Τοῦτον διεδέχθη ἡ «Κόλασις», κατόπιν ὁ «Προμηθεὺς» καὶ τελευταῖον ἡ «Καρτερία». Τὰ ὀλιγόβια αὐτὰ φύλλα, τὰ οὕτως εἰπεῖν δοκιμαστικά, ἦσαν οἱ πρόδρομοι τῶν «Καιρῶν». Μὲ τοὺς «Καιροὺς» ἀρχίζει ἡ μεγάλη δημοσιογραφικὴ δρᾶσις τοῦ Κανελλίδου. Ἱδρύθησαν τῷ 1871. Ὥστε ὁ θάνατος τοῦ ἱδρυτοῦ, — 26 παρελθόντος Ἰουλίου, — εὗρε τὴν ἀρχαιοτέραν τῶν ἑλληνικῶν ἐφημερίδων ἄγουσαν τὸ 39ον ἔτος της.

Εἰμποροῦμεν νὰ εἴπωμεν, ὅτι ὁ Πέτρος Κανελλίδης ἐγεννήθη καὶ ἀπέθανε δημοσιογράφος. Εἰς τὴν μακράν του ζωὴν δὲν ἔκαμε τίποτε ἄλλο. Ἀκόμη καὶ τὸν ὀλίγον καιρὸν ποὺ διετέλεσεν ὑπάλληλος, γραμματεὺς τοῦ Πανεπιστημίου ἢ διευθυντὴς τοῦ Ἐθνικοῦ Τυπογραφείου, ἐδημοσιογραφοῦσε. Καὶ ἀπὸ τὴν ἀσθένειαν ἀκόμη ποὺ τὸν ἔφερεν εἰς τὸν τάφον βασανιζόμενος, σχεδὸν ὡς τὴν τελευταίαν του ἡμέραν, δὲν ἔπαυσε νὰ ὑπαγορεύῃ τὰ φλογερὰ κύρια ἄρθρα τῶν «Καιρῶν» του. Τὰ ἄρθρα αὐτά,—τὰ ὁποῖα σήμερον συνεχίζει ἐπαξίως ὁ μαθητὴς καὶ διάδοχός του, ὁ κ. Σπῦρος Νικολόπουλος,—ἐπὶ ἥμισυ αἰῶνος ἤσκησαν τὴν μεγαλυτέραν ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ πανελληνίου κοινοῦ. Ἄρχοντες καὶ ἀρχόμενοι, ἀπὸ αὐτὰ ἐπερίμεναν συμβουλήν, φωτισμόν. Ἀκόμη καὶ ἡδονήν, καλλιτεχνικὴν ἀπόλαυσιν. Διότι ὅσον ἐπεβάλλοντο αἱ ἰδέαι, τόσον ἔτερπε καὶ τὸ κανελλίδειον ὕφος. Εἶχον ἀνέκαθεν τακτικούς, πιστοὺς καὶ φανατικοὺς θιασώτας. Καὶ εἰς τὰς Ἀθήνας, καὶ εἰς τὰς Ἐπαρχίας, καὶ εἰς τὸν ἔξω Ἑλληνισμόν, παντοῦ, ὑπῆρξαν ἄνθρωποι, οἱ ὁποῖοι τίποτε δὲν ἐδιάβαζαν μὲ μεγαλύτερον ζῆλον ἀπὸ τὰ ἄρθρα τοῦ Κανελλίδου. Ἀπὸ ὅλας ἴσως τὰς ἑλληνικὰς ἐφημερίδας, οἱ «Καιροὶ» ἔχουν, ὄχι μόνον τοὺς περισσοτέρους, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀρχαιοτέρους συνδρομητάς. Καὶ ἐν γένει ἡ κυκλοφορία τοῦ φύλλου τούτου διετηρήθη πάντοτε μία ἐκ τῶν πρώτων. Πρύτανις τοῦ δημοσιογραφικοῦ κύκλου, Πρόεδρος τοῦ Συνδικάτου τοῦ Τύπου, ὁ Πέτρος Κανελλίδης δὲν ὑπῆρξε μόνον λόγῳ πρεσβείων, ἀλλὰ καὶ λόγῳ πρωτείων πραγματικῶν, λόγῳ τῆς μεγάλης, τῆς τεραστίας του ἐπιβολῆς.

Ὁ κ. Σπανδωνῆς, ὁ ὁποῖος τὸν ἐχαρακτήρισε πιστότατα, παρατηρεῖ ὅτι εἶχε τὴν σπανίαν ἀρετὴν τῆς συνεχείας ἐν τῇ δράσει, τῆς «continuité dans l'effort». Ὀλίγοι πραγματικῶς ἀπὸ τοὺς «πολυτεχνίτας» Ρωμηοὺς θὰ ἠμποροῦσαν νὰ καυχηθοῦν δι' ὁμοίαν ζωήν. Ἀλλὰ καὶ ὀλίγοι ἀπὸ τοὺς ἀποκλειστικοὺς δημοσιογράφους, παλαιοὺς καὶ νέους, θὰ ἠμποροῦσαν νὰ παρουσιάσουν συνηνωμένα τὰ μεγάλα προτερήματα τοῦ Κανελλίδου. Καὶ εἶχεν ἄπειρα. Τόση ἐπιβολὴ τῷόντι θὰ ἦτο ἀδύνατον νὰ ἐξηγηθῇ χωρὶς τὴν γενικὴν μόρφωσιν, τὰς ἐγκυκλοπαιδικὰς γνώσεις, τὴν ποικίλην σοφίαν, τὴν τελείαν ἀρχαιομάθειαν, τὴν σπανίαν εὐθυκρισίαν καὶ τὴν φυσικὴν δύναμιν τῆς ἐκφράσεως ποὺ ἐχαρακτήριζαν τὸν Κανελλίδην. Εἰς ταῦτα πρέπει νὰ προστεθῇ «πολιτικὸν θάρρος», δημοσιογραφικὴ τόλμη μοναδική, χρηστότης, εὐθύτης, εἰλικρινὴς πίστις, χαρακτὴρ ἀληθῶς ἀδαμάντινος.

Ὅ,τι ἔλεγεν ὁ Κανελλίδης, τὸ ἐπίστευεν. Ἡ βαθειά του πίστις ἦτο ἡ μεγαλυτέρα του δύναμις. Διὰ νὰ πείσῃ τοὺς ἄλλους, ἔπειθε πρῶτα τὸν ἑαυτόν του. Δὲν ὡμοίαζε μ' ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἄλλα πιστεύουν καὶ ἄλλα γράφουν, κατὰ τὸ συμφέρον τῆς στιγμῆς. Καὶ ὅταν τυχὸν ὡς ἄνθρωπος ἐπλανᾶτο, καὶ ὅταν ἀκόμη εἶχεν ἄδικον, ἦτο διὰ τοῦτο σεβαστός. Τὰ ἔλεγε δὲ πάντοτε καθαρά, στρογγυλά, ἀπερίφραστα. Πολλὰ ἄρθρα του, ἐπὶ κοινωνικῶν μάλιστα θεμάτων, θὰ μείνουν ὡς μνημεῖα δημοσιογραφικῆς, ἠθικολογικῆς ἐλευθεροστομίας. Δὲν ἀπεδειλία οὔτε πρὸ τῆς ὠμοτέρας τῶν λέξεων, ὅταν ἐνόμιζεν ὅτι μὲ αὐτὴν θὰ ἐκφράσῃ πλήρη τὴν ἰδέαν του. Μίαν φορὰν ποὺ παρουσιάσθησαν εἰς θερινὸν θέατρον ἀσχημονοῦντες ὁ Μάϊφαρτ καὶ ἡ Ζὰν Δαρράς, ὁ Κανελλίδης, διὰ νὰ κτυπήσῃ τὸ ἄσεμνον θέαμα καὶ νὰ στηλιτεύσῃ τοὺς χειροκροτήσαντας αὐτὸ «φραγκολεβαντίνους», τὸ περιέγραψεν εἰς τὴν ἐφημερίδα του μὲ μίαν φρασεολογίαν, τὴν ὁποίαν θὰ ἐδίσταζε νὰ

ΠΕΤΡΟΣ ΚΑΝΕΛΛΙΔΗΣ

μεταχειρισθῇ καὶ ὁ Ζολᾶ. Ἐν γένει ὁ Κανελλίδης, ἑλληνικώτατος πάντοτε, πατριώτης, ἀδιάλλακτος, κοινωνικῶς μὲν ὑπερημύνετο τῶν ἀγνῶν ἠθῶν, ἐθίμων καὶ οἰκογενειακῶν παραδόσεων τοῦ ἀδιαφθόρου ἑλληνικοῦ λαοῦ, κατὰ τῆς ἐπιδρομῆς τῆς ξενικῆς φαυλότητος καὶ διαφθορᾶς· καλλιτεχνικῶς ὑπεστήριζε τὴν μεγάλην καὶ ὑγιᾶ τέχνην, τὴν ἑλληνοπρεπῆ, τὴν βασιζομένην ἐπὶ τῆς *ἑλληνικῆς* ἀντιλήψεως τοῦ ὡραίου· πολιτικῶς δὲ ἦτο ἄκρος φιλιλεύθερος καὶ ὀπαδὸς τῆς «ἀνδρικῆς δράσεως», πιστεύων ἀκραδάντως εἰς τὴν τελικήν, τὴν μοιραίαν νίκην μιᾶς φυλῆς, τῆς ὁποίας ἀνωτέραν, ἀνδρειοτέραν, ἐναρετωτέραν δὲν εἶδεν ὁ κόσμος.

Μὴ λησμονῶμεν, ὅτι ὁ χαρακτὴρ τοῦ Κανελλίδου, παλαιοῦ τῶν ἡμερῶν, εἶχε μορφωθῆ κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ ρομαντισμοῦ. Κατὰ βάθος εἶχε μείνει ρομαντικὸς καὶ ὀνειροπόλος. Ἀλλ' ὅ,τι τὸν διέκρινεν ἀπὸ πολλοὺς ὁμηλίκους καὶ οὕτως εἰπεῖν συμμαθητὰς εἰς τὸ σχολεῖον τῆς ζωῆς, ἦτο ὅτι δὲν εἶχεν ἀποκρυσταλλωθῆ, δὲν εἶχεν ἀποστεωθῆ τελείως μὲ τὰς πρώτας του ἰδέας καὶ ἀντιλήψεις. Διὰ τοῦτο τὸ πρακτικώτερον, τὸ θετικώτερον κάπως πνεῦμα τῆς ἐποχῆς δὲν τὸν ἄφινεν ὅλως ἀνεπηρέαστον. Εἰς τὴν ψυχὴν ἐκείνην, ἡ ὁποία εἶχε κλείσῃ, ἔμενεν ἀκόμη, θὰ ἔλεγες, μία θυρὶς ἀνοικτὴ πρὸς τὸ Νέον. Ὁ συντηρητικὸς ἐκεῖνος ἦτο συγχρόνως καὶ νεωτεριστής. Ἡ γηραιά, ἡ τεσσαρακοντοῦτις ἐφημερίς του, ἡ ὁποία ἐν τούτοις διετηρεῖτο νέα καὶ παρηκολούθει εἰς κάθε ἐποχὴν τὰς προόδους τοῦ ἑλληνικοῦ τύπου, πρωτοστατοῦσα μάλιστα πολλά-

κις καὶ δίδουσα τὸ παράδειγμα μιᾶς καινοτομίας, ἀποτελεῖ μίαν μεγάλην ἀπόδειξιν. Ἄλλη, ἀκόμη μεγαλυτέρα, εἶνε ἡ γνώμη τοῦ Κανελλίδου ἐπὶ τοῦ γλωσσικοῦ ζητήματος. Ὅπως ὀλίγιστοι ἀπὸ τοὺς συνομηλίκους του, εἶχεν ἀποβάλῃ πρὸ πολλοῦ τὴν χίμαιραν ὅτι εἶνε δυνατὸν νἀναστηθῇ ἡ γλῶσσα τοῦ Ξενοφῶντος. Ἀνεγνώριζε τὴν μεγάλην ἐπίδρασιν τῆς ζωντανῆς γλώσσης τοῦ λαοῦ ὡς εὐεργετικὴν διὰ τὴν διαμόρφωσιν τῆς γραπτῆς, καὶ δὲν ἔπαυε νὰ ἐκθειάζῃ τὰ προτερήματα τῆς δημοτικῆς. Εἰς τὸν τελευταῖον γλωσσικὸν ἀγῶνα, δὲν ἐδίστασε νὰ πατάξῃ τοὺς ἐπιζητοῦντας τὴν ἐξόντωσιν τῆς γλώσσης τοῦ λαοῦ. Ὑπεστήριζεν ὅτι ἦτο περιττὸν νὰ τεθῇ τὸ γνωστὸν ἄρθρον εἰς τὸ Σύνταγμα καὶ ὅτι ἦτο ἔγκλημα νἀποκλεισθοῦν ἀπὸ τὰ Σχολεῖα τὰ δημοτικά μας τραγούδια ἢ τὰ ποιήματα τοῦ Βαλαωρίτου καὶ τῶν ἄλλων δημοτικιστῶν. Ἡ κοινὴ γνώμη δὲν ἦτο τότε διόλου σύμφωνος. Ἀλλ' ὁ ἐνάρετος δημοσιογράφος ἐκήρυττε τὴν ἀλήθειαν, ἔστω καὶ μὲ κίνδυνον νὰ ἰδῇ τὴν κυκλοφορίαν του ἐλαττουμένην.

Ὡς ἄνθρωπος ὁ Πέτρος Κανελλίδης ὑπῆρξεν ἀνεπίληπτος, ἀγαθώτατος, εὐγενικώτατος, μὲ μίαν ἀγαστήν, παιδικὴν αὐτόχρημα ἀφέλειαν καὶ ἁπλότητα. Ἡ κηδεία του, δημοτελεστάτη, εἶχε τὰς εἰλικρινεστέρας ἐκδηλώσεις ἀγάπης καὶ σεβασμοῦ. Χηρεύσας πρὸ ἔτους, καταλείπει μόνον δύο θυγατέρας, τὰς Δας Νέλλην καὶ Ἄρτεμιν Π. Κανελλίδου, εἰς τὰς ὁποίας περιῆλθε τώρα ἡ ἰδιοκτησία καὶ ἡ διεύθυνσις τῶν «Καιρῶν». Εἶνε αἱ πρῶται Ἑλληνίδες, αἱ ὁποῖαι διευθύνουν καθημερινὸν φύλλον.

ΓΡ. Ξ.

ΠΡΟΧΕΙΡΑ ΚΡΙΤΙΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

« Δελτίον Ἐκπαιδευτικοῦ Ὁμίλου ». Τεῦχος Γ'.

ΠΩΣ μέσα εἰς τὸν φακιρισμὸν τοῦ νεοελληνικοῦ περιβάλλοντος ἱδρύθη αὐτὸς ὁ Ὅμιλος γεμᾶτος αἰσιοδοξίαν, φωτεινότητα ἀντιλήψεως καὶ ἀποφασιστικότητα, δειγμένην ἕως τώρα μὲ ὅλα τὰ δυνατὰ μέσα, ἐξηγεῖται μόνον ἀπὸ τὴν ἐνθουσιασμένην πίστιν τῶν ἐπιλέκτων ἱδρυτῶν εἰς τὴν ἱκανότητα καὶ τὴν ἀξίαν των καὶ εἰς τὸ μέλλον τῆς παραστρατισμένης αὐτῆς φυλῆς. Ὁ Ἐκπαιδευτικὸς Ὅμιλος, ἀποτέλεσμα τῆς πνευματικῆς ζυμώσεως τῶν δύο τελευταίων δεκαετηρίδων, τῆς ὁποίας πολλὰ ἀπὸ τὰ σημερινὰ μέλη ὑπῆρξαν ἐργάται, ἐμπιστευόμενος καὶ εἰς τὸ νεώτερον φῶς καὶ τὴν πεῖραν εἰδικῶν ἐπιστημόνων, ἐπιδιώκει τὴν ἀναφόρφωσιν τῆς παιδείας μας μὲ τὸν τελικὸν σκοπὸν τῆς ἱδρύσεως ἑνὸς προτύπου δημοτικοῦ σχολείου ἐν Ἀθήναις, τοῦ ὁποίου τὴν παραδειγματικὴν ἐργασίαν νὰ θελήσῃ κατόπιν νὰ οἰκειοποιηθῇ τὸ ἐπίσημον κράτος. Μὲ τὸν σκοπὸν αὐτὸν δίδει διαλέξεις, μοιράζει βιβλία καὶ ἐκδίδει περισπούδαστον παιδαγωγικὸν περιοδικόν, ὅπου ἐκθέτονται σοβαρᾶς σημαντικότητος μελέται ἐπὶ τῶν ἐνδιαφερόντων τὸν τόπον μας παιδαγωγικῶν ζητημάτων καὶ πρὸ πάντων σχετικῶς μὲ τὸ ζήτημα τῆς γλώσσης, τὸ ὁποῖον καταντᾷ ὁ κυριώτερος ἀγὼν τοῦ Ὁμίλου. Ἐννοεῖται πὼς ὁ Ὅμιλος δὲν ζητεῖ νὰ ἐφαρμόσῃ, ὅπως μερικοὶ ἠθέλησαν νὰ φαντασθοῦν, πρωτοφανεῖς καὶ παραδόξους ἀποπείρας, ἀλλ' ὅ,τι ἀλλοῦ εἶναι κοινὸν κτῆμα καὶ ὅ,τι οἱ σοφώτεροι τῶν χρόνων μας γνωματεύουν σχετικὰ μὲ τὰς ἀντιλήψεις τῆς ἐποχῆς μας. Ἐκεῖνο δὲ ποὺ ἀποτελεῖ τὴν τιμὴν καὶ τὴν δύναμιν τοῦ Ὁμίλου εἶναι, ὅτι ὅλα αὐτὰ τὰ προσαρμόζει μὲ τὰς ἀπαιτήσεις τῆς ἑλλ. κοινωνίας εἰς τρόπον ποὺ νὰ τἀφομοιώνῃ φυσικώτατα. Καὶ ὡς ἀξιόλογον παράδειγμα τούτου ἠμπορεῖ νὰ χρησιμεύσῃ ἡ θαυμαστὴ μέθοδος τῆς ἐργασίας καὶ οἱ καρποὶ αὐτῆς τοῦ κ. Δελμούζου εἰς τὸ Ἀνώτατον Παρθεγωγεῖον Βόλου, ὅταν ἡ ἐργασία αὐτὴ γίνῃ εὐρύτερα γνωστή.

« Λόγοι Λυσίου ». Κριτικὴ ἔκδοσις μετὰ σχολίων ὑπὸ Ζάκα.

Η Ζωγράφειος Βιβλιοθήκη Κωνσταντινουπόλεως, ἡ ὁποία πληροῖ μεγίστην ἐπιστημονικὴν ἔλλειψιν εἰς τὸν τόπον μας, καὶ ἐσημείωσεν ἐποχὴν διὰ μνημειωδῶν ἐκδόσεων τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων, συνεπλήρωσε τελευταίως τὴν ἔκδοσιν τοῦ Λυσίου εἰς δύο τόμους ὀγκώδεις ὑπὸ τοῦ κ. Κ. Ζάκα, καθηγητοῦ. Ἡ φιλολογικὴ ἐργασία τοῦ κ. Ζάκα εἶναι καὶ ἄλλοθεν γνωστὴ ἐκ κριτικῶν διορθώσεων ἀρχαίων κειμένων φημισμένης ἀξίας, παρέχουσα πᾶσαν ἐμπιστοσύνην εἰς τὸ νέον αὐτοῦ πολύπονον καὶ σοφὸν πόνημα. Ἡ τοιαύτη ἐμβριθὴς ἔκδοσις τοῦ Λυσίου, συγγραφέως συγκεντρώνοντος ὅλην τὴν γλαφυρότητα τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος τῆς καλῆς ἐποχῆς καὶ ἀποτελοῦντος ὑπόδειγμα ἰσορροπημένου δικανικοῦ ῥήτορος, δύναται νὰ θεωρηθῇ ἀληθὲς ἀπόκτημα διὰ τὴν ἑλληνικὴν ἐπιστήμην.

ΑΒΓ.

ΘΕΑΤΡΟΝ

Θέατρον Κυβέλης. «Χερουβείμ»· κωμῳδία εἰς πράξεις 3 ὑπὸ Γρηγορίου Ξενοπούλου.

ΕΙΣ τὴν νέαν αὐτὴν κωμῳδίαν ἠθῶν τοῦ συγγραφέως τοῦ «Πειρασμοῦ» ὁ Κωστῆς Σωτηριάδης, δῆθεν μέγας κτηματίας, κυρίως ἀγύρτης, παρουσιάζεται ὡς ἐπίδοξος μνηστὴρ τῆς Ρόζας, πρωτοτόκου θυγατρὸς τοῦ δικηγόρου Κλεάνθους Παπαζῴη, ἀλλὰ προσέχει ἰδιαιτέρως καὶ τὴν δευτερότοκον Θάλειαν — τὸ Χερουβείμ, — μίαν δῆθεν ἀθῴαν καὶ ἄκακον δεκαοκταέτιδα ἡ ὁποία εἶνε πάντοτε ἐνδεδυμένη ὡσὰν μεγάλη κοῦκλα. Τὴν προσέχει μάλιστα τόσον πολὺ ὥστε ἡ Ρόζα κρίνει φρόνιμον νὰ ὑποδείξῃ, μὲ πολλὴν λεπτότητα, εἰς αὐτὴν ὅτι δὲν πρέπει νὰ πολυεμφανίζεται, καὶ ἡ Θάλεια, ἐπὶ μόνῃ τῇ ἀδελφικῇ αὐτῇ ὑποδείξει μηχανᾶται τοὐναντίον τὰ πάντα διὰ νὰ παρουσιασθῇ εἰς τὸν ἐπίδοξον μνηστῆρα καὶ ἐν τῇ ἀπουσίᾳ ἀκόμη τῆς ἀδελφῆς της καὶ διὰ νὰ τὸν κατακτήσῃ τελείως. Πράγματι ὁ δῆθεν πλούσιος κτηματίας ἀντὶ τῆς Ρόζας, ζητεῖ τὴν Θάλειαν· καὶ τὴν εἴδησιν αὐτὴν σπεύδει μὲ ἰδιαιτέραν προθυμίαν τὸ Χερουβεὶμ ν' ἀνακοινώσῃ αὐτοπροσώπως εἰς τὴν ἀδελφήν του. Ἡ Ρόζα μολονότι συνεπάθει τὸν Σωτηριάδην, διαβλέπει, πολὺ δικαιολογημένα, καὶ ἓν εὐχάριστον σημεῖον δι' αὐτὴν εἰς τὴν μνηστείαν τούτου μετὰ τῆς Θάλειας· θὰ σωθῇ τοὐλάχιστον κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον «ἀπὸ τὰ νύχια τοῦ Χερουβείμ». Ἀλλ' ἀποκαλύπτεται ὅτι ὁ μνηστὴρ εἶνε ἀγύρτης, — καὶ αὐτὴν τὴν φορὰν τὴν εἴδησιν τῶν ἀποκαλυπτηρίων ἀνακοινώνει ὄχι μὲ ὀλιγωτέραν προθυμίαν ἡ Ρόζα πρὸς τὴν Θάλειαν. Ἡ Θάλεια - Χερουβεὶμ ἐν τούτοις ἀδιαφορεῖ ἐντελῶς. Μήπως τὸν ἠγάπα τὸν Σωτηριάδην; Αὐτὴ προφανῶς ὅ,τι ἔκαμε τὸ ἔκαμε διὰ νὰ «σκάσῃ τὴν ἀδελφήν της...»

Τὸ νέον ἔργον τοῦ κ. Ξενοπούλου εἶνε γραμμένον μὲ τὴν ἐξαιρετικὴν ἐπιμέλειαν ἡ ὁποία διακρίνει ὅλα τὰ ἔργα του, αἱ σκηναὶ εἶνε γοργαί, ὁ διάλογος εὐχάριστος, ἡ διαγραφὴ τοῦ τύπου τοῦ «Χερουβείμ», ὁποῖον ἠθέλησεν αὐτόν, τελείως χαρακτηριστική. Διῆλθον οὕτω δύο ἑσπέρας κατὰ τὰς ὁποίας ἐγέλασα ἀρκετά, διότι δὶς εἶδον τὸ Χερουβείμ, καὶ κατὰ τὰς ὁποίας ἡ ὅρασίς μου κατεγοητεύθη· εἶνε πολὺ ἐπιτυχὴς κωμικὸς τύπος ὁ τοῦ πατρός, — σοσιαλιστοῦ ὀνειροπολοῦντος μυρίας σοσιαλιστικὰς ἐπιχειρήσεις, εὑρισκομένου εἰς διαρκῆ κίνησιν καὶ μὴ πραγματοποιοῦντος ποτὲ τίποτε, καὶ εἶνε, κατ' ἐπίφασιν τοὐλάχιστον, τόσῳ εὔθυμα τὰ ἐκ τῆς πολλῆς πονηρίας τοῦ Χερουβεὶμ ἐπεισόδια· ἦτο πρὸς τούτοις τόσῳ καλὴ ἡ ὅλη ἐκτέλεσις καὶ ἦτο ἔπειτα καὶ ἐν ταὐτῷ τόσῳ ἀπεριγράπτως χαρίεσσα ἡ

ὡς ἀπὸ κάποιας σελίδος τῶν λευκωμάτων τῆς Kate Greenaway ἐμφάνισις τῆς κ. Κυβέλης Ἀδριανοῦ ὡς Χερουβείμ, μὲ ὑπόκρισιν ἀνεφίκτου τελειότητος εἰς «διαβολιάν!» Ἀλλὰ διατί τότε, ἐξῆλθον τοῦ θεάτρου ὄχι μόνον μὴ εὐχαριστημένος, ἀλλὰ μᾶλλον δυσηρεστημένος;

Εἶνε πασίγνωστος ὁ θεατρικὸς τύπος τῆς «Ingénue» τῆς «παρθενικῆς» ὡς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον πλήρως ἀπεπειράθη ν' ἀποδώσῃ τὸν θεατρικὸν τοῦτον ὅρον ὁ ἀγαπητός μου φίλος κ. Σπανδωνῆς· εἶνε πασίγνωστος ἡ ἐπὶ τῆς σκηνῆς τοῦ θεάτρου χαρίεσσα καὶ ἀξιολάτρευτος αὐτὴ κόρη ἡ τηροῦσα διαρκῶς χαμηλωμένα τὰ βλέφαρα, ἐν τούτοις δι' ὅλου αὐτῆς τοῦ ἐπιλοίπου σώματος, ἡ δυσδιόριστος καὶ δυσδιάκριτος αὐτὴ ἕνωσις αἰδημοσύνης καὶ τόλμης, ἀφελείας καὶ ἀσυναισθήτου πανουργίας, — πανουργίας ἀκάκου, δικαιολογουμένης ἄλλως τε πλήρως ἀπὸ κάποιον ἀρχόμενον ἐρωτικὸν αἴσθημα. Ὁ τύπος αὐτὸς δὲν θὰ ἐξαφανισθῇ ποτὲ ἐντελῶς ἀπὸ τὸ θέατρον, διὰ τὸν λόγον ἀκριβῶς ὅτι παρ' ὅλον τὸν νεώτερον βίον δὲν ἐξαφανίζεται εὐτυχῶς ἐντελῶς ἀπὸ τὴν ζωήν.— Ὁ συγγραφεὺς τῆς «Φωτεινῆς Σάντρη» ἠθέλησεν ἐντούτοις νὰ παρουσιάσῃ κάτι νεώτερον· τὸν τύπον τῆς μικρᾶς κόρης, — ἀλλ' ὄχι καὶ τόσον μικρᾶς, ἀφοῦ εἶνε κατὰ τὴν ὁμολογίαν τῆς μητρός της 18έτις, — καὶ ἀφοῦ οὕτως εἶνε τοὐλάχιστον 18έτις, εἰς τὴν ἡλικίαν δὲ αὐτὴν ἡ μικρὰ κόρη εἶνε πλέον μικρὰ γυνή, — τὸν τύπον, λέγω, τῆς μικρᾶς κόρης τὴν ὁποίαν ἡ φύσις ἐπροίκισε μὲ προσωπεῖον ἀθωότητος, καθ' ὅλα τὰ φαινόμενα μὴ ἀφαιρεθησόμενον ἀπὸ καμίαν ἡλικίαν, καὶ ἐπὶ τοσοῦτον ὥστε νὰ ἐπονομασθῇ Χερουβείμ, καὶ νὰ θεωρῆται ὡς ἡ προσωποποίησις τῆς ἀγγελικῆς ἀθωότητος ἀπὸ ὅλους τοὺς περὶ αὐτήν, καὶ ἡ ὁποία ἐν τούτοις εἶνε τύπος ἐγωισμοῦ, μισαδέλφου κακίας, συναισθήτου ὑποκρισίας. Τὸ πλᾶσμα αὐτὸ δὲν ἔχει τὴν ἐλαχίστην ἀντίληψιν λεπτότητος, καλοσύνης, ἐντροπῆς· καὶ δὲν εἶνε δυνατὸν ἢ νὰ εἶνε, — παρ' ὅλην του τὴν τρισχαριτωμένην ἐνσάρκωσιν, — τελείως ἀντιπαθητικόν. Καὶ ὅταν τοιαύτη εἶνε ἡ ἡρωίς, κατὰ τί εἶνε δυνατὸν νὰ μὲ ἐνδιαφέρῃ ἢ νὰ μὲ τέρπῃ ὁ ὡς ἄνω πλεκόμενος μῦθος; Πρὸς στιγμὴν μὲ συνεκίνησεν ἀληθῶς τὸ πάθημα, — καὶ ἡ ἀγανάκτησις τῆς ψυχῆς τῆς Ρόζας, — τὸ πρόσωπον τῆς ὁποίας ὑπεδύθη μὲ τόσην φυσικότητα καὶ μὲ τόσον ἀληθινὸν πάθος ἡ κυρία Ἀγνὴ Ροζάν, ἀλλὰ μόνον πρὸς στιγμήν. Ὡς νὰ ἦτο αὐστηρῶς προδιαγεγραμμένον νὰ λείψῃ κάθε λεπτότης καὶ κάθε συμπάθεια ἀπὸ τὸ τόσῳ ἐξεζητημένως en pointe sèche ἔργον τοῦτο, εὐθὺς ἀμέσως ἡ Ρόζα γίνεται δι' ἡμᾶς οὐχ ἧττον τῆς Θάλειας ἀντιπαθητική· πληροφορουμένη τὴν ἀγυρτείαν τοῦ μνηστῆρος, σπεύδει ὡς εἶπον ἀνωτέρω μετὰ πλείστης χαιρεκακίας νὰ τὴν ἀναγγείλῃ ἡ ἰδία εἰς τὴν ἀδελφήν της...

Θέατρον Ἀθήναιον: «Τὸ Τζιώτικο Ραβαΐσι», νησιώτικη ἠθογραφία εἰς πράξεις 3 ὑπὸ Τίμου Δεπάστα.

ΔΕΝ πρέπει κανεὶς ἴσως ν' ἀπαιτῇ ἀπὸ ἓν θεατρικὸν ἔργον τίποτε περισσότερον ἀπὸ ὅ,τι δηλοῖ αὐτὸς οὗτος ὁ συγγραφεύς του ὅτι παρέχει, καὶ δὲν θὰ ἦτο οὕτω δίκαιον ἂν ἀπὸ τὸ Τζιώτικο Ραβαΐσι, τὸ ὁποῖον σημαίνει Τζιώτικο Πανηγύρι καὶ τὸ ὁποῖον χαρακτηρίζεται ἁπλῶς εἰς τὸ πρόγραμμα ὡς νησιώτικη ἠθογραφία, ἠξίου κανεὶς πάντως οἱανδήποτε δραματικὴν ἀρτιότητα. Ποιά τις ἐν τούτοις δραματικὴ πλοκὴ ὑφίσταται ἐν αὐτῷ καὶ ἂν ὁ συγγραφεὺς κατέβαλλε, διὰ νὰ καταστήσῃ τὴν ἐξέλιξιν αὐτῆς ἐντονωτέραν, πυκνοτέραν καὶ γοργοτέραν, ὅλην τὴν ἐπιμέλειαν μεθ' ἧς ἀνακόπτει τὴν πρόοδον αὐτῆς ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν διὰ τὰ «19 πεταχτὰ τραγουδάκια» καὶ τοὺς χορούς, δὲν θὰ ἔσπευδον ἐγὼ τόσον ν' ἀσχοληθῶ ἰδίως μὲ τὸ ἠθογραφικὸν μέρος. Δὲν μοὶ εἶναι γνωστὰ τὰ ἤθη τῶν κατοίκων τῆς Κέας καὶ δὲν δύναμαι ν' ἀποφανθῶ περὶ τῆς πιστῆς αὐτῶν ἀποδόσεως, — ὀφείλω ἐν τούτοις νὰ ὁμολογήσω ὅτι τὸ Τζιώτικο Ραβαΐσι ἐνέχει ἰδιαίτατον ἐπιχώριον χρῶμα καὶ ὅσον ἀφορᾷ τὰ ἤθη καὶ ὅσον ἀφορᾷ τὸν διάλογον, ὅτι δὲ μερικοὶ τύποι ἐν αὐτῷ, ἂν μὴ ἀπὸ ψυχολογικῆς ἀλλ' ἀπὸ ἠθογραφικῆς ἀπόψεως, διαγράφονται λίαν χαρακτηριστικῶς, ὄχι ὅλοι Τζιώτικοι, ἀφοῦ εἰς τούτους προσετέθη καὶ ὁ «ζακυθινὸς» καὶ δύο τύποι «ἀθηναῖοί», τοῦ κορτάκια νεανίου καὶ τοῦ ψευδοπαλληκαρᾶ. Ἀπὸ τὰ «τραγουδάκια» ἰδίως εἶνε πολὺ ἐνδιαφέροντα τὰ ἐπιχώρια, ὡς καὶ οἱ ἐπιχώριοι χοροί, εἰς ἕνα τῶν ὁποίων, γαμήλιον, λαμβάνει μέρος ὡς κουμπάρος καὶ αὐτὸς ὁ κ. Τιμ. Δεπάστας φέρων τὸ νησιώτικο ἔνδυμα, — δεύτερος διὰ φέτος δραματικὸς συγγραφεὺς ἐμφανιζόμενος ὡς δρῶν πρόσωπον ἐπὶ τῆς σκηνῆς κατὰ τὴν παράστασιν ἔργου του. Τὸ «Τζιώτικο Ραβαΐσι» εἶνε ἀρκετὰ διασκεδαστικὸν ἔχει τὴν μεγίστην ἴσως τῶν ἐπιτυχιῶν παρὰ τῇ λαοπλημμύρᾳ τοῦ «Ἀθηναίου».

Ἀττικὸν Θέατρον: «Ὅταν ἀγαποῦμε» σύγχρονον κοινωνικὸν δρᾶμα εἰς πράξεις 3 ὑπὸ Ἠλ. Βουτιερίδη.

Ο νεαρὸς πλουτοκράτης Πάνος, νεανίας προφανῶς ἀβουλικὸς καὶ παρορμητικὸς (impulsif), κατέκτησε τὴν καρδίαν καὶ τὴν τιμὴν τῆς Βαρβάρας, κόρης ἐντίμου πτωχικῆς οἰκογενείας, ἀλλ' ὁ πατήρ του προορίζει εἰς αὐτὸν νύμφην πλουσίαν, ἀπειλῶν αὐτὸν ἐν περιπτώσει παρακοῆς δι' ἀποκηρύξεως. Ἡ Βαρβάρα ἡ ὁποία ἀφ' ἑτέρου ἀπορρίπτει τὴν περὶ γάμου πρότασιν εὐπόρου καὶ ἐντίμου δικηγόρου, παρακινεῖ τὸν Πάνον νὰ παρίδῃ τὴν πατρικὴν ἀπειλὴν καὶ νὰ προσέλθῃ πτωχὸς πρὸς αὐτὴν πτωχήν, ἀλλ' ἐπιτυγχάνει παρὰ τοῦ ἀβουλικοῦ τούτου ἁπλῶς τὴν ὑπόσχεσιν ὅτι θέλει προσπαθήσει νὰ μεταπείσῃ τὸν πατέρα του. Ὁ πατὴρ παραμένει ἀμετάπειστος καὶ ὁ Πάνος ἐπανέρχεται πλήρης ὀργῆς, τοσούτῳ μᾶλλον καθόσον ἐπιστολὴ ἀνώνυμος ἀπεκάλυψε τὴν προϋπάρχουσαν ἐρωτικὴν σχέσιν εἰς τὴν ἐπίδοξον νύμφην. Ποῖος ἔγραψε τὸ «ἄτιμο γράμμα;» Ἡ ἀνωνυμογράφος εἶνε αὐτὴ ἡ Βαρβάρα· ὁ Πάνος, ὁ παρορμητικὸς Πάνος, εὐθὺς ὡς πληροφορεῖται τοῦτο παρ' αὐτῆς τῆς ἰδίας, ἐξάγει περίστροφον καὶ πυροβολεῖ κατ' αὐτῆς. Πρόκειται ἤδη νὰ δικασθῇ, καὶ ἡ Βαρβάρα ἀγωνίζεται ὑπεραν-θρώπως διὰ νὰ τὸν σώσῃ ἀπὸ τὴν δικαιοσύνην τῶν ἀνθρώπων, ἀπὸ τὴν ἐκδίκησιν τοῦ ἀδελφοῦ. Ὁ ἀδελφὸς οὗτος τιμιώτατος καὶ φιλοτιμότατος νέος ἀπορρίπτει μετ' ἀγανακτήσεως τὰς συνδιαλλακτικὰς προτάσεις τοῦ πατρὸς τοῦ Πάνου, προβλέπων δὲ ὅτι ὁ Πάνος μολαταῦτα θ' ἀθωωθῇ, ἑτοιμάζεται νὰ τὸν φονεύσῃ. Μία ἀδελφικὴ σκηνὴ πράγματι δυνατὴ καὶ ὡραία σώζει τοῦτον. Ὁ ἔχων ἐπίσης ἰσχυρὸν ἐν ἑαυτῷ τὸ ἀδελφικὸν φίλτρον καὶ τὸν καθόλου ἀνθρώπινον ἔλεον ὅσῳ καὶ τὴν ἰδέαν τῆς τιμῆς, δὲν φονεύει ἐκεῖνον διὰ τὸν ὁποῖον πλημμυρεῖ ἀπὸ ἀγάπην ἡ καρδία τῆς ἀδελφῆς του, ἀλλ' ὅμως ἀπέρχεται ξένος εἰς τὴν ξένην. Ὁ Πάνος ἀθωοῦται καὶ μετὰ ἕνα μῆνα ἐπισκέπτεται τὴν Βαρβάραν. Θέλει νὰ ζητήσῃ παρ' αὐτῆς συγγνώμην, ἀλλ' ἰδίως, φαίνεται, θέλει κάποιαν τόνωσιν τῆς ἀβουλίας του, κάποιαν ἐνθάρρυνσιν ὅπως ἀποπειραθῇ ν' ἀντιπαλαίσῃ κατὰ τῆς πατρικῆς βουλήσεως. Ἡ Βαρβάρα εὑρισκομένη πρὸ μετανοίας ὑπὸ αἴρεσιν καὶ προθεσμίαν τὸν ἀποπέμπει καὶ ἀποφασίζει ν' ἀπέλθῃ μετὰ τῆς μητρός της πρὸς συνάντησιν τοῦ ἀδελφοῦ εἰς τὴν ξένην. Καὶ τότε ἐμφανίζεται τὸ ἐκ τῶν προσώπων τοῦ δράματος ἀγαπῶν περισσότερον βεβαίως τοῦ ἀδελφοῦ, περισσότερον ἴσως τῆς Βαρβάρας, πάντως περισσότερον τοῦ Πάνου, ὁ εὔπορος δικηγόρος ὁ ἐν ἀρχῇ ἀπορριφθείς· ὑπερακοντίζων τὸν ἥρωα τοῦ

Δουμᾶ Υἱοῦ εἰς τὴν Διονυσίαν ἐπιμένει νὰ νυμφευθῇ τὴν παρ' ἄλλου ἀτιμασθεῖσαν καὶ ἐν γαστρὶ ἴσως ἔχουσαν. Ὁ Πάνος ἐπανερχόμενος, ζηλοτυπεῖ διὰ τὴν παρουσίαν του καὶ καθίσταται ἐπιμονώτερος παρὰ τῇ Βαρβάρᾳ· αὕτη,—διότι φρονεῖ πράγματι ὅτι ὁ πρὸς αὐτὴν ἐνθουσιασμός του εἶνε αὖθις παροδικὸς ἢ διότι ἐνεποίησεν εἰς αὐτὴν ἰδιάζουσαν ὅλως αἴσθησιν ἡ εὐγένεια ἀλλὰ καὶ ἡ ἰσχὺς τῆς ψυχῆς τοῦ ἐπιδόξου μνηστῆρος;—ἐπιμένει εἰς τὴν ἀποπομπὴν τοῦ Πάνου. Τότε οὗτος ἔξαλλος γενόμενος, διὰ ψαλλίδος τὴν ὁποίαν εὑρίσκει ἐκεῖ που πρόχειρον φονεύει αὖθις παρορμητικὸς τὸν οὐχὶ ἁπλῶς κατ' ἐμὲ νομιζόμενον ἀντίζηλον. Ἡ πρᾶξις του αὕτη προφανῶς τὸν ἀποκαθιστᾷ εἰς ἀκέραιον ἐν τῇ ἐκτιμήσει τῆς γυναικός· τὸν ἀποδεικνύει εἰς αὐτὴν ἰσχυρὸν καὶ ἀγαπῶντα· ὡς αὐτήν. Ἡ Βαρβάρα ἀπὸ τῆς στιγμῆς ταύτης δὲν σκέπτεται ἢ πῶς νὰ τὸν σώσῃ, καὶ ἐν ὑπερτάτῃ ἐθελοθυσίᾳ ὑποκαθιστᾷ τὴν ἰδίαν αὐτῆς ἐνοχὴν εἰς τὴν ἐνοχὴν τούτου· δηλοῖ ὅτι αὐτὴ διέπραξε τὸν φόνον.

Τὸ ὅλον ἔργον εἶνε μετὰ πολλῆς ψυχολογικῆς καὶ ἠθογραφικῆς δυνάμεως γραμμένον, τεχνικώτατα ἀπὸ σκηνικῆς ἀπόψεως διεσκευασμένον καὶ ἐπὶ τοσοῦτον ὥστε καίτοι ἡ πρώτη πρᾶξις τελειώνει μ' ἕνα οἰονεὶ φόνον, τὸ ἔργον δὲν φαίνεται χαλαρούμενον εἰς ἔνταση κατὰ τὰς δύο ὑπολοίπους πράξεις. Ἡ σκηνὴ ἰδίως τῆς ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ ἀπορρίψεως τοῦ τιμήματος τῆς ἀδελφικῆς τιμῆς, αἱ μεταξὺ ἀδελφοῦ καὶ ἀδελφῆς τοιαῦται καὶ ἡ τελικὴ μεταξὺ Βαρβάρας καὶ Πάνου εἶνε ἥκιστα συνήθους δυνάμεως. Ὁ τύπος ἀφ' ἑτέρου τοῦ πλουτοκράτου πατρὸς καὶ ἡ ὅλη ψυχολογία του ὡς καὶ ὁ τύπος τοῦ μεσάζοντος μὲ τὸ ἀζημίωτον αὐτοῦ φίλου ὅπως ἐπέλθῃ συμβιβασμὸς διὰ χρημάτων εἶνε λίαν ἐπιτυχεῖς. Ἴσως ὑπεράγαν μονόπλευρος καὶ δι' αὐτὸ ὑπερβολικός, — ἀφοῦ ἰδίως φαίνεται τόσῳ πολὺ συμμεριζόμενος τὰς σκέψεις του ὁ συγγραφεύς,— εἶνε ὁ τύπος τοῦ ἑτέρου φίλου, τοῦ ἐκτοξεύοντος ἀρθρογραφικοὺς μύδρους κατὰ τῆς δικαιοσύνης, καὶ ἴσως περιττὴ ἡ ἀπόπειρα τοῦ πατρὸς ὅπως μετὰ τὴν ἀθώωσιν τοῦ υἱοῦ του προσφέρει χρήματα εἰς τὴν ἀδικηθεῖσαν· ὁ χαρακτὴρ τῆς Βαρβάρας εἶνε ἤδη πλήρως γνωστὸς ὥστε νὰ μὴν ἔχῃ ἀνάγκην τῆς ἐπιδείξεως ταύτης. Τέλος ἀποτελεῖ ἴσως ποιάν τινα ἀντίφασιν τὸ ὅτι ἡ Βαρβάρα ἡ ἀδιοφοροῦσα τελείως διὰ τὴν κοινωνίαν ὅσον ἀφορᾷ ἑαυτὴν καὶ τὸν Πάνον, λαμβάνει αὐτὴν τόσῳ πολὺ ὑπ' ὄψει διὰ τὸν εὔπορον δικηγόρον ὅταν οὗτος προτείνῃ εἰς αὐτὴν νὰ γίνῃ σύγυγός του.

Ἀλλὰ ταῦτα εἶνε ἐλάχισται λεπτομέρειαι ἀπέναντι τοῦ ὅλου τὸ ὁποῖον εἶνε τόσῳ καλόν. Τὸ ἔργον ἐξετελέσθη μετὰ πολλῆς δυνάμεως ὑπὸ τοῦ θιάσου τῆς Δεσποινίδος Μαρίκας Κοτοπούλη· ἡ ἐκλεκτὴ καλλιτέχνις διέπλασεν ἕνα ἀκόμη δυνατὸν ρόλον· ὁ κ. Ν. Παπαγεωργίου ὡς Πάνος ὑπῆρξεν αὐτόχρημα τὸ κυβερνώμενον ὑπὸ ἀντιθέτων ροπῶν ὄν, τὸ σαλευόμενον μεταξὺ ἀδρανείας καὶ πράξεων ὁποῖοι εἶνε δύο φόνοι· ὁ κ. Λούης, ὡς ἀδελφός, λαϊκός, ἀληθινὸς καὶ πολὺ δυνατός· χαρακτηριστικώτατοι οἱ κ. κ. Μαρῖκος καὶ Περίδης· καὶ λίαν συμπαθὴς ὡς εὔπορος δικηγόρος ὁ κ. Μυράτ.

Θέατρον Κυβέλης: «Τὸ Μαῦρο Χέρι» δρᾶμα εἰς μίαν πρᾶξιν, ὑπὸ Δ. Π. Ταγκοπούλου.

ΔΙΑ τὸν Ντιντὴν Ζάραν νέον ἔκδοτον, χαρτοπαίκτην καὶ ἔγγαμον, ὀφείλοντα εἰς ὅλους τοὺς προμηθευτάς του, τὸ Μαῦρο Χέρι εἶνε ἡ ἀνάγκη ἡ ὁποία, ὡς φρονεῖ, τὸν ὠθεῖ νὰ πωλήσῃ τὴν νεαράν του σύζυγον Καίτην εἰς οἰκιακὸν φίλον, τὸν ὑπερμεσόκοπον Στάμον Διολήν. Τὴν πειθαναγκάζει νὰ ζητήσῃ παρὰ τούτου, φέρουσα προκλητικώτατα ἔξωμον ἐσθῆτα, τὸ ἀναγκαιοῦν εἰς αὐτὸν χρηματικὸν ποσόν, ἐν τῷ μεταξὺ δὲ ἀλμέγει τὴν ὑπηρέτριάν του τὴν ὁποίαν ἔχει ἐρωμένην καὶ ἡ ὁποία εἶνε ἐν ταὐτῷ καὶ ἐρωμένη τοῦ πλουσίου Στάμου Διολή. Ἡ νεαρὰ σύζυγος ἐν ἀρχῇ ἀνθίσταται, ἀλλὰ τέλους ἑκοῦσα ἄκουσα προσφέρει ἑαυτὴν ζητοῦσα δάνειον. Ὁ Διολὴς παρέχει τὸ δῆθεν δάνειον· ἀλλ' ἀποκρούει τὴν γυναῖκα, ἣν μαντεύει ὅλως ἀκουσίως αὐτῆς δρῶσαν, ἣν ἐν τούτοις ἀγαπᾷ ἀπὸ ἐτῶν, διότι αὐτὸς «ἀγοράζει μόνον τὰ κορμιὰ ποὺ πωλοῦνται». Ἡ Καίτη ἐκτιμᾷ κατ' ἀξίαν τὴν πρᾶξιν τοῦ ἀνδρός, ἀλλὰ καὶ παρά ποτε συναισθάνεται εἰς ποῖον βόρβορον ζῇ. Θέλει νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸν ἀνάξιον σύζυγον. Ὁ Διολὴς ἐν τούτοις τὴν ἀποτρέπει, — ἀρκεῖ ὅτι δὲν θὰ εἶνε πλέον δούλη ἡ ψυχή της, ὅσον ἀφορᾷ τὴν δουλείαν τοῦ σώματος, αὐτὴ δὲν ἔχει καμίαν σημασίαν! Ἡ Καίτη πείθεται καὶ παραμένει, — δέχεται δὲ ἤδη τὸν σύζυγον σαρκαστικὴ ἀλλὰ καὶ ὑπεράγαν ἴσως ῥητορική, τὸν πείθει ὅτι παρεδόθη εἰς τὸν Διολήν, ζητεῖ δὲ ἁπλῶς προτοῦ καθίσῃ καὶ φάγῃ ἡσύχως μετ' αὐτοῦ, ν' ἀλλάξῃ τὴν ἐσθῆτα ἡ ὁποία θὰ χρησιμεύσῃ καὶ ἄλλοτε, διευθυνομένη δὲ πρὸς τὸν κοιτῶνα τῷ ὑπενθυμίζει ὅτι τὸ περίστροφον εἶνε ἀνηρτημένον ἐπάνω ἀπὸ τὴν κλίνην.

Τὸ νέον τοῦτο ἔργον τοῦ συγγραφέως τῶν «Ἁλυσίδων» καὶ τῆς «Ἐξώπορτας» εἶνε τεχνικώτατα δραματοποιημένον, γοργὸν καὶ ἔντονον, μὲ κάποιαν παρέκκλισιν ἐν τούτοις βέβαια ἀπὸ τὴν πραγματικὴν ζωὴν ὡς ἐκ τῆς τόσης δογματικῆς ῥητορικῆς τοῦ τέλους καὶ ὡς ἐκ τῆς τόσης συσσωρεύσεως ἀθλιότητος ὅσον ἀφορᾷ τὰς σχέσεις αὐθέντου, ὑπηρετρίας καὶ χρηματοδότου. Ἔπειτα τί περίεργος ἀρχὴ εἶνε ἐκείνη κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ δουλεία τοῦ σώματος δὲν ἔχει καμίαν σημασίαν!

Τὸ ἔργον ἐξετελέσθη μετὰ πολλοῦ ζήλου καὶ πολλῆς ἐπιτυχίας. Ἡ κυρία Ἀγνὴ Ροζὰν ὡς νεαρὰ σύζυγος ἐπέδειξε καὶ δύναμιν καὶ πάθος καὶ σαρκασμὸν καὶ ὡραιότητα. Ἡ δεσποινὶς Βασιλικὴ Δημοπούλου ὡς ὑπηρέτρια ἀπέδοσεν ἐφ' ὅσον ἦτο δυνατὸν εἰς τὴν αἰμύλον καὶ συμπαθῆ χάριν της πιστῶς τὸν ἀντιπαθητικώτατον ρόλον της. Οἱ κ. κ. Π. Γαβληλίδης καὶ Π. Λέων ἦσαν πολὺ καλλοί.

Θέατρον Κυβέλης: «Μπλόφες», Φάρσα εἰς πράξεις 3 ὑπὸ Θ. Συναδινοῦ.

Το πρῶτον τοῦτο θεατρικὸν ἔργον τοῦ κ. Θ. Συναδινοῦ δὲν χαρακτηρίζει βεβαίως ὁ μέγιστος ὅρος τῆς γοργότητος ὁ ὁποῖος ὡς γνωστὸν ἀποτελεῖ ἓν τῶν κυριωτάτων γνωρισμάτων τοῦ θεατρικοῦ τούτου εἴδους, πᾶν ἄλλο δὲ ἢ διακρίνει ὑπερβολὴ πρωτοτύπου ἐπινοίας ἢ ὑπερβολὴ πιθανότητος περὶ τὰς ἀθρόας συμπτώσεις. Ἀλλὰ τοιοῦτον ὁποῖον εἶνε, δι' ἔργον ἑλληνικόν, εἶνε παραδόξως πλέον ἢ εὔθυμον, εὐθυμίας ἀρκετὰ ἐλαφρᾶς καὶ ὅλως ἀκάκου, κωμικότητος σχεδὸν διαρκῶς διασκεδαστικῆς, καὶ αὐτὸ δὲν εἶνε βεβαίως ὀλίγον, τοῦθ' ὅπερ δὲ σπουδαιότερον, κωμικότητος ἀπορρεούσης τόσῳ ἐκ τῶν διαφόρων ἐπεισοδίων ὅσῳ καὶ ἐκ τοῦ διαλόγου. Ἄλλο ζήτημα ἄν τινα τῶν ἐπεισοδίων ὑπενθυμίζουσιν ἀκουσίως παρῳχημένας θεατρικὰς ἐντυπώσεις ἤ, ὡς ἓν ἐξ αὐτῶν εἰς ἐμέ, καὶ εἰς πολλοὺς βεβαίως ἄλλους εἶνε γνωστὰ ἐξ ἀναγνώσεως ἀνατολικῶν ἀπολόγων περὶ τῆς πονηρίας τῶν γυναικῶν, καὶ ἂν ὁ διάλογος εἴς τινα σημεῖα ἔχῃ ἀνάγκην κάποιου ῥινίσματος καὶ κατ' ἀκολουθίαν κάποιας ἐκλεπτύνσεως, ὄχι εὐτυχῶς δι' ἀβρότητας ἀφορώσας εἰς τὴν εὐπρέπειαν καὶ τὴν ἠθικήν. Ἡ κωμικὴ φλέψ, καὶ φλὲψ ἱκανῶς εὐφυής, ἀναμφιβόλως ὑπάρχει, πόσῳ δὲ πλέον ἀσμένως θὰ ἤκουον σφύζουσαν διὰ μέσου πλοκῆς ἧς ἡ ἐπίνοια θὰ ἦτο προσωπικωτέρα καὶ ἰδιοτυποτέρα. Ἀλλὰ τοιαύτη ὁποία εἶνε, ἐπαναλαμβάνω, εἶνε ἐν τῷ συνόλῳ καὶ ἐν ταῖς λεπτομερείαις φάρσα εὐχάριστος καὶ ἐπιτυχής.

Ἰδοὺ ἤδη καὶ ἡ ὑπόθεσίς της εἰς γενικωτάτας γραμμάς. Ὁ συνταγματάρχης Φροντίδης κάμνει διαρκῶς ἀπιστίας εἰς τὴν σύζυγόν του Λουκίαν. Ἡ Λουκία παραμένει ἀκόμη πιστὴ εἰς αὐτὸν μολονότι ἔχει πλησίον της, ἐν αὐτῇ τῇ οἰκίᾳ της, τὸν Πέτρον Βαρδάνην μετὰ τοῦ ὁποίου συνέδεεν αὐτὴν ἄλλο τε κατὰ τὴν παιδικήν των ἡλικίαν κάποια συμπάθεια καὶ ὁ ὁποῖος ἤδη, ἔγγαμος καὶ αὐτός, εἶνε ὁρδινάντσα τοῦ συνταγματάρχου καὶ δὲν παύει ἐπιζητῶν τὸν ἔρωτά της. Αἱ τελευταῖαι ἐρωτικαὶ ἐπιστολαὶ τοῦ συνταγματάρχου μετὰ μιᾶς ὑπηρετρίας καὶ μιᾶς δεσποίνης ἀποκαλυπτόμεναι εἰς τὴν σύζυγόν του ὑπὸ τοῦ Πέτρου Βαρδάνη ῥίπτουσι ταύτην τέλος εἰς τὴν ἀγκάλην τῆς ὁρδινάντσας του. Ὁ συνταγματάρχης ἀναχωρεῖ διὰ τὴν ὁροθετικὴν γραμμήν, πράγματι ὅμως μεταβαίνει εἰς Κέρκυραν πρὸς διασκέδασιν. Καὶ εἰς ἓν τῶν ἐκεῖ ξενοδοχείων συναντᾷ τὴν ὑπηρέτριαν μὲ τὴν ὁποίαν ἐρωτοτρόπει ἐν Ἀθήναις· μετ' ὀλίγον δὲ τὴν σύζυγόν του καὶ τὸν Πέτρον Βαρδάνην, μεταβάντας ἐκεῖ ὡς εἰς ἐρωτικὴν ἐκδρομὴν ἐν ἀγνοίᾳ βεβαίως τοῦ ὅτι θὰ τὸν συνήντων· τὴν σύζυγον καὶ τὴν πενθερὰν τοῦ Πέτρου Βαρδάνη αἱ ὁποῖαι ἠκολούθησαν κατὰ πόδας τοῦτον· καὶ ἕναν κάποιον «ἀρχιγκαφὲρ» φίλον του ὁ ὁποῖος ζητεῖ πάντοτε καὶ εἰς ὅλα «νὰ εὑρίσκῃ τὴν ἄκρη» καὶ ὁ ὁποῖος μεταπίπτει ἀπὸ γκάφας εἰς γκάφαν, διότι ὡς ἐκ τῆς ἀδιακρίτου περιεργείας του ἀπειλοῦνται οὕτω διαρκῶς ν' ἀποκαλύπτωνται αἱ πονηρίαι ἢ κατὰ τὸν συγγραφέα αἱ «μπλόφαι» διὰ τῶν ὁποίων ἡ Λουκία προσπαθεῖ ἑκάστοτε νὰ συγκαλύψῃ τὰ διαβήματά της καὶ αἱ ὁποῖαι ἐν τούτοις μέχρι τέλους παραμένουσι νικήτριαι.

Ἡ «Μπλόφες» ἐπαίχθησαν πολὺ ἱκανοποιητικῶς ὑπὸ ὅλου τοῦ θιάσου. Λουκία ἦτο ἡ κυρία Κυβέλη Ἀδριανοῦ ἡ ὁποία διέπλασε χαριέστατον ρόλον ὅλως ἰδιαιτέρας εὐτραπέλου ἐλαφρότητος· συνταγματάρχης ὁ κ. Ν. Παλμύρας, πολὺ ἐπιτυχὴς ὡς πάντοτε εἰς τὴν ἠθοποιΐαν, εὑρίσκων ὅμως, φαίνεται, παραπολὺ μακρὰς τὰς ἑλληνικὰς λέξεις, διὰ τὸ ὁποῖον δὲν ἔχει καὶ ἀπολύτως ἄδικον καὶ συντέμνων αὐτὰς ἐνίοτε, διὰ τὸ ὁποῖον ὅμως δὲν ἔχει κανὲν δικαίωμα· ὀρδινάντσα του ὁ κ. Α. Χρυσομάλλης, ὁ πάντοτε τόσῳ τεχνικὸς καὶ τόσῳ εὐχάριστος καὶ Gaffeur ὁ κ. Π. Λέων, πολὺ χαρακτηριστικός.

ΧΡ. ΘΕΜ. ΛΑΡΑΛΕΞΗΣ

ΜΟΥΣΙΚΗ

«Περουζὲ»

ΔΕΝ θὰ κάμω δημοσιογραφικὴν ἀνάλυσιν τῆς «Περουζὲ» — μελοδράματος τοῦ κ. Θεοφράστου Σακελλαρίδη — διὰ νὰ κατέλθω εἰς τὰς λεπτομερείας τοῦ ἔργου. Ἡ στήλη αὐτὴ ἔχει σκοπὸν τὴν πλατυτέραν, βαθυτέραν καὶ γενικωτέραν συζήτησιν τῆς Μουσικῆς ὁπωσδήποτε καὶ ἂν μᾶς δοθῇ, μὲ τὴν ἀξίωσιν νὰ μᾶς μορφώσῃ προσθέτοντας κόκκους γνώσεως εἰς τὴν ἀποθήκην τοῦ πνεύματός μας, εἴτε νὰ μᾶς φαιδρύνῃ ὡς ἕνα παιγνιδάκι τῆς στιγμῆς, ποὺ πρέπει νὰ ξεχασθῇ μετ' ὀλίγον.

Ἡ σοβαρὰ μουσικὴ τοῦ Ὠδείου καὶ τοῦ θεάτρου καὶ ἡ ἐλαφρὰ τοῦ δρόμου καὶ τῶν ὑπαιθρίων κέντρων καὶ ἡ πειὸ ἀσήμαντη, μιὰ - μιὰ θ' ἀφήσῃ τὸν ἀντίλαλόν της ἐδῶ, δυνατόκτυπον καὶ ἄξιον σπουδῆς εἴτε ἐλαφρὸς καὶ γοργοπέραστος εἶνε ὡσὰν ἀσήμαντον ἠχητικὸν παιγνίδισμα. Τίποτε ἂς μὴ χάνεται ἀπὸ τὴν ζωὴν καὶ ἀπὸ τὴν ἐντύπωσιν καὶ ἀπὸ τὴν μνήμην ἕως τὴν ἐλαχίστην τελείαν. Ἡ στοργικὴ περισυλλογὴ τῶν πραγμάτων καὶ τῶν πειὸ μικρῶν, γρήγορα — μὰ τὴν ἀλήθειαν πόσο γρήγορα! — γίνεται θησαυρὸς ποὺ ἀστραποβολᾷ ὑπερκόσμια, ὅταν εἰς μίαν στιγμὴν ἐγωϊσμοῦ εἴτε ὑπερηφανείας γυρίσωμεν διὰ νὰ παρατηρήσωμεν μὲ ἕνα γενικὸν βλέμμα τὸ ἔργον μας. Ἂς μὴ χάνεται τίποτε ἀπὸ τὴν στιγὴν τῆς ζωῆς, — αὐτὸ εἶνε τὸ παρελθόν, ἐκεῖνο ποὺ θὰ προφθάσωμεν ν' ἀποτυπώσωμεν ὁπουδήποτε εἰς στιγμὴν ἐξάρσεως καὶ συγκεντρώσεως τοῦ ἑαυτοῦ μας.

Εἰς τὸ καλὸν αὐτὸ ἔργον τῆς Διασώσεως δίδω κι' ἐγὼ χεῖρα βοηθείας κι' ἀρχίζω τὴν μελέτην μου ἀπὸ τὸ πρῶτον ἔργον ποὺ συναντῶ. Ἔργον ὠνομάσθη ἡ «Περουζέ». Ὅμως κατὰ πόσον ἠμπορεῖ νὰ δικαιοῦται ἐπὶ τοῦ τίτλου, αὐτὸ ἡ ἐπισκόπησις τῶν βάσεών της τέλεια θὰ τὸ δείξῃ. Ἔργον βέβαια λέγεται κατὰ τὸν κανόνα ποὺ ἐκφράζεται παντοῦ εἰς τὴν φύσιν — ὅταν προσέξῃ κανεὶς ἀπὸ τὸ βότσαλο ὡς τὸ ἡφαίστειο — κᾶτι νέον. Νέον ὑπὸ τὴν σημασίαν τοῦ ὅτι δὲν προϋπῆρξε. Ἡ γραμμή, τὸ ὕφος, ἡ ἔκφρασις, ὁ σκοπός, ὅλα νὰ ἔχουν ἕνα ἄγνωστον, πρωτότυπον ρυθμὸν ποὺ νὰ μᾶς διηγῆται μυστικὰ σκοτεινὰ τῆς Ἐμπνεύσεως, ἀπ' ἐκεῖνα ποὺ μένουν χιλιοφυλαγμένα εἰς τὸν παμμέγιστον πίθον τοῦ μέλλοντος. Ἡ «Περουζὲ» δὲν εἶχε τίποτε ἀπ' ὅλα αὐτά, τὰ ἀπαραίτητα χαρακτηριστικὰ κάθε δημιουργίας, κι' ἔτσι ὁ νόμος τῆς πνευματικῆς δικαιοσύνης τοῦ ἀφαιρεῖ χωρὶς συζήτησιν τὸν τίτλον τοῦ ἔργου. Ἡ λαμπερὴ αὐτὴ ἐπικεφαλὶς τοποθετεῖται τόσο σπάνια ἐπάνω ἀπὸ τοὺς κόπους τῶν ἀνθρώπων! Τοῦ κυρίου Σακελλαρίδη τὸ μελόδραμα ἀπόμεινεν ἕνα ἁπλοῦν «χειροτέχνημα», εἰς τὸ ὁποῖον ἐβοήθησεν ἡ ἀκουστικὴ μνήμη, ἡ γνῶσις κάποιας θεωρητικῆς μουσικῆς καὶ τὸ ἀνθρώπινον θάρρος. Εἶχε συμπαθήσῃ σκοποὺς ἀπὸ τὴν Κάρμεν—Κάρμεν δὰ εἶνε καὶ ὅλη ἡ ὑπόθεσις — ἀπὸ τὴν Μποέμ, ἀπὸ τοὺς Παλιάτσους, ἀπὸ τὸν Principe di Pilsen, ἀπὸ μελῳδίας τοῦ Μπράμς καὶ ἀπὸ ἄλλα ἀκόμη καὶ εἰς μίαν στιγμὴν ἀναμνήσεως αὐτῶν τῶν ὡραίων, εὐρέθηκεν ἀδύνατος κι' ἐπανέλαβεν εἰς τὴν σύνθεσίν του τοὺς συμπαθητικοὺς σκοποὺς μὲ μερικὰς παραλλαγὰς ρυθμῶν. Ἀσυνείδητος δὲν ἠμπορεῖ νὰ εἶνε ἡ πρᾶξις του. Ὅποιος φωτίζει κι' ἀμύνεται ὑπὲρ τῆς πρωτοτυπίας, ξεύρει πολὺ καλὰ τί σημαίνει ἡ λέξις. Καὶ ὁ κ. Σακκελλαρίδης ὅταν πρὸ τῆς παραστάσεως διὰ τῆς «Ἑστίας» ἐπαρουσίασεν ἐπίσημα τὸ ἔργον του — ποὺ δὲν θὰ τὸ ἔκαμνε ἂν τοῦ ἀνεγνώριζεν ἀξίαν — πρῶτα ἀπ' ὅλα μᾶς ἐμίλησεν διὰ τὴν πρωτοτυπίαν του. Αὐτὸ ἴσως ἦτο καὶ μία αἰτία νὰ κριθῇ τόσο αὐστηρὰ εἰς αὐτὸ τὸ ζήτημα, καὶ τόσο πολὺ νὰ κατακριθῇ, κι' ὅλη αὐτὴ ἡ ἀποτυχία τὴν ὁποίαν ἐμεγάλωσεν ὁ θορυβώδης ἐγωϊσμός του ἂς τὸν κάμῃ εἰς τὸ μέλλον πρῶτα νὰ προσέχῃ τί ἔγραψαν οἱ ἄλλοι καὶ ὕστερα νὰ γράφῃ αὐτὸς ὁ ἴδιος.

Ἐπηρεασμένος ἀπὸ τὴν ἰταλικὴν μουσικὴν καὶ μάλιστα ἀπὸ τὴν ἐλαφρὰν νεοϊταλικὴν τῶν δρόμων καὶ τῶν καφῳδείων, ποὺ τὰς ἐμελέτησεν ἰδιαιτέρως — καθὼς φαίνεται — ἀλλὰ μέσα του μὲ τὰς μουσικὰς κληρονομικότητας τοῦ Ἕλληνος, κατώρθωσε νὰ δώσῃ διπλοῦν χαρακτῆρα εἰς τὴν προσπάθειαν αὐτὴν τοῦ μελοδράματός του.

Ὅπου ἐφαίνετο, ἀργὰ καί που ὁ Ἕλλην, ἀκούγοντο μερικοὶ συμπαθεῖς καὶ ψυχολογημένοι τόνοι. Ὅπου κατέκτα ὁ Ἰταλός, ἀκούγοντο βαρκαρόλες, καντσονέτες, κι' ὁλόκληρα, ὅπως εἶπα, μοτίβα μελοδραμάτων. Διατί ὁ Ἕλλην, ποὺ πάντα εἶνε ψευτοφιλόδοξος, νὰ μὴ ἀφήσῃ τὴν ψυχήν, τὴν κληρονομηκότητα νὰ ἐργασθῇ ὅπως ἐνστίκτως ἤξευρε; Ἂς εἶνε πάντα ἡ ψυχὴ πρώτη ὁδηγήτρια τῶν πνευματικῶν ὁρμῶν μας, καὶ ὅλων μας ἀκόμη τῶν ὁρμῶν διὰ νὰ καταλήγουν εἰς ἔργα οἱ κόποι μας. Ἀλλοιώτικα τὰ ἔργα θὰ μένουν πάντα ὀπτασίαι καὶ χίμαιραι γιὰ μᾶς, κι' ὅσο κι' ἂν πολεμοῦμε, ἀπ' ἔξω θὰ μένῃ ἡ βάσις τῆς δημιουργίας, — ἡ ψυχὴ ποὺ πρέπει νὰ πρωτοφυσήξῃ τὴν ἔμπνευσιν, διὰ νὰ πάρῃ χαρακτῆρα καὶ νὰ ἐπιβληθῇ ὡς κάποιο σύμβολον.

Καὶ ἡ ἐνορχήστρωσις ἀκόμη τῆς «Περουζὲ» ὑπῆρ-

ξεν ἀτυχής — ἀπ' ἐκείνην ποὺ ἀκούει κανεὶς καὶ εἰς τὰς κοινοτέρας μουσικὰς πανδαισίας.

Ἔτσι μόνον ἡ μονῳδία τῆς «Περουζὲ» εἰς τὴν β' πρᾶξιν ἀπομένει κάπως πρωτότυπον στόλισμα τοῦ ὅλου ἔργου, ποὺ τὸ αὐτὶ τοῦ ἀκροατοῦ ἀνακουφίζεται ἀπὸ τὰς μουσικὰς ὑπενθυμήσεις.

Ἡ ἐκτέλεσις ὑπῆρξε καλὴ ἀπὸ ὅλους. Ὁ κ. Βλαχόπουλος τέλειος καὶ μελῳδικώτατος. Ἡ κ. Ρεβέκκα συμπαθητικὴ ἀλλὰ σπανίως juste. Ἡ κ. Κυπαρίσση δροσερὰ καὶ εὐχάριστος εἰς τὸ μικρὸν μέρος της.

ΕΙΡΗΝΗ ΠΟΛ. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ

Ἡ Δὶς Ἐλπὶς Καλογεροπούλου, τῆς ὁποίας τὸ τραγούδι ἐνθυμοῦνται γοητευμέναι αἱ Ἀθῆναι ἀπὸ πέρυσι ὁποὺ μᾶς ἐπεσκέφθη δι' ὀλίγας ἡμέρας ἡ καλλιτέχνις, μὲ λατρείαν ἀναφέρει εἰς ἕνα γράμμα της τὴν πόλιν ποὺ τὴν ἐχειροκρότησε τόσον θερμὰ καὶ τὴν περιέβαλε μὲ τιμὰς καὶ τῆς ἔδωσε τὴν ἀγάπην της. Θὰ χαροῦν οἱ Ἀθηναῖοι ὅτι τὸν Ἰανουάριον θ' ἀκούσουν καὶ πάλιν τὴν τέχνην τῆς Δος Καλογεροπούλου. Τὸν Ὀκτώβριον θὰ δώσῃ δύο συναυλίας εἰς τὸ Λονδῖνον, ἔπειτα εἰς τὸ Βέλγιον καὶ τὴν Ἐλβετίαν, εἰς τὸ Παρίσι καὶ κατόπιν εἰς τὴν ζηλεμένην πόλιν.

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ

Ἀνασκαφαὶ Πηλίου

ΑΓΓΕΛΛΕΤΑΙ πρὸς τὸ ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας ὅτι ὁ ἔφορος τῶν Θεσσαλικῶν ἀρχαιοτήτων εὑρίσκεται ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ Πηλίου (1638 μ.) ὅπου ἀνεκάλυψεν ἱερὸν περίβολον ἀνάλογον τῆς Ἄλτεως τῆς Ὀλυμπίας, τῶν Δελφῶν κλ. καὶ ἐντὸς αὐτοῦ οἰκοδομήματα μικρά, ἀνήκοντα εἰς ἱερά, κατοικίας ἱερέων κ.τ.τ.

Τὸ Πήλιον εἶναι πλουσιώτατον εἰς παραδόσεις μυθολογικὰς ὡραίας: Ἐν πρώτοις ἐκεῖ κατὰ τοὺς πρόποδας ὁ γενάρχης Πηλεὺς συνέλαβε τὴν Θέτιδα διά τινος εἴδους νεοελληνικῆς ἀπαγωγῆς· οἱ γάμοι ἐτελέσθησαν ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ Πηλίου· παρευρέθησαν πάντες οἱ θεοί, ἐγένετο συμπόσιον καὶ δὲν ἔλειψε καὶ ὁ σχετικὸς καυγᾶς· διότι ἡ Ἔρις ἔρριψε τὸ μῆλον διὰ τὴν ὡραιοτάτην τῶν θεαινῶν καὶ ἐξ αὐτοῦ προῆλθεν ὁ τρωϊκὸς πόλεμος. Ὁ Ἀχιλλεὺς καρπὸς τοῦ γάμου ἀνετράφη ἐκεῖ ὑπὸ τοῦ Χείρωνος τοῦ σοφοῦ κενταύρου. — Αἱ ἀνασκαφαὶ τοῦ κ. Ἀρβανιτοπούλου ἤρχισαν τῇ 10 Αὐγούστου καὶ θὰ διαρκέσωσι καθ' ὅλον τὸν μῆνα δαπάναις τῆς Κοινότητος Πορταριᾶς καὶ τοῦ κ. Ἀλεξίου Ἀθανασάκη· γνωστὰ ἐγένοντο ὅτι εὑρέθησαν καὶ ἀγγεῖα τοῦ 400-300 π. Χρ. καὶ ἐλάσματα χαλκᾶ, βέλη, δόρατα, τμῆμα ἐπιγραφῆς εἰς τὰς Μούσας ἢ Νύμφας κ.τ.τ.

Κ.

ΕΝ θέσει Βοϊδολίβαδον τοῦ Π. Φαλήρου γίνονται ἀπό τινος χρόνου ἀνασκαφαὶ δαπάνῃ τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας. Κατὰ ταύτας ἀνευρέθησαν μέχρι τοῦδε περὶ τοὺς εἴκοσιν τάφους γεωμετρικῶν καὶ τῶν ἀμέσως μετ' αὐτοὺς ἐρχομένων χρόνων. Οἱ πλεῖστοι εἶνε τάφοι μικρῶν παιδίων, εἶνε δὲ ταῦτα τεθαμμένα ἄκαυστα ἐντὸς μεγάλων ἀμφορέων, τῶν ὁποίων τινὲς εἶνε κεκοσμημένοι κατὰ τὸν λαιμὸν διὰ σχήματός τινος γεωμετρικοῦ. Ἕκαστος ἀμφορεὺς πλὴν τῶν ὀστῶν τοῦ νεκροῦ ἔχει καὶ δύο συνήθη μικρὰ ἀγγεῖα, πρόχουν καὶ κύαθον, κεκοσμημένα καὶ ταῦτα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον διὰ γεωμετρικῶν σχημάτων. Τάφοι ἡλικιωμένων ἀνθρώπων εὑρέθησαν μόνον τρεῖς. Οὗτοι εἶνε κατεσκευασμένοι διὰ πωρίνων πλακῶν κατὰ τὰς πλευρὰς καὶ καλύπτονται δι' ὁμοίων πλακῶν, ἔχουσι διεύθυνσιν ἐκ Β πρὸς Ν, καὶ ὡς μόνα κτερίσματα ἔχουσι καὶ οὗτοι μικρὰ ἀγγεῖα. Εὑρέθησαν πρὸς τούτοις καὶ δύο τάφοι, ἐν οἷς οἱ νεκροὶ εἶνε κεκαυμένοι. Τὸ νεκροταφεῖον εἶνε σπουδαιότατον, διότι πρώτην φορὰν εὑρίσκονται ἐν αὐτῷ, ἐν Ἀθήναις, τάφοι μετὰ καθαρῶς κορινθιακῶν ἀγγείων, καὶ τοιοῦτοι ἐν οἷς ταῦτα συνυπάρχουσι μετὰ τῶν γεωμετρικῶν.

Πρὸς Ἀνατ. τοῦ λόφου τοῦ Μουσείου, σκαπτομένων τῶν θεμελίων οἰκίας τινὸς ἐν τῷ μέσῳ περίπου τῆς ὁδοῦ Ζαχαρίτσα, ἀνευρέθησαν ὀλίγα γεωμετρικὰ ἀγγεῖα πιθανῶς ἐντὸς τάφου, ὃν δὲν ἐνόησαν οἱ ἐργάται.

Ἀνατολικώτερον τῆς θέσεως ταύτης ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Καλλιθέας ἀριθ. 76 σκαπτομένων τῶν θεμελίων οἰκίας εὑρέθη ἐπίσης τάφος ἐκτισμένος διὰ πωρίνων πλακῶν, ἐν ᾧ εὑρέθησαν τέσσαρες πρόχοι γεωμετρικῶν χρόνων.

Ἀπέναντι ἀκριβῶς τοῦ θεάτρου Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ, ἐνῷ ὁ κ. Φάνης Δράκαρης ἔσκαπτε τὸν βόθρον τῆς οἰκοδομουμένης οἰκίας του παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ Μουσείου, ἀνεῦρε τὴν γωνίαν μικροῦ οἰκοδομήματος εἰς βάθος 4 περίπου μέτρων. Τὸ οἰκοδόμημα τοῦτο ἀποτελεῖται ἐκ θεμελίων ἐκ μεγάλων πωρίνων λίθων, ἐφ' ὧν ἵστανται πώρινοι ὀρθοστάται, φαίνεται δ' ὅτι εἶνε μικρῶν διαστάσεων, διότι εἰς ἀπόστασιν πέντε περίπου μέτρων γενομένης σκαφῆς ἐπὶ τῆς ὁδοῦ πρὸ τῆς οἰκίας δὲν εὑρέθη ἡ συνέχεια τοῦ οἰκοδομήματος τούτου. Τὸ οἰκοδόμημα εἶνε παλαιόν, ἴσως ἀρχαιότερον καὶ τοῦ 4ου αἰῶνος, ὡς φαίνεται ἐκ τῶν ζητοειδῶν συνδέσμων, οἵτινες συνδέουσι πρὸς ἀλλήλους τοὺς ὀρθοστάτας.

Πρὸ τῆς οἰκίας τοῦ Ι. Κουτσούκου, ὁμοίως παρὰ τὴν ἀνατολ. κλιτὺν τοῦ Μουσείου, ἔνθα εὑρέθησαν αἱ κεφαλαί, περὶ ὧν ἐγράφη ἤδη ἐν τῷ προηγηθέντι φύλλῳ ἡμῶν, γενομένης μικρᾶς σκαφῆς εὑρέθησαν ὀλίγοι τάφοι ῥωμαϊκῶν χρόνων.

Κ.

ΕΙΔΗΣΕΙΣ — ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ — ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ

ΑΓΤΑ εἶπε ὁ στρατηγὸς Ἐντοὺ εἰς φίλον τῆς «Ἑστίας» ἀπὸ τὴν ὁποίαν τὰ ἀναγράφομεν:

«Ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ἔχει ὅλα τὰ στοιχεῖα διὰ νὰ μορφώσῃ στρατόν, καὶ μὲ τὴν πραγματοποίησιν τοῦ προγράμματος, τὸ ὁποῖον ἤδη ἐχάραξα καὶ ἀκολουθῶ, ἐλπίζω ἢ μᾶλλον πιστεύω, ὅτι ἡ Ἑλλὰς θὰ κατορθώσῃ νὰ παρατάξῃ ἀξιόμαχον δύναμιν ἑκατὸν ὀγδοήντα χιλιάδων ἀνδρῶν τελείως ἐκγυμνασμένων ἐντὸς ὀλιγίστων ἐτῶν. Αἱ δὲ ἑκατὸν ὀγδοήντα χιλιάδες αὐταί, καλῶς ὡπλισμέναι καὶ πειθαρχικαί, θὰ δύνανται νὰ κινητοποιηθοῦν εὐκολώτατα. Γνωρίζετε δὲ τί σημασίαν ἔχει ἡ ταχύτης τῆς κινητοποιήσεως ἐν καιρῷ πολέμου. Οὕτως ἡ Ἑλλὰς θὰ εἶναι εἰς θέσιν νὰ προστατεύσῃ ἐπαρκῶς τὰ σύνορά της.

ΕΠΕΡΑΣΑΝ ἑβδομάδες, καὶ ἡ Τζοκόντα, τὸ θαυμαστὸν ἔργον τοῦ Δὰ Βίντσι ποὺ ἔκλεψαν ἀπὸ τὸ Μουσεῖον τοῦ Λούβρου, δὲν ἠμπόρεσε νὰ εὑρεθῇ. Τὸ Λοῦβρ ἔχασε ἕνα ἀπὸ τὰ ἀριστουργήματα τῆς παγκοσμίου τέχνης, αὐτὰ ποῦ αἰώνια ζοῦν. Ὁ Théophile Gautier, ὁ λεπτὸς αἰσθητικός, ἔτσι τὴν ὑμνεῖ: Ποιὸς δὲν σταμάτησε ὥρες ὁλόκληρες μπροστὰ στὸ κεφάλι αὐτό, τὸ βυθισμένο σὲ αὐγινὰ ἡμίφωτα καὶ σκεπασμένο μὲ διάφανο πέπλο; Τὸ πρόσωπό της δὲν εἶναι αὐτὸ τὸ ὄνειρο ἀνάμεσα ἀπὸ τὸ σκοτεινὸ μαγνάδι τοῦ ὕπνου;

Ὁ κ. Jean Monval ἀνεψιὸς τοῦ François Coppée καὶ φιλολογικός του κληρονόμος, συνέλεξε καὶ ἐξέδωκε εἰς ἕνα τόμον ὑπὸ τὸν τίτλον Les Sonnets Intimes et Poèmes Inédits ἀνέκδοτα ποιήματα τοῦ

θείου του χρονολογούμενα ἀπὸ τοῦ 1862, δηλαδὴ πέντε ἔτη πρὸ τῆς ἐμφανίσεώς του διὰ τοῦ Reliquaire μέχρι τοῦ 1908, τῶν παραμονῶν δηλ. τοῦ θανάτου του, τὰ ὁποῖα εἶναι πιστὴ εἰκὼν τῆς ἐξελίξεως τοῦ ταλάντου καὶ τῆς σκέψεως τοῦ ποιητοῦ. Οὕτω εἰς τὰ πρῶτα του ποιήματα γραμμένα κατὰ τὸν τρόπον τῶν Poèmes Antiques παρουσιάζεται ὡς μιμητὴς τῶν Leconte de Lisle, μετέπειτα ὡς Γαριβαλδινὸς ποιητὴς καὶ ἀλλαχοῦ ὡς οὐγκολάτρης· ἀργότερον ἐμφανίζονται στίχοι του, ὅπου ἀρχίζει νὰ εὑρίσκῃ τὸν ἑαυτόν του καὶ νὰ ἀναγνωρίζεται ὁ ποιητὴς τῶν Intimités καὶ τοῦ Διαβάτου ὁ ὁποῖος ἐπέπρωτο νὰ τὸν καταστήσῃ τόσον αἰφνιδίως ἔνδοξον.

Ὁ κ. Paul Gsell συνέλεξε καὶ ἐξέδωκε εἰς βιβλίον ἰδιωτικὰς ὁμιλίας του μὲ τὸν Auguste Rodin ἐπὶ τῆς τέχνης. Ἰδοὺ μερικαὶ ἀπὸ τὰς ἰδέας τοῦ γλύπτου περὶ τοῦ γυναικείου ὡραίου. «Ἡ ὡραιότης τοῦ γυναικείου σώματος δὲν ἠλλοιώθη ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς ἀρχαιότητος· αἱ γυναῖκες τῆς Ἑλλάδος ἦσαν ὡραῖαι, ἀλλὰ ἡ ὡραιότης των κατοικοῦσε πρὸ παντὸς εἰς τὸ πνεῦμα τῶν γλυπτῶν· ὁ ἀρχαῖος γυναικεῖος τύπος ὑπάρχει καὶ σήμερον καὶ ἀνευρίσκεται ἰδίως εἰς τὰς γυναῖκας τῆς μεσημβρίας· ὁ οὐσιώδης χαρακτὴρ τοῦ τύπου αὐτοῦ εἶναι τὸ ἴσον πλάτος τῶν ὤμων καὶ τῆς λεκάνης. Ἀλλ' ἐκτὸς τοῦ τύπου αὐτοῦ ὑπάρχει ἕνας βόρειος τύπος γυναικός, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκουν πολλαὶ γαλλίδες καὶ αἱ γυναῖκες τῆς γερμανικῆς καὶ σλαυϊκῆς φυλῆς, εἰς τὰς ὁποίας ἡ λεκάνη εἶναι ἰσχυρὰ ἐκδηλωμένη καὶ οἱ ὦμοι στενώτεροι· τοιαῦται εἶναι αἱ νύμφαι τοῦ Goujon, ἡ Ἀφροδίτη εἰς τὴν κρίσιν τοῦ Πάριδος τοῦ Watteau ἡ Ἄρτεμις τοῦ Houdon. Ἡ ὡραιότης τέλος ὑπάρχει εἰς ὅλας τὰς φυλὰς καὶ παντοῦ· αὐτὴ δὲν λείπει ἀλλὰ τὰ μάτια μας δὲν ἠμποροῦν νὰ τὴν ἰδοῦν· αἱ μικραὶ Καμπογδιαναὶ χορεύτριαι π. χ. ποὺ ἦλθαν ἄλλοτε εἰς τὸ Παρίσι μὲ τὸν αὐθέντην των, εἶχον μίαν κατασκευὴν παράξενην καὶ θαυμαστὴν μὲ τὰς θελκτικὰς κινήσεις καὶ τὰ χαριτωμένα μέλη. Ἐπίσης ἡ Ἰαπωνὶς ἠθοποιὸς Χανακὸ ἔχει μίαν ἀνατομίαν ἐντελῶς διάφορον τῆς Εὐρωπαίας γυναικός, ἀλλὰ μολαταῦτα ἰσχυρὰ ὡραίαν εἰς τὴν ἰδιαιτέραν της δύναμιν. Ἡ ὡραιότης εἶναι ὁ χαρακτὴρ καὶ ἡ ἔκφρασις· καὶ τίποτε εἰς τὴν φύσιν δὲν ἔχει περισσότερον χαρακτῆρα ἀπὸ τὸ ἀνθρώπινον σῶμα· προκαλεῖ διὰ τῆς δυνάμεώς του ἢ διὰ τῆς χάριτος τὰς πλέον ποικίλας εἰκόνας. Βλέποντάς σε, λέγει ὁ Ὀδυσσεὺς εἰς τὴν Ναυσικάα, νομίζω ὅτι ἀντικρύζω τὸν φοίνικα ὁ ὁποῖος εἰς τὴν Δῆλον, πλησίον τοῦ ἱεροῦ τοῦ Ἀπόλλωνος ἀνέβαινε ἀπὸ τὴν γῆν μὲ ἰσχυρὸν ἀναβλάστημα πρὸς τὸν οὐρανόν. Καὶ ἐκεῖνο ποὺ λατρεύομεν εἰς τὸ ἀνθρώπινον σῶμα περισσότερον ἀπὸ τὴν ὡραιότητα τῆς μορφῆς εἶναι ἡ ἐσωτερικὴ φλόγα ἡ ὁποία τὸ φωτίζει καὶ τὸ διαπερᾷ.»

ΤΟ παρελθὸν δεκαπενθήμερον ἀπέθανεν ὁ καθηγητὴς τῆς ἰατρικῆς Georges Dieulafoy, φημισμένος παθολόγος, ἰατρὸς εἰς τὸ Νοσοκομεῖον Necker, καθηγητὴς εἰς τὴν Faculté de Médecine, καθηγητὴς εἰς τὴν Κλινικὴν τοῦ Hôtel Dieu, τοῦ ὁποίου αἱ ἐργασίαι ἀποτελοῦν αὐθεντίαν εἰς τὸν ἐπιστημονικὸν κόσμον καὶ τὰ συγγράμματά του θεωροῦνται κλασσικὰ διὰ τὴν ἰατρικὴν ἐπιστήμην.

ΟΔΟΣ ὁ πνευματικὸς κόσμος τῆς Γαλλίας ἑόρτασε τὸ τελευταῖον δεκαπενθήμερον τὴν ἑκατονταετηρίδα τῆς γεννήσεως τοῦ Théophile Gautier ἑνὸς τῶν πλέον διακεκριμένων Γάλλων ποιητῶν τοῦ παρελθόντος αἰῶνος· ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ ἔγραψαν εἰδικὰ ἄρθρα οἱ πλέον φημισμένοι κάλαμοι τῆς Γαλλίας ἀφιερωμένα εἰς τὴν ζωὴν καὶ τὸ ἔργον του. Ὁ Gautier ἐξαίρεται δι' αὐτῶν ὡς κατ' ἐξοχὴν καλλιτέχνης ποιητής, ἀριστοκρατικὴ ψυχή, αἰσθητικὸς ἀναπνέων μέσα εἰς τὸν ἀέρα τῆς τέχνης, ὑπέροχον ἄνθος ποὺ ἐβλάστησεν εἰς τὸ ἔδαφος τῆς ὑψηλῆς σκέψεως καὶ τῆς λογοτεχνίας. Τοῦτο καταφαίνεται καὶ ἐκ τοῦ ὅτι ᾐσθάνετο ἀληθινὴν φρίκην διὰ τὴν κοινωνικὴν τέχνην καὶ δὲν ἠνείχετο καμίαν συνάφειαν μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῆς ἀγορᾶς· ἐλάτρευε τὴν τελειότητα τῆς φόρμας καὶ τὴν πλαστικότητα εἰς τὸν στίχον καὶ εἶχε μίαν ὀξεῖαν καλλιτεχνικὴν περιέργειαν διὰ τὰς σπανίας καὶ λεπτὰς συγκινήσεις, ἐμφανιζόμενος οὕτω ὡς ἕνα πνεῦμα μεγάλης πρωτοτυπίας, ἀνθηρόν, ποικίλλον καὶ πλῆρες λαμπρότητος. Ἦτο ἕνας ἰδεαλιστὴς καὶ τίποτε δὲν τὸν χαρακτηρίζει περισσότερον ἀπὸ ὅ,τι ὁ ἴδιος ἔλεγε διὰ τὸ ὡραῖον: «Εἰς ὅλα τὰ πράγματα ἀγαπῶ τὴν ὡραιότητα τῆς φόρμας. — Ἡ ὡραιότης γιὰ μένα εἶνε τὸ ὁρατὸν θεῖον, εἶναι ἡ παλλομένη εὐτυχία, εἶναι ὁ οὐρανὸς ὁ κατεβασμένος εἰς τὴν γῆν, δῶρον τοῦ οὐρανοῦ, καθαρὰ προσωποποίησις τῆς Θείας σκέψεως».

ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΑ ΝΕΑ

29 Ἰουλίου. — Ἤρξατο ἡ παλινόστησις τῶν Μαλισσόρων εἰς τὰς ἑστίας των. — Αἱ εὐρωπαϊκαὶ ἐφημερίδες τονίζουν τὴν ἀναμφισβήτητον ἀξιοπιστίαν τοῦ δημοσιευθέντος ἰατρικοῦ πιστοποιητικοῦ τῆς Πρεσβείας διὰ τὰ βασανιστήρια εἰς ἃ ὑπεβλήθη ὁ Κοντογιάννης καὶ τὴν κακοπιστίαν τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν. — Κατηργήθη τὸ δικαίωμα τῆς ἀρνησικυρίας τῆς ἄνω Βουλῆς τῶν λόρδων.

1 Αὐγούστου. — Ὁ ἔνοχος διὰ τὸ ἐπεισόδιον Κοντογιάννη ἐτιμωρήθη. — Αἱ ἀπεργίαι γενικεύονται ἐν Ἀγγλίᾳ προσλαμβάνουσαι ἀναρχικὸν χαρακτῆρα. — Αἱ διαπραγματεύσεις διὰ τὸ Μαροκινὸν ζήτημα παραμένουσιν στάσιμοι.

4 Αὐγούστου. — Τὰ αἰτήματα τῶν ἐθνοτήτων τὰ περιλαμβανόμενα εἰς τὰ τακρίρια τῶν Πατριαρχείων ἀπερρίφθησαν ὑπὸ τοῦ Νεοτουρκικοῦ κομιτάτου.

5 Αὐγούστου. — Ἡ Τουρκία ἀμνηστεύει καὶ τοὺς ἐπαναστάτας τῆς Νοτίου Ἀλβανίας οἵτινες ὡς ἐκ τούτου καταθέτουσι τὰ ὅπλα. — Ἡ Τουρκία διὰ τῶν ἐν Εὐρώπῃ πρεσβευτῶν της ἀνακινεῖ καὶ πάλιν τὸ Κρητικὸν ζήτημα ἀπαιτοῦσα τὴν ταχεῖαν καὶ ὁριστικὴν λύσιν αὐτοῦ. — Ἡ κατάστασις ὡς ἐκ τῆς ἀπεργίας καὶ τῶν σιδηροδρομικῶν καθίσταται κρίσιμος ἐν Ἀγγλίᾳ.

6 Αὐγούστου. — Αἱ συνεννοήσεις μεταξὺ Γαλλίας καὶ Γερμανίας διὰ τὸ Μαροκινὸν ζήτημα ἀνεστάλησαν ἐπὶ δεκαπενθήμερον. — Ἡ Ἀγγλία ἀρνεῖται τὴν ἀνακίνησιν τοῦ Κρητικοῦ ζητήματος.

8 Αὐγούστου. — Ὑπεγράφη ἡ γερμανορωσσικὴ συμφωνία διὰ τὸ Περσικόν. — Αἱ ἀπεργίαι ἔληξαν ἐν Ἀγγλίᾳ διὰ τῆς συμβιβαστικῆς ἐπεμβάσεως τῆς κυβερνήσεως μεταξὺ τῶν Ἑταιρειῶν καὶ τῶν ἀπεργῶν.

10 Αὐγούστου. — Αἱ προστάτιδες ἀπεφάσισαν τὴν σιωπηρὰν ἀναγνώρισιν τοῦ ἐν Κρήτῃ καθεστῶτος. — Ἀπὸ τὸ Μουσεῖον τοῦ Λούβρου ἐκλάπη ὁ διάσημος πίναξ τοῦ Λεονάρδο δὰ Βίντσι ὁ γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα «Τζοκόντα».

13 Αὐγούστου. — Τὸ θωρηκτὸν «Ἀβέρωφ» ἀνθρακεῦσαν ἤδη παραλαμβάνει σήμερον ἐν Πορτσμοὺθ τὰ πυρομαχικὰ αὐτοῦ καὶ ἀποπλέει διὰ τὰ ἑλληνικὰ ὕδατα. — Ὑπὸ τοῦ πρωθυπουργοῦ κ. Βενιζέλου ἐπεβλήθη ποινὴ ἀργίας διὰ προσκαίρου παύσεως κατὰ τριῶν ἀξιωματικῶν τοῦ Ναυτικοῦ, δημοσιευσάντων πρωτόκολλον μομφῆς κατὰ τοῦ κ. Τσουκαλᾶ μετὰ τὴν ἀθώωσίν του ὑπὸ τοῦ ἀνακριτικοῦ συμβουλίου εἰς ὃ ὡς γνωστὸν εἶχε παραπεμφθῇ.

15 Αὐγούστου. — Ὑπουργικὴ κρίσις ἐν Τουρκίᾳ. — Ὁ Ρίχτερ, ὁ Γερμανὸς ἀρχαιολόγος, ὁ ἀπαχθείς, ὡς γνωστόν, παρὰ τὸν Ὄλυμπον ὑπὸ λῃστῶν διαψεύδει τὰς τουρκικὰς πληροφορίας ὅτι δῆθεν ἐφυλάσσετο εἰς

τὸ ἑλληνικὸν ἔδαφος· διαβεβαιοῖ τοὐναντίον ὅτι οὐδέποτε εἰσῆλθεν εἰς ἑλληνικὸν ἔδαφος.

18 Αὐγούστου. — Ἐπιδίδεται προσεχῶς πρὸς τὴν Πύλην κοινὴ διακοίνωσις τῶν Δυνάμεων δι' ἧς δηλοῦται αὐτῇ ὅτι θὰ ἀποφύγουν ἐπὶ τοῦ παρόντος τὴν ἀνακίνησιν τοῦ Κρητικοῦ ζητήματος.

21 Αὐγούστου. — Ἐπανήρξαντο αἱ διαπραγματεύσεις καὶ οἱ φόβοι διὰ τὸ Μαροκινόν. — Μεγίστη διάδοσις τῆς χολέρας εἰς τὴν Εὐρωπαϊκὴν Τουρκίαν καὶ ἰδίως εἰς Μακεδονίαν.

ΑΒΓ.

ΟΛΙΓΟΣΤΙΧΑ

Τὴν τελευταίαν στιγμὴν ἀγγέλλεται ὁ θάνατος τοῦ Κερκυραίου ποιητοῦ καὶ σεβαστοῦ συνεργάτου μας Γερασίμου Μαρκορᾶ.

Κατὰ τοὺς θερινοὺς μῆνας Ἰούνιον, Ἰούλιον, Αὔγουστον καὶ Σεπτέμβριον τὰ «Παναθήναια» ἐκδίδονται εἰς τὸ τέλος μόνον τοῦ μηνὸς εἰς τεύχη διπλᾶ.

Σημ. *Εἰδικαὶ βιβλιοκρισίαι δημοσιεύονται διὰ τὰ βιβλία, τῶν ὁποίων δύο ἀντίτυπα στέλλονται εἰς τὰ γραφεῖα μας. Τῶν ἄλλων ἁπλῶς ἀγγέλλεται ἡ ἔκδοσις.*

Τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας ἐκάλεσε τὸν κ. Σῖμον Μενάρδον νὰ καταλάβῃ εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τὴν ἕδραν τῆς Νεοελληνικῆς Φιλολογίας.

Δυὸ λόγια συμπαθείας πρὸς τὸν ἀγαπητὸν καλλιτέχνην Μανώλη Καλομοίρην, γιὰ τὸν θάνατο τοῦ ἀγαπημένου των Νίκου. Τί χαριτωμένη ζωγραφιά, φεύγοντας γιὰ πάντα ποὺ κρατοῦσε μέσα στὰ μικρὰ χεράκια του λίγα λευκὰ γαρύφαλλα, νὰ μὴν ξεχάσῃ τόσο γλήγορα τὴν ὀμορφιὰ τῆς ζωῆς.

ΝΕΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Τὸ Φλογισμένο Ράσο, Πλάτωνος Ῥοδοκανάκη, Ἀθῆναι, δρ. 2.

Λένα, διήγημα Αἰμιλίου Ἴωνος, Ἀθῆναι.

Ντίνα καὶ ἄλλα διηγήματα, Ἀθ. Μίχα, Ἀθῆναι.

Βυζάντιον καὶ Βυζαντινὸς Πολιτισμός, Δ. Κ. Ἔσελιγγ, μετάφρ. Σ. Κ. Σακελλαροπούλου. Μέρος Α'. Σύλλογος Ὠφελ. Βιβλίων Ἀθῆναι, δρ. 0,80.

Δελτίο τοῦ Ἐκπαιδευτ. Ὁμίλου, Ἀθῆναι, δρ. 1,50.

Ὑγιεινὴ τοῦ στόματος, Γ. Κ. Κεφαλᾶ, Ἀθῆναι, δρ. 2.

Τὰ ἀφροδίσια νοσήματα, Β. Κιολεμένογλου, ἰατροῦ, Κωνσταντινούπολις, γρόσια 4.

Σύντομος ἔκθεσις τῆς μέχρι τοῦδε μαθηματικῆς δράσεως Νικολάου Χατζιδάκη, Ἀθῆναι.

Σπουδαί, τίτλοι καὶ ἐπιστημονικαὶ ἐργασίαι Θεοδ. Στεφ. Βαρούνη, Ἀθῆναι.

Ἔκθεσις τῶν ἐν τῷ σχολικῷ ἔτει 1910 — 1911 πεπραγμένων, Ἑλληνικὸν Ἐκπαιδευτήριον Δημητρίου Ν. Μακρῆ, Ἀθῆναι.

Τὰ κατὰ τὴν γυμνασιαρχίαν Μιχαὴλ Δ. Βολονάκη ἐν τῷ σχολικῷ ἔτει 1910 — 1911 πεπραγμένα. Παγκύπριον Γυμνάσιον, Λευκωσία.

Ἑρμῆς Κλέπτης, Δρος Ν. Λιβαδᾶ, Ἀθῆναι. (Ἀνατύπωσις ἐκ τοῦ «Μηνιαίου Παραρτήματος» τῶν «Ἀθηνῶν»), Ἀθῆναι.

Ἠλεκτρισμὸς καὶ ἠλεκτροθεραπεία, Στ. Δαμόγλου, Κάϊρον — πέμπεται δωρεάν.

Τὸ Ἡρῶον τοῦ Ἀγῶνος, τεύχη 7ον καὶ 8ον Ἑλλ. Ἐκδ. Ἑταιρεία, Ἀθῆναι.

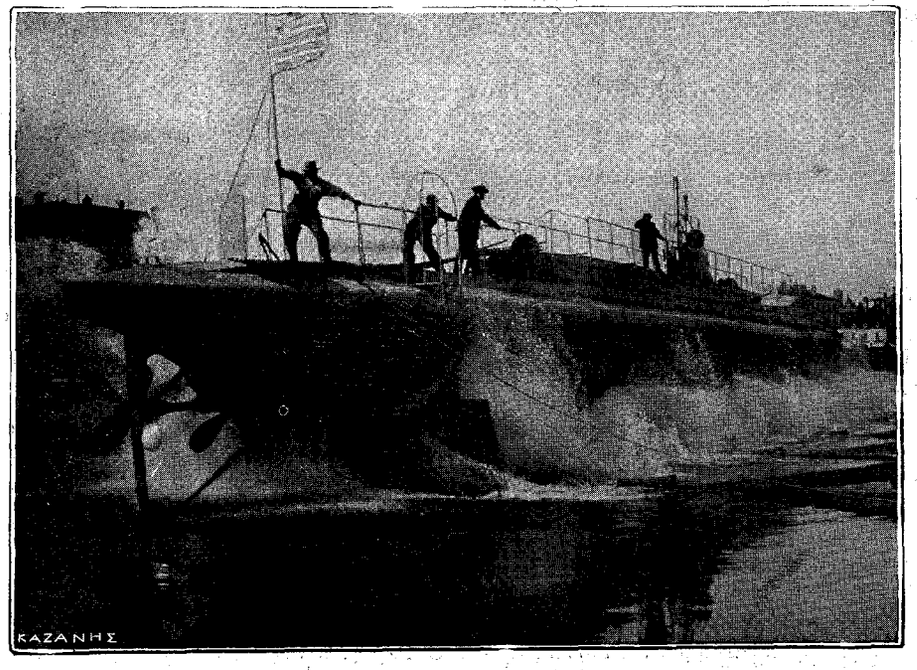

Τὸ νέον ἑλληνικὸν ὑποβρύχιον «Δελφὶν» τὴν στιγμὴν τῆς καθελκύσεως